

ወለዲ : ሥርዓት : የተሰየመ :

የአግርኛ : ሰዋሰው ።

ከወላጅ : ሙርሶን : ገዢ : ወለዲ : ቂርቆስ :

ጥገራ ።

ዘአዲስ፡ሥርዓት፡የተሰናዳ »

ያማርኛ፡ሰዋሰው፡።

ከብላታ፡መርሰኔ፡ጎዘን፡ወልደ፡ቴርቆስ፡
ተጻፈ ።

የመጀመሪያው፡ፈቂት፡በጸሐፊነት፡ግ፡ሥ፡ተጻፈ ።

አዲስ፡አበባ፡፲፱፻፵፭፡ዓ፡ም ።

በአርቲስቲክ፡ግ፡፲፱፡ቢት፡ታተመ ፤ ቁ፡4392

የአዋቅ፣ ፈቃድ፣ መልዕግ፣ ግጥም፣ ወይም፣ መቅላት፣ ዘልቃል፣ ነው።

ALL RIGHTS RESERVED

፳፭

መጀመሪያ፡ ጊዜ፡ በጸሐፊነት፡ ግጥም፡ ለላም፡ ግጥም፡ ቤት፡ ታተመ።

ሁለተኛ፡ ጊዜ፡ በጸሐፊነት፡ ግጥም፡ ለላም፡ ግጥም፡ ቤት፡ ታተመ።

ሶስተኛ፡ ጊዜ፡ በጸሐፊነት፡ ግጥም፡ ለላም፡ ግጥም፡ ቤት፡ ታተመ።

አራተኛ፡ ጊዜ፡ በጸሐፊነት፡ ግጥም፡ ለላም፡ ግጥም፡ ቤት፡ ታተመ።

መቅደም

ይህን፡ ሰዋስው፡ ለመጻፍ፡ ያሰብኩበት፡ ምክንያት፡ የሚከተለው፡ ነው። በ፲፱፻፲፯፡ ግጥም፡ ሚያዝያ፡ ፲፱፡ ቀን፡ የተፈረፈ፡ መከፋፈል፡ ተማሪ፡ ቤት፡ አዲስ፡ አበባ፡ ላይ፡ መጀመሪያ፡ ሲከፈት፡ እኔ፡ በግዕዝና፡ በአማርኛ፡ አስተማሪ፡ ነበርሁ።

በተማሪ፡ ቤቱ፡ ደንብ፡ የተወሰነውም፡ የትምህርት፡ ዓይነት፡ እንግሊዝኛ፡ ፈረንሳይኛ፡ ግዕዝና፡ አማርኛ፡ ደግሞ፡ ሥዕል፡ ጅምናስቲክ፡ ሌላም፡ ተግባረ፡ እድ፡ (አናጢኒትና፡ ሸማኔነት፡ ...) ነበር። ለእንግሊዝኛውና፡ ለፈረንሳይኛው፡ ትምህርት፡ አስፈላጊ፡ የሆነው፡ መጽሐፍ፡ ሁሉ፡ በደረጃ፡ በደረጃው፡ ተሰናድቶ፡ ቀረበ። ለሥዕልና፡ ለሌላውም፡ ተግባረ፡ እድ፡ እንደዚሁ፡ የሚያሻው፡ መማሪያ፡ ተዘጋጅቶ፡ ነበር። ስለ፡ ግዕዝና፡ ስለ፡ አማርኛ፡ ትምህርት፡ ግን፡ የተሰበሰቡት፡ መጽሐፍት፡ አብዛኞቹ፡ በጣም፡ ታላላቅ፡ የሆኑ፡ የንባብና፡ የትርጓሜ፡ መጽሐፍት፡ ነበሩ። የቀሩትም፡ ወንጌላውያን፡ መምህራን፡ ያሳተሙአቸው፡ አንዳንድ፡ የግዕዝ፡ ወይም፡ የአማርኛ፡ መጽሐፍት፡ ነበሩ።

እንደ፡ ተማሪ፡ ቤቱ፡ ደንብ፡ ግዕዝና፡ አማርኛውን፡ በተወሰነው፡ ሰዓት፡ ማስተማር፡ ጀመርሁ። ዳሩ፡ ግን፡ የማስተምርባቸው፡ መጽሐፍት፡ እንደ፡ ሌላው፡ ትምህርት፡ በረድፍ፡ በረድፉ፡ ሆነው፡ አልተሠሩምና፡ ትምህርቱ፡ ለልጆች፡ ከባድ፡ ይሆንባቸው፡ ነበር።

የትምህርቱ፡ ሥራ፡ በትጋት፡ ይካሄድ፡ ጀመር። ተማሪዎቹም፡ ለእንግሊዝኛውና፡ ለፈረንሳይኛው፡ ትምህርት፡ ከሌላው፡ ሁሉ፡ ይልቅ፡ ይጣጣሩለት፡ ነበር። የተማሪ፡ ቤቱ፡ ሹም፡ ክቡር፡ ሐኪም፡ ወርቅነህ፡ (አሁን፡ አዛዥ፡ ወርቅነህ) «ልጆቼችን፡ በአገራችን፡ ትምህርት፡ በግዕዝና፡ በአማርኛ፡ አስቀድሞ፡ እንዲሠላጥኑ፡ ያስፈልጋል።» እያሉ፡ በየጊዜው፡ ያስገነዝቡኝ፡ ነበር። እኔም፡ ትምህርቱን፡ በቀላሉ፡ ለማስመናት፡ ስለ፡ በልዩ፡ ልዩ፡ ስልት፡ እያሰናዳሁና፡ በጥቁር፡ ሰሌዳ፡ ላይ፡ እየጻፍሁ፡ አስተምር፡ ነበር። ዳሩ፡ ግን፡ እንደ፡ አዲሱ፡ ዘመን፡ ትምህርት፡ ደረጃ፡ በደረጃ፡ ሆኖ፡ የተሠራ፡ የአማርኛ፡ መጽሐፍ፡ ስላልነበረ፡ ተማሪዎቹ፡ ወደ፡ ትምህርቱ፡ የማያዘነብሉ፡ ሆኑ። እንዲያውም፡ እንደመሰልቸት፡ አሉትና፡ በአማርኛው፡ ሰዓት፡ ሌላውን፡ ትምህርታቸውን፡ ለመቀጸል፡ ይከጅሉ፡ ነበር።

ይህን፡ ሁሉ፡ ከተመለከትሁ፡ በኋላ፡ አማርኛን፡ ከማስተማር፡ አስቀድሞ፡ ማስተማሪያውን፡ ማሰናዳት፡ አስፈላጊ፡ እንደሆነ፡ ተረዳሁ። አሠራሩም፡ በአዲሱ፡ ዘመን፡

ቅምህርት፣ ዓይነት፣ ቢሆን፤ እንደሚሻል፣ ተመለከትሁ ። ለጊዜው፣ ትምህርተ፣ ሕፃናት፣ የምትበል፣ ትንሽ፣ የማንበቢያ፣ መጽሐፍ፣ ጽሑፍ፣ አሳተምሁ ።

ከዚያም፣ በኋላ፣ የአማርኛን፣ ስዋሰው፣ ለመጻፍ፣ አስብሁ ። ስለዚህም፣ የአዲሱን፣ ዘመን፣ የትምህርት፣ አካሄድ፣ ለማወቅ፣ ስል፣ በትርፍ፣ ጊዜያዊ፣ እንግሊዝኛ፣ ለመማር፣ እጣጣር፣ ጀመር ። በዚህ፣ ነገር፣ ከአስተማሪዎችም፣ ከተማሪዎችም፣ መልካም፣ እርዳታን፣ አግኝቼ፣ ነበር ።

ይ፡ ዓመት፣ ያህል፣ ቁዳቹ፣ የአማርኛውን፣ ስዋሰው፣ ለመጻፍ፣ ጀመርሁ፣ በአጻጽ፣ የቋንቋው፣ ኃይል፣ እስከፈቀደልኝ፣ ድረስ፣ የአዲሱን፣ ዘመን፣ ትምህርት፣ አካሄድ፣ ለመከተል፣ ተጣጣርሁ ። ዳሩ፣ ግን፣ ቋንቋ፣ ለራሱ፣ ነፃነት፣ አለው ። ምንም፣ አንኳ፣ የአከፋፈልንና፣ የአካሄድን፣ ምሳሌ፣ ከሌላ፣ ብንከተል፣ አማርኛ፣ ለራሱ፣ ሌላ፣ ውሳኔ፣ ድንጋጌ፣ ብያኔ፣ የሚያስፈልገው፣ ሆነ ። ስለዚህም፣ የቋንቋውን፣ ባሕርይ፣ በመመርመርና፣ አማርኛውን፣ ከግሳዙ፣ ጋር፣ በማስማማት፣ ተጽፎ፣ የመጀመሪያው፣ ክፍል፣ አለቀ ። ወዲያው፣ በጥቁር፣ ሰሌዳ፣ ላይ፣ ጥቂት፣ በጥቂት፣ እየተጻፈ፣ ተማሪዎች፣ ይማሩበት፣ ጀመር ። አካሄዱ፣ ከአዲሱ፣ ዘመን፣ የሰዋሰው፣ ትምህርት፣ ጋር፣ ስለተመሳሰለ፣ በተማሪዎችም፣ ዘንድ፣ የተወደደ፣ ሆነ ። ያ፡ ሁሉ፣ መሰልዋት፣ ቀረና፣ ተማሪዎቹ፣ አንሰን፣ ጨምርልን፣ እያሉ፣ ፋታ፣ የማይሰጡኝ፣ ሆነ ። በየቀኑ፣ የምሰጣቸውን፣ የሰዋሰው፣ ትምህርት፣ ተማሪዎቹ፣ በማጥኛ፣ ደብተራቸው፣ ላይ፣ እየጻፉ፣ እንደመጽሐፍ፣ አድርገው፣ ይቀጽሉት፣ ነበር ። በዚህ፣ ምክንያት፣ ስዋሰው፣ ከጀነ፣ በሚበልጡ፣ ተማሪዎች፣ ዘንድ፣ ተጽፎ፣ ነበር ።

ከዚህ፣ በኋላ፣ ጅምሩን፣ ስዋሰው፣ ለክቡር፣ አዛዥ፣ ወርቅነህ፣ አሳየኋቸው ። ቀጥሎም፣ በውጭ፣ ቋንቋ፣ የሚነገረው፣ የመጀመሪያው፣ ትምህርት፣ ሁሉ፣ ወደ፣ አማርኛ፣ ቢተረጎም፣ ኖሮ፣ ትምህርትን፣ ለማፋጠን፣ በረዳ፣ ነበር፣ ብዬ፣ ምኞቴን፣ ገለጥሁ ላቸው ። እሳቸውም፣ በዚህ፣ ነገር፣ ሲያስቡበት፣ ቁድተው፣ ኖሮ፣ ከእኔ፣ ዓመት፣ በፊት፣ ያስተረጎሙባቸውን፣ አንድ፣ የቁጥር፣ መጽሐፍና፣ አንድ፣ የዓለም፣ ጅምግራፊ፣ አሳዩኝ ። እኔም፣ ጅምግራፊውን፣ ተመልክቼ፣ በቶሎ፣ ታትሞ፣ ማስተማሪያ፣ እንዲሆን፣ ወተወት ኋቸው ። ዳሩ፣ ግን፣ በትልቁ፣ መርነት፣ ምክንያት፣ ጅምግራፊው፣ ተለውጦ፣ ነበርና፣ እንደ፣ ገና፣ ለማረም፣ አስፈላጊ ሆነ ። በዚህ፣ ምክንያት፣ ጅምግራፊውን፣ አዛዥ፣ ወርቅነህ፣ ሲያርሙ፣ እኔም፣ ያለ፣ ምንም፣ መለየት፣ በሥራው፣ እረዳቸው፣ ነበርና፣ ጅምግራፊውን፣ ለማጥኛት፣ የተመቻ፣ ጊዜ፣ ሆነልኝ ። የማረሙ፣ ሥራ፣ ከተፈጸመ፣ በኋላ፣ ጅምግራፊው፣ ታትሞ፣ በጸሐፊነት፣ ዓ፡ ም፣ ወጣ ።

እኔም፣ የጀመርሁትን፣ ስዋሰው፣ ወዲያው፣ ለማሳተም፣ ምኞት፣ ነበረኝ፣ ዳሩ፣ ግን፣ ጊዜው፣ በይፈቅድ፣ ቂየ ። በዚያን፣ ጊዜ፣ የጻፍሁት፣ ስዋሰው፣ ከኔ፣ ጋር፣ ሊኖር፣ ጠላት፣ በወረረን፣ ጊዜ፣ በጸሐፊነት፣ ዓ፡ ም፣ ተሠረፈብኝ ። በዚህ፣ እያዘንሁ፣ ስኖር፣ አቦሌ፣ ዳፈራ፣ የሚበል፣ ቀድሞ፣ በተፈሪ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ይማር፣ የነበረ፣ ልጅ፣ በዚያን፣ ጊዜ፣ ጽፎት፣ የነበረውን፣ አንድ፣ ግልባጭ፣ አገኘልኝና፣ በጸሐፊነት፣ ዓ፡ ም፣ ሰጠኝ ። በዚህም፣ አቶ፣ አቦሌን፣ አመሰግንዋለሁ ። ከዚህ፣ በኋላ፣ የቀድሞውን፣ መመረት፣ አድርጌ፣ እንደገና፣ እያረምሁ፣ ጻፍሁት ።

ይህን፣ ስዋሰዌን፣ ስለ፣ ረተፈሪ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣ መታሰቢያ፣ ጽሑፍ ለሁ ። ሥራውን፣ ወደፍጻሜ፣ ለማድረስና፣ ለማሳተም፣ የረዳኝን፣ የትምህርትና፣ የሥነ፣ ጥበብ፣ ሚኒስትር፣ ክቡር፣ አቶ፣ መኩንን፣ ደስታን፣ አመሰግናዋለሁ ። ዳግም፣ በሥራ ላገዙኝ፣ ወዳጆቹ፣ ሁሉ፣ ምስጋናን፣ አቀርባለሁ ።

ብላታ፣ መርስዔ፣ ኀዘን፣ ወልደ፣ ቂርቆስ ።

መግቢያ

ይህን ሰዋስው ለሚመለከቱ ሰዎችና ለአስተሳሰቦች ማስታወሻ ለንድ ትሆን ይህችን መግቢያ አጽፋለሁ።

የሰዋስው አከፋፈል

ሰዋስው በ፪ ታላቅ ክፍሎች ተከፍሎ ይመደባል። መጀመሪያው «የን ግግር፣ ክፍል»፤ ሁለተኛው «አገባብ»፤ ይባላል።

መጀመሪያው ታላቅ ክፍል

«የንግግር፣ ክፍል» የተባለው መጀመሪያው ታላቅ ክፍል ከ፮ ላይ ተከ ፍሎ የታላትን ንብረት እያደራጀ ይመድባል።

ስምንቱ ክፍሎች «ስም» ተውላጠ ስም፣ «ቅጽ» ግሥ፣ «ተውላከ» ግሥ፣ «መስተዋድድ» መስተዋድድ፣ «ቃል» አጋፍ፣ «ተባለው» በአዲስ ወሳኔ ተመድበዋል። ከነዚህ ክፍሎች በ፳ኛው አንሳ የማይገኝ ቃል እንዳይኖር በሥርዓት ተደንግጎ አልፎ «ግሥ፣ ቅጽ፣ ቃል፣ አጋፍ» የተባሉት በግዕዝ ሰዋስው ያለውን ስማቸውን እንደያዙ ንብረታል። «ነበር፣ ዘር» ይባሉ የነበሩት አሁን «ስም» ተብለው ተሰይመዋል። የቀሩት አራቱ ክፍሎች ግን በአዲስ ስም፤ የተጻፉ ናቸው።

«ተውላጠ፣ ስም» የተባለው በግዕዝ ሰዋስው «አጽፋ፣ ዝርዝር» ተብሎ በአርባ ቅምርና በንኡስ አገባብ በደቂቅ እርባታ በሌላም ክፍል የሚገኘውና እርሱን የመሰለ ሁሉ ነው። በግዕዝ ዋና ክፍል ሆኖ አይገኝም። አሁን ግን ታላት በየወገናቸው እንዲጠቀሱ ስለተፈለገ ራሱን ችሎ ሸክፍል ሆኖአል። «ተውላከ፣ ግሥ» የተባለው በግዕዝ ሰዋስው አብዛኛው በንኡስ አገባብና በተረፈ ግሥ የሚገኘው ነው። «መስተዋድድ» የተባለው በግዕዝ ሰዋስው ደቂቅ አገባብ ከተባለው ጋር የተስማማ ነው። «መስተዋድድ» የተባለውም በግዕዝ ሰዋስው ሀቢይ አገባብን ይመስላል።

በግዕዝ ሰዋስው የተለመዱት ክፍሎች (ሀቢይ፣ አገባብ፣ ንኡስ፣ አገባብ፣ ደቂቅ፣ አገባብ) በዚያው በቀድሞው ስማቸው ጸንተው ሳይገኙ ሰዋስዎችን እንዲገቡ ታስቦበት ነበር። ዳሩ ግን ከአዲሱ አላብ ጋር አብዛኛው የማይገ ጣጠም ሆነና ተትቷል። ስለዚህ ማለት በአገባብ ውስጥ አሁን የነግግር ክፍ ሎች የምንላቸው ዘንቅ ሆነው በአንድነት ተነግረዋል። ለነበሩ በየመደባቸው መለዩት አስፈላጊ ስለሆነ ነው።

ሁለተኛው ታላቅ ክፍል

«አገባብ» የተባለው ሁለተኛው ታላቅ ክፍል ታላት በበረከት ነገር እና ተገቱ በተነገሩ ጊዜ የታላት አሰክክ የሚደራጅበት ክፍል ነው። በመጀመሪያ

ያው፡ ክፍል፡ ከተነገሩት፡ ከጽቱ፡ ክፍሎች፡ እየተጠቀሰ፡ ትርጓሜያቸውና፡ ሥርዓታቸው፡ በዐረፍተ፡ ነገርም፡ እንዴት፡ እንደሚሳኩ፡ ይነገርበታል። አገባቡ፡ በዚህ፡ በአሁኑ፡ መጽሐፍ፡ በሙሉ፡ ሆኖ፡ አልተፈጸመም። ይሁን፡ እንጂ፡ ወደፊት፡ አገባቡ፡ በሰፊ፡ ሆኖ፡ እንዲወጣ፡ ተስፋ፡ አለኝ።

ስለማጥበቅና፡ ስለማላላት።

ከቃላት፡ ውስጥ፡ ጽሕፈቱ፡ አንድ፡ ሆኖ፡ ሳለ፡ በመጥበቅና፡ በመላላት፡ ድምፅ፡ የሚለይ፡ ነገር፡ አለ።

ምሳሌ፤ አስተማሪው፡ ተማር፡ አለኝ (አላላ፡)

እኔ፡ አንድ፡ መጽሐፍ፡ አለኝ (አጥብቅ፡)

እነሆ፡ በመጀመሪያው፡ ምሳሌ፡ የተጻፈው፡ «አለኝ» ሳልቶ፡ ይነበብና፡ የመናገርን፡ ምግባር፡ ያመለክታል። በፂኛው፡ ምሳሌ፡ የተጻፈው፡ «አለኝ»፡ ጠብቆ፡ ይነበብና፡ የመናገርን፡ ወይም፡ የማግኘትን፡ ምግባር፡ ያመለክታል። ይህን፡ የመሰለ፡ ቃል፡ በጣም፡ ብዙ፡ ነው። ይህንንም፡ ለመወሰን፡ አስበን፡ በፊደሉ፡ ራስጌ፡ የማጥበቂያ፡ ምልክት፡ (ይዘት)፡ አድርገን፡ ነበር። ጻፉ፡ ግን፡ የፊደሉ፡ ቅርጽ፡ ከሁን፡ በፊት፡ በማተሚያ፡ ቤት፡ ስለሌለ፡ አዲስ፡ ለማስቀረጽም፡ ጊዜው፡ ስላልፈቀደ፡ ቀርቷል። ስለዚህም፡ አስተማሪዎች፡ የሚጠብቀውንና፡ የሚላላውን፡ ቃል፡ ለይቶ፡ ለማስረጃት፡ ማስተዋልና፡ መመርመር፡ አለባቸው።

ስለቃላት፡ ውሳኔ።

የአ፡ ፊደል፡ የተከተለውን፡ ቃል፡ አናገር፡ ራሱ፡ ተውጦ፡ እንደሚጠፋ፡ በሰዋሰው፡ ውስጥ፡ በየስፍራው፡ ተነግሮአል። ከዚህም፡ የተነሣ፡ ሥረ፡ ቀለሙ፡ እየጠፋ፡ የቃላት፡ ውሳኔ፡ ከመፋለስ፡ ይደርሳል። ስለ፡ አ፡ ፊደል፡ በየስፍራው፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ውሳኔን፡ ማድረግ፡ ባለስቸገሪም፡ ነበር። ጻፉ፡ ግን፡ የውሳኔ፡ ብዛት፡ ለተማሪ፡ ብርቱ፡ ሸክም፡ ይሆንበታል።

የተለመደውን፡ ንግግር፡ በዚያው፡ በልማዱ፡ ብቻ፡ ለመወሰን፡ ወይም፡ አሻሽሎ፡ ለመወሰን፡ ከሊቃውንት፡ ልዩ፡ ልዩ፡ አሳብ፡ ተሰምቶአል። ምን፡ ጊዜም፡ ቢሆን፡ ከሊቅ፡ የሚገኝ፡ አሳብ፡ ባለማስረጃና፡ ባለምክንያት፡ ስለሆነ፡ ሁሉም፡ በየክፍሉ፡ የተመሰገነ፡ ነው። ጻፉ፡ ግን፡ ብዙዎቹን፡ አሳቦች፡ መርምሮ፡ ጉባኤ፡ ሊቃውንት፡ በብያጌ፡ ሊወስነው፡ የሚገባ፡ ነው።

የደራሲው፡ ምኞት፡ ቃላት፡ ሥረ፡ ነገራቸውን፡ ሳያፋልሉ፡ እንዲጻፉ፡ ነው። ይኸውም፡ «ያንተን፡ መጽሐፍ፡ ወስጃለሁ»። በማለት፡ ፈንታ፡ «የአንተን፡ መጽሐፍ፡ ወስጃለሁ»። እንዲባል፡ ማለት፡ ነው። ጻፉ፡ ግን፡ ይህ፡ ሁሉ፡ የሚጻፍው፡ ጉባኤ፡ ሊቃውንት፡ የሚስማማበት፡ ከሆነ፡ በኋላ፡ ስለሆነ፡ እስከዚያ፡ ድረስ፡ በሁለቱ፡ ዓይነት፡ ቢጻፍ፡ ከጸያፍነት፡ ሊቋቋረው፡ የሚችል፡ የለም።

የፊደላት፡ ተራ።

ይህ፡ ስዋሰው፡ የተጻፈው፡ ተለምዶ፡ በቂየው፡ «ሀ ለ ሐ መ» በሚለው፡ የፊደል፡ ተራ፡ ነው። ነገር፡ ግን፡ «አ በ ገ ደ» በሚል፡ ተራ፡ እንዲነገር፡ አሳባቸውን፡ ያቀረቡ፡ ሊቃውንት፡ አሉ። ይኸውም፡ «አ በ ገ ደ» የፊደል፡ ጥንታዊ፡ መደቡ፡ ስለሆነ፡ የተወደደና፡ የተመሰገነ፡ አሳብ፡ ነው። ስለ፡ ፊደላት፡ ሥርዓት፡ ከደራሲው፡ የተጀመረ፡ ጽሕፈት፡ ነበረ። ይሁን፡ እንጂ፡ በዚህ፡ በአሁኑ፡ መጽሐፍ፡ ለመጨመር፡ ስላልደረሰ፡ ቂይቶአል።

ስለ፡ ፊደላት፡ ሥርዓት፡ ሊቅ፡ አለቃ፡ ቢላን፡ ወልድ፡ ከፍሌ፡ የጸሐፊን፡ መጽሐፍ፡ መመልከት፡ እስረላጊ፡ መሆኑን፡ ለአስተማሪዎች፡ እናስገንግለን።

ስዋሰውን፡ ለመጻፍ፡ የተመረጠው፡ ንግግር።

ይህ፡ ስዋሰው፡ የተጻፈው፡ ከመሆኑም፡ ከሊቃውንት፡ አንደበት፡ ከሚሰማው፡ ንግግር፡ በአብዛኛው፡ ስፍራ፡ የተለመደውን፡ መውረት፡ በማድረግ፡ ነው። በልዩ፡ ውሳኔ፡ ከልሆነ፡ በቀር፡ ያልተማሩ፡ ባላገሮች፡ የሚናገሩበትን፡ ቋንቋ፡ መደበኛ፡ አላደረገውም። እነሆ፡ በያገሩ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ቃል፡ ይሰማል።

ያንድ፡ አገር፡ ባላገሮች፡ “ገብረ፡ መድከን፡ ሚሃኤል” እያሉ፡ ሲናገሩ፡ የዚያው፡ አገር፡ ተወላጆች፡ የሆኑት፡ ሊቃውንቱ፡ ገብረ፡ መድከን፡ ሚካኤል፡ ይላሉ፡ እንጂ፡ እንደ፡ ባላገሮቹ፡ አይናገሩም። በሌላው፡ ሀገር፡ ደግሞ፡ ባላገሮቹ፡ “ጥቂት ወረራት” እያሉ፡ ሲናገሩ፡ የዚያው፡ ሀገር፡ ተወላጆች፡ የሆኑት፡ ምሁራኑ፡ “ጥቂት፡ ወረቀት” ቢሉ፡ እንጂ፡ እንደ፡ ባላገሮቹ፡ አይናገሩም። በየሌላውም፡ ወረዳ፡ ያልተማሩ፡ ሠዎች፡ የሚናገሩበት፡ አንዳንድ፡ የልማድ፡ ቋንቋ፡ መናሩ፡ የተረገጠ፡ ነው። አሁን፡ የያገሩን፡ ጸያፍ፡ ለመልቀም፡ አስፈላጊ፡ ስላልሆነ፡ ትተነዋል። ስለዚህም፡ ለዚህ፡ ስዋሰው፡ የተመረጠው፡ ቋንቋ፡ (በልዩ፡ ውሳኔ፡ ከተመደበው፡ በቀር)፡ በሊቃውንት፡ አንደበት፡ የተለመደው፡ ንግግር፡ ነው።

ፊደላትን፡ ስለማሻሻል።

ፊደል፡ የቋንቋ፡ መሣሪያ፡ ነው። መሣሪያ፡ በየጊዜው፡ እንዲሻሻል፡ እንዲሳል፡ እንዲሰነገል፡ ፊደልም፡ እንደዚሁ፡ ጥሻሽሎ፡ ሊታደስ፡ የሚያስፈልግ፡ ነው። የአግርኛን፡ ፊደል፡ ለማሻሻል፡ ከብዙ፡ ሊቃውንት፡ ልዩ፡ ልዩ፡ አሳቦች፡ ቀርበዋል። የሁሉም፡ አሳብ፡ በአናጋሪ፡ ፊደል፡ (በዋና) ይነገር፡ በማለት፡ የተበበረ፡ ሆኖአል።

(ሀ) መደቡ፡ ግዕዝ፡ ወይም፡ ሳድስ፡ ሆኖ፡ በአ፡ ፊደል፡ አናጋሪነት፡ እንዲነበብ፡ አሳብ፡ ያቀረቡ፡ አሉ። ደግሞ፡ በአ፡ ፊደልና፡ በተመደቡ፡ በሌሎች፡ ፊደላት፡ አናጋሪነት፡ እንዲነበብ፡ የወሰኑ፡ አሉ። የሁሉም፡ አሳብ፡ የተመሰገነ፡ ነው። ይኸውም፡ ሲሆን፡ የፊደላቱ፡ ቅርጽ፡ «ሀ ለ ሐ መ» ወይም፡ አ ለ ሀ ገ ደ፡ በሚለው፡ ቅርጽ፡ እንዲጻፍ፡ ወስነዋል።

(ለ) በአናጋሪ፡ ፊደል፡ እንዲነበብ፡ አስፈላጊ፡ ከሆነ፡ ፊደሉም፡ በአዲስ፡ ሥር ያት፡ መጻፉ፡ ካልቀረ፡ ስሥራ፡ እንዲቀና፡ የላቲን፡ ፊደል፡ እንቀበለው፡ ብለው፡ የሚሆኑ፡ አሉ።

ስለ አ ጎ ዝ

አውሮፓውያን፡ ከዐረቦች፡ ወርሰው፡ በተሻሻለ፡ ቅርጽ፡ ያሰናፉት፡ የአጎዝ፡ ፊደል፡ ለሐሳብ፡ የሚመች፡ ስለሆነ፡ በአገራችን፡ የተለመደ፡ ሆኗል። ስለዚህም፡ ይህን፡ አጎዝ፡ ተጨማሪ፡ ፊደል፡ አድርገን፡ በዚህ፡ ስዋሰው፡ ውስጥ፡ አስገብተናል። አጎዡም፡ ይህ፡ ነው። «1.2.3.4.5.6.7.8.9.0» የሰዋሰው፡ ተረ፡ ቁጥር፡ በዚህ፡ የአጎዝ፡ ፊደል፡ ተጽፎአል።

መልመጃ

በየክፍሉ፡ ወይም፡ በየምዕራፉ፡ መጨረሻ፡ ለትምህርት፡ ማሰለጫ፡ የሚሆኑ፡ ቃላት፡ ተጽፈዋል። “መልመጃ” ያልነው፡ በግዕዝ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ “ቅጂ” ወይም፡ “ክለሳ”፡ የሚባለውን፡ የመሰለ፡ ነው። በየመልመጃው፡ ውስጥ፡ ለማሰጠኛ፡ የሚሆኑ፡ ምንባቦች፡ ተጨምረውበታል። ከምንባቦቹም፡ በአንዳንዶቹ፡ ላይ፡ አቶ፡ አርአያ፡ ሥላሴ፡ ወረታ፡ ከሰበሰቡት፡ የመሳፍንት፡ ታሪክ፡ ባጭሩ፡ አየተጠቀሰ፡ ገብቶበታል።

አስተማሪው፡ በየመልመጃው፡ የሚገኙትን፡ ጥያቄዎችና፡ ምሳሌዎች፡ መሠረት፡ አድርጎ፡ ሌላም፡ ማስረጃ፡ እያቀረበ፡ እንዲያስተምር፡ ሊሆን፡ ይገባዋል።

ምንጻረ፡ ቃል፡ (የቃል፡ ማሳጠሪያ)

በዚህ፡ መጽሐፍ፡ በምንጻረ፡ ቃል፡ (በክፈል)፡ ተጽፈው፡ የሚገኙት፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ የተመለከቱት፡ ናቸው።

መዋ.	=	መስተዋድድ፡	ተ.ግ.	=	ተውሳክ፡ ግሥ፡
መፂ.	=	መስተፃምር፡	አጅ.	=	አስረጅ፡
ቁ.	=	ቁጥር፡	እ.ማ.	=	እንደ፡ ግለት፡
ቃ.አ.	=	ቃለ፡ አጋኖ፡	እኝ.	=	እንስት፡
ተ.ስ.	=	ተውላጠ፡ ስም፡	ዐ.ኃ.	=	ዐረፍተ፡ ነገር፡
ተባ.	=	ተባት፡	ገ.ግ.	=	ገቢር፡ ግሥ፡
ተገ.ግ.	=	ተገብር፡ ግሥ፡			

ደረሰው፡

ብላታ፡ መርሰኔ፡ ጎዘን፡ ወልደ፡ ቂርቆስ።

ተረ ተጥር	አርአስተ፡ ነገር፡ (ማውጫ)	ገጽ፡
—	መቅድም፡	፫
—	መግቢያ፡	፯
—	ምንጻረ፡ ቃል፡ (የቃል፡ ማሳጠሪያ)	፲
—	አርአስተ፡ ነገር፡	፲፩
	መጀመሪያ፡ ቃላት፡ ክፍል፡	
—	ምዕራፍ፡ ፩፡ የንግግር፡ ክፍሎች፡	፲፮
1	ጠቅላላ፡ መግለጫ፡	»
—	፩ኛ፡ መልመጃ፡ (የዕንቅፋራቶች፡ ምሳሌ)	፳
—	ምዕራፍ፡ ፪፡ ስዋሰን፡	፳፩
10	ክፍል፡ ፩፡ የስም፡ ዓይነቶች፡	»
11	የተጻውያ፡ ስም፡	፳፪
17	የወል፡ ስም፡	፳፫
20	የጥቅል፡ ስም፡	፳፬
21	የቂሳቀስ፡ ስም፡	»
23	የነገር፡ ስም፡	፳፭
—	፪ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — የሸዋ፡ ባላባቶች)	፳፮
25	ክፍል፡ ፪፡ የተፈጥሮ፡ ጸታ፡	፳፯
—	፫ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — የሸዋ፡ መሳፍንት)	፴
28	ክፍል፡ ፫፡ ቁጥር፡ (አንድና፡ ብዙ)	፴፪
—	፬ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — ነጋሢ፡ ክርስቶስ)	፴፮
36	ክፍል፡ ፬፡ ሙያ፡	፴፯
—	፭ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ ስብስባዊ)	»
45	ክፍል፡ ፭፡ የስምች፡ ዝርዝር፡ አፈታት፡	፵፩
—	ምዕራፍ፡ ፫፡ ተውላጠ፡ ስም፡	፵፫
47	መግለጫ፡	»
49	ክፍል፡ ፩፡ የተውላጠ፡ ስም፡ ዓይነቶች፡	»
50	(ሀ) ምድብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡	»
53	ድርብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡	፵፪
56	መዘክር፡ ተውላጠ፡ ስም፡	፵፫
59	(ለ) አመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም፡	፵፬
66	አጸፋ፡ ተውላጠ፡ ስም፡	፵፭
75	(ሐ) መጠይቅ፡ ተውላጠ፡ ስም፡	፶፪
—	፮ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — መርድ፡ አዝማች፡ አብዬ)	፶፫
80	ክፍል፡ ፪፡ የተውላጠ፡ ስም፡ ዝርዝር፡ አፈታት፡	፶፬

ተረፈ ቁጥር	አርእስት፡ ነገር፡ (ማውጫ)	ገጽ
—	ምዕራፍ፡ ፱፡ ቅጽል፡	፶፯
81	መግለጫ፡	»
85	ክፍል፡ ፩፡ የቅጽል፡ አመሠራረት፡	፶፯
97	ክፍል፡ ፪፡ የቅጽል፡ ዓይነቶች፡	፷፫
98	(፩ኛ) የዓይነት፡ የግብር፡ ቅጽል፡	፷፬
—	የወገን፡ ቅጽል፡	»
100	የግብር፡ ቅጽል፡	፷፭
102	የዓይነት፡ ቅጽል፡	፷፮
103	(፪ኛ) የአኅዛብ፡ የመጠን፡ ቅጽል፡	»
104	የተወሰነ፡ አኅዛብ፡	፷፯
108	ያልተወሰነ፡ አኅዛብ፡	፷፰
110	(፫ኛ) አመልካች፡ ቅጽል፡	»
111	የተወሰነ፡ አመልካች፡	፷፱
112	ያልተወሰነ፡ አመልካች፡	»
113	ጠቃሽ፡ አመልካች፡	፸
114	አዘማጅ፡ ቅጽል፡	»
115	ክፍል፡ ፫፡ የግንደር፡ ደንብ፡	፸፩
—	፯ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — መ.አ.አምሳይስና፡ አስፋ፡ ወሰን፡)	፸፪
—	ምዕራፍ፡ ፳፡ ግሥ፡	፸፬
119	መግለጫ፡	»
122	ክፍል፡ ፩፡ የግሥ፡ ጠባይና፡ ዓይነት፡	፸፭
123	ገቢር፡ ግሥ፡	»
125	ተገብሮ፡ ግሥ፡	»
126	ወላዋይ፡ ግሥ፡	፸፮
129	ተሻጋሪ፡ ግሥ፡	»
131	የማይሻገር፡ ግሥ፡	፸፯
132	ነባር፡ ግሥ፡	»
»	፳ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — መ.አ. ወሰን፡ ሰገድ፡)	፸፰
138	ክፍል፡ ፪፡ አሰማድ፡	፸፱
—	መግለጫ፡	»
142	የአሰማድ፡ ዓይነት፡	፹
148	የአሰማድ፡ ጠባይ፡	፹፩
151	የአሰማድ፡ ባዕድ፡ መነሻ፡	፹፪
—	፱ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — ንጉሥ፡ ግህለ፡ ሥላሴ፡)	፹፫

ተረፈ ቁጥር	አርእስት፡ ነገር፡ (ማውጫ)	ገጽ
153	ክፍል፡ ፫፡ የግሥ፡ ረዳት፡	፹፬
—	፲ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — ኃይለ፡ መለኮት፡)	፹፭
172	ክፍል፡ ፬፡ የእርባታ፡ መሪዎች፡	፹፮
173	የየዋህ፡ እርባታ፡ መሪዎች፡	»
176	የዝርዝር፡ እርባታ፡ መሪዎች፡	፹፱
187	መስተዋድዳውያን፡ የእርባታ፡ መሪዎች፡	፺፩
—	፲፩ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — መሳፍንት፡ በጎንደር፡)	፺፪
188	ክፍል፡ ፭፡ የግሥ፡ ስልት፡ ጊዜያት፡	፺፫
»	መግለጫ፡	»
191	(ሀ) ዐቢይ፡ አንቀጽ፡	፺፬
192	(ለ) ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡	»
193	(ሐ) አዋዋይ፡ አንቀጽ፡	፺፭
196	(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ፡	»
—	፲፪ኛ፡ መልመጃ፡ (ምንባብ፡ — አጼ፡ ቴዎድሮስ፡)	፺፭
201	ክፍል፡ ፮፡ የግሥ፡ አረባብ፡	፺፮
»	የመሆን፡ ግሥ፡ እርባታ፡	»
203	የመኖር፡ (የአለኝ፡ ማለት፡) ግሥ፡ እርባታ፡	፺፯
205	ክፍል፡ ፯፡ የግሥ፡ መሉ፡ እርባታ፡	፺፲፫
209	የግሥ፡ መፈለግ፡ የዋህ፡ እርባታ፡	፺፲፬
210	የግሥ፡ መፈለግ፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡	፺፲፭
213	ሕገ፡ ወጥ፡ የሆኑ፡ ግሦች፡	፺፲፮
218	የግሦች፡ አስትግቡእ፡	፺፲፱
219	የማያቋርጥ፡ ግሥ፡	፺፳፩
220	ሥሉጥ፡ ግሥ፡	፺፳፮
221	ሰያፍ፡ ግሥ፡	»
222	የማለት፡ ግሥ፡	»
226	የማለት፡ ግሥ፡ የዋህ፡ እርባታ፡ በአዎንታና፡ በአሉታ፡	፺፳፯
—	፲፫ኛ፡ መልመጃ፡	፺፳፱
—	ምዕራፍ፡ ፳፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡	፺፳፻
227	መግለጫ፡	»
228	የተውሳክ፡ ግሥ፡ ክፍሎች፡	፺፳፱
229	(ሀ) የዋህ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡	»
230	(ለ) መጠይቅ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡	፺፳፳
231	(ሐ) ከቦዝ፡ የሚገኝ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡	፺፳፯

ተረጎሞ	አርእስት : ነገር : (ማውጫ =)	ገጽ
232	የማወቅደር : ደረጃ :	የ፳፮
233	የተውሰኑ : ግሥ : አመዳደብ :	»
—	፲፬ኛ : መልመጃ :	የ፳፰
—	ምዕራፍ : ፮ : መስተዋድድ :	የ፳፱
238	መግለጫ :	»
239	የመስተዋድድ : አመዳደብ :	የ፳፱
250	የመስተዋድድ : ተሳቢዎች :	የ፳፻
—	፲፭ኛ : መልመጃ :	የ፳፱
—	ምዕራፍ : ፳ : መስተዋድድ :	የ፳፻
251	መግለጫ :	»
253	ወደረጃ : መስተዋድድ :	»
259	ጥገኛ : መስተዋድድ :	የ፳፻
—	፲፮ኛ : መልመጃ :	የ፳፻
—	ምዕራፍ : ፱ : ቃለ : አጋኖ :	የ፳፻
262	መግለጫ :	»
263	የቃለ : አጋኖ : ዓይነቶች :	»
267	መጠይቃን : ወይም : ቃላት : ጥያቄ :	የ፳፻
268	(1.) ፈደላውያን : መጠይቃን :	የ፳፻
271	(2.) ደምፃውያን : መጠይቃን :	የ፳፻
—	፲፯ኛ : መልመጃ :	የ፳፻
	ቡለትኛ : ቃላት : ክፍል : አገባብ :	
272	ምዕራፍ : ፲ : ፀረፍተ : ነገር :	የ፳፻
274	መግለጫ :	»
275	ባለቤትና : አንቀጽ :	የ፳፻
277	ሐረግ :	የ፳፻
»	የፀረፍተ : ነገር : አመዳደብ :	የ፳፻
286	ነጠላ : ፀረፍተ : ነገር :	»
289	ነጠላ : ፀረፍተ : ነገር : መተንተን :	የ፳፻
290	የመተንተን : ሰሌዳ :	የ፳፻
291	ድርብ : ፀረፍተ : ነገር :	የ፳፻
—	ድርብ : ፀረፍተ : ነገር :	»
—	፲፰ኛ : መልመጃ : (ክፍል : አሀጉር) :	የ፳፻
—	ምዕራፍ : ፲፩ : የቃላት : አገባብ :	የ፳፻
293	መግለጫ :	»

ተረጎሞ	አርእስት : ነገር : (ማውጫ =)	ገጽ
294	ባለቤትና : አንቀጽ :	የ፳፻
299	የባለቤት : ዘርፍ : ወይም : ተቀጣይ :	የ፳፻
302	የአንቀጽ : ተሳቢ :	የ፳፻
304	ተውላጠ : ስም :	»
307	ቀጽ ል :	የ፳፻
311	ተውላጠ : ግሥ :	የ፳፻
313	ቅርብና : ሩቅ :	የ፳፻
—	፲፱ኛ : መልመጃ :	የ፳፻
315	ምዕራፍ : ፲፪ : የቃላት : መወራረስ :	»
316	ምዕራፍ : ፲፫ : የቃላት : ዝርዝር : አፈቃት :	የ፳፻
»	መግለጫ : (የአፈቃት : አርእስቶች) :	»
326	የአፈቃት : ምሳሌ :	የ፳፻
327	የአንቀጽ : ተሳቢ : ከባለቤት : ሲቀድም :	የ፳፻
—	፳ኛ : መልመጃ :	የ፳፻
—	ምዕራፍ : ፲፫ : ስለ : ልዩ : ልዩ : ነገሮች :	የ፳፻
328	ክፍል : ፩ : ባዕድ : መነሻና : ባዕድ : መድረሻ :	»
331	ክፍል : ፪ : ከግዕዝ : የተወረሱ : ቃላት :	የ፳፻
334	ከውጭ : ሀገር : ቋንቋ : የተወረሱ : ቃላት :	የ፳፻
335	ክፍል : ፫ : ነጥቦችና : ምልክቶች :	የ፳፻
336	ክፍል : ፬ : የአማርኛ : መዝሙር :	የ፳፻
338	የዜማ : ስልት :	የ፳፻
339	የአማርኛ : ዘሊን :	»
340	የአማርኛ : መዝሙር :	የ፳፻
341	የዜማ : ምልክት :	የ፳፻
342	የግጥም : ዓይነቶች :	የ፳፻
343	ስምና : ወርቅ :	የ፳፻
344	የአማርኛ : ቅኔ :	የ፳፻
345	ምሳሌ : (ተረት) :	የ፳፻
346	ስለ : ጽሕፈት :	የ፳፻

የአግርኛ ስዋሰው ፤

መጀመሪያ ፡ ታላቅ ፡ ክፍል ፡

ፖሪቲካል ፡ ፤ ፡ የገገገር ፡ ክፍሎች ፡

—1—

ጠቅላላ ፡ መግለጫ ፡

ሰው ፡ አባቡን ፡ በገገገር ፡ የሚገልጽባቸው ፡ ታላቅ ፡ በየወገን ፡ በየወገናቸው ፡ ሆነው ፡ ሲመደቡ ፡ በስምንት ፡ ታላላቅ ፡ ክፍሎች ፡ ይከፈላሉ ፡

እነርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ፡

፩ኛ ፡ ስም ፡

፪ኛ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡

፫ኛ ፡ ቅጽል ፡

፬ኛ ፡ ግሥ ፡

፭ኛ ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡

፮ኛ ፡ መስተዋድድ ፡

፯ኛ ፡ መስተዋግር ፡

፰ኛ ፡ ቃል ፡ አጋኖ ፡

—2—

ስም ፡ ግናቸውም ፡ ነገር ፡ በተለይ ፡ ሆኖ ፡ የሚጠራበትና ፡ ለአንዱ ፡ ነገር ፡ ወይም ፡ ለአንዱ ፡ ዓይነት ፡ የተሰጠው ፡ ስያሜ ፡ ስም ፡ ይባላል ፡

ምሳሌ ፡ አብርሃም ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ፈረስ ፡ መጽሐፍ ፡ ሕልም ፡

እነሆ ፡ አሁን ፡ በተሰጠው ፡ ግስረጃ ፡ «አብርሃም» የሰው ፡ ስም ፡ ነው ፡ «አዲስ» ፡ አበባ ፡ የከተማ ፡ ወይም ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ነው ፡ «ፈረስ» የአንድ ፡ ዓይነት ፡ እንስሳ ፡ ስም ፡ ነው ፡ «መጽሐፍ» ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ነው ፡ «ሕልም» ፡ ረቂቅ ፡ የሆነ ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ፡

ስለዚህ ፡ መጠሪያ ፡ (ሆነ) ፡ ግናቸውም ፡ ቃል ፡ ስም ፡ ይባላል ፡ (ቁ፡ 11-14. እይ.)

—3—

ተውላጠ ፡ ስም ፡ በስም ፡ ፈንታ ፡ ተተክቶ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ይባላል ፡

ምሳሌ ፡ እኔ ፡ አንተ ፡ እርሱ ፡ እርሷ ፡

እስረጅ ፡ እኔ ፡ እናቲን ፡ እወዳለሁ ፡ እርሷም ፡ ትወደኛለች ፡

እነሆ ፡ «እኔ» ፡ እርሷም ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ በስም ፡ ፈንታ ፡ ተተክቶ ፡ እንደገባ ፡ አስተውሏል ፡

ስለዚህም፡ በስም፡ ፈንታ፡ ተተክቶ፡ የሚገባ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ይባላል። ትርጓሜው፡ የስም፡ ምትክ፡ ወይም፡ የስም፡ ልዋጭ፡ ማለት፡ ነው። በብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ ተውላጣተ፡ ስም፡ ወይም፡ ተውላጠ፡ ስምች፡ ይባላል።

-4-

ቅጽል፡ ዓይነትንና፡ ግብርን፡ መጠንንም፡ ለመግለጽ፡ በስም፡ ወይም፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ላይ፡ የሚጨመር፡ ቃል፡ «ቅጽል» ይባላል። ስሙ፡ እንደሚያመለክት፡ ቅጽል፡ ማለት፡ ቅጥያ፡ ወይም፡ ተጨማሪ፡ ማለት፡ ነው።

ምሳሌ፡ ጥቁር፡ ፈረስ፡ ብርቱ፡ ፈረስ፡ አጭር፡ ፈረስ።

እነሆ፡ ቅጽል፡ የተባለው፡ ጥቁር፡ ብርቱ፡ አጭር፡ ናቸው። ፈረስ፡ የአንድ፡ እንስሳ፡ ስም፡ ነው። «ጥቁር» ፈረስ፡ ሲል፡ ዓይነቱን፡ «ብርቱ» ፈረስ፡ ሲል፡ ግብሩን፡ አጭር፡ «ፈረስ» ሲል፡ መጠኑን፡ የቅጽሉ፡ ቃል፡ ያስረዳል። ስለዚህም፡ በስምና፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ላይ፡ እየተቀጠለ፡ ዓይነቱን፡ ግብሩን፡ መጠኑን፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ «ቅጽል» ይባላል። (ቁ. 97-102 እይ።)

-5-

ግሥ፡ የማድረግንና፡ የመሆንን፡ ስሜት፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ጠቅላላ፡ ስሙ፡ ግሥ፡ ይባላል። ግሥ፡ የቃላት፡ ማሰሪያና፡ መሰብሰቢያ፡ ስለ፡ ሆነ፡ ቃላት፡ ያለ፡ ግሥ፡ እንደሚሰሙ፡ ሆነው፡ ለመሳካት፡ አይችሉም።

ምሳሌ፡ ወደደ፡ አሰበ፡ ሄደ፡ ተቀመጠ፡ ፈለገ።

አጅ፡ ያዕቆብ፡ ይማራል።

እነሆ፡ የግሥ፡ ቃል፡ የተባለው፡ ይማራል። ነው። «ያዕቆብ»፡ ብቻ፡ ብሎ፡ ቢቀር፡ ኖሮ፡ ያዕቆብ፡ ምን፡ እንደሆነ፡ ወይም፡ ምንን፡ እንዳደረገ፡ ለማወቅ፡ ባልተቻለም፡ ነበር። ነገር፡ ግን፡ የግሡ፡ ቃል፡ «ይማራል»፡ የተጨመረበት፡ እንደ፡ ሆነ፡ ያዕቆብ፡ ምን፡ እንዳደረገ፡ ለማወቅ፡ ይቻላል። የነገሩም፡ ፍሬ፡ የተሞላ፡ ሆኖ፡ ይገለጻል።

ስለዚህም፡ ንግግሮችን፡ የሚሰበስቡቸውና፡ የሚፈጽሟቸው፡ ቃል፡ ግሥ፡ ይባላል።

-6-

ተውላክ፡ ግሥ፡ ከግሥ፡ በፊት፡ እየገባ፡ የአንቀጽን፡ ጠባይ፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ «ተውላክ» ግሥ፡ ይባላል። ትርጓሜው፡ በግሥ፡ ላይ፡ የሚጨመር፡ ወይም፡ የሚያረብ፡

ማለት፡ ነው። በብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ ተውላክተ፡ ግሥ፡ ያሰኛል። ወይም፡ ተውላክ፡ ግሥች፡ ይባላል።

አጅ፡ ያዕቆብ፡ ትምህርትን፡ በጣም፡ ይወዳል። ወደትምህርት፡ ቤትም፡ ሁልጊዜ፡ ይሄዳል።

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በተሰጠው፡ ማስረጃ፡ ተውላክተ፡ ግሥ፡ «በጣም» ሁልጊዜ፡ ናቸው። በቀላሉ፡ ለመናገር፡ ብንፈልግ፡ ኖሮ፡ «ያዕቆብ» ትምህርትን፡ ይወዳል። ወደትምህርት፡ ቤትም፡ ይሄዳል። ማለት፡ በበቃ፡ ነበር። ነገር፡ ግን፡ የአንቀጽችን፡ ምግባር፡ ለመግለጽ፡ ሁለት፡ ተውላክተ፡ ግሥ፡ ተጨመሩ።

ስለዚህም፡ በአንቀጽ፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ የአንቀጹን፡ ምግባርና፡ ጠባይ፡ እያገኘ፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ተውላክ፡ ግሥ፡ ይባላል።

-7-

መስተዋድድ፡ በስምና፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ላይ፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ ወይም፡ በመነሻና፡ በመድረሻ፡ እየተጨማሪ፡ የንግግርን፡ ገምድና፡ የሚያመለክት፡ ቃል፡ «መስተዋድድ» ይባላል። ትርጓሜውም፡ የሚያስማማ፡ ወይም፡ አስማሚ፡ ማለት፡ ነው። በብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ መስተዋድድን፡ ያሰኛል። ወይም፡ መስተዋድዶች፡ ይባላል።

አጅ፡ ያዕቆብ፡ ከልጆቹ፡ ጋር፡ ወደ፡ ግብ፡ ሄደ።

እነሆ፡ «ከ፡ ጋር፡ ወደ» መስተዋድድን፡ ናቸው። «ከ፡ ጋር» የተባለው፡ መስተዋድድ፡ ልጆቹ፡ የሚለውን፡ ቃል፡ ከመካከል፡ አድርጎ፡ በመነሻና፡ በመድረሻ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ያዕቆብ፡ ከልጆቹ፡ ጋር፡ እንደሄደ፡ እንጂ፡ ብቻውን፡ እንዳልሄደ፡ እየገለጸ፡ የበታውን፡ ንብረት፡ ያመለክታል። «ወደ» የተባለውም፡ መስተዋድድ፡ ግብ፡ በሚለው፡ ስም፡ ላይ፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ ተጭኖ፡ ያዕቆብ፡ የሄደበትን፡ ስፍራ፡ ያመለክታል።

ስለዚህም፡ በስምና፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ወይም፡ እነዚህን፡ መስላው፡ በሚገኙ፡ ነገሮች፡ ላይ፡ እየተጨማሪ፡ ንብሩ፡ የንግግርን፡ ገምድና፡ የሚያመለክት፡ ቃል፡ ሁሉ፡ «መስተዋድድ» ይባላል።

-8-

መስተዋድድ፡ በማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ እየተጨማሪ፡ የአንቀጹን፡ ማሰሪያነት፡ የሚያስቀር፡ ስምን፡ የሚመስሉ፡ ነገሮችን፡ የሚያሟሩ፡ ቃል፡ «መስተዋድድ» ይባላል። ትርጓሜው፡ የሚያያይዝ፡ ወይም፡ አያያዥ፡ ማለት፡ ነው። በብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ መስተዋድድን፡ ያሰኛል። ወይም፡ መስተዋድዶች፡ ይባላል።

አጅ. ያዕቆብና፡ ጥሐንስ፡ ትምህርትን፡ ስለወደዱ፡ ወደ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ እየ
ፎጡ፡ ይሄዳሉ።

እነሆ፡ በዚህ፡ በሰዓቱ፡ ወረዳተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ ሦስት፡ መስተጻምራት፡ አሉ።
እነርሱም፡ ሩ፡ ስለ፡ እየ፡ ናቸው። ሩ፡ ያዕቆብ፡ ጥሐንስ፡ በሚለው፡ ስም፡ መካከል፡
ግብቶ፡ ሁለቱን፡ ሰዎች፡ አያይዟል። ስለ፡ ወደዱ፡ በሚለው፡ ግሥ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡
የአንቀጽንም፡ ማሰሪያነት፡ አስወገዱ፡ ምክንያት፡ ነጋሪ፡ ሆኖአል። ስለ፡ ርጡ፡ በሚለው፡
ግሥ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ የአንቀጽንም፡ ማሰሪያነት፡ አስወገዱ፡ ግብርን፡ አመልካች፡ ሆኖአል።

በዚህም፡ በማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ እየተጫነ፡ የአንቀጽን፡ ማሰሪያነት፡ የሚ
ያስቀርና፡ ሰዎችን፡ የሚያሟሩ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ መስተጻምር፡ ይባላል።

-9-

ቃለ፡ አጋኖ፡ በአላብ፡ የሚሰማ፡ እንዳች፡ ነገር፡ በማጋነን፡ ድምፅ፡ የሚገልጽ
በት፡ ከሌሎችም፡ ቃላት፡ ጋር፡ ዝምድናን፡ ሳያደርግ፡ በገዛ፡ ራሱ፡ የሚሰና፡ ቃል፡
ቃለ፡ አጋኖ፡ ይባላል።

ምሳሌ፡ ሆይ፡ እኔ፡ ጉድ፡ እህህ፡ እኔ።

አጅ. አምላኬ፡ ሆይ፡ እባክህ፡ ማረኝ፡ እህህ፡ ከቶ፡ ምን፡ ይሸለኝ፡ ይሆን?

በዚህም፡ ነገርን፡ በማጋነን፡ ድምፅ፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ቃለ፡ አጋኖ፡
ይባላል።

፩ኛ፡ መልመኝ።

(ሀ) የንግግር፡ ክፍሎች፡ ስንት፡ ናቸው? ስማቸውን፡ ቁጠር። ስም፡ ማለት፡
እንደምን፡ ያለ፡ ነገር፡ ነው? ተውላጠ፡ ስምስ፡ እንደምን፡ ያለ፡ ነው? ፩፡ ሰዎች፡ ፪፡
ተውላጣተ፡ ስም፡ ፮፡ ግሦች፡ ጸፍ። ከቀሩትም፡ ክፍሎች፡ ከያንዳንዳቸው፡ ሦስት፡
ቃላት፡ ጸፍ።

(ለ) ተውላከ፡ ግሥ፡ ትርጓሜው፡ ምን፡ ማለት፡ ነው? መስተዋድድስ፡ መስተ
ጻምርስ፡ ምን፡ ማለት፡ ነው?

(ሐ) ከዚህ፡ በታች፡ የተጻፉት፡ ቃላት፡ እየአንዳንዳቸው፡ በየትኛው፡ የንግግር፡
ክፍል፡ እንደሆኑ፡ እየሰየሁ፡ አመልክት።

ያዕቆብና፡ ውበሽት፡ አንድ፡ ቀን፡ በኩራ፡ አጠገብ፡ ሽር፡ ሽር፡ ሲሉ፡ በውኃው፡
ውስጥ፡ እንቀራራቶችን፡ አዩ። ውበሽት፡ ጨዋታን፡ ይወድ፡ ነበርና፡ እንግዲህ፡ በእን
ቀራራቶቹ፡ እንጨዋትባቸው፡ አለ። ወዲያውም፡ ድንጋይ፡ አንሥቶ፡ ወረወረባቸው።

ትዕግሥተኛው፡ ያዕቆብ፡ ግን፡ በእንቀራራቶቹ፡ ላይ፡ ከቶ፡ ነገርን፡ አላደረገም።
ቅልብላብ፡ ባልገደራውንም፡ እንዲህ፡ ብሎ፡ መከረው።

«እንቀራራቶች፡ በዚህ፡ በቀዝቃዛና፡ በጉድጓዳ፡ ስፍራ፡ ሲኖሩ፡ ሥራቸውን፡
አያስታጉሉም። ሁልጊዜ፡ እየተንጫጩ፡ በመገመራቸው፡ እግዚአብሔርን፡ ይለምናሉ።
ንግግራቸውን፡ ብናውቅ፡ ኖር፡ ብዙ፡ ወረ፡ በሰማን፡ ነበር። ምናልባት፡ "ከዚህችን፡
መጥቶ፡ በኑርአችን፡ የሚያውከንን፡ አግድልን፡" ይሉ፡ ይሆናል። እንግዲህ፡ በጩኬ
ታቸው፡ ለእግዚአብሔር፡ ነግረው፡ እንዳያስቀሩን፡ ደንጊያ፡ ለገወረውርባቸውና፡
ልናስተግራቸው፡ አይገባንም።» አለው።

ውበሽትም፡ «ወዳጄ፡ ሆይ፡ እውነት፡ ነው፡ የእንቀራራቶችን፡ ነብረት፡ ምላት፡ የበጃ
በት፡ አይመስለኝም። በዚህ፡ ላይ፡ ደግሞ፡ እኛ፡ ብናውቅባቸው፡ ጩኬታቸው፡ ይበዛል።» አለ።

ከዚህም፡ በኋላ፡ ሁለቱ፡ ጓደኞች፡ ደንጊያ፡ መወርወርን፡ ትተው፡ ወደ፡ ቤታ
ቸው፡ ተመለሱ።

ምዕራፍ፡ ፪፡ ሰዎች።

ክፍል፡ ፩፡ የስም፡ ዓይነቶች።

-10-

ሰው፡ ወይም፡ ሌላ፡ ነገር፡ የሚጠራበት፡ ቃል፡ ስም፡ ይባላል። ስም፡ ከዚህ፡
በታች፡ በተጻፉት፡ በጅ፡ ዓይነቶች፡ ይመደባል።

- (ሀ) ፩፡ የተጸውዶ፡ ስም፡
- ፪፡ የወል፡ ስም፡
- (ሀ) ፫፡ የጥቅል፡ ስም፡
- ፬፡ የቁሳቀሳ፡ ስም፡
- (ለ) ፭፡ የነገር፡ ስም፡

ከዚህም፡ የራተኞቹ፡ አራት፡ ክፍሎች፡ በገዛቸው፡ ሆኖ፡ የሚታይ፡ ነገር፡ የሚ
ጠራባቸው፡ ሰዎች፡ ናቸው። የመጨረሻው፡ «የነገር፡ ስም» የተባለው፡ ግን፡ በዓይን፡
የማይታይ፡ ወይም፡ በእጅ፡ የማይጻፍ፡ ረቂቅ፡ የሆነ፡ ነገር፡ ወይም፡ ግብር፡ የሚጠራ
በት፡ ስም፡ ነው።

በዚህ፡ ውሳኔ፡ «ስም» ብለን፡ የሰየምነው፡ ቃል፡ ሁሉ፡ በግልጽ፡ ትምህርት፡
ነባር፡ ነገር፡ የሚባለው፡ ነው።

—11—

የተጸውያን ስም ።

የተጸውያን ስም፡ የተባለው፡ ሰው፡ ወይም፡ ሌላ፡ ነገር፡ በተለይ፡ የሚጠራበትና፡ ተለይቶ፡ የሚታመቅበት፡ ስሙ፡ ነው ። እነሆ፡ ለምሳሌ፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ በየገጽ ነቱ፡ ጽፈን፡ እናሳያለን ።

የሰው ስም፡ — ሰሎሞን፡ ምኒልክ፡ መኰንን፡ የሺእመቤት፡
የአገር ስም፡ — አፍሪካ፡ ኢትዮጵያ፡ ሸዋ፡ ጅሩ፡
የከተማ ስም፡ — አዲስ፡ አበባ፡ ጎንደር፡ ሱንዶን፡ ፓሪስ፡
የተራራ ስም፡ — መቅደላ፡ ራስ፡ ዳሸን፡ ጅበላ፡ ክሊግንጃር፡
የወንዝ ስም፡ — ዐበይ፡ ተከቢ፡ ሐዋሽ፡ ቀበና፡
የባሕርችና፡ የኩሬዎች ስም፡ — ኤርትራ፡ ጣና፡ ዙዋይ፡ ሐረማያ ።

—12—

የተጸውያን ስም፡ በወል፡ ስምና፡ በወገን፡ ቅጽል፡ ደንብ፡ ካልሆነ፡ በቀር፡ ብዛት፡ የለውም ።

ምሳሌ፡ ሰሎሞን፡ ምኒልክ፡ ያለውን፡ ሰሎሞኖች፡ ምኒልኮች፡ ብሎ፡ አንዱን፡ ሰው፡ ለማብዛት፡ አይቻልም ። ነገር፡ ግን፡ በየወል፡ ስም፡ ደንብ፡ ሆኖ፡ «በኢትዮጵያ፡ የነገሡ፡ ምኒልኮች፡ ሁለት፡ ናቸው፡ ቢል ። ወይም፡ በወገን፡ ቅጽል፡ ደንብ፡ ሰሎሞናዊ፡ ምኒልካዊ፡ ያለውን፡ ሰሎሞናውያን፡ ምኒልካውያን፡ ብሎ፡ ቢያበዛ፡ አያስከለክልም ።

—13—

በተጸውያን ስም፡ ላይ፡ እየተደረሰ፡ የሚገቡ፡ ለወንድም፡ ለሴትም፡ የሚሆኑ፡ ድርጅቶች፡ ስሙ፡ አሉ ። እነርሱም፡ የማዕርግ፡ ስምና፡ የአክብሮት ስም፡ ናቸው ።

(ሀ) የማዕርግ ስም፡ ከቤተ፡ መንግሥት፡ ወይም፡ ከቤተ፡ ክህነት፡ በሹመት፡ የሚገኝ፡ ነው ።

ምሳሌ፡ አዲስ አበባ፡ አዲስ አበባ፡ አዲስ አበባ፡ ሐይቅ፡ ራስ፡ ደጃዝማች፡ ራታውራሪ፡ መልአክ፡ ፀሐይ፡ ግራ፡ ጌታ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው ።

(ለ) የአክብሮት ስም፡ የሚባለው፡ በሹመት፡ ሳይሆን፡ በፈቃድና፡ በልማድ፡ የሚደረግ፡ ሰዎች፡ ነው ። ለእርሱም፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ስልት፡ አለው ።

የአክብሮት ስም ።

ተባባሪ፡ ጾታ፡ አቶ፡ ጌታ፡ የጌታ፡ አያ፡ ወይም፡ አይዋ፡
እንስት፡ ጾታ፡ ወይዘሮ፡ አመሮቴ፡ ጌታህ፡ እንኩሩ፡

የተዘዎቶ ስም ።

ተባባሪ፡ ጾታ፡ አባባ፡ ጋሺ፡ አጉቲ ።

እንስት፡ ጾታ፡ እማማ፡ እተዩ፡ አክስቲ ።

—14—

ድርብ ስሞች፡ በተጸውያን ስሞች፡ ላይ፡ ተደርገው፡ ሲገቡ፡ ክፍላቸው፡ ከተጸውያን ስም፡ ነው ። ተነጥለው፡ ሲነገሩ፡ ግን፡ ክፍላቸው፡ ከወል ስም፡ ይሆናል ። የሚከተለውን፡ ተመልከት ።

የማዕርግ ስም፡ «አዲ» ምኒልክ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ ነገሥት፡ ነበሩ ። (የተጸውያን፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ ነገሥት፡ «አዲ» ይባላል ። (የወል ።)
የአክብሮት ስም ።

አቶ፡ «ብርሃኑ፡ ባለቤቱን፡ «ወይዘሮ፡» ተዋበችን፡ ያከብራል ። (የተጸውያን፡)

አቶ፡ የሚባል፡ ወንድ፡ ነው ። «ወይዘሮ፡» የምትባል፡ ሴት፡ ናት፡ (የወል፡)

—15—

በአግርኛ፡ ቋንቋ፡ የተጸውያን ስም፡ ከስም፡ ክፍል፡ ብቻ፡ ሳይሆን፡ ከተውላጠ፡ ስምና፡ ከቅጽል፡ ከግሥና፡ ከሌሎችም፡ የንግግር፡ ክፍሎች፡ ጋር፡ እየተቀላቀለ፡ ወይም፡ ሳይቀላቀል፡ ይገኛል ።

ከተውላጠ ስም፡ «የኔ፡ ነህ፡ አንተን፡ ይስጠኝ፡ እሱ፡ እንዳለ፡» . . .

ከቅጽል፡ «ላሩይ፡ ሥዩም፡ መኰንን፡ ዐቢይ፡» . . .

ከግሥ፡ «ከበደ፡ ዘለቀ፡ አየለ፡ ድፋባቸው፡ ይጨነቁ፡ ይጋርዱ፡ ተዋበች፡ ፈለቀች፡ እየለች፡» . . .

ከመስተዋድድ፡ «አንደ፡ ልቡ፡ በጋሻው፡ በፈቃዱ፡ በፍርዱ፡» . . .

ከቃል፡ አጋኖ፡ አብዱ፡ ሆይ፡ አትሞችሆኖ፡» . . .

—16—

በዕለተ፡ ጥምቀት፡ ቀላውስት፡ የሚሰይሙት፡ የክርስትና፡ ስም፡ ንድነቱ፡ ብዙ፡ ነው ።

ሀ) የቅዱስን፡ ስም፡ በቁሙ፡ መጠሪያ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ፡ አብርሃም፡ (ኢጥሮስ፡ ሚካኤል፡ አስቴር፡ ማራ) እንደማለት፡ ነው ።

ለ) ወልደ፣ ወለተ፣ ገብረ፣ ዓመተ፣ ተክለ፣ ኃይለ፣ . . . እነዚህን፣ የመሰሉ፣ ቃላት፣ የቅዱሳንን፣ ስም፣ ዘርፍ፣ እያደረጉ፣ ተገጣጥመው፣ መጠሪያ፣ ይሆናሉ።

ምሳሌ፣ ወልደ፣ ማርያም፣ ወለተ፣ ሚካኤል፣ ገብረ፣ ሥላሴ፣ ዓመተ፣ ጳጳስ፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ ገብረ፣ ክርስቶስ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ እንደማለት፣ ነው።

ሐ) ልዩ፣ ልዩ፣ የሆኑ፣ የምስጢር፣ ቃላትን፣ በመመርመር፣ የተሰየሙ፣ ብዙ፣ ዓይነቶች፣ ስሞች፣ ይገኛሉ።

ምሳሌ፣ ሥምረተ፣ አብ፣ ስርጉተ፣ ማርያም፣ ሰዋስው፣ ድንግል፣ አርአያ፣ ሥላሴ፣ አርአያ፣ ዮሐንስ፣ እንደ፣ ማለት፣ ነው።

ለለዚህም፣ በሶለተ፣ ጥምቀት፣ የሚሰየሙት፣ የክርስትና፣ ስሞች፣ ብዙ፣ ዓይነቶች፣ ናቸው።

—17—

የወል፣ ስም፡

የወል፣ ስም፣ የተባለው፣ ዓይነቱ፣ አንድ፣ ሆኖ፣ የሚገኝ፣ ነገር፣ ሁሉ፣ በጠቅላላ፣ የሚጠራበት፣ ስም፣ ነው።

ምሳሌ፣ ሰው፣ አገር፣ ተራራ፣ በሕር፣ ወንዝ፣ መጽሐፍ፣ መሬት፣ ዝግባ፣ ጎመን፣ ስንደ፣ ስንደደ፣ በግ፣ አንበሳ፣ እንደማለት፣

እነሆ፣ ከላይ፣ እንደተጻፈው፣ ቃል፣ «ሰው»፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ በጠቅላላ፣ የሁሉ፣ ስም፣ መሆኑን፣ ያመለክታል፣ እንጂ፣ «ሰሎሞን»፣ ምኒልክ፣ እንደማለት፣ ለአንድ፣ ሰው፣ የሚሰጥ፣ ልዩ፣ ስም፣ አይደለም።

አገር፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ ከዓለም፣ ክፍል፣ የሆኑ፣ ቦታዎች፣ የሚጠሩበት፣ ስም፣ መሆኑን፣ ያመለክታል፣ እንጂ፣ «ኢትዮጵያ»፣ ግብጽ፣ ሸዋ፣ እንደማለት፣ ላንድ፣ ቦታ፣ ብቻ፣ የተሰጠ፣ ልዩ፣ ስም፣ አይደለም።

አንበሳ፣ በተባለም፣ ጊዜ፣ ከአራዊት፣ ክፍል፣ የሆነ፣ በያገሩ፣ ያለው፣ አንበሳ፣ ሁሉ፣ የሚጠራበት፣ ጠቅላላ፣ ስም፣ እንጂ፣ በተለይ፣ ሆኖ፣ ለምናየው፣ ለአንድ፣ አንበሳ፣ ብቻ፣ የሚሰጥ፣ ስም፣ አይደለም። እንግዲህ፣ ሌላውን፣ ሁሉ፣ በዚሁ፣ ምሳሌ፣ መመርመር፣ ነው።

—18—

ወል፣ ማለት፣ የጋራ፣ «የጋር»፣ ማለት፣ ስለሆነ፣ የወል፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ የጋርዮቹ፣ ማለት፣ ነው። ለዚሁም፣ ማስረጃ፣ ጻኛ፣ የሁሉ፣ ነው፣ ሲባል፣ «ጻኛ»፣ የወል፣ ምስሰ፣ የመዝል፣ ተብሎ፣ ይተረታል።

—19—

የወል፣ ስም፣ በነጠላና፣ በብዙ፣ ቁጥር፣ ሊነገር፣ ይቻላል።

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ሰው፡	ሰዎች፡	ከተማ፡	ከተሞች፡
አገር፡	አገሮች፡	አንበሳ፡	አንበሶች፡
ወንዝ፡	ወንዞች፡	በግ፡	በጎች፡

የተደውረ፣ ስም፣ እንደ፣ የወል፣ ስም፣ ይሆናል። ይህንንም፣ በተ፣ ቁ፣ 12 ተመልከት።

—20—

የጥቅል፣ ስም፡

የጥቅል፣ ስም፣ የሚባለው፣ ብዙው፣ የወል፣ ስም፣ ወደ፣ አንድ፣ ወገን፣ ተጠቅልሎ፣ የሚጠራበት፣ የማኅበር፣ ወይም፣ የነገድ፣ ስም፣ ነው።

ምሳሌ፣ ፍጥረት፣ ሠራዊት፣ መንጋ፣ እንጨት፣ እህል፣ እንደማለት።

እነሆ፣ የፍጥረት፣ ዓይነቱና፣ ክፍሉ፣ ብዙ፣ እንደሆነ፣ እናውቃለን። ነገር፣ ግን፣ ሁሉንም፣ በአንድ፣ ቃል፣ ለመናገር፣ ብንፈልግ፣ ፍጥረት፣ በማለት፣ ስብስብን፣ በዘጎብረት፣ እንናገራለን።

የእንስሳትም፣ ዓይነታቸውና፣ ስማቸው፣ ብዙ፣ እንደሆነ፣ እናውቃለን። ነገር፣ ግን፣ አንድነት፣ ተቀላቅለው፣ በተሰማሩ፣ ጊዜ፣ በግ፣ ፈረስ፣ በሬ፣ ብሉ፣ በመጥፈት፣ ፈንታ፣ መንጋ፣ ብለን፣ በማኅበር፣ ስማቸው፣ እንናገራለን።

በግ፣ ወይም፣ በሬ፣ መባል፣ በየሰፍራው፣ ያለ፣ በግና፣ በሬ፣ ሁሉ፣ የሚጠራበት፣ የወል፣ ስም፣ ነው። መንጋ፣ የሚባለው፣ ስም፣ ግን፣ ለበግ፣ መደም፣ ለበሬ፣ ብቻ፣ ሳይሆን፣ እንስሳት፣ ሁሉ፣ በዘጎብረት፣ የሚጠሩበት፣ ስም፣ እንደሆነ፣ አስተውል።

—21—

የቂሳቀስ፣ ስም፡

የቂሳቀስ፣ ስም፣ የሚባለው፣ ለሰው፣ አገልግሎት፣ የሚገባ፣ የቤት፣ ዕቃ፣ ነው። ከማናቸውም፣ ዓይነት፣ የተሠራ፣ ዕቃ፣ ወይም፣ ሌላ፣ ነገር፣ ሁሉ፣ ለሰው፣ ጉዳይ፣ የሚገባ፣ ከሆነ፣ ቂሳቀስ፣ ይባላል።

ምሳሌ፣ ልብስ፣ አልጋ፣ ወንበር፣ ጫማ፣ እንደማለት፣ ነው።

— 22 —

የቂሳቀስ፡ ስም፡ የወል፡ ስም፡ ይወራረሳሉ። ልዩነታቸውም፡ የሚታወቀው፡ በአነጋገር፡ አገባብ፡ ብቻ፡ ነው። እንጂ፡ በተረፈ፡ ልዩነት፡ የለባቸውም።

ምሳሌ፡ ዓሣ፡ ጨው፡ ብረት፡ ሥጋ፡ ስንደ፡

(ሀ) የወል፡ ስም።	(ለ) የቂሳቀስ፡ ስም።
«ዓሣ» በባሕር፡ ውስጥ፡ ይኖራል።	«ዓሣን» መብላት፡ በብልሃት፡ ነው።
«ጨው» ከባሕር፡ ይነበራል።	«ጨው» ወጥን፡ ያጣፍጣል።
ከሥጋ፡ የተወለደ፡ «ሥጋ» ነው።	«ሥጋን» የሚበላ፡ ይጠነክራል።
አገረ፡ «ስንደን» ያበቅላል።	«የስንደ» ዳቦ፡ ይጣፍጣል።

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ አንዳለቸው፡ በ«ሀ» ክፍል፡ የተጻፉት፡ ሁሉ፡ ለሰው፡ ጉዳይ፡ ወይም፡ ለቤት፡ ጉዳይ፡ የሚገቡ፡ መሆናቸውን፡ ንግግሩ፡ አያመለክትምና፡ «ዓሣ፡ ጨው፡ ሥጋ፡ ስንደ፡» የተባሉት፡ የወል፡ ስሞች፡ ናቸው። በ«ለ» ክፍል፡ ግን፡ ለሰው፡ ጥቅም፡ እንደገቡ፡ ንግግሩ፡ ያመለክታልና፡ የቂሳቀስ፡ ስሞች፡ ይባላሉ።

ስለዚህም፡ የወልና፡ የቂሳቀስ፡ ስም፡ ልዩነት፡ በአነጋገሩ፡ ምሥጢር፡ ብቻ፡ ነው።

— 23 —

የነገር፡ ስም።

በዓይን፡ የማይታይ፡ በእጅ፡ የማይዳሰስ፡ ባሕርይንና፡ ሥራን፡ የሚያመለክት፡ ቃል፡ ሁሉ፡ የነገር፡ ስም፡ ወይም፡ የግብር፡ ስም፡ ይባላል።

ምሳሌ፡ ንጽሕፍ፡ ጤና፡ ኃጢአት፡ ድቅ፡ ወዳጅነት፡ ጠላትነት፡ አሳብ፡ ድምፅ፡ ብርሃን፡ ጨለማ፡ . . . ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ።

— 24 —

የነገር፡ ስሞች፡ በብዙ፡ የሚገኙት፡ ከግሥ፡ ክፍል፡ ነው። ስለዚህም፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ግግሩን፡ ስሞች፡ ይባላሉ። በቅኔ፡ ትምህርት፡ ቤት፡ ግን፡ ጥራ፡ ዘር፡ አርእስት፡ የሚባሉት፡ ናቸው። እነዚህም፡ ሁሉ፡ የግብር፡ ስሞች፡ ናቸው።

ምሳሌ፡ መረጃ፡ አፈላለግ፡ ፍለጋ፡ ፍላጎት፡ መልበስ፡ አለባበስ፡ ልብስ፡ መልበኝ፡ እንደግለት፡ ነው።

በእነዚህም፡ ሌላ፡ በቅጽል፡ ላይ፡ «ት» የሚል፡ ትርፍ፡ ፈጽላን፡ እየጨመሩ፡ የመሆንን፡ ስሜት፡ የሚገልጹ፡ የግብር፡ ስሞች፡ አሉ።

ምሳሌ፡	ቅጽል፡	የግብር፡ ስም።
ክፉ፡		ክፉነት።
ጨካኝ፡		ጨካኝነት።
በደለኛ፡		በደለኛነት።

ይህ፡ መልመኝ።

(ሀ) የስም፡ ዓይነቶች፡ ስንት፡ ናቸው። ? — ስማቸው፡ ማን፡ ማን፡ ይባላል። ? — የተጻውያ፡ ስም፡ ማለት፡ ምን፡ ማለት፡ ነው። ? — የወል፡ ትርጓሜ፡ ምን፡ ድር፡ ነው። ? — የጥቅል፡ ስም፡ የተባለበት፡ ምክንያት፡ ምንድር፡ ነው። ? — የቂሳቀስ፡ ስም፡ የተባለውስ፡ ምን፡ ዓይነት፡ ነው። ? — የነገር፡ ስም፡ እንደት፡ ያለ፡ ዓይነት፡ ነው። ?

እ፡ የተጻውያ፡ ስሞች፡ — ሄ፡ የወል፡ ስሞች፡ ጻፍ። ከቀሩትም፡ የስም፡ ዓይነቶች፡ ከያንዳንዳቸው፡ ጅ፡ ጅ፡ ቃላትን፡ ጻፍ።

(ለ) ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ስሞችን፡ በየዓይነታቸው፡ እየለየህ፡ አመልክት። (ምንባብ፡ የግብር፡ ቃል፡ ነው። ትርጓሜው፡ ማንበቢያ፡ ወይም፡ ማሰብ፡ በቢያ፡ ማለት፡ ነው።)

ምንባብ።

ከግራኝ፡ ሽብር፡ በኋላ፡ ሸዋ፡ በብዙ፡ በላባት፡ የተከፈለ፡ አገር፡ ነበር። ባላባቶች፡ አንድ፡ ዘር፡ አንድ፡ ወገን፡ ነበሩ። በየአገሩ፡ የነበሩት፡ በላባቶች፡ ከዚህ፡ በታች፡ ተመልክተዋል።

በአንወኪያ፡ መርድ፡ አዝማች፡ ዘሚካኤል። — በኢፍራታ፡ ወልደ፡ ገብርኤል። — በግድም፡ ለታ። — በመንዝ፡ ከይጫ፡ እስከ፡ ጭማ፡ ማማ፡ ከርይ፡ እስከ፡ አንጃትላ፡ ባላምባራስ፡ ላሉ። — በግሼ፡ አውላብዮስ። — በደብ፡ ጌታቸው። — በምሐይ፡ እዛዥ፡ መሃደ። — በመርሐ፤ ወልዱ። — በሞረት፡ ጥፋ። — በተጉለት፡ ይገባዋል። — በወገና፡ ሕርያቸው። — በዑልጋ፡ ቀይ፡ አብዬ፡ ጥቁር፡ አብዬ። — በጠራ፡ ሌቂ፡ ወረቂ፡ ይባሉ፡ ነበር።

እነዚህ፡ ሁሉ፡ በየራሳቸው፡ በየወገናቸው፡ ይኖሩ፡ ነበር። እንጂ፡ በአንድ፡ አባጋዝ፡ ተጠቅልለው፡ አይገዙም፡ ነበር። የሆነ፡ ሆኖ፡ ከጎን፡ ለሚመጣ፡ ባለጋራ፡ መልያየት፡ አልነበረም።

ክፍል ፡ ዪ ፡ የተፈጥሮ ፡ ጾታ ።

— 25 —

የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ ያለው ፡ ፍጥረት ፡ ሁሉ ፡ ሰውም ፡ እንስሳም ፡ ቢሆን ፡ በባሕርይ ፡ የወንድነት ፡ ወይም ፡ የሴትነት ፡ መለዎ ፡ ይገኝበታል ። የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ የሌለባቸው ፡ ፍጥረታት ፡ ግን ፡ የወንድነትና ፡ የሴትነት ፡ መለዎ ፡ የለባቸውም ። እነዚህም ፡ ሁሉ ፡ በሰዎስው ፡ ደንብ ፡ የተወሰኑ ፡ ስም ፡ አላቸው ።

(ሀ) በተፈጥሮ ፡ ባሕርይ ፡ ወንድ ፡ የሆነ ፡ ሁሉ ፡ «ጾታው ፡ ተባብሶት» ነው ፡ ይባላል ። የወንድ ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ ነው ።

(ለ) በተፈጥሮ ፡ ባሕርይ ፡ ሴት ፡ የሆነ ፡ ሁሉ ፡ ጾታው ፡ «እንስት» ነው ፡ ይባላል ። የሴት ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ ነው ።

(ሐ) የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ የሌለው ፡ ፍጥረት ፡ ግን ፡ የወንድነት ፡ ወይም ፡ የሴትነት ፡ ባሕርይ ፡ የለውምና ፡ «ግብዝ» ፡ ጾታ ፡ ይባላል ። ነፃ ፡ የሆነ ፡ ወይም ፡ ከሁለቱ ፡ የተለየ ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ ነው ።

በግብዝ ፡ ተባብሶት ፡ እንስት ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ወደ ፡ ቅጽልነት ፡ ሲለወጥ ፡ ተባብሶት ፡ እንስታይ ፡ ያሰኛል ። ተባብሶት ፡ እንስታይ ፡ ማለት ፡ ከግብዝ ፡ ቃል ፡ የተመሠረተ ፡ ነው ። በአማርኛም ፡ ለከብቶች ፡ ብቻ ፡ ተባብሶት ፡ እንስት ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። በአማርኛ ፡ ወንድ ፡ ሴት ፡ የሚባል ፡ ቃል ፡ በእንጨቶች ፡ ላይ ፡ ሲነገር ፡ ይኖራል ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ ከሊቃውንት ፡ ወገን ፡ ወንድ ፡ ጾታ ፡ ሴት ፡ ጾታ ፡ ያሰኛል ፡ ብለው ፡ የበየኑ ፡ አሉ ። ደራሲውም ፡ ይህን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ ይቀበለዋል ።

(መ) የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ ያለው ፡ ፍጥረት ፡ ስም ፡ ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ መሆኑን ፡ የማይለይ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ጾታው ፡ «የወል» ነው ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ፡ እንደማለት ፡ ያለ ፡ ነው ። ወል ፡ ማለት ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ቁ. 18 ፡ ተመልከት ።

— 26 —

ተባብሶት ፡ ወይም ፡ እንስት ፡ ያልሆነ ፡ ስም ፡ ሁሉ ፡ በወንድ ፡ ወይም ፡ በሴት ፡ አንቀጽ ፡ ቢጠራ ፡ አያስከለክልም ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ እንደሌላው ፡ ሆኖ ፡ በወንድ ፡ ስም ፡ የሚጠራ ፡ ነገር ፡ አለ ።

ምሳሌ ፡ ነፋስ ፡ ነፈስ ፡ ገፍም ፡ ዘንግ ፡ ወንዙ ፡ ደረቀ ፡ ውኃው ፡ ደፈረሰ ፡ ጎሕ ፡ ቀደደ ፡ መከር ፡ ደረሰ ፡ ገደል ፡ ተናደ ፡ ይባላል ።

እንደዚሁም ፡ ደግሞ ፡ በሴት ፡ ስም ፡ የሚጠራ ፡ ነገር ፡ አለ ።
ምሳሌ ፡ ጨረቃ ፡ ወጣች ፡ የአጥቢያ ፡ ኮከብ ፡ ታየች ፡ ኢትዮጵያ ፡ እጇቿን ፡ ወደ ፡ አግቢአብሔር ፡ ታደርሳለች ፡ ይባላል ።

— 27 —

ስምች ፡ በተባባሰው ፡ በእንስት ፡ ጾታ ፡ ሲገቡ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ጠባይ ፡ አላቸው ።
ጠባያቸውም ፡ (ሀ) ቃል ፡ ለዋጭ ፡ (ለ) ቅጽል ፡ ፈላጊ ፡ ተብሎ ፡ በሁለት ፡ አካሄድ ፡ ይመደባል ።

ቃል ፡ ለዋጭ ፡ የሚባለው ፡ ለወንድ ፡ ስም ፡ በተነገረው ፡ ቃል ፡ አንጻር ፡ ስለ ፡ ሴት ፡ ስም ፡ የሚነገረው ፡ ቃል ፡ ግብሩ ፡ አንድ ፡ ሁኖ ፡ ሳለ ፡ በፍጹም ፡ ልዩ ፡ ሲሆን ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ወንድን ፡ አባት ፡ ብሎ ፡ በአንጻሩ ፡ ሴቲቱን ፡ እናት ፡ ይላል ። ይህም ፡ በፍጹም ፡ የተለየ ፡ ቃል ፡ እንደሆነ ፡ አስተውላል ። በዚህ ፡ ዓይነት ፡ የሆኑ ፡ ቃላት ፡ ብዙ ፡ ምች ፡ አይደሉም ።

ቅጽል ፡ ፈላጊ ፡ የሚባለው ፡ ወንድና ፡ ሴትን ፡ የማያስለይ ፡ ቃል ፡ ነው ። ጾታው ፡ የወል ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ፡ ሲባል ፡ ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ መሆኑን ፡ ለይቶ ፡ አያስታውቅም ። ሴቶችም ፡ ወንዶችም ፡ ሊጠሩበት ፡ ይቻላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ነገር ፡ ግን ፡ ለይቶ ፡ ለመናገር ፡ ያሰብን ፡ እንደሆነ ፡ «ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት» ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ እየጨመርን ፡ ወንድ ፡ ልጅ ፡ ሴት ፡ ልጅ ፡ ወንድ ፡ አያት ፡ ሴት ፡ አያት ፡ ወንድ ፡ አስተማሪ ፡ ሴት ፡ አስተማሪ ፡ አያልን ፡ እንናገራለን ።

አጅ ፡ ማናቸውም ፡ ሰው ፡ ሲሞት ፡ ወንድ ፡ ልጅ ፡ በይኖረው ፡ ርስቱ ፡ ለሴት ፡ ልጁ ፡ ይሰጥ ። (ዘኁል ፡ ፳፮ ፡ ፳፻)

ስለዚህም ፡ ወንድንና ፡ ሴትን ፡ የማያስለይ ፡ ቃላት ፡ ቅጽል ፡ ፈላጊዎች ፡ ይባላሉ ። በአማርኛ ፡ ቋንቋ ፡ በዚህ ፡ ደንብ ፡ የሚገቡ ፡ ቃላት ፡ ብዙዎች ፡ ናቸው ።

እነዚህንም ፡ ሁሉ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ጽፈን ፡ እናመለክታለን ።

(ሀ) ቃል ፡ ለዋጭ ።

ተባ.ጾታ.	እን.ጾታ.	ተባ.ጾታ.	እን.ጾታ.	ተባ.ጾታ.	እን.ጾታ.
እፄ ፡	እቲፄ ፡	ወንድም ፡	እኅት ፡	ጎረምሳ ፡	ኩረሳ ፡
አቶ ፡	ወይቲሮ ፡	አጎት ፡	አክስት ፡	ሎሌ ፡	ገረድ ፡
ጌታ ፡	እመቤት ፡	ወንድ ፡	ሴት ፡	በሬ ፡	ሳም ፡
አባት ፡	እናት ፡	ባል ፡	ሚስት ፡	ወይፈን ፡	ጊደር ፡

ለ) ቅጽል፡ፈላጊዎች፤

ሰዎች	ቀዳሚያ	እንዲሁ	ሰዎች	ቀዳሚያ	እንዲሁ
አጽ፡	ወንድ፡አጽ፡	ሴት፡አጽ፡	ንብር፡	ወንድ፡ንብር፡	ሴት፡ንብር፡
ጥገዜት፡	ወንድ፡ጥገዜት፡	ሴት፡ጥገዜት፡	አንበሳ፡	ወንድ፡አንበሳ፡	ሴት፡አንበሳ፡
አስተግራ፡	ወንድ፡አስተግራ፡	ሴት፡አስተግራ፡	ወፍ፡	ወንድ፡ወፍ፡	ሴት፡ወፍ፡
አንልጋይ፡	ወንድ፡አንልጋይ፡	ሴት፡አንልጋይ፡	አጋዘን፡	ወንድ፡አጋዘን፡	ሴት፡አጋዘን፡
አፈት፡	ወንድ፡አፈት፡	ሴት፡አፈት፡	አህያ፡	ወንድ፡አህያ፡	ሴት፡አህያ፡

የኖ፤ መልመጃ።

ሀ) የተፈጥሮ፡ ጸታዎች፡ ስንት፡ ናቸው? ። ስማቸው፡ ማን፡ ማን፡ ይባላሉ?፤
ክተባባት፡ ጸታ፡ ሄ፡ ከእንስሳት፡ ጸታ፡ ሄ፡ ከወል፡ ጸታ፡ ሄ፡ ቃላት፡ ጻፍ።

ለ) ከዚህ፡ በታች፡ የተጻፈውን፡ ቃል፡ በየጸታው፡ ለይተህ፡ ተናገር።

ላም፤	በፊ፤	አባት፤	ወይፈን፤	ወረቃ፤
ሕዝብ፤	ተክላ፤	አስተግራ፤	ዘሆን፤	ወለማ፤
ፍጥር፤	ቸርነት፤	አጽት፤	ደመና፤	ጳውሎስ፤
ርግብ፤	ኃይል፤	አጎት፤	ጅብ፤	ጳውሎስ፤
ሰማይ፤	ንብር፤	አክስት፤	ጌታ፤	ዐሐይ፤
ቀን፤	አናት፤	ወንድም፤	ጊደር፤	ፈረስ፤

ሐ) ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ስምችን፡ በየጸታቸው፡ እየለየህ፡ ተናገር።

ምንባብ።

በግራኝ፡ ሽብር፡ ጊዜ፡ ከአጼ፡ ልብን፡ ድንግል፡ ልጆች፡ እንደኖረው፡ አቤቶ፡
ያዕቆብ፡ በሸቀ፡ ቀርቶ፡ ነበር። እርሱም፡ ገራም፡ ፋሲልንና፡ ሥግወ፡ ቃልን፡ ይወልዳል።
ገራም፡ ፋሲል፡ የሱስንጥስ፡ አባት፡ ነው። ገራም፡ ፋሲል፡ ሱስንጥስን፡ የወለደው፡ ከወ
ግዳው፡ በላባት፡ ከሕርያቱ፡ ልጅ፡ ከወይዘሮ፡ ሐመልማል፡ ነው።

ሥግወ፡ ቃል፡ የሸቀ፡ መሳፍንት፡ አባት፡ ነው። የምስፍናው፡ ግዛት፡ የተጀመ
ረውና፡ እየተላላም፡ የሚገነረው፡ ከነጋሢ፡ ክርስቶስ፡ ወዲህ፡ ነው።

እነሆ፡ ከሥግወ፡ ቃል፡ ጀምሮ፡ ያሉትን፡ የሸቀ፡ መሳፍንት፡ እንደ፡ ትውልዱ
ቸው፡ ተረ፡ ጽፈናቸው።

ሥግወ፡ ቃል፡ ወረደ፡ ቃልን፡ ይወልዳል። — ወረደ፡ ቃል፡ ልብስ፡ ቃልን፡
ይወልዳል። ልብስ፡ ቃል፡ ከወይዘሮ፡ ስንበልት፡ ነጋሢን፡ ይወልዳል። — ነጋሢ፡ ስብ
ስቲን፡ ይወልዳል። — ስብስቲ፡ መርድ፡ አዝማች፡ አብዬን፡ ይወልዳል። መርድ፡ አዝ
ማች፡ አብዬ፡ (ስመ፡ ጥምቀቱ፡ ወረደ፡ ቃል፡) መርድ፡ አዝማች፡ አምኃዩስን፡ ይወ
ልዳል። — መርድ፡ አዝማች፡ አምኃዩስ፡ ከወይዘሮ፡ ዕውብና፡ መርድ፡ አዝማች፡ አስ
ፋውስንን፡ ይወልዳል። — መርድ፡ አዝማች፡ አስፋውስን፡ (ስመ፡ ጥምቀቱ፡ ቲምድሮስ፡
መርድ፡ አዝማች፡ ወስን፡ ሰገድን፡ ይወልዳል። — መርድ፡ አዝማች፡ ወስን፡ ሰገድ፡
(ስመ፡ ጥምቀቱ፡ ወልደ፡ ጊዮርጊስ፡) ከወይዘሮ፡ ዘነበ፡ ወርቅ፡ ንጉሥ፡ ሣህለ፡ ሥላ
ሴን፡ ይወልዳል። — ንጉሥ፡ ሣህለ፡ ሥላሴ፡ ኃይለ፡ መለከትን፡ ይወልዳል። — ኃይለ፡
መለከት፡ ከወይዘሮ፡ እጅግአየሁ፡ አጼ፡ ምኒልክን፡ ይወልዳል።

የአጼ፡ ምኒልክን፡ አልጋ፡ የያዙ፡ በፈት፡ የሴት፡ ልጃቸው፡ የወይዘሮ፡ ሸቀረ
ገድ፡ ልጅ፡ አቤቶ፡ ሊያሱ፡ ናቸው። በኋላም፡ ሌቲቱ፡ ልጃቸው፡ ንግሥት፡ ዘውዲቱ፡
ምኒልክን፡ ናቸው።

የተወዳጅ፡ ንጉሣችን፡ የአጼ፡ ኃይለ፡ ሥላሴ፡ ትውልድ፡ ከንጉሥ፡ ሣህለ፡
ሥላሴ፡ ላይ፡ ሲደርስ፡ በአንደኛው፡ ዘርፍ፡ ይወርዳል።

ንጉሥ፡ ሣህለ፡ ሥላሴ፡ ወይዘሮ፡ ተናኘ፡ ወርቅንና፡ ሌሎችንም፡ ይወልዳሉ። —

ወይዘሮ፡ ተናኘ፡ ወርቅ፡ የዶባውን፡ ባላባት፡ ደጃዝማች፡ ወልደ፡ ሚካኤልን፡
አግብተው፡ ልዑል፡ ራስ፡ መኩንንን፡ ይወልዳሉ። — ልዑል፡ ራስ፡ መኩንንም፡ ከወ
ይዘሮ፡ የሺ፡ አመቤት፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ቀዳማዊ፡ አጼ፡ ኃይለ፡ ሥላሴን፡ ወለዱ።

«አቤቱ፡ ግዛትህን፡ ለንጉሡ፡ ስጠው፤ ጽድቅህንም፡ ለንጉሡ፡ ልጅ።»

* ልብስ፡ ቃል፡ የግለሰብ፡ በጭላኤ፡ እውጥቶ፡ ወረደ፡ ቃል፡ ስንበልትን፡ ወለደ፡ ስንበልት፡ ነጋሢን፡ ወለደች፡
የጊላ፡ ታላቅ፡ ይገኛል።

ክፍል ፡ ፫ ፡ ቁጥር =

— 28 —

አንድ ፡ ነገር ፡ በነጠላው ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ያ ፡ የተነገረው ፡ ቃል ፡ የአንድ ፡ ቁጥር ፡ ወይም ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ይበላል ። በነጠላ ፡ የተነገረውም ፡ ያ ፡ ቃል ፡ በብዙነት ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ ይበላል ። ስለዚህም ፡ በሰዋሰው ፡ ደንብ ፡ ርዕሰ ልብ ፡ ማለት ፡ በአንድ ፡ ቃል ፡ የተነገረ ፡ ርብዙ ፡ ማለት ፡ በብዙነት ፡ የተነገረ ፡ ማለት ፡ ነው ።

ቁጥር ፡ በተባለው ፡ ክፍል ፡ የምናገኘው ፡ ጥቅም ፡ አንዱን ፡ ቃል ፡ ወደ ፡ ብዙ ፡ ተለውጦ ፡ ማየት ፡ ነው ።

— 29 —

ከስሞች ፡ ክፍል ፡ የተጻውያ ፡ ስም ፡ ብዛትን ፡ አይፈልግም ፤ ሁልጊዜ ፡ በነጠላ ፡ ብቻ ፡ ይነገራል ። ነገር ፡ ግን ፡ መደቡን ፡ ለቅቆ ፡ ከወል ፡ ስም ፡ መደብ ፡ የገባ ፡ አንደሆነ ፡ በብዙ ፡ መጠራት ፡ አለበት ።

ምሳሌ ፡ በግብጽ ፡ ፲፯ ፡ ፈርዖኖች ፡ ነገሠዋል ፡ ይበላል ። በዚህ ፡ ምሳሌ ፡ የተጻፈው ፡ የተጻውያ ፡ ስም ፡ የነበረው ፡ ፈርዖን ፡ ወደ ፡ ወል ፡ ስም ፡ ተለውጦ ፡ እንደበዛ ፡ አስተውል ።

የወል ፡ የቴሳቀስ ፡ የነገር ፡ ስሞች ፡ በነጠላም ፡ በብዙም ፡ ይነገራሉ ።

ምሳሌ ፡ ፈረስ ፡ ፈረሶች ፡ ቤት ፡ ቤቶች ፡ ብልሃት ፡ ብልሃቶች ፡ እንደማለት ፡ ነው ።

— 30 —

የጥቅል ፡ ስሞች ፡ በነጠላ ፡ ወይም ፡ በብዙ ፡ ይነገራሉ ።

ምሳሌ ፡ መንጋ ፡ መንጎች ፡ ማጎበር ፡ ማጎበሮች ፡ ወረዳች ፡ ወረዳቶች ፡ እንደማለት ፡ ነው ። ጻሩ ፡ ግን ፡ የጥቅል ፡ ስሞች ፡ ውስጠ ፡ ብዛት ፡ ያላቸው ፡ ስለሆኑ ፡ ቃላቸው ፡ ወደ ፡ ብዙነት ፡ ሳይለወጥ ፡ በአንድ ፡ ወይም ፡ በብዙ ፡ ቃል ፡ ቢነገሩ ፡ አያስነውሩም ። ይህም ፡ እንደዚህ ፡ ነው ። መንጋ ፡ ማጎበር ፡ የጥቅል ፡ ስም ፡ ነው ። መንጋው ፡ ወይም ፡ ማጎበሩ ፡ ተሰበሰበ ፡ ቢል ፡ እንደዚህም ፡ ደግሞ ፡ መንጋው ፡ ወይም ፡ ማጎበሩ ፡ ተሰበሰበ ፡ ቢል ፡ መንጎቹ ፡ ማጎበሮቹ ፡ ካላሉ ፡ ተብሎ ፡ አያስነቅፍም ፡ ማለት ፡ ነው ።

—31—

ለብዙ ፡ ቁጥር ፡ መደቡ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ ብዙ ፡ ቁጥር ፡ ሁልጊዜ ፡ ከነጠላው ፡ ቁጥር ፡ ይመሠረታል ። ስሞችን ፡ ብዙ ፡ ለማድረግ ፡ ስንፈልግ ፡ በነጠላው ፡ ስም ፡ ላይ ፡ የማብዛ ፡ ቅጥያ ፡ ምች ፡ ወይም ፡ ች ፡ እያልን ፡ እንዲሞራለን ። የአጫማመሩም ፡ ደንብ ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

(ሀ) መድረሻው ፡ ራብስ ፡ ሳድስ ፡ የሆነ ፡ ቃል ፡ የመጨረሻ ፡ ፊደሉን ፡ ሳብሶ ፡ አድርጎ ፡ ች ፡ ይጨመርበትና ፡ ብዙ ፡ ይሆናል ። ምሳሌ ፡ ጌታ ፡ ጌቶች ፡ ሰው ፡ ሰዎች ፡ እንደማለት ፡ ነው ።

(ለ) መድረሻው ፡ ሳብሶ ፡ የሆነ ፡ ቃል ፡ የመጨረሻ ፡ ፊደሉ ፡ ሳይለወጥ ፡ ች ፡ ይጨመርበትና ፡ ብዙ ፡ ይሆናል ። ምሳሌ ፡ በቅሎ ፡ በቅሎች ፡ መሰንቆ ፡ መሰንቆች ፡ እንደማለት ፡ ነው ።

(ሐ) መድረሻው ፡ ከሶብ ፡ ማለስ ፡ ኃምስ ፡ የሆነ ፡ ቃል ፡ መጨረሻ ፡ ፊደሉ ፡ ሳይለወጥ ፡ ምች ፡ ይጨመርበትና ፡ ብዙ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ ክፉ ፡ ክፉዎች ፡ ፊታውራሪ ፡ ፊታውራሪዎች ፡ ገበሬ ፡ ገበሬዎች ፡ እንደማለት ፡ ነው ።

ከሌላውንት ፡ ወገን ፡ ርከቦ በሚበል ፡ ክፍል ፡ ያሳየውን ፡ ውሳኔ ፡ የማይፈቅዱ ፡ አሉ ። እንዳሳዩትም ፡ ክፉ ፡ ክፍች ፡ ፊታውራሪ ፡ ፊታውራሪች ፡ ገበሬ ፡ ገበሬች ፡ ያሰኛል ፡ ብለው ፡ ያውጃሉ ። አንዳንዶቹ ፡ ደግሞ ፡ ማናቸውም ፡ ስም ፡ ብዙ ፡ ሲሆን ፡ የመጨረሻ ፡ ፊደሉ ፡ ሳይለወጥ ፡ ምች ፡ ይጨመርበት ፡ ያስፈልጋል ፡ ብለው ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ የሆነ ፡ ውሳኔን ፡ ያበጁሉ ። ይኸውም ፡ ክፉ ፡ ክፉዎች ፡ ፊሪ ፡ ፊሪዎች ፡ ጌታ ፡ ጌታዎች ፡ ገበሬ ፡ ገበሬዎች ፡ በቅሎ ፡ በቅሎዎች ፡ እንደማለት ፡ ነው ። ይህ ፡ ውሳኔ ፡ በአንድ ፡ ዓይነት ፡ ደንብ ፡ የተደነገገ ፡ ስለሆነ ፡ ለሕሊና ፡ የሚስማማ ፡ ነው ።

(መ) የብዛት ፡ ደንብ ፡ በተውላጠ ፡ ስምና ፡ በግሥ ፡ በኩል ፡ ሲሆን ፡ የላይኛውን ፡ ውሳኔ ፡ ሮች ፡ ምች ፡ የተባለውን ፡ አይከተልም ። ለነርሱ ፡ ልዩ ፡ ደንብ ፡ አላቸው ።

ተውላጠ ፡ ስም ፡ በብዙ ፡ ሲነገር ፡ እኔ ፡ የሚለው ፡ እኛ ፡ አንተ ፡ የሚለው ፡ እነ አንተ ፡ ይሆናል ። በግሥ ፡ በኩልም ፡ የብዛትን ፡ ምልክት ፡ የሚለጥ ፡ የእርባታ ፡ መሪ ፡ የሚባለው ፡ ዝርዝር ፡ ነውና ፡ ከስፍራው ፡ ስንደርስ ፡ እንናገረዋለን ። ቁ ፡ ያጽዛ ፡ ያጽዛ ፡ እይ ።

-32-

ስሞች፡ ብዙ፡ የሚሆኑበት፡ ውሳኔ፡ በዚህ፡ ይታያል፡ ተጽፎ፡ ይታያል።

(ሀ) ደንበኛው፡ የአማርኛ፡ ቋንቋ፡ «ች» ወይም፡ «ዎች» እየተጨመረበት፡ ብዙ፡ ይሆናል። የሚከተለውን፡ ተመልከት።

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ብዙ፡	ብዙዎች፡	አማራ፡	አማሮች፡	ቤት፡	ቤቶች፡
ክፉ፡	ክፉዎች፡	ወይራ፡	ወይሮች፡	ስም፡	ስሞች፡
ኩሩ፡	ኩሩዎች፡	ጋላ፡	ጋሎች፡	ልጅ፡	ልጆች፡
ቀጣሪ፡	ቀጣሪዎች፡	ጌታ፡	ጌቶች፡	ፈረስ፡	ፈረሶች፡
አውንጋንጋ፡	አውንጋንጋዎች፡	ገበሬ፡	ገበሬዎች፡	በቅሎ፡	በቅሎች፡
ፈረ፡	ፈረዎች፡	አንክሴ፡	አንክሴዎች፡	መሰንቆ፡	መሰንቆች፡
ፈቃውራሪ፡	ፈቃውራሪዎች፡	በሬ፡	በሬዎች፡	ማንቆ፡	ማንቆች፡

(ለ) አማርኛ፡ የወረሰባቸው፡ አንዳንድ፡ የግዕዝ፡ ቃላት፡ እንደ፡ ግዕዝ፡ ደንብ፡ ይበዛሉ።

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ሊቅ፡	ሊቃውንት፡	ነፍስ፡	ነፍሳት፡	ነቢይ፡	ነቢዮች፡
መልአክ፡	መላእክት፡	ንጉሥ፡	ንጉሥት፡	ጸድቅ፡	ጸድቃን፡
መኰንን፡	መኰንንት፡	መጽሐፍ፡	መጽሐፍት፡	ቃል፡	ቃላት፡
መምህር፡	መምህራን፡	ሐዋርያ፡	ሐዋርያት፡	ልዑል፡	ልዑላን፡

(ሐ) ፍጹም፡ ግዕዝ፡ ሳይሆን፡ ከግዕዝ፡ ጋር፡ ዝምድና፡ ያለው፡ የአማርኛ፡ ቃል፡ እንደ፡ ግዕዝም፡ እንደ፡ አማርኛም፡ ሊበዛ፡ ይችላል።

ነጠላ፡	ብዙ፡
ቄስ፡	ቄሶች፡ ወይም፡ ቀሳውሰት፡
መነኮሴ፡	መነኮሴዎች፡ ወይም፡ መነኮሳት፡
ገዳም፡	ገዳሞች፡ ወይም፡ ገዳማት፡
ደብር፡	ደብሮች፡ ወይም፡ እድባራት፡

መ) አንዳንድ፡ ቃል፡ መደቡ፡ ግዕዝ፡ ሆኖ፡ ሳለ፡ ብዙቱ፡ በአማርኛ፡ ደንብ፡ ይሆናል።

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
እግር፡	እግሮች፡	መወረት፡	መወረቶች፡	ልብ፡	ልቦቶች፡
ግደግ፡	ግደግች፡	ጠረጴዛ፡	ጠረጴዞች፡	እገት፡	እገቶች፡
ፈረስ፡	ፈረሶች፡	ባሕር፡	ባሕሮች፡	ጸም፡	ጸሞች፡
እንበላ፡	እንበላች፡	ቤት፡	ቤቶች፡	ባሕርይ፡	ባሕርዮች፡
ዕንጥ፡	ዕንጦች፡	መገኛ፡	መገኛዎች፡	ቤት፡	ቤቶች፡

-33-

ከዚህ፡ በላይ፡ በቀ. 32 «ለ» ያመለክትነውን፡ ውሳኔ፡ አንዳንድ፡ ሊቃውንት፡ አይፈቅዱትም። እንደ፡ አሳባቸውም፡ ስሞች፡ ሁሉ፡ ወደ፡ ብዙነት፡ በተለወጡ፡ ጊዜ፡ ከግዕዝ፡ ሳይደባሉቱ፡ በአማርኛው፡ ደንብ፡ ብቻ፡ እንዲበዙ፡ ይፈልጋሉ። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው።

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ሊቅ፡	ሊቆች፡	ነፍስ፡	ነፍሶች፡	ነቢይ፡	ነቢዮች፡
መልአክ፡	መልአክች፡	ንጉሥ፡	ንጉሥች፡	ጸድቅ፡	ጸድቆች፡
መኰንን፡	መኰንንኖች፡	መጽሐፍ፡	መጽሐፍች፡	ቃል፡	ቃሎች፡
መምህር፡	መምህሮች፡	ሐዋርያ፡	ሐዋርያዎች፡	ልዑል፡	ልዑሎች፡

ይህ፡ አሳባቸው፡ አንድ፡ ውሳኔን፡ ብቻ፡ የሚያዝዝ፡ ስለመሆኑ፡ ለተማሪው፡ ድክምን፡ የሚያቀል፡ ሊሆን፡ በቻለ፡ ነበር። ነገር፡ ግን፡ የአማርኛ፡ ቋንቋችን፡ በግዕዝ፡ የተገለጸ፡ ከግዕዝ፡ ጋር፡ የተሰበሰበ፡ ስለሆነ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ የግዕዝን፡ ደንብ፡ መከተሉ፡ የማይቀር፡ ነው።

-34-

ከግዕዝ፡ የተወረሱ፡ የብዙ፡ ቃላት፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ እንደ፡ ልማድ፡ ሆኖ፡ በጸያፍ፡ አበዛዝ፡ ይነገራሉ።

ምሳሌ፡ ጸድቃን፡ የሚለውን፡ ጸድቃኖች፡ መላእክት፡ የሚለውን፡ መላእክቶች፡ ከሆኑት፡ የሚለውን፡ ከሆናቸው፡ ቀሳውሰት፡ የሚለውን፡ ቀሳውሰቶች፡ ከራሳቸው፡ የሚለውን፡ ከራሳቸው፡ . . . አንደግለት፡ ነው።

ይህን፡ የመሰለውን፡ የብዛት፡ ደንብ፡ ልማዳዊ፡ ጸያፍ፡ እንለዋለን።

— 35 —

ማናቸውንም፣ ነገር፣ በየወገኑ፣ ጠቅልሎ፣ ለመናገር፣ በሰፈለገ፣ ጊዜ፣ በአንዱ፣ ስም፣ ላይ፣ « እነ » እየተጨመረ፣ የብዙ፣ ይሆናል ።

ምሳሌ፡ (ሀ) እነ፡ በቀለ፡ ወደ፡ ተማሪ፡ ቤት፡ መጡ ።

(ለ) እነ፡ እርሱ፡ (እነርሱ፡) ሰዋስውን፡ ይማራሉ ።

(ሐ) የትምህርት፡ ጠላቶች፡ እነ፡ ስንጥና፡ እነ፡ ሀኪት፡ ናቸው ።

በለዚህ፣ « እነ » የተባለው፣ ቃል፣ ወገን፣ አብገር፣ ወይም፣ እንዳኝ፣ አብገር፣ ተብሎ፣ ይጠራል ። እነ፣ ከእ፣ ፊደል፣ በቀር፣ ሌሎቹ፣ ፊደላት፣ ሲከተሉት፣ በነጥብ፣ ቢከፈል፣ ጸያፍ፣ እያሰኝም፣ የእ፣ ፊደል፣ ሲከተለው፣ ግን፣ በነጥብ፣ አይከፈልም ። ምክንያቱም፣ የእ፣ ፊደል፣ ድምፁን፣ ለተከታዩ፣ ጥሎ፣ እርሱ፣ ፊሱ፣ መጥፋት፣ ልማዱ፣ ስለሆነና፣ በዚያ፣ ፈንታ፣ የሚተካ፣ ስለሆነ፣ ነው ።

፬ኛ፡ መልመኛ ።

(ሀ) በሰዋስው፡ ደንብ፡ ስሞችን፣ የምናበዛበት፡ ክፍል፡ ስሙ፡ ማን፡ ይባላል? ።
ጅ ነጠላ፡ ስም፡ ጅ የብዙ፡ ስም፡ ጸፍ ።

(ለ) ከዚህ፡ በታች፡ በነጠላነት፣ የተጻፉትን፡ ምላት፡ ወደ፡ ብዙነት፣ በብዙነት፣ የተጻፉትንም፣ ወደ፡ ነጠላነት፣ እኩራቸው ።

ሀብት፡	መሳፍንት፡	ቂስ፡	አገሮች፡	ዳገት፡
ሃይማኖት፡	መላእክት፡	በላባት፡	ከሩብ፡	ገደል፡
ሊቃውንት፡	መዝሙር፡	ቤተ መንግሥት፡	ወንዝ፡	ጥበብ፡
ልብ፡	ሥራ፡	ተስፋ፡	ዓይን፡	ሚሮች፡
ሕግ፡	ርስት፡	ችንካሮች፡	ዛፍ፡	ጽጋግ፡
መንግሥታት፡	ርግብ፡	ኅዘን፡	የትምህርት፡ ቤቶች፡	ፍየል፡

(ሐ) ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ስሞችን፣ እየለየህ፣ አመልክት ።
በነጠላ፡ ቁጥር፣ የተጻፈውን፣ ወደብዙነት፣ ለውጠው ።

ምንባብ ።

ነጋሢ፣ ክርስቶስ፣ የሚባል፣ አንድ፣ የሸዋ፣ መስፍን፣ ነበረ ። አንዳንድ፣ ጊዜም፣ ዘርፉ፣ ቀርቶ፣ ነጋሢ፣ ተብሎ፣ ይጠራል ። እርሱ፣ በ፲፯፻፳፭፣ ዓ፡ ም፡ ዓይኔ፣ የምትባል፣ ከተማውን፣ መመረቱ ። በከተማውም፣ አንድ፣ ቤተ፡ ክርስቲያን፣ በእግዝእትና፣ ግርማዊዎች፣ ሲሆኑ ።

ከዚህም፣ በኋላ፣ ነጋሢ፣ በምሥራቅና፣ በደቡብ፣ ያለውን፣ አገር፣ እያቀና፣ ምድርን፣ በገመድ፣ እየለከ፣ ለሕዝቡ፣ ያከፍል፣ ጀመረ ። መሬትን፣ በግብር፣ እያደረገ፣ ገብር፣ ግንደበል፣ ቂስ፣ አወዳሽ፣ እያለ፣ መትከል፣ የጀመረ፣ ነጋሢ፣ ክርስቶስ፣ ነው፣ ይባላል ።

በግራኝ፣ ምክንያት፣ ዋናው፣ ቤተ፡ መንግሥት፣ ከሸዋ፣ አልፎ፣ ወደ፣ ጎንደር፣ ተዛውሮ፣ ነበር ። በዚያን፣ ጊዜም፣ የሸዋ፣ መሳፍንት፣ ከዋናው፣ ቤተ፡ መንግሥት፣ ጋር፣ የነበራቸውን፣ ግንኙነት፣ ይብዛ፣ ይነስ፣ እንጂ፣ አልተውትም፣ ነበር ። ስለዚህም፣ ነጋሢ፣ ክርስቶስ፣ በአድያም፣ ሰገድ፣ እያሱ፣ ጊዜ፣ ወደ፣ ጎንደር፣ ተጠርቶ፣ ሄዶ፣ ሳለ፣ በ፲፯፻፶፬፣ ዓ፡ ም፡ በዚያው፣ ሞተና፣ ፊት፣ አቡ፣ በሚባል፣ ደብር፣ ተቀበረ ። አልጋውንም፣ ልጁ፣ ስብስቱ፣ ወረሰ ።

ክፍል፡ ፱፡ መጋቢት ።

— 36 —

ስሞች፣ ወይም፣ ስሞችን፣ መስለው፣ የሚገኙ፣ ቃላት፣ በሀረፍተ፣ ነገር፣ ሙስጥ፣ ተገጣጥመው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የቃሉን፣ ንብረት፣ የምናውቅበት፣ ክፍል፣ መጋቢት፣ ይባላል ። ይኸውም፣ ስም፣ (መጋቢት) በቅኔ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ የታወቀና፣ የተለመደ፣ ነው ።

— 37 —

የስሞች፣ መጋቢት፣ እንደሚከተለው፣ በ፫፣ ተመድቦአል ።

(ሀ) በለቤት ።

(ለ) ተሳቢ ። { ተጠቃሽ፣ ተሳቢ ።
የመከተዋድድ፣ ተሳቢ ።

(ሐ) ዘርፍ ።

በለቤት፣ የሚባለው፣ አንቀጽ፣ የሚነገርለት፣ ስም፣ ነው ። ተሳቢ፣ የሚባለውም፣ ስለ፣ አንቀጽ፣ የሚነገረው፣ ነገር፣ ነው ። ዘርፍ፣ የሚባለውም፣ በበለቤት፣ ወይም፣ በተሳቢ፣ ላይ፣ ተጨምሮ፣ የሚገባ፣ ቃል፣ ነው ።

የተሳቢ፣ ዓይነቱ፣ ሁለት፣ ነው ። አንቀጽ፣ ገቢር፣ ሲሆን፣ ለአንቀጽ፣ ቀጥተኛ፣ ተገኝ፣ የሆነው፣ ቃል፣ ተጠቃሽ፣ ወይም፣ ርቱዕ፣ ተሳቢ፣ ይባላል ። ከመከተዋድድ፣ ቃላት፣ አንዳንዶቹን፣ እያስከተለ፣ በገቢር፣ ወይም፣ በተገብሮ፣ አንቀጽ፣ የሚገዛው፣ ቃል፣ የመከተዋድድ፣ ተሳቢ፣ ይባላል ።

— 38 —

በለቤትን፣ ለማወቅ፣ ብንፈልግ፣ የተነገረውን፣ የገሥ፣ አንቀጽ፣ ያዘን፣ ማን? ወይም፣ ምን? ብለን፣ በመጠየቅ፣ በለቤቱን፣ እናገኛለን ።

ምሳሌ ፡ ያዕቆብ ፡ ደክመ ።

እነሆ ፡ በዚህ ፡ በተጻፈው ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የአንቀጹ ፡ ባለቤት ፡ ያዕቆብ ፡ ነው ።
«ደክመ» ፡ ብሎ ፡ ነገሩን ፡ ያቆመ ፡ እንደሆነ ፡ ማን ? ወይም ፡ ምን ? ብሎ ፡ መጠየቅ ፡ አለ
ብን ፡ በዚህም ፡ ጊዜ ፡ እገሌ ፡ ወይም ፡ ያዕቆብ ፡ የሚል ፡ መልስ ፡ ለማግኘት ፡ እንችላለን ።

ስለዚህም ፡ አንቀጹ ፡ የተነገረለትን ፡ ሰው ፡ ወይም ፡ ነገር ፡ የሚያስታውቀን ፡ ቃል ፡
ባለቤት ፡ ይባላል ። እንደ ፡ ግብሩስ ፡ ቢሆን ፡ ስም ፡ ጠሪ ፡ ወይም ፡ ተገዥ ፡ ሊባል ፡ በተ
ገባው ፡ ዘር። ነገር ፡ ግን ፡ «ባለቤት» ፡ የተባለው ፡ ቃል ፡ በቅኔ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ ተለ
ምዶ ፡ የኖረ ፡ ስለሆነ ፡ በዚህ ፡ አጽንኦታል ።

-39-

ስሞች ፡ በባለቤትነት ፡ የሚከተለውን ፡ ሙያ ፡ ይይዛሉ ።

የአንቀጽ ፡ ባለቤት ፡ { ስሎምን ፡ ነገሠ ፡ (አንቀጹ ፡ ተገብሮ ፡ ነው) ፡
ስሎምን ፡ ቤተ መቅደስን ፡ ወረ ፡ (አንቀጹ ፡ ገቢሮ ፡ ነው) }

ሰሚ ፡ ባለቤት ፡ { አባታችን ፡ ሀይ ፡ ስም ፡ ይቀደስ ፡ } ፡ አንቀጹ ፡ የዘየመደበለሁን ፡ ያስፈልጋል ፡
{ ራሳን ፡ ተምህርትን ፡ አጥፍ ፡ }

-40-

ተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ የተባለውን ፡ ለማወቅ ፡ ብንፈልግ ፡ የተነገረውን ፡ የግሥ ፡
አንቀጽ ፡ ይዘን ፡ ማንን ? ወይም ፡ ምን ? ብለን ፡ ስንጠይቅ ፡ ተሳቢውን ፡ ለማግኘት ፡
እንችላለን ። እንደዚህም ፡ የሚደረገው ፡ አንቀጹ ፡ ላቢ ፡ ወይም ፡ ገቢር ፡ የሆነ ፡ እንደ
ሆነ ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ያዕቆብ ፡ ዮሴፍን ፡ መረቀው ።

እነሆ ፡ በዚህ ፡ በተጻፈው ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የአንቀጹ ፡ ተሳቢ ፡ ዮሴፍ ፡ ነው ።
ያዕቆብ ፡ መረቀ ፡ ብቻ ፡ ብሎ ፡ ነገሩን ፡ ቢያቆም ፡ ምን ? ወይም ፡ ማንን ? ብለን ፡ መጠ
የቅ ፡ ያስፈልገናል ፡ በዚህም ፡ ጊዜ ፡ እገሌን ፡ ወይም ፡ ዮሴፍን ፡ የሚል ፡ አንድ ፡ መልስ ፡
ለማግኘት ፡ እንችላለን ።

ስለዚህም ፡ አንቀጹ ፡ የተነገረበትን ፡ ምክንያት ፡ የሚያስታውቀን ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡
ተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ ይባላል ። ተጠቃሽ ፡ የተባለውም ፡ ቃል ፡ በቅኔ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የተ
ለመደ ፡ ነው ።

-41-

ተጠቃሽ ፡ ተሳቢን ፡ ለማድረግ ፡ በስሞች ፡ ላይ ፡ የምንጨምረው ፡ ቃል ፡ «ን»
ነው ።

ስሞች ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እንደ ፡ ተጻፈው ፡ በተጠቃሽ ፡ ሙያ ፡ ይውላሉ ።
ምሳሌ ፡ ውበሽት ፡ አንበሳን ፡ ገደለ ። (ተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡)
ከበደ ፡ የዱር ፡ አንበሳን ፡ ገደለ ። (ባለዘርፍ ፡ ተሳቢ ፡)
ዝማኔህ ፡ አርግ ፡ አንበሳን ፡ ገደለ ። (ባለቅጽል ፡ ተሳቢ ፡)
በላይኛው ፡ መዝሙሩን ፡ ዘመረ ። (ዘመዳዊ ፡ ተሳቢ ፡)

-42-

የመስተዋድድ ፡ ተሳቢ ፡ የተባለውን ፡ ለማጠቅ ፡ ብንፈልግ ፡ የተነገረውን ፡ አን
ቀጽ ፡ ይዘን ፡ ለማን ? ወይም ? ከየት ? እስከየት ? ከማን ፡ ጋር ? ብለን ፡ ስንጠ
ይቅ ፡ ምክንያቱን ፡ ለማግኘት ፡ እንችላለን ።

እነዚህንም ፡ ሁሉ ፡ የሚያዋህዱና ፡ የሚያስማሙ ፡ የመስተዋድድ ፡ ቃላት ፡ ናቸው ።

ምሳሌ ፡ ያዕቆብ ፡ በረከቱን ፡ ለዮሴፍ ፡ ሰጠ ፡ (ለ) ተቀባይ ።
ጥሩነህ ፡ ተዋቢችን ፡ በአለንጋ ፡ ገረፋች (በ) ማድረጊያ ።
ጌታኑህ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደ ። (ወደ) መገስገሽ ።
ከአብርሃም ፡ እስከ ፡ ዳዊት ፡ ሾፀ ፡ ትውልድ ፡ ነው ። ከ እስከ ፡ መነሻና ፡
መድረሻ ።

ያዕቆብ ፡ ከልጆቹ ፡ ጋር ፡ ተሰደደ ። (ከ ጋር) ተጫፋሪ ።
እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተሰጠው ፡ ምሳሌ ፡ «ተቀባዩ ፡ ዮሴፍ ፡ ማድረጊያው ፡ አለ
ንጋ ፡ መገስገሻው ፡ ቤት ፡ መነሻው ፡ አብርሃም ፡ መድረሻው ፡ ዳዊት ፡ ተጫፋሪው ፡ ልጆች ፡»
የሚለው ፡ ቃል ፡ ነው ።

-43-

ዘርፍ ፡ የሚባለው ፡ በባለቤት ፡ ወይም ፡ በተሳቢ ፡ ላይ ፡ እየተደረበ ፡ በመስተዋ
ድድ ፡ ተዛምዶ ፡ በላንገዘብን ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ነው ። ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ «የ»ነው ።
በተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ግን ፡ የራሱን ፡ እያያዥ ፡ የን ፡ ውጤ ፡ የተሳ
ቢዎቹን ፡ መስተዋድድ ፡ ተሸክሞ ፡ ይጓዛል ።

ምሳሌ ፡ የሳኦል ፡ ቤት ፡ ፈረሰ ፡ (የባለቤት ፡ ዘርፍ ።)
ዳዊት ፡ የሳኦልን ፡ መንግሥት ፡ ወሰደ ። (የተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ሴዲቅያስ ፡ ለፋርስ ፡ ንጉሥ ፡ ገዘረ ። (የተቀባይ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ኤልያስ ፡ በአሳት ፡ ስረገላ ፡ ፀረገ ። (የማድረጊያ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ጥላሁን ፡ ወደ ፡ ጌታሁን ፡ ቤት ፡ ሄደ ። (የመገስገሽ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ያዕቆብ ፡ ከፈርዖን ፡ አገር ፡ ደረሰ ። (የመድረሻ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ያዕቆብ ፡ ከግብጽ ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ ኖረ ። (የተጫፋሪ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተሰጠው ፡ ምሳሌ ፡ የሳኦል ፡ ቤት ፡ ፈረሰ ፡ የሳኦልን ፡ መን

ግሥት፡ ወሰደ፡ ባለጊዜ፡ ዘርፍ፡ አያያዝ፡ ምልክት፡ «የ» አልጠፋም፡ በሌሎች፡ ላይ፡ ግን፡ «የ» ተውጦ፡ ጠፍቶ፡ የመስተዋድድ፡ ቃል፡ ብቻ፡ እንደቆመ፡ አስተውል፡ በጭሩም፡ «ለየፋርስ» ንጉሥ፡ ገዳረ፡ በየአሳት፡ ስረገላ፡ ዐረገ፡ ወደ፡ የጌታውን፡ ቤት፡ ሄደ፡ ከየፈርዖን፡ እገር፡ ደረሰ፡ ከየግብጽ፡ ሰዎች፡ ጋር፡ ኖረ፡ » አይባልም፡ ግለት፡ ነው፡

-44-

ከግብ፡ የተወረሱ፡ ባለዘርፍ፡ የሆኑ፡ ቃላት፡ በአግርኛ፡ ይገኛሉ፡

ምሳሌ ። ቤተ፡ መንግሥት፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ቤተ፡ ክህነት፡ ሥነ፡ በዓል፡ ቤተ፡ መቅደስ፡ እንደግለት፡ ነው፡ እነዚህም፡ እንደገና፡ ዘርፍ፡ ሆነው፡ በሚገቡበት፡ ጊዜ፡ የአግርኛውን፡ ደንብ፡ ይከተላሉ፡ ይኸውም፡ የቤተ፡ ክርስቲያን፡ ጉልላት፡ የቤተ፡ መቅደስ፡ ሹም፡ እንደግለት፡ ነው፡

ጅጅ፡ መልመጃ ።

(ሀ) ስሞች፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የሚመደቡባቸው፡ ሙያዎች፡ ስንት፡ ናቸው? ። ተጠቃሽ፡ ተሳቢ፡ ምን፡ ዓይነት፡ ነው? ። የመስተዋድድ፡ ተሳቢ፡ ምን፡ ዓይነት፡ ነው? ። ባለቤት፡ ዘርፍ፡ የተባሉት፡ ቃላት፡ ዓይነታቸው፡ እንዴት፡ ያሉ፡ ነው? ።

(ለ) ከባለቤትና፡ ከዘርፍ፡ ጅ፡ ጅ፡ ቃላት፡ ጸፍ፡ ቋተጠቃሽ፡ ተሳቢ፡ ፤ ቃላት፡ ጸፍ፡ ከመስተዋድድ፡ ተሳቢ፡ ፤ ጅ፡ ቃላት፡ ጸፍ፡

(ሐ) ከዚህ፡ ቦታች፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ላይ፡ የስሞችን፡ ሙያ፡ እየለየህ፡ ተናገር፡

ምንባብ ።

በሸዋ፡ ስብስታያኖስ፡ የሚባል፡ መስፍን፡ ነበር፡ የቅልም፡ ስሙ፡ ስብስታ፡ ይባላል፡ በ፲፯፻፶፬፡ ዓ.ም.፡ አባቱ፡ ነጋሢ፡ ክርስቶስ፡ ተንደር፡ ላይ፡ ቢሞት፡ አልጋውን፡ ወረሰና፡ ወገኑንና፡ ባላገሩን፡ ስብስቦ፡ ስለ፡ አባቱ፡ ሞት፡ ከእስልቀስ፡ በኋላ፡ «እንግዲህ፡ ስሜ፡ መርድ፡ አዝማች፡ ነውና፡ መርድ፡ አዝማች፡ ብለህ፡ ጥራኝ፡ አልዘያ፡ እቀጣለሁ፡ » ብሎ፡ ለሕዝቡ፡ አስታወቀ፡ ስምን፡ መልአክ፡ ያመጣዋል፡ ።

መርድ፡ አዝማች፡ ስብስታያኖስ፡ ጋሎችን፡ ወግቶ፡ ካይፋት፡ እስከጥቶአቸዋል፡ መላ፡ ዝዛቱ፡ ፤ ጅ፡ ዓመት፡ ያህል፡ ነው፡ ቆይቶም፡ ልጁ፡ አብዬ፡ ሸፈተበትና፡ ጽላ፡ ሜዳ፡ በሚባለው፡ ስፍራ፡ ላይ፡ በ፲፯፻፶፬፡ ዓመት፡ ምሕረት፡ በግንቦት፡ ወር፡ ተዋግቶአል፡ በዚህም፡ በውጊያው፡ ላይ፡ ስብስቱ፡ ሞተ፡ ይባላል፡ ከዚህ፡ በኋላ፡ ልጁ፡ አብዬ፡ አልጋውን፡ ወረሰ፡

ክፍል ፡ ጅ ፡ የስሞች ፡ ዝርዝር ፡ አፈታት ።

-45-

በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የሚገኘው፡ ቃል፡ በየወገን፡ በየወገኑ፡ ተለይቶ፡ ሙያው፡ እየተነገረ፡ በተፍታታ፡ ጊዜ፡ ተዘርዝሮ፡ ተፈታ፡ ይባላል፡ አሁንም፡ የስሞችን፡ ዝርዝር፡ አፈታት፡ ስናመለክት፡ ዓይነታቸውንና፡ ቁጥራቸውን፡ ጸታቸውንና፡ ሙያቸውን፡ ለይቶ፡ መናገር፡ ያስፈልገናል፡

-46-

ከዚህ፡ በታች፡ የተጻፈው፡ ወንጠረዥ፡ ስሞች፡ በያንዳንዳቸው፡ የሚዘረዘሩባቸውን፡ አርእስቶች፡ ያመለክታል፡

ዓይነት፡	ጸታ፡	ቁጥር፡	ሙያ፡
የተጻውያ፡ ስም፡	ተባዕት፡	ነጠላ፡	ባለቤት፡
የወል፡ ስም፡	እንስት፡	ብዙ፡	ተሳቢ፡
የጥቅል፡ ስም፡	ግዑዝ፡		ዘርፍ፡
የቂሳቀስ፡ ስም፡	የወል፡		
የነገር፡ ስም፡			

ምሳሌ ፡ (ሀ) ልጆች፡ ትምህርትን፡ ይወዳሉ ።

«ልጆች» የወል፡ ስም፡ የወል፡ ጸታ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ሙያ፡ ባለቤት፡ ባለቤትነቱ፡ ለአንቀጽ፡ ይወዳሉ፡ ነው፡

«ትምህርት» የነገር፡ ስም፡ ግዑዝ፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ሙያ፡ ተሳቢ፡ ተሳቢነቱ፡ የአንቀጽ፡ ይወዳሉ፡ ነው፡

ን፡ የገቢር፡ ወይም፡ የርቀ፡ ተሳቢ፡ ምልክት ።

ይወዳሉ፡ ገቢር፡ አንቀጽ፡

(ለ) የጥሩነህ ሙጽሐፍ፣ በወረቀት፣ ተሸፍኖአል ።

«የ» መስተዋድድ፣ ዘርፍ፣ አያያዝ፣ ጥሩነህ፣ የሚባለውን፣ ዘርፍ፣ አያያዝአል ።

«ጥሩነህ» የተጸውያ፣ ስም፣ ተባብሮ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ዘርፍ፣ በመስተዋድድ፣ የ፣ ተያይዞ፣ ለመጽሐፍ፣ ዘርፍ፣ ሆኖአል ።

«መጽሐፍ» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ባለቤት፣ ባለቤትነቱ፣ ለአንቀጽ፣ ተሸፍኖአል፣ ነው ።

«በ» መስተዋድድ፣ ሙያው፣ ማድረጊያ፣ ወረቀት፣ በሚለው፣ ተሳቢ፣ ላይ፣ ገዢ፣ ሆኖአል ።

«ወረቀት» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ በመስተዋድድ፣ «በ» ተገዝቶ፣ የማድረጊያ፣ ተሳቢ፣ ሆኖአል ።

«ተሸፍኖአል» ተገብሮ፣ አንቀጽ፣ ነው ።

(ሐ) ተዋበች፣ መጽሐፍዋን፣ ይዛ፣ ከጓደኞቿ፣ ጋር፣ ወደ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ ሄደች ።

«ተዋበች» የተጸውያ፣ ስም፣ እንስት፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ባለቤት፣ ባለቤትነቱ፣ ለአንቀጽ፣ ሄደች፣ ነው ።

«መጽሐፍዋን» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ ተውላክ፣ ግሥ፣ (በዝ፣ አንቀጽ)፣ «ይዛ» ስለአታል ።

«ይዛ» ተውላክ፣ ግሥ፣ (በዝ፣ አንቀጽ)

«ከጓደኞቿ፣ ጋር» የነገር፣ ስም፣ የወል፣ ጸታ፣ የብዙ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ በመስተዋድድ፣ «ከ፣ ጋር» ተገዝቶ፣ የአንቀጽ፣ ሄደች፣ ተሳቢ፣ ሆኖአል ።

«ወደ» መስተዋድድ፣ ሙያው፣ መገሰገሻ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ በሚለው፣ ተሳቢ፣ ላይ፣ ገዢ፣ ሆኖአል ።

«ትምህርት፣ ቤት» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ በመስተዋድድ፣ «ወደ» ተገዝቶ፣ የአንቀጽ፣ «ሄደች» ተሳቢ፣ ሆኖአል ።

ምዕራፍ፣ ይ፣ ተውላጠ፣ ስም ።

—47—

መግለጫ ።

ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ በስም፣ ፈንታ፣ እየተተካ፣ የሚገባ፣ ቃል፣ ነው ።

የተነገረውን፣ ስም፣ እንዳይደጋግም፣ ለማድረግ፣ ብንፈልግ፣ በእርሱ፣ ስፍራ፣ ሌላ፣ ቃል፣ እንተካሰን፣ ይህም፣ ተተክቶ፣ የሚገባው፣ ቃል፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ይባላል ።

ትርጓሜው፣ የስም፣ ልዋጭ፣ ወይም፣ የስም፣ ምትክ፣ ማለት፣ ነው ።

ምሳሌ። «ገጣማነሽ፣ የገጣማነሽ፣ መጽሐፍ፣ ትወዳለች ። በመጽሐፍም፣ የገጣማነሽ፣ ትምህርት፣ ታጠናለች ። በማለት፣ ፈንታ፣ «ገጣማነሽ፣ መጽሐፍዋን፣ ትወዳለች ፤ በእርሱም፣ ትምህርትዋን፣ ታጠናለች ፤» ብለን፣ እንናገራለን ።

እነሆ፣ «የ፣ እርሱ፣ ች፣» በስሞቹ፣ በገጣማነሽና፣ በመጽሐፍ፣ ስፍራ፣ እንደ፣ ተተኩ፣ አስተውል ።

—48—

ተውላጠ፣ ስም፣ በስም፣ ስፍራ፣ የሚገባ፣ ስለ፣ ሆነ፣ የሰም፣ እክል፣ መሰል፣ ነው ። ስለዚህም፣ ጸታውና፣ ቁጥሩ፣ ምትክ፣ የሆነበትን፣ ስም፣ እንዲመስል፣ ያስፈልጋል ።

ክፍል፣ ፩ ።

የተውላጠ፣ ስም፣ ዓይነቶች ።

—49—

ተውላጠ፣ ስም፣ ከዚህ፣ በታች፣ በተጻፉት፣ በደ፣ ታላላቅ፣ ክፍሎች፣ ይከፈላል ።

ሀ) ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ምሳሌ ። እኔ፣ አንተ፣ እርሱ፣

ለ) አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ምሳሌ ። ይህ፣ ያ፣ ው፣

ሐ) መጠይቅ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ምሳሌ ። ማን፣ ምን፣ የቱ፣

ከዚህም፣ ሌላ፣ ድርብ፣ መዘከር፣ አጸፋ፣ አገናዛቢ፣ የሚባሉ፣ ንኡሳን፣ ክፍሎች፣ አሉ ። ሁሉም፣ በየቦታቸው፣ ይነገራሉ ።

—50—

(ሀ) ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም ።

ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ ከሰስት፣ ላይ፣ ተመድበው፣ በሚነገሩት፣ ስሞች፣ ስም፣ እየተተካ፣ የሚገባው፣ ቃል፣ ነው ።

ራሱ፣ ተናጋሪ፣ ሲሆን፣ በ፩ኛ፣ መደብ፣ ያለ፣ ሰው፣ ይባላል ። ይኸውም፣ «እኔ፣ እኛ» የሚለው፣ ነው ።

በአጠገብ ሆኖ የሚነጋገሩት ሲሆን በደኅን መደብ ያለ ሰው ይባላል ። ይኸውም አንተ አንቺ እርሰም እንደአንተ የሚለው ነው ።

በሩቅ ሆኖ የሚነገርለት ወይም የሚነገርበት ግን በደኅን መደብ ያለ ሰው ይባላል ። ይኸውም እርሱ እርሰዋል እንደሆነ እርሳቸው የሚለው ነው ።

—51—

ምድቦች የተባሉት ዋነኞቹ የስም ምትኮች ከዚህ በታች በዝርዝር የተጻፉት ናቸው ። ከፊሊ ቃል ተባ ማለት ተባቦት እን ማለት እንስት ማለት ነው ።

መደብ	ጾታ	ነጠላ	ብዙ	የአጠቃላይ ቃል	
				ነጠላ	ብዙ
ሸኖ	ተባ. እን.	እኔ	እኛ	እርሰም	እንደአንተ
ጀኖ	ተባ.	አንተ	እንደአንተ	እርሰም	እንደአንተ
ፎኖ	እን.	አንቺ	እንደአንተ	እርሳቸው	እንደአንተ
ፎኖ	ተባ.	እርሱ	እንደአንተ	እርሳቸው	እንደአንተ
ፎኖ	እን.	እርሰዋል	እንደአንተ	እርሳቸው	እንደአንተ

—52—

ከዚህ በላይ በቁ፡ 51 እንደሚታየው አንተ ብሎ እንደአንተ እርሱ ብሎ እንደአንተ ተብሎ እንደተጻፈ አስተውል ።

የሩክ ፊደል ሌላውን አናግሮ ራሱ ተውጦ የሚቀር ስለሆነ በተለመደው ንግግር እንደሆነ እንደሆነው ተብሎ ይጻፋል ። ነገር ግን የ ለ ድምፅ ምንም እንኳ በንግግር ሊገለጽ የማይችል ሲሆን በጽሕፈት ጊዜ ሥርወ ፊደሉ እንዳይጠፋ ለማድረግ ደራሲው ያስብበታል ።

የለ ፊደላት የሚቀሩበት ወይም የማይቀሩበት ውሳኔ በየደረጃው ይገኛል ።

—53—

ድርብ ተውላጠ ስም

ነገርን አስረግጦ ለመናገር በስራለን ጊዜ ስለ አጽንዖት ነገር በምድቦች ተውላጣተ ስም ላይ እየተደረበ የሚነገሩ ቃላት አሉ ። እንደአንተም ፡ ፊሊ በገዛ እጅ ቅል ፡ ፡ ናቸው ። በሰዋሰው ደንብ ድርብ ተውላጠ ስም ተብለው ይጠራሉ ።

ድርቦች ተውላጣተ ስም በዋነኞቹ ተውላጣተ ስም ደንብ እየተዘረዘሩ ይገባሉ ።

ምሳሌ ፡ እኔ ፡ ራሴ ፡ አንተ ፡ ራስህ ፡ እኔ ፡ በገዛ ፡ እጄ ፡ አንተ ፡ በገዛ ፡ እጅህ ። እኔ ፡ ለቅሌ ፡ አንተ ፡ ለቅሌህ ፡ ፡ ፡ ፡ እንደማለት ነው ።

—54—

«ቅሉ» ሳይዘረዝር አንተ ቅሉ ፡ እርሱ ፡ ቅሉ ፡ እያለ በገባ ጊዜ ከፍሉ ከመስተጻምር ነው ፡ እንጂ ፡ ከተውላጠ ስም አይደለም ። የትርጓሜውም ፡ ስሜት ፡ ራስን ፡ ሳይለቅ ፡ እንኳ ፡ ማለት ነው ።

ምሳሌ ፡ «እኔ ቅሉ» ወይም ፡ «እኔ ፡ ራሴ ፡ እንኳ» ቢል አንድ ነው ።

ከሊቃውንት ወገን ፡ «እኔ ቅሌ ፡ አንተ ፡ ቅሌህ ፡ እርሱ ፡ ቅሉ ፡ እርሰዋል ፡ ቅሌ ፡ እኛ ፡ ቅላችን ፡ እንደአንተ ፡ ቅላችሁ» እንደሆነ ቅላቸው እያለ በገዛ መደቦች ይዘረዝራል ። የሚሉ አሉ ። ነገር ግን ደራሲው የሚያጸናው የላይኛውን ውሳኔ ነው ።

—55—

ነገሩን በጣም ለማጠናከር በተፈለገ ጊዜ «እኔ ፡ ራሴ ፡ በገዛ ፡ እጄ ፡ እርሱ ፡ ራሱ ፡ በገዛ ፡ እጄ ፡ አንተ ፡ ራስህ ፡ በገዛ ፡ እጅህ ፡ እያለ እየተደራረበ ይገባል ። እንደዚህም ፡ ሲሆን ፡ እጽፍ ፡ ድርብ ተውላጠ ስም ይባላል ።

—56—

መዘከር ተውላጠ ስም

የተዘነጋ ወይም ያልተረጋገጠ ነገርን ለማስታወስ በስም ፈንታ እያስገባን የምንነጋገርበት ቃል መዘከር ተውላጠ ስም ይባላል ። ትርጓሜው አስታዋሽ የስም ምትክ ማለት ነው ። ይህንን በሚከተለው አናሳያለን ።

ዓይነት	ጾታ	ነጠላ	ብዙ
የሰው ስም	ተባ.	እገሌ	እንደእገሌ
መዘከር	እን.	እገሌት	እንደእገሌት
	ተባ. አን.	አንተን	እንደአንተን
የነገር መዘከር	ግዑዝ.	አንትን	እንትኖች

ምሳሌ ፡ «ያሕዘብ መጥቶ ነበር ፡ ለማለት አስቦ ሳለ ስሙ ለጊዜው የተዘነጋው እንደሆነ» «እገሌ» መጥቶ ነበር ወይም «አንተን» መጥቶ ነበር ብሎ

ስሙን፡ እያሰላሰለ፡ ይናገራል። «እንተን፡» በማለት፡ ፈንታ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ «እንተና፡» ብሎ፡ በማጋነን፡ ይናገረዋል።

እንደዚሁም፡ ደግሞ፡ «መጽሐፉን፡ ስጠኝ፡» ለማለት፡ እስከ፡ ሳለ፡ ስሙ፡ ከአፋ፡ የጠፋበት፡ እንደሆነ፡ «እንትትን፡» ስጠኝ፡ ይላል። የሚናገረው፡ ስለ፡ በታ፡ ሲሆን፡ ግን፡ «እንትና፡» ይላል፡ ይኸውም፡ ወደ፡ እንከበር፡ እሄዳለሁ፡ በማለት፡ ፈንታ፡ ወደ፡ «እንትና፡» እሄዳለሁ፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው።

—57—

«እገሌ፡ የሚለው፡ ቃል፡ በምድብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ እየተመራ፡ ስሙ፡ ላልታወቀ፡ ሰው፡ ሁሉ፡ መዘከር፡ ሆኖ፡ ስለሚገባ፡ «እኔ፡ እገሌ፡ ነኝ፡ እንተ፡ እገሌ፡ ነህ፡ እርሱ፡ እገሌ፡ ነው።» . . . እያለ፡ በመሆን፡ አንቀጽ፡ ብቻ፡ በፍቃድ፡ መደበኛ፡ ሊረባ፡ ይቻላል።

በሌሎች፡ አንቀጾች፡ ግን፡ ሰሜን፡ በላይ፡ ሲሆን፡ በደኛው፡ መደብ፡ በትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ ይነገራል።

ምሳሌ፡ «እገሌ፡ ወይም፡ እንተን፡ ትምህርትን፡ አጥኛ» ይላል። በዚህም፡ ጊዜ፡ ቃሉ፡ አጋኖ፡ «ሆይ፡» ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ተሠውሮ፡ ቀርቶአል።

ሰሜን፡ በላይ፡ ያልሆነ፡ እንደሆነ፡ ግን፡ በደኛው፡ መደብ፡ በማንኛውም፡ አንቀጽ፡ ይነገራል። ይኸውም፡ «እገሌ፡ መጣ፤ እንተን፡ መጥቶ፡ ነበር፤ ወይም፡ ይምጣ» እንደማለት፡ ነው።

«እንተን፡ እንእንተን፡» በማለት፡ ፈንታ፡ «አንቶኔ፡ እንእንቶኔ፡» ተብሎ፡ የሚነገርበት፡ አገር፡ አለ። «አን» አንዳች፡ አብገር፡ ነው። (ተ. ቁ. 35፡ እይ፡)

—58—

ምድብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ እንደሌላው፡ ስም፡ ሁሉ፡ ተጠቃሽ፡ ተሰቢ፡ ዘርፍ፡ የመስተዋድድ፡ ተገኝ፡ ይሆናል።

ተጠቃሽ፡ ተሰቢ፡ ሲሆን፡ እኔን፡ እንተን፡ አንቶኔን፡ . . . ይላል።

ዘርፍ፡ ሲሆን፡ የእኔ፡ የአንተ፡ የአንቶኔ፡ . . . ይላል።

የመስተዋድድ፡ ተገኝ፡ ሲሆን፡ ለእኔ፡ ለአንተ፡ ለአንቶኔ፡ . . . ይላል።

ሌሎችም፡ መስተዋድድን፡ በ፤ ወደ፡ ስለ፡ ከ—ፓር፤ . . . እንደዚሁ፡ ይገባሉ።

—59—

(ለ) አመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም።

አመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም፡ የሚባለው፡ በፊት፡ ወይም፡ በኋላ፡ ለሚነገረው፡ ስም፡ አጽፋ፡ የሚሆን፡ ቃል፡ ነው። በስተፊት፡ ወይም፡ በስተኋላው፡ የሚገኘውም፡ ስም፡ አጽፋ፡ ተቀብይ፡ ይባላል።

— 60 —

አመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ አጽፋ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ተብሎ፡ ይጠራል። አጽፋ፡ በብዙ፡ ቃል፡ ይተረጎማል። በዚህ፡ ክፍል፡ ግን፡ ድጋሚ፡ ማለት፡ ነው።

— 61 —

በአመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ክፍል፡ ከሚነገሩት፡ ቃላት፡ ዋነኞቹ፡ እነዚህ፡ የሚከተሉት፡ ናቸው።

ጾታ፡	ነጠላ፡		ብዙ፡	
	የቅርብ፡	የሩቅ፡	የቅርብ፡	የሩቅ፡
ተባ.	ይህ፡ (ይኸ)	ያ፤	እነዚህ፡ ወይም፡ እኒህ፡ (እነያህ፡)	እነዚያ፡ ወይም፡ እኒያ፡ (እኒያ፡)
እን.	ይህች፡	ያች፡	እሊህ፡	እሊያ፡
የወል፡	ኛው፡	ኛው፡	ኞች፡	ኞች፡

ከዚህ፡ በላይ፡ የተጻፉት፡ ቃላት፡ አመልካች፡ ቅጽል፡ ወይም፡ አመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ለመሆን፡ ይችላሉ። (ቁ 110—113፡ እይ)። ልዩነታቸውም፡ የሚታወቀው፡ በአገባባቸው፡ ነው።

ስምን፡ ተከትለው፡ በገቡ፡ ጊዜ፡ ከፍላገት፡ ከአመልካች፡ ቅጽል፡ ነው። ስምን፡ ሳይከተሉ፡ በቂ፡ ሆነው፡ በተነገሩ፡ ጊዜ፡ ግን፡ ከፍላገት፡ ከአመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ይሆናል።

ምሳሌ፡ «ይህ» መጽሐፍ፡ የሙባሽት፡ ነው። (አመልካች፡ ቅጽል።) የሙባሽት፡ መጽሐፍ፡ «ይህ» ነው። (አመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም።)

— 62 —

«ይህ፤ያ» ከመስተዋድድን፡ ጋር፡ ሆነው፡ በተገነዙ፡ ጊዜ፡ የግዕዙ፡ ቃል፡ «ዘ» ጥንቃቄ፡ ስፍራውን፡ ሊፈልግ፡ ይታያል።

ምሳሌ፡ እንደዚህ፡ ለዚህ፡ በዚህ፡ ስለዚህ፡ እንደዚያ፡ ለዚያ፡ በዚያ፡ ስለዚያ፡ ከላይ፡ በቁ. 61፡ የተጻፈው፡ «ይህ፤ያ» የሚለውም፡ ቃል፡ ወደብዙነት፡ ሲለወጥ፡ እነዚህ፤ እነዚያ፤ እንዳሰኘ፡ አስተውሏል።

አማርኛ፡ ከግዕዝ፡ የተወለደ፡ ስለሆነ፡ የግዕዙን፡ ቃል፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ጣልቃ፡ አስገብቶት፡ ይገኛል።

— 63 —

«ይህ፤ያ» እነዚህ፤ እነዚያ፤ . . . » በተባሉት፡ አመልካች፡ ተውላጣተ፡ ስም፡ ላይ፡ በነጠላ፡ «ኛው» እየተሠመረባቸው፡ ይነገራሉ። በብዙ፡ ሲሆን፡ ግን፡

«ኞች» ያስኖሉ፤ ወይም፤ ያለምንም፤ ተጨማሪ፤ አጻፋ፤ ይሆናሉ፤ በዚህም፤ ጊዜ፤ የማረጋገጥን፤ ምግባር፤ ያመለክታሉ።

ምሳሌ ። (ሀ) «ያኛው» መጽሐፍ፤ የውበሽት፤ ነው። (አመልካች፤ ቅጽል፤)

የውበሽት፤ መጽሐፍ፤ «ያኛው»፤ ነው፤ (አመልካች፤ ተውላጠ ስም፤)

(ለ) አጋዘኖችና፤ ላሞች፤ ሁሉም፤ እንስሳ፤ ናቸው።

«እነዚያ»፤ ወይም «እነዚያኞች» (=አጋዘኖች)፤ የፋር፤ እንስሳ፤ ይባላሉ።

እነዚህ፤ ወይም እነዚህኞች፤ (=ላሞች)፤ የቤት፤ እንስሳ፤ ይባላሉ።

— 64 —

ሁለት፤ ነገሮች፤ ተጨናረው፤ በተነገሩ፤ ጊዜ፤ የሩቁ፤ አጻፋ፤ ለፊተኛው፤ የቅርቡ፤ አጻፋ፤ ለኋለኛው፤ ስም፤ አመልካች፤ ይሆናል።

ምሳሌ ። እኔ፤ ዜማንና፤ ቅኔን፤ ተምራክለሁ። ይኸኛውን፤ (=ቅኔ)፤ ከጎጃም፤ ያኛውን፤ (=ዜማ)፤ ከቤገምድር፤ ተማርሁት።

— 65 —

መድረሻውን፤ ሳድስ፤ ከሚያደርግ፤ ቃል፤ በቀር፤ የቀሩት፤ ቃላት፤ አንድ፤ ዓይነት፤ በሆነ፤ ነገር፤ በተነጻጸሩ፤ ጊዜ፤ «ው» የሚል፤ ቃል፤ ለዚያ፤ ለተነገረው፤ ስም፤ ተተክቶ፤ አጻፋ፤ ይሆናል። መድረሻውን፤ ሳድስ፤ የሚያደርገውም፤ ቃል፤ ሳድሱ፤ ወደ፤ ክፍላቸው፤ ይለወጣል፤ ወይም፤ ሳድሱ፤ ሳይለወጥ፤ አጻፋ፤ ይሆናል።

ምሳሌ ። (ሀ) የቂላ፤ አየር፤ ከደጋው (=አየር)፤ ይልቅ፤ ይቀዝቅዛል።

(ለ) የጨረቃ፤ ብርሃን፤ እንደ፤ ዐሐይ (=ብርሃን) አይደለም።

የፀሐይ (=ብርሃን) ይሞቃል፤ የጨረቃው (=ብርሃን) አይሞቅም።

— 66 —

አጻፋ፤ ተውላጠ፤ ስም።

በግሦች፤ ሳይ፤ እየተጫኑ፤ የአርባታ፤ መሪ፤ የሚሆኑት፤ ቃላት፤ በግብራቸው፤ ግግሎችን፤ አጻፎች፤ ይባላሉ። ክፍላቸውም፤ ከአመልካች፤ ተውላጠ ስም፤ ነው።

እነዚህ፤ ቃላት፤ የባለቤት፤ ዝርዝር፤ የተሳቢ፤ አጻፋ፤ ተብለው፤ ይመደባሉ። እንደ፤ ግብራቸውስ፤ ድርብ፤ ባለቤት፤ ድርብ፤ ተሳቢ፤ መባል፤ በተገባቸው፤ ነበር።

ግግሎችን፤ አጻፎች፤ በጠቅላላ፤ ከዚህ፤ በታች፤ የተጻፉት፤ ናቸው።

መደብ	ጸታ	የባለቤት፤ ዝርዝር		የተሳቢ፤ አጻፋ	
		ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
፩ኛ	ተባ. እን.	ሁ፤ ገ፤	ን፤	ኝ፤	ን፤
፪ኛ	(ተባ. እን.	ሀ፤ ሸ፤	(አ) ችሁ፤	ሀ፤ ሸ፤	(አ) ችሁ፤
	(አን. ተባ. እን.)	(ክፍላቸው)	(አ) ችሁ፤	(አ) ችሁ፤	(አ) ችሁ፤
፫ኛ	(ተባ. እን.	ግፅዝ፤ ወይም፤ ራብፅ፤	(ክፍላቸው)	ግ፤	(አ) ችሁ፤
	(አን. ተባ. እን.)	(አ) ቅ፤	(ክፍላቸው)	ው፤	(አ) ችሁ፤

ይህ፤ (.) ምልክት፤ በተደረገበት፤ መስመር፤ ሳይ፤ የተጻፉት፤ ቃላት፤ በአካባቢ ሮት፤ መንገድ፤ ለወንድ፤ ወይም፤ ለሴት፤ የሚነገሩ፤ ናቸው።

በቅንፍ፤ ተከበው፤ የሚታዩት፤ የ፡ (አ) ፊደላት፤ በሥርወ፤ ነገሩ፤ እያሉ፤ በንግግር፤ ለማድ፤ ተውጠው፤ የሚቀሩት፤ ናቸው። ግፅዝ፤ ክፍላቸው፤ ራብፅ፤ ተብሎ፤ ምልክት፤ የተደረገበቸውም፤ ስፍራዎች፤ የየግሙን፤ መድረሻ፤ ከመለወጥ፤ በቀር፤ አንደሌሎች፤ ልዩ፤ ፊደል፤ የሌላቸው፤ ቃላት፤ ናቸው።

— 67 —

ግግሎችን፤ አጻፎች፤ የግሥ፤ አርባታ፤ መሪ፤ በሚሆኑበት፤ በዚያው፤ ጊዜ፤ የአጻፋት፤ ግብራቸውን፤ ይፈጽማሉ። የባለቤት፤ ዝርዝር፤ ወይም፤ የተሳቢ፤ አጻፋ፤ የሚሆኑበትን፤ ግብር፤ ከዚህ፤ በታች፤ በያንዳንዱ፤ እየዘረዘርን፤ እንገልጻለን።

— 68 —

የባለቤት፤ ዝርዝር ። ፊልግ፤ በሚል፤ አንቀጽ፤ እያረባን፤ እናሳያለን።

መደብ	ጸታ	ነጠላ	ብዙ
፩ኛ	ተባ. እን.	ሁ፤ = እኔ፤ (ፊልግሁ፤)	ን፤ = እኛ፤ (ፊልግን፤)
፪ኛ	(ተባ. እን.	ሀ፤ = አንተ፤ (ፊልግህ፤)	እኞሁ = እነሕንተ፤ (ፊልግኞሁ፤)
	(አን. ተባ. እን.)	ሸ፤ = አንቺ፤ (ፊልግሽ፤)	» » »
፫ኛ	(ተባ. እን.	(ግፅዝ፤ ይነገራል፤)	(ክፍላቸው፤ ይነገራል፤)
	(አን. ተባ. እን.)	ኝ፤ = እርስዋ፤ (ፊልግች፤)	» »

- 73 -

እገናዛቤ ፡ አጸፋ ።

በአሞች ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ በሰገንዘብን ፡ የሚጠቅሱ ፡ ተውላጣት ፡ ስም ፡ እገናዛቤ ፡ አጸፋ ፡ ይባላሉ ። ጥቂቶች ፡ ብቻ ፡ ሊለወጡ ፡ የቀሩት ፡ በፍ ፡ ተ ፡ ቁ ፡ የተጸፉት ፡ ናቸው ። እነአርሱንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ ተባ. እገ.	ዩ=የአኔ (ጌታዩ=የአኔ ጌታ)	አ) ችግ፡የእኛ (ጌታችን=የእኛ ጌታ)
፪ኛ ፡ { ተባ. እገ.	ሀ=የአንተ (ጌታህ=የአንተ ጌታ)	አ) ችሁ=የእነአንተ=ጌታችሁ =የእነአንተ ጌታ)
	ሸ=የአንቺ (ጌታሽ=የአንቺ ጌታ)	» » »
	ዎ=የእርስዎ (ጌታዎ=የእርስዎ ጌታ)	» » »
፫ኛ ፡ { ተባ. እገ.	ው=የእርሱ (ጌታው=የእርሱ ጌታ)	አ) ሞው=የእነርሱ ጌታሞው =የእነርሱ ጌታ)
	ዋ=የእርስዋ (ጌታዋ=የእርስዋ ጌታ)	» » »

- 74 -

በማሰዝ ፡ ቋንቋ ፡ « የ » የነበረው ፡ ቃል ፡ በአማርኛ ፡ « ዩ » ተብሎ ፡ ተለውጦ አል ። ይኸውም ፡ ቃል ፡ መድረሻው ፡ ሳድስ ፡ በሆነ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ራሱ ፡ ተውሎ ፡ ሳድሱን ፡ ኃምስ ፡ ያደርገዋል ።

ምሳሌ ፡ « ቤትዩ ፡ ፈረሰዩ » ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ ቤት ፡ ፈረሰ ፡ ይላል ።

እንደዚሁም ፡ ደግሞ ፡ በአ ፡ ፈደል ፡ የሚነሡት ፡ እገናዛቢዎች ፡ ድምዳሜውን ፡ ለተከታዮቻቸው ፡ እያወረሱ ፡ ተውሎ ፡ ይቀራሉ ።

ምሳሌ ፡ « ጌታአችን ፡ ፈረሰአችን » ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ « ጌታችን ፡ ፈረሰችን ፡ ይላል ።

- 75 -

(ሐ) መጠይቅ ፡ ተውላጣት ፡ ስም ፡

መጠይቅ ፡ ተውላጣት ፡ ስም ፡ የሚባለው ፡ አንዳች ፡ ነገር ፡ የሚጠየቅበት ፡ ቀል ነው ። « መጠይቅ » ፡ ከግሰዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ የሚገረገጣቸው ፡ ጠያቂ ፡ አረጋጋጥ ፡ ማለት ፡ ነው ።

- 76 -

መጠይቃችን ፡ ተውላጣት ፡ ስም ፡ እነዚህ ፡ ናቸው ።

« ማን ? ምን ? የቱ ? »

« ማን » ፡ ለሰው ፡ « ምን » ፡ ለነገር ፡ « የቱ » ፡ ለሰውም ፡ ለነገርም ፡ ጥያቄ ፡ መጠየቂያ ፡ ይሆናል ። ሁሉንም ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እንዘረዝራቸዋለን ።

ዓይነት ፡	የሰው ፡ መጠየቅ ፡		የነገር ፡ መጠየቅ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ባለቤት ፡	ማን ?	እነማን ?	ምን ?	ምናች ?
ተሳቢ ፡	ማንን ፡ ማን ?	እነማንን ፡ እነማን ?	ምንን ፡ ምን ?	ምናችን ?
እገናዛቢ ፡	የማን ?	የእነማን ?	የምን ?	የምናች ?
አማራጭ ፡	የቱ ?	የትኞች ?	የቱ ?	የትኞች ?

ከነዚህ ፡ ከተጻፉት ፡ ጥቂቶቹን ፡ በምሳሌ ፡ እንገልጻለን ።

ከሰማይ ፡ ማን ፡ ወረደ ? ፡ (የግሥ ፡ ባለቤት)

ምን ፡ ትላለህ ፡ (የግሥ ፡ « አለ » ተሳቢ)

ነቢይ ፡ ስለማን ፡ ይናገራል ? (የመስተዋድድ ፡ ተገዥ)

ያ ፡ የማን ፡ መጽሐፍ ፡ ነው ? (እገናዛቢ)

ከእነዚህ ፡ ልጆች ፡ የቱ ፡ ይበልጣል ? (አማራጭ)

- 77 -

« ምን » ፡ የመሆን ፡ አንቀጽ ፡ ሲጨመርበት ፡ ፊደሉን ፡ ቀንሶ ፡ በጠበቀ ፡ ድምፅ ፡ ይነገራል ። ምንው ? (= ምን ፡ ነው ?)

ምሳሌ ፡ « ምንድን » ፡ ወይም ፡ « ምንድር » (= ምን ፡ ነገር) በስም ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ስለገባ ፡ በአመል ፡ ወደትጽል ፡ ያላባል ።

- 78 -

« ማን ? የቱ ? » እንደ ፡ አመልካች ፡ ተውላጣት ፡ ስም ፡ « ኗው » ፡ እየተጨመረ ባቸው ፡ ማንኛው ? የትኛው ? ተብለው ፡ ይነገራሉ ፤ በዚህም ፡ ጊዜ ፡ ጥበራቸው ፡ አማራጭነት ፡ ነው ።

- 79 -

« ምን » ፡ በማድነት ፡ አካሏን ፡ ሲነገር ፡ የአንክር ፡ ተውላጣት ፡ ስም ፡ ይባላል ። ምሳሌ ፡ ምን ፡ ሰነፍ ፡ ልጅ ፡ ነው ፡ ምንዋ ፡ ልጅ ፡

፩ኛ፡ መልመጃ

1. ተውላጠ፡ ስም፡ በስንት፡ ክፍሎች፡ ይከፈላል?

ምድብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ የሚባለው፡ እንዴት፡ ያለ፡ ነገር፡ ነው?

(ሀ) የመጀመሪያውንና፡ የሁለተኛውን፡ መደብ፡ የስም፡ ምትከች፡ ንገረኛ።

(ለ) የሶስተኛውን፡ መደብ፡ የስም፡ ምትከች፡ ጻፍ።

2. ድርብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ የሚባለው፡ ምን፡ ዓይነት፡ እንደሆነ፡ ተናገር፤

ከድርብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ፱፡ ታላት፡ ጻፍ፤

3. መዘከር፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ምን፡ ዓይነት፡ እንደሆነ፡ ንገረኛ።

ታሉንም፡ በያንዳንዱ፡ ለይተህ፡ አስታውቀኝ፤

4. ከአመልካች፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ክፍል፡ ፲፪፡ ታላትን፡ ተናገር፤

(ሀ) <ይህ፡ ያ፡> የተባሉትን፡ በምሳሌ፡ አድርገህ፡ አስታውቀ።

(ለ) ግሣውያን፡ አጻፎች፡ የተባሉትን፡ ቁጠራዋው።

(ሐ) የባለቤት፡ ዝርዝር፡ ከተባሉት፡ ላይ፡ የግሥ፡ ታላትን፡ እየጨመርህ፡ አርባ።

(መ) የተጠቃሽ፡ ተሳቢ፡ አጻፎች፡ በተባሉት፡ ላይ፡ ፫፡ የግሥ፡ ታላትን፡ እየጨመርህ፡ አርባ። የተቀበይ፡ ተሳቢ፡ አጻፎች፡ የተባሉትንም፡ በቂ፡ ግምች፡ አርባዋው።

5. አገናዛቢ፡ አጻፋ፡ ምን፡ ዓይነት፡ እንደሆነ፡ ግለጽ።

በጅ፡ ስሞች፡ ላይ፡ እየዘረዘርህ፡ ምሳሌ፡ ስጠኝ።

6. መጠየቅ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ የተባሉትን፡ ቀጠራዋው። (ምን፡ ማን፡ የታ፡)

እንዴት፡ እንደሚገቡ፡ ፫፡ ምሳሌ፡ ጻፍልኝ።

7. ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፈው፡ ምንበብ፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ደንብ፡ የሆኑትን፡

ታላት፡ እየለየህ፡ አስታውቀ።

ምን፡ ባብ

የስብስቲን፡ አልጋ፡ የወረሰ፡ ልጁ፡ መርድ፡ አጭግች፡ አብዬ፡ ነው። እርሱ፡ ደጋ፡ ደጋውን፡ ለቤተ፡ ክርስቲያን፡ ርስት፡ እያደረገ፡ ቂላ፡ ቂላ፡ ለበላገርና፡ ለወታደር፡ እየሰጠ፡ አገሩን፡ ያቀናው፡ ጀመር።

በዘመኑ፡ የነበሩት፡ የጎንደሩ፡ ንጉሥ፡ የአጼ፡ በካፋ፡ ልጅ፡ ሳግማዊ፡ ኢያሱ፡ ነበሩ። እናታዋው፡ አቴ፡ ምንትዋብ፡ የቆራ፡ በላባት፡ ልጅ፡ ስለሆኑ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡

ቋረኛ፡ ኢያሱ፡ ይበላሉ። እርሳቸውም፡ መኳንንቱንቸውን፡ ራስ፡ ወልደ፡ ልዑልንና፡ ራስ፡ ወዳጆን፡ የጦር፡ አዝማችች፡ አድርገው፡ ጦር፡ ላኩበት።

መርድ፡ አዝማች፡ አብዬ፡ ዓይኔ፡ የምትባለውን፡ የነጋሣን፡ ከተማ፡ ምሽግ፡ አድርጎ፡ ቂያቸውና፡ ሁሉን፡ የጦር፡ አበጋዞች፡ ገጠማቸው። ራስ፡ ወልደ፡ ልዑል፡ ድል፡ ሆኖ፡ ተማረከ። ራስ፡ ወዳጆ፡ ግን፡ በጭንቅ፡ አመለጠ።

በዚህ፡ ጊዜ፡ ብዙ፡ የጎንደር፡ ጭፍራ፡ ተማረከና፡ አገሩን፡ አጥለቀለቀው። ከዚህ፡ በኋላ፡ የሸዋ፡ ቤተ፡ መንግሥት፡ የጎንደርን፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ተማረ፡ ይባላል።

መርድ፡ አዝማች፡ አብዬ፡ ንጉሥ፡ ለመሆን፡ ምን፡ ማድረግ፡ እንደሚገባ፡ ምርክኞቹን፡ እየጠየቀ፡ ሥርዓቱን፡ ደንቡን፡ ይኸዘብ፡ ጀመር። መርድ፡ አዝማች፡ እንዲህ፡ አድርጎ፡ ሀያ፡ አምስት፡ ዓመት፡ ያህል፡ እንደገዛ፡ ሞተና፡ በሐር፡ አምባ፡ ቀዳስ፡ ሚካኤል፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ተቀበረ። ልጁ፡ አምሳየስ፡ አልጋውን፡ ወረሰ።

ክፍል፡ ፪፡ የተውላጠ፡ ስም፡ ዝርዝር፡ አፈታት።

-80-

ተውላጠ፡ ስም፡ እንዴ፡ ስም፡ ተዘርዝር፡ ይፈታል። በዚህም፡ ጊዜ፡ ዓይነቱን፡ መደቡን፡ ጾታውን፡ ቁጥሩን፡ ሙያውን፡ ለይቶ፡ መናገር፡ ያስፈልጋል።

ከዚህ፡ በታች፡ የተጻፈው፡ ሠንጠረዥ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ የሚዘረዝርበት፡ አርአስተ፡ ያመለክታል።

ዓይነት፡	መደብ፡	ጾታ፡	ቁጥር፡	ሙያ፡
ምድብ፡	፩ኛ፡	ተባባሪ፡	ነጠላ፡	ባለቤት፡
አመልካች፡	፪ኛ፡	እንስት፡	ብዙ፡	ተሳቢ፡
መጠይቅ፡	፫ኛ፡	የወል፡		ዘርፍ፡
		ግዑዝ፡		አገናዛቢ፡
				አጻፋ፡

ምሳሌ፡ እኔ፡ እናቴን፡ እወዳለሁ፤ እርስዎም፡ ትወደኛለች።

«እኔ» ምድብ፡ ተ.ስ. ፩ኛ፡ መደብ፡ የወል፡ ጾታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ሙያው፡ ባለቤት፡ ባለቤትነቱ፡ ለአንቀጽ፡ እወዳለሁ።

«እናቴን»፡ (እናት፡ ዬ.ን) የወል፡ ስም፡ እንስት፡ ጾታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ሙያው፡ ተሳቢ፡ ተሳቢነቱ፡ የአንቀጽ፡ እወዳለሁ።

(ዬ) አመልካች፡ ተ.ስ. ሸኛ፡ መደብ፡ የወል፡ ጾታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ መያወ፡ አገናዛቢ፡ እናት፡ ከሚለው፡ ቃል፡ ጋር፡ ተስማምቶ፡ ሳይሆን፡ ኃምስ፡ አድርጎ፡ ውስጠ፡ ቀሪ፡ ሆኖ፡ በአገንዘቡን፡ ያመለክታል ። እናትዬ፡ በማለት፡ ፈንታ፡ እናቱ፡ ባለል ። «ን»፡ አመልካች፡ ቅጽል፡ ነው።

«እወዳለሁ»፡ (=እወድ፡ አለ፡ ሁ) ግሥ፡ ገቢር፡ አንቀጽ።

«ሁ» አመልካች፡ ተ.ስ. ሸኛ፡ መደብ፡ የወል፡ ጾታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ መያወ፡ አጻፋ፡ አጻፋነቱ፡ ለባለቤቱ፡ ለእኔ፡ ነው።

«እርስዎም»፡ (=እርስዎ፡ ም) ምድብ፡ ተ.ስ. ሸኛ፡ መደብ፡ አንስት፡ ጾታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ መያወ፡ ባለቤት፡ ባለቤትነቱ፡ ለአንቀጽ፡ ትወደኛለች፡ ነው።

«ትወደኛለች»፡ (=ትወደ፡ ሻ፡ አለች) ግሥ፡ ገቢር፡ አንቀጽ።

«ሻ»፡ (=እኔን) አመልካች፡ ተ.ስ. ሸኛ፡ መደብ፡ የወል፡ ጾታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ መያወ፡ ተሳቢ፡ ተሳቢነቱ፡ የአንቀጽ፡ ትወድ፡ አለች፡ ነው። የወደረሰውን፡ ፈደል፡ ግዕዝ፡ አድርጎ፡ የወደፈቱን፡ ፈደል፡ አን፡ ውጦ፡ ራሱ፡ ኖ፡ (ትወደኛለች) ተብሎ፡ በፈብስ፡ ተነግሮአል።

ምዕራፍ፡ ፩፡ ቅጽል።

-81-

መግለጫ፡ በስምች፡ ወይም፡ በነገሮች፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ ትርጓሜያቸውን፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ቅጽል፡ ይባላል። በሀረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ እንዳች፡ ነገር፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ምን፡ ዓይነት፡ ስንት፡ የቱ፡ ወይም፡ የትኛው፡ የሚል፡ ጥያቄ፡ ይገባቸዋል። ይሆናል። ይህን፡ የጥያቄውን፡ ቃል፡ ለመምላትም፡ ሌላ፡ ቃል፡ እንድንጨምርበት፡ ግድ፡ ይሆንብናል። በዚህ፡ ጊዜ፡ እየጨመርን፡ የነገሩን፡ ትርጓሜ፡ የምንገልጽበት፡ ቃል፡ ቅጽል፡ የሚባለው፡ ነው።

ምሳሌ፡ መከራን፡ ፈረስ፡ አለው።

ጥ. ስንት? ም. አንድ፡ ፈረስ።

ጥ. ምን? ዓይነት? ም. ጥቁር፡ ፈረስ።

ጥ. የትኛው? ነው? ም. ይኸኛው፡ ፈረስ፡ ነው።

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ የተነገሩት፡ «አንድ»፡ «ይህ»፡ «ጥቁር»፡ ቅጽሎች፡ ናቸው። ስለ፡ ፈረሱ፡ አኳኋን፡ ለተጠየቀውም፡ ጥያቄ፡ የሚያስፈልገውን፡ ትርጓሜ፡ እየገለጸ፡ እንዳስረዳ፡ አስተውሎ።

- 82 -

ቅጽል፡ በስም፡ ላይ፡ ተጨምሮ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ተከታይ፡ ወይም፡ ዘርፍ፡ አስተኔ፡ ይባላል። ይኸውም፡ ጥቁር፡ ፈረስ፡ ነጭ፡ ልብስ፡ እንደግለት፡ ነው። ስምን፡ ላይከተለ፡ ለብቻው፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ግን፡ በቂ፡ ይባላል። በቂ፡ መባሉም፡ ለሚነገረው፡ የግሥ፡ ቃል፡ ባለቤት፡ ወይም፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ሊገባ፡ የሚችል፡ ስለሆነ፡ ነው። ይኸውም፡ «ፈረሱ፡ ጥቁር፡ ነው፤ ከፋን፡ በክፉ፡ አትቃወሙት»፤ እንደግለት፡ ነው።

- 83 -

ቅጽል፡ ውስጠ፡ የ፡ ግልጽ፡ የ፡ የሚባል፡ አመል፡ አለው። ውስጠ፡ የ፡ የሚባለው፡ ግብዓትን፡ መስተጥፈን፡ (የ፡ የም፡ የሚ፡ የማ፡) በንባብ፡ ሳይጨመሩበት፡ በምሥጢር፡ ብቻ፡ የሚገኙበት፡ ቃል፡ ነው። ግልጽ፡ የ፡ የሚባለው፡ ግን፡ (የ፡ የም፡ የሚ፡ የማ፡) በዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ እየገቡ፡ የሚገኙበት፡ ቃል፡ ነው።

ምሳሌ፡

ተከታይ፡ ቅጽል፡	ጥቁር፡ ፈረስ፡ አለኝ፡	(ውስጠ፡ የ፡)
	የጠቀረ፡ ፈረስ፡ አለኝ፡	(ግልጽ፡ የ፡)
በቂ፡ ቅጽል፡	ፈረሱ፡ ጥቁር፡ ነው፡	(ውስጠ፡ የ፡)
	ፈረሱ፡ የጠቀረ፡ ነው፡	(ግልጽ፡ የ፡)

- 84 -

«የ፡» ዘርፍ፡ አያያዥ፡ ሆኖ፡ የሚገባበት፡ ስም፡ ወይም፡ ነገር፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ቅጽል፡ ይሆናል። በንባብ፡ ዘርፍ፡ እየመሰለ፡ በምሥጢር፡ ግብርን፡ ያመለክታል። ይህን፡ የመሰለ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ዘርፍ፡ አስተኔ፡ ቅጽል፡ ተብሎ፡ ተሰይሞአል።

ምሳሌ፡ «የገማንህ፡ ቤት፡» ትልቅ፡ ነው፡ (ዘርፍ፡)

«የገንብ፡ ቤት፡» ብዙ፡ ዘመን፡ ይኖራል። (ዘርፍ፡ አስተኔ፡ ቅጽል፡)

እነሆ፡ «የሆንህ፡ ቤት፡» የሚለው፡ ቃል፡ የቤቱ፡ ጌታ፡ ሆኖ፡ መሆኑን፡ ስለሚያመለክት፡ ዘርፍ፡ ነው። «የገንብ፡ ቤት፡» የሚለው፡ ግን፡ ቤቱ፡ የተገነባ፡ መሆኑን፡ ነው። እንጂ፡ የቤቱ፡ ጌታ፡ ግንብ፡ መሆኑን፡ አያስረዳንም። ስለዚህም፡ ይህን፡ የመሰለው፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ዘርፍ፡ አስተኔ፡ ቅጽል፡ ተብሎአል።

ክፍል፡ ፩።

- 85 -

የቅጽል፡ አመሠራረት።

ቅጽል፡ ከስሞች፡ ላይ፡ ሊመሠረት፡ ይችላል። እንደ፡ ግዕዝ፡ ደንብ፡ ዊ፡ በስሞች፡ ላይ፡ በተጨመረ፡ ጊዜ፡ የወገን፡ ወይም፡ የግብር፡ ቅጽል፡ ይሆናል፤ ተባ ጾታ

በነጠላ፡ ቁጥር፡ ዊ፡ በብዙ፡ ቁጥር፡ ወያን፡ እን፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ዊት፡ በብዙ፡ ቁጥር፡ ወያት፡ ያሰኛል፤ ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው።

ስም፡	ተባ. ጾታ፡		እን፡ ጾታ፡	
	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ያዕቆብ፡	ያዕቆባዊ፡	ያዕቆባውያን፡	ያዕቆባዊት፡	ያዕቆባውያት፡
አስራኤል፡	አስራኤላዊ፡	አስራኤላውያን፡	አስራኤላዊት፡	አስራኤላውያት፡
ኢትዮጵያ፡	ኢትዮጵያዊ፡	ኢትዮጵያውያን፡	ኢትዮጵያዊት፡	ኢትዮጵያውያት፡
እንግሊዝ፡	እንግሊዛዊ፡	እንግሊዛውያን፡	እንግሊዛዊት፡	እንግሊዛውያት፡
እንስሳ፡	እንስሳዊ፡	እንስሳውያን፡	እንስሳዊት፡	እንስሳውያት፡
መጽሐፍ፡	መጽሐፋዊ፡	መጽሐፋውያን፡	መጽሐፋዊት፡	መጽሐፋውያት፡
ብርሃን፡	ብርሃናዊ፡	ብርሃናውያን፡	ብርሃናዊት፡	ብርሃናውያት፡

ከዚህ፡ በላይ፡ የተጻፈው፡ የቅጽል፡ ደንብ፡ በተጻፈው፡ ስም፡ ላይ፡ ሲገባ፡ የወገን፡ ቅጽል፡ ይሆናል። በሌሎቹ፡ ስሞች፡ ላይ፡ ሲገባ፡ ግን፡ የግብር፡ ቅጽል፡ ነው።

- 86 -

የወገን፡ ቅጽል፡ በአማርኛ፡ ደንብ፡ ሲገባ፡ እንደሚከተለው፡ ይሆናል።

(ሀ) መድረክው፡ ከሰብ፡ ወይም፡ ሳብሰ፡ የሆነ፡ የቦታ፡ ስም፡ ይ፡ እየተጨመረ በት፡ የወገን፡ ስም፡ ይሆናል።

(ለ) መድረክው፡ ሣልስ፡ ወይም፡ ራብሰ፡ ወይም፡ ሳድስ፡ የሆነ፡ የቦታ፡ ስም፡ የመድረክ፡ ፊደሉን፡ ወደ፡ ኃምስነት፡ ለውጦ፡ የወገን፡ ቅጽል፡ ይሆናል።

(ሐ) መድረክው፡ ኃምስ፡ የሆነ፡ የቦታ፡ ስም፡ ግን፡ ምንም፡ ሳይለወጥ፡ ያው፡ ፊሉ፡ የወገን፡ ቅጽል፡ ይሆናል። ይህንንም፡ ሁሉ፡ በሚከተለው፡ እናመለክታለን።

የቦታ፡ ስም፡	ወገን፡ ቅጽል፡
ካሰብ፡	የጁ፡ (—የጁ፡ ስው፡)
ጀሩ፡	ጀሩ፡ (—ጀሩ፡ ስው፡)
ወሎ፡	ወሎ፡ (—ወሎ፡ ስው፡)
ሲጻም፡	ሲጻም፡ (—የሲጻም፡ ስው፡)
ሃልስ፡	አሩሴ፡ (—የአሩሴ፡ ስው፡)
ላስታ፡	ላስቲ፡ (—ላስታ፡ ስው፡)
ሸዋ፡	ሸዋ፡ (—የሸዋ፡ ስው፡)
ፋማ፡	ፋማ፡ (—የፋማ፡ ስው፡ ወይም፡ ዜማ፡)
ቡልጋ፡	ቡልጌ፡ (—የቡልጋ፡ ስው፡)
ወግዳ፡	ወግደ፡ (—የወግዳ፡ ስው፡)

ኃምስ፡	መራቤቲ፡	መራቤቲ፡	(—የመራቤቲ፡ ስው፡)
	ሰላሌ፡	ሰላሌ፡	(—የሰላሌ፡ ስው፡)
	አጋሚ፡	አጋሚ፡	(—የአጋሚ፡ ስው፡)
	ገሼ፡	ገሼ፡	(—የገሼ፡ ስው፡)
ላድስ፡	ሆላንድ፡	ሆላንድ፡	(—የሆላንድ፡ ስው፡)
	ዋረት፡	ዋረቲ፡	(—የዋረት፡ ስው፡)
	ተጉለት፡	ተጉለቲ፡	(—የተጉለት፡ ስው፡ ወይም፡ ዜግ፡)
	ጎንደር፡	ጎንደረ፡	(—የጎንደር፡ ስው፡)
	ጎጃም፡	ጎጃሜ፡	(—የጎጃም፡ ስው፡)

- 87 -

ከዚህ፡ በላይ፡ በአማርኛ፡ ደንብ፡ የተጻፈው፡ የወገን፡ ቅጽል፡ በብዛት፡ ጊዜ፡ እንደ፡ ስም፡ ደንብ፡ ይበዛል። ይህም፡ ጎንደረ፡ ጎንደርች፡ እንደግሰት፡ ነው። አመልካች፡ ቅጽል፡ ሳይጨመርበት፡ በተነገረ፡ ጊዜም፡ ሁሉንም፡ ጾታ፡ ያስተባባራል። ይኼውም፡ እገራ፡ ጎንደረ፡ ነው። እንግሊት፡ ጎንደረ፡ ናት፡ ያሰኛል፡ ግለት፡ ነው። ገዢ፡ ግን፡ አመልካች፡ ቅጽል፡ የተጨመረበት፡ እንደሆነ፡ ጎንደረው፡ ጎንደረይቱ፡ እያለ፡ ተባባትና፡ እንስት፡ ጾታውን፡ ይለያል።

- 88 -

የቦታን፡ ስም፡ ወገን፡ ቅጽል፡ ለማድረግ፡ በተፈለገ፡ ጊዜ፡ ስሙ፡ የአማርኛውን፡ ወይም፡ የግዕዙን፡ ደንብ፡ የማይከተል፡ ሊሆን፡ በዘርፍ፡ ሊያያዝ፡ ይነገራል።

ምሳሌ፡ —ከፈ፡ ወይም፡ ከፋዊ፡ ብሎ፡ በመናገር፡ ፈንታ፡ የከፋ፡ ስሙ፡ ሊባል፡ ይቻላል፡ ግለት፡ ነው። እንዲሁም፡ ሆና፡ ሲገባ፡ ዘርፍ፡ አስተኔ፡ ወገን፡ ቅጽል፡ ተባሎ፡ ይጠራል።

- 89 -

የቦታ፡ ስም፡ (እንዳንድ፡ ጊዜም፡ የተቀለ፡ ስም፡) ኛ፡ የሚል፡ ቃል፡ በተጨማሪበት፡ ጊዜ፡ ቋንቋን፡ ወይም፡ የግርግ፡ ልማድና፡ ባህል፡ ያመለክታል። መድረክው፡ ከሰብ፡ ሣልስ፡ ኃምስ፡ ሳድስ፡ ሳብሰ፡ የሆነ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ፊደሉ፡ ሳይለወጥ፡ ኛ፡ ይጨመርበታል። መድረክው፡ ራብሰ፡ የሆነ፡ ቃል፡ ግን፡ የመድረክ፡ ፊደሉ፡ ሳድስ፡ ሆኖ፡ ኛ፡ ይጨመርበታል።

ምሳሌ 1		
ከሰብ	የጁ	የጁኛ (==የየጁ፡ንግግር፡ወይም፡በህል፡ሀገር፡)
	ጅሩ	ጅሩኛ (==የጅሩ፡ » » »)
ግልሰ	አሩሲ	አሩሲኛ (==የአሩሲ፡ » » »)
	አማራ	አማርኛ (==የአማራ፡ነገድ፡ቋንቋ፡)
ራብሶ	ወለጋ	ወለጋኛ (==የወለጋ፡ንግግር፡ወይም፡በህል፡ሀገር፡)
	ጋላ	ጋላኛ (==የጋላ፡ነገድ፡ቋንቋ፡)
	ከምባታ	ከምባታኛ (==የከምባታ፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)
ታዎስ	ሱግሌ	ሱግሌኛ (==የሱግሌ፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)
	አደራ	አደራኛ (==የአደራ፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)
ሳድስ	አገው	አገውኛ (==የአገው፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)
	እንግሊዝ	እንግሊዝኛ (==የእንግሊዝ፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)
	ዐረብ	ዐረብኛ (==የዐረብ፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)
	ጎንደር	ጎንደርኛ (==የጎንደር፡በህል፡ወይም፡ንግግር፡)
ሳብሶ	ሲዳሞ	ሲዳሞኛ (==የሲዳሞ፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)
	ወላሞ	ወላሞኛ (==የወላሞ፡ሕዝብ፡ቋንቋ፡)

- 90 -

ቅጽል፡ ከወል፡ ስምና፡ ከቂሳቀስ፡ ስም፡ ሲገኝ፡ ይችላል ። ቅጥያ፡ የሚሆኑትም፡ ራደሳት፡ ኛ፡ ም፡ ማ፡ ናቸው ። እነእርሱም፡ በልዩ፡ ልዩ፡ አካላት፡ እየገቡ፡ በሕርድ፡ ወይም፡ ግብርን፡ ወይም፡ ወገንነትን፡ ያመለክታሉ ።

ምሳሌ 1 ስም	ቅጽል
ተራራ	ተራራማ፡ ወይም፡ ተራራም (==ተራራ፡ የበዛበት፡ አገር፡)
ድንጋይ	ድንጋይማ፡ ወይም፡ ድንጋይም (==ድንጋይ፡ የበዛበት፡ ስፍራ፡)
ቂላ	ቂላኛ (==በቂላ፡ የሚኖር፡)
ደጋ	ደጋኛ (==በደጋ፡ የሚኖር፡)
ከተማ	ከተማኛ (==የከተማ፡ በህል፡)
ፈረስ	ፈረስኛ (==ፈረስን፡ መጋለጥ፡ የሚያውቅ፡)
ጦር	ጦርኛ (==የጦርን፡ ሥራ፡ የሚያውቅ፡)
ወንጀል	ወንጀልኛ (==ወንጀልን፡ የመራ፡ ስው፡)

- 91 -

በወል፡ ስም፡ ክፍል፡ የሚነገሩ፡ የአካላት፡ ስምችና፡ ሌሎች፡ አንዳንድ፡ ነገሮች፡ ጌ፡ የሚል፡ ታል፡ እየተጨመረበት፡ በተነገሩ፡ ጊዜ፡ አጠገብነትን፡ እየገለጹ፡ አመልካች፡ ቅጽል፡ ይሆናሉ ።

ምሳሌ፡ ስም፡ ቅጽል፡

ራስ	ራስጌ	(==በራስ፡ በኩል፡ ወይም፡ በራስ፡ አጠገብ፡ ያለ፡)
እጅ	እጅጌ	(==በእጅ፡ በኩል፡ ወይም፡ በእጅ፡ አጠገብ፡ ያለ፡)
አንገት	አንገትጌ	(==በአንገት፡ በኩል፡ የሚገኝ፡)
ወገብ	ወገብጌ	(==በወገብ፡ በኩል፡ ያለ፡)
ዳር	ዳርጌ	(==በዳር፡ በኩል፡ የሆነ፡)

እነዚህ፡ ታላቅ፡ በምሥጢር፡ የበታ፡ ቅጽሎች፡ ስለሆኑ፡ ከዚህ፡ ተናግረናቸዋል ። ሌላው፡ ስፍራቸውም፡ በተውሰከ፡ ግሥ፡ ክፍል፡ ነው ።

- 92 -

ቅጽል፡ ከነገር፡ ስም፡ ላይ፡ ይመሠረታል ። አብዛኛው፡ የነገር፡ ስም፡ መሠረቱ፡ ከግሥ፡ ታል፡ ስለሆነ፡ ከነገር፡ ስም፡ ላይ፡ የሚገኘውም፡ ቅጽል፡ ግሣዊ፡ ተብሎ፡ ይጠራል ።

ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ተከታይ፡ ወይም፡ በቂ፡ ሆኖ፡ ሊገባ፡ ይችላል ። ተከታይ፡ ወይም፡ በቂ፡ ማለት፡ አንደኛ፡ አንደሆነ፡ ተ. ቁ. 82፡ ተመልከት ።

ከአርአክት፡ ላይ፡ ሊመሠረት፡ — መገደል፡ ብሎ፡ መገደያ፡ መገረፍ፡ ብሎ፡ መገረፍያ፡ ማንበብ፡ ብሎ፡ ማንበቢያ፡ ይላል ። ይኸውም፡ በታን፡ ወይም፡ ሶታን፡ የሚያመለክት፡ ነው ።

ከጥሬ፡ ዘር፡ ላይ፡ ሊመሠረት፡ — ክፋት፡ ብሎ፡ ክፋተኛ፡ ወይም፡ ክፋትም፡ ነገር፡ ብሎ፡ ነገረኛ፡ ቁመት፡ ብሎ፡ ቁመታም፡ ብርሃን፡ ብሎ፡ ብርሃናዊ፡ ይላል ። ይኸውም፡ በሕርድንና፡ ግብርን፡ የሚያመለክት፡ ነው ።

- 93 -

ቅጽል፡ ከግሥ፡ ክፍል፡ ይገኛል፡ ውስጠ፡ የ፤ ድጋፍ፡ ፈላጊ፡ ሳድስ፡ ቅጽል፡ መስተፃምራዊ፡ ቅጽል፡ ተብሎ፡ ይከፈላል ። ውስጠ፡ የ፤ እና፡ ድጋፍ፡ ፈላጊ፡ ቅጽል፡ የወንድንና፡ የሴትን፡ ጾታ፡ ለይተው፡ አያስታውቁም፡ የቀሩት፡ ግን፡ እየለዩ፡ ያስታውታሉ ።

(ሀ) ውስጠ፡ የ፡ የሚባለው፡ ቅጽል፡ አስተማሪ፡ ፈላጊ፡ ጸሐፊ፡ አጥማዊ፡ ገዳይ፡ ነጋሽ፡ ጥቁር፡ ቀይ፡ . . . ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው ። ግሥ፡ በአስማድ፡ መን

ገደ፡ ውስጥ፡ የ፤ ቅጽ፡ ስን፡ ያስገኛል፡ ይኸውም፡ ልሳጊ፡ አስፈላጊ፡ አፈላላጊ፡ አፋላጊ፡ ተፈላጊ፡ ተፈላላጊ፡ ተፋላጊ፡ እንደማለት፡ ነው፡-

(ሰ) ድጋፍ፡ ፈላጊ፡ የሚባለው፡ ቅጽ፡ ገብ፡ ወለድ፡ አደር፡ አባድ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው፡-

ምሳሌ፡ ፍውሃ-ገብ፡ መሬት፡ አለኝ፡

ልብ-ወለድ፡ ታሪክ፡ ጽፈክለሁ፡

ተግራው፡ ጦም-አደር፡ ነው፡

አውቅ-አባድ፡ መነዘሱ፡ ያታላላ፡ እንደማለት፡ ነው፡-

እነሆ፡ ውሃ፡ ልብ፡ ጦም፡ ወውቅ፡ የተባሉት፡ ታላት፡ ከወደኋላው፡ ተወያረው፡ ለቅጽ፡ ድጋፍ፡ እንደሆኑት፡ አስተውሎ፡ ይህን፡ የመሰለውም፡ ቃል፡ በንኡስ፡ ጭረት፡ ተጋጥሞ፡ እንዲጻፍ፡ ውሳኔ፡ ተደርጎልኝ፡ ንኡስ፡ ጭረት፡ የተባለውም፡ (-) ነው፡-

(ሐ) ሳይስ፡ ቅጽ፡ የሚባለው፡ አግርኛ፡ ከግዕዝ፡ የወረሰውና፡ በአካሄድም፡ የግዕዝን፡ ደንብ፡ የሚከተለው፡ ቃል፡ ነው፡-

ተባ.	ነጠላ፡ ብዙ፡	ክቡር፡ ክቡራት፡	ወውቅ፡ ወውቅ፡	ቅጽ፡ ቅጽ፡	ብዕራት፡ ብዕራት፡	ሕያው፡ ሕያው፡
አን.	ነጠላ፡ ብዙ፡	ክቡር፡ ክቡራት፡	ወውቅ፡ ወውቅ፡	ቅጽ፡ ቅጽ፡	ብዕራት፡ ብዕራት፡	ሕያው፡ ሕያው፡

(መ) መስተፃፍራዊ፡ ቅጽ፡ የሚባለው፡ በዐቢይ፡ እንቅጽ፡ ላይ፡ በጎላፈ፡ የ፤ በአሁኑና፡ በትንቢት፡ የም፤ የሚ፤ የማ፤ እየተወሰደበት፡ የሚነገረው፡ ቃል፡ ነው፡-
አንዳንድ፡ ጊዜም፡ በግብሩ፡ ግልጽ፡ የ፤ ታላላቅ፡ ይጠራል፡ ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው፡-

በጎላፈ፡ ሲገባ፡ የ፤ የመጣ፡ የሄደ፡ የለበሰ፡ ይላል፡

በአሁንና፡ በትንቢት፡ ሲገባ፡ የም፤ የምመጣ፡ የምሄድ፡ የምለብስ፡ ይላል፡

የሚ፤ የሚመጣ፡ የሚሄድ፡ የሚለብስ፡ ይላል፡

የማ፤ የማይመጣ፡ የማይሄድ፡ የማይለብስ፡ ይላል፡

ከነገር፡ ስምና፡ ከግሥ፡ ክፍል፡ የሚመወረቱ፡ ቅጽ፡ ተከታይ፡ ወይም፡ በቂ፡ ሆነው፡ ይቀላሉ፡ ተከታይ፡ በቂ፡ ማለት፡ ምን፡ እንደሆነ፡ ከሁን፡ በፊት፡ በ82 ተቁ. አመልክተናል፡

ቅጽ፡ ከተውሰከ፡ ግሥ፡ ላይ፡ በተዘዋዋሪ፡ መንገድ፡ ይመወረታል፡ አዘዋወሩም፡ እንደሚከተለው፡ ነው፡ በመጀመሪያ፡ ተውሰከ፡ ግሥ፡ የነገር፡ ስም፡ ወይም ሆን፡ ይለወጥና፡ በዚያ፡ ላይ፡ ቅጽ፡ ይመደባል፡ ይኸውም፡ የግብር፡ ቅጽ፡ ነው፡-

ምሳሌ፡	ተውሰከ፡ ግሥ፡	የነገር፡ ስም፡	ቅጽ፡
	አጥ፡	አጥታ፡	አጥተኛ፡
	ዝም፡	ዝምታ፡	ዝምተኛ፡
	ዝግ፡	ዝግታ፡	ዝግተኛ፡
	ከፍ፡	ከፍታ፡	ከፍተኛ፡
	ዝቅ፡	ዝቅታ፡	ዝቅተኛ፡
	አል፡	አሉታ፡	አሉተኛ፡

ቅጽ፡ ከመስተዋድድ፡ ከፍል፡ ይመወረታል፡ ይኸውም፡ በታን፡ ወይም፡ ጊዜን፡ የሚያመለክት፡ የግብር፡ ቅጽ፡ ነው፡-

ምሳሌ፡	መስተዋድድ፡	ቅጽ፡
	ላይ፡	ላይኛ፡
	ታች፡	ታችኛ፡
	ፊት፡	ፊትኛ፡
	ኋላ፡	ኋለኛ፡
	መካከል፡	መካከለኛ፡

ከፍል፡ ደ፡ የቅጽ፡ ዓይነቶች፡

ቅጽ፡ ከዚህ፡ በታች፡ በተጻፉት፡ በ፤ ታላላቅ፡ ክፍሎች፡ ይከፈላል፡ እነርሱም፡ ደግሞ፡ በንኡሳን፡ ክፍሎች፡ ተከፍለው፡ ይመደባሉ፡

ይኖ፡ የዓይነትና፡ የግብር፡ ቅጽ፡

(ሀ) የወገን፡ ቅጽ፡ ሊትተድያዊ፡ ጎንደራ፡ አግርኛ፡

(ለ) የግብር፡ ቅጽ፡ መልካም፡ ደግ፡ ቀር፡

(ሐ) የዓይነት፡ ቅጽ፡ ቀይ፡ ጥቁር፡ ረድም፡ አጥር፡

ቅጽ፡ ለግጥናት፡ ምን፡ ዓይነት? ወይም፡ እንዴት፡ ያለ? ተብሎ፡ ይጠየቃል፡

ይኖ፡ የአጎዛ፡ የመጠን፡ ቅጽ ለ

(ሀ) የተወሰነ፡ አጎዛ፡ አንድ፡ ሁለት፡ ሶስት፡ አንደኛ፡ ሁለተኛ . . .

(ለ) ያልተወሰነ፡ አጎዛ፡ አያሌ፡ ጥቂት፡ ሁሉ፡ . . .

ቅጽ ለ፡ ለማግኘት፡ ስንት፡ ወይም፡ ምን፡ ያህል፡ ተብሎ፡ ይጠየቃል ።

የኖ፡ አመልካች፡ ቅጽ ለ

(ሀ) የተወሰነ፡ አመልካች፡ ይህ፡ ያ፡ ይህች፡ . . .

(ለ) ያልተወሰነ፡ አመልካች፡ ሙ፡ ጥ፡ ይ፡ . . .

(ሐ) ጠቃሽ፡ አመልካች፡ ነ፡

(መ) አዛውንት፡ ቅጽ ለ፡ የ፡ የም፡ . . .

ቅጽ ለ፡ ለማግኘት፡ የትኛው፡ ወይም፡ ማንኛው፡ ተብሎ፡ ይጠየቃል ።

በአመልካች፡ ቅጽ ለ፡ ክፍል፡ ከተነገሩት፡ ቃላት፡ አብዛኞቹ፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ክፍል፡ የተነገሩት፡ ናቸው፡ (ቁ 59-65፡ እይ) በሰዚህም፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ አመልካች፡ ቅጽ ለ፡ በመባል፡ ፈንታ፡ የተውላጠ፡ ስም፡ ቅጽ ለ፡ ተብሎ፡ ይጠራል ።

-98-

ይኖ፡ የዓይነት፡ የግብር፡ ቅጽ ለ

(ሀ) የወገን፡ ቅጽ ለ

የወገን፡ ቅጽ ለ፡ የሚባለው፡ በተጽውያ፡ ስም፡ ላይ፡ ዊ፡ የሚል፡ በዕድ፡ መድረሻ፡ እየተጨመረበት፡ ወይም፡ መድረሻውን፡ ኃምስ፡ እያደረገ፡ ወገንነትን፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ነው። ይኸውም፡ ኢትዮጵያዊ፡ ያዕቆባዊ፡ ጎንደራ፡ ሸዌ፡ እንደማለት፡ ነው። (ቁ. 85-86)

ኖ፡ የሚል፡ በዕድ፡ መድረሻ፡ በተጽውያ፡ ስም፡ ላይ፡ በተጨመረ፡ ጊዜ፡ ቋንቋን፡ ወይም፡ ያገርን፡ ባህል፡ ያመለክታል። ይኸውም፡ አማርኛ፡ ፓልኛ፡ ጎንደርኛ፡ እንደማለት፡ ነው። በአንዳንድ፡ የወል፡ ስሞች፡ ላይ፡ ሲጨመር፡ ግን፡ ስፍራን፡ አመልካች፡ ይሆናል። ይኸውም፡ ቂለኛ፡ ደገኛ፡ . . . እንደማለት፡ ነው።

-99-

በዘርፍ፡ ደንብ፡ እየገቡ፡ ወገንን፡ ወይም፡ መኖሪያን፡ የሚገልጹ፡ የወል፡ ስሞች፡ ዘርፍ፡ አስተኔ፡ ቅጽ ለ፡ ተብሎ፡ በወገን፡ ቅጽ ለ፡ ክፍል፡ ይነገራሉ ።

ምሳሌ፡ የወርቅ፡ ሰዓት፡ (ከወርቅ፡ ወገን፡ የተወራ)

የአንኮበር፡ ሰው፡ (በአንኮበር፡ የሚኖር)

የወንዝ፡ ዓጣ፡ (ከወንዝ፡ የተገኘ)

-100-

(ለ) የግብር፡ ቅጽ ለ

የግብር፡ ቅጽ ለ፡ የሚባለው፡ የተነገረው፡ ነገር፡ በምን፡ አኳኋን፡ እንዳለ፡ የሚያመለክት፡ ቃል፡ ነው። ስለዚህም፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ የባሕርይ፡ ቅጽ ለ፡ ተብሎ፡ ይጠራል ።

የግብር፡ ቅጽ ለ፡ በ፣ አካሄዶች፡ ይመደባል ።

(ሀ)፡ ደንበኛው፡ የግብር፡ ቅጽ ለ፡ ከገሥ፡ ክፍል፡ ይገኛል፤ ይኸውም፡ ደግ፡ ክፉ፡ መልካም፡ መጥር፡ ክፉ፡ . . . የሚለው፡ ነው።

(ለ)፡ ከተጽውያ፡ ስም፡ በቀር፡ በሌላው፡ ስም፡ ላይ፡ ኖ፡ ያ፡ ግ፡ ግ፡ ግ፡ ግ፡ የሚል፡ ባዕድ፡ መድረሻ፡ እየተጨመረበት፡ የግብር፡ ቅጽ ለ፡ ይሆናል ።

(ቁ. 90-91 እይ)

ኖ፡ (=የሆነ፡ ወይም፡ ያለበት)፡ ቂልሃተኛ፡ አመለኛ፡ ወፈኛ፡ . . .

ም፡ (=የሆነ፡ ወይም፡ ያለበት)፡ ውሸታም፡ ቅዝታም፡ ድንጋያም፡ . . .

ማ፡ (=ያለበት፡ ወይም፡ የሞላበት)፡ ድንጋያማ፡ ተፈፈማ፡ ውሀማ፡ . . .

ጌ፡ የሚጨመርበት፡ ቃል፡ በቅጽ ለ፡ በተውላከ፡ ግሥም፡ ክፍል፡ ይነገራል። ይኸውም፡ እጅጌ፡ ራስጌ፡ ጻርጌ፡ . . . እንደማለት፡ ነው። ትርጓሜው፡ አጠገባኝነት፡ የሚገልጽ፡ ነው።

(ሐ) አንዳንድ፡ የግብር፡ ቅጽ ለ፡ ድጋፍ፡ ቃል፡ እየተደረገለት፡ ይነገራል። ይኸውም፡ ልብ-ወለድ፡ ሥራ-ፈት፡ ዐውቆ-አበድ፡ . . . እንደማለት፡ ነው። (ቁ. 93)

(ለ) እይ

-101-

መልካችን፡ የሚያመለክቱ፡ ቃላት፡ በግብር፡ ቅጽ ለ፡ ክፍል፡ ሆነው፡ ይነገራሉ። እነሱም፡ በደረጃ፡ ቃል፡ የሚነገሩት፡ ቅጽ ለ፡ ቂል፡ አስተኔ፡ . . . ናቸው።

(ሀ) በደረጃ፡ ቃል፡ የሚነገሩት፡ አብዛኞቹ፡ የዓይነት፡ የግብር፡ ቅጽ ለ፡ ናቸው። እነርሱም፡ መድረሻዊውን፡ ላድስ፡ አድርገው፡ በደ፡ ወይም፡ በ፣ ፈደላት፡ ይገኛሉ።

ምሳሌ፡ ቂል፡ ጥኝ፡ ቀይ፡ ነቁ፡ ጅል፡ ቅጠል፡ የሚለውን፡ ቃል፡ ቂልቂል፡ ጥኝጥኝ፡ ቀያቀይ፡ ነቁ፡ ጅላጅል፡ ቅጠላቅጠል፡ እንደማለት፡ ሁሉ፡ ነው።

(ለ) ቂል፡ በወል፡ ስም፡ በነገር፡ ስም፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ ይገባል። ትርጓሜውም፡ መሰል፡ ወይም፡ መሳይ፡ ግለት፡ ነው። አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ጥቂትነትን፡ ስለሚያመለክት፡ የመጠን፡ ቅጽ ለ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ አስተማሪው ፡ ወርቅ ፡ ብጤ ፡ ሰዓት ፡ አለው ።

አስተማሪው ፡ ሰነፍ ፡ ብጤ ፡ ነው ።

የውብሽት ፡ ፈረስ ፡ ጥቁር ፡ ብጤ ፡ ነው ።

ውብሽት ፡ የኔ ፡ ብጤ ፡ ተማሪ ፡ ነው ።

በሰጥኔ ፡ ውስጥ ፡ ልብስ ፡ ብጤ ፡ አለኝ ።

በስንደው ፡ ውስጥ ፡ እንክርዳድ ፡ ብጤ ፡ አለበት ።

የግብር ፡ ቅጽ ል ፡

የመጠን ፡ ቅጽ ል ፡

(ሐ) አስተኔ ፡ በማንኛውም ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተጨመረ ፡ ይገባል ። ትርጓሜው ፡ የሚመስል ፡ ወይም ፡ ያለበት ፡ ማለት ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ብሀ ፡ አስተኔ ፡ መሬት ፡ አታክልትን ፡ ያፋፋል ።

ፈረሱ ፡ ቀይ ፡ አስተኔ ፡ ነው ።

- 102 -

(ሐ) የዓይነት ፡ ቅጽ ል ።

የዓይነት ፡ ቅጽ ል ፡ የሚባለው ፡ የተነገረው ፡ ነገር ፡ የሚታወቅበትን ፡ ምልክት ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ጥቁር ፡ ቀይ ፡ ነጭ ፡ ረጅም ፡ አጭር ፡ ትልቅ ፡ ትንሽ ፡ . . . ይህን ፡ የመስለ ፡ ሁሉ ፡ ነው ።

አስተውል ፤ ትልቅ ፡ ትንሽ ፡ ረጅም ፡ አጭር ፡ . . . የዓይነት ፡ ቅጽ ል ፡ ፍቺው ፡ እንጂ ፡ የመጠን ፡ አይባልም ። የዓይነትን ፡ ቅጽ ል ፡ ለማግኘት ፡ ጥያቄው ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ ? ወይም ፡ እንዴት ፡ ያለ ፡ ? የሚል ፡ ነው ። የመጠንን ፡ ቅጽ ል ፡ ለማግኘት ፡ ግን ፡ ጥያቄው ፡ ስንት ፡ ? ወይም ፡ ምን ፡ ያህል ፡ ? የሚል ፡ ነው ። ልዩነቱን ፡ በዚህ ፡ ልትረዳው ፡ ትችላለህ ።

- 103 -

ይኖ ፡ የአኅዝና ፡ የመጠን ፡ ቅጽ ል ፡

የአኅዝ ፡ ቅጽ ል ፡ የሚባለው ፡ ማናቸውም ፡ ነገር ፡ በተራ ፡ ወይም ፡ በመድበል ፡ ሆኖ ፡ ቁጥሩ ፡ ልኩ ፡ የሚታወቅበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ይኸውም ፡ « አንድ ፡ ሁለት ፡ ሶስት ፡ . . . » እንደማለት ፡ ነው ።

መጠን ፡ ማለትም ፡ ብዙ ፡ ወይም ፡ ጥቂት ፡ የሆነውን ፡ ነገር ፡ በመድበል ፡ የሚያስታውቅ ፡ ስለሆነ ፡ ወደ ፡ አኅዝ ፡ ደርበን ፡ መድበነዋል ። ይኸውም ፡ « ሁሉ ፡ አያሌ ፡ ነጠላ ፡ እጥፍ ፡ . . . » እንደማለት ፡ ነው ።

የአኅዝ ፡ ቅጽ ል ፡ (ሀ) የተወሰነ ፡ (ለ) ያልተወሰነ ፡ ተብሎ ፡ በሁለት ፡ መደቦች ፡ ይመደባል ።

- 104 -

(ሀ) የተወሰነ ፡ አኅዝ ።

የተወሰነ ፡ አኅዝ ፡ የሚባለው ፡ እርግጠኛውን ፡ ቁጥር ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ነው ። ከዚህ ፡ በታች ፡ በአኅዝና ፡ በዝርዝር ፡ የተጻፈው ፡ ቃል ፡ መደበኛ ፡ ቀጥር ፡ ይባላል ።

፩ ፡ አንድ	፳ ፡ ስምንት	፶ ፡ አምስት
፪ ፡ ሁለት	፳፱ ፡ ዘጠኝ	፷ ፡ ስላ
፫ ፡ ሶስት	፷፫ ፡ ዐሥር	፷፱ ፡ ሰባ
፬ ፡ አራት	፷፩ ፡ ዐሥር ፡ አንድ	፹ ፡ ስማንያ
፭ ፡ አምስት	፳፭ ፡ ሀያ	፺ ፡ ዘጠና
፮ ፡ ስድስት	፳፱ ፡ መላላ	፻ ፡ መቶ
፯ ፡ ሰባት	፷፱ ፡ አርባ	፻፱ ፡
		ሚሊዮን

- 105 -

መደበኛ ፡ ቀጥር ፡ የብዙ ፡ ሆኖ ፡ ስለ ፡ በልግድ ፡ የነጠላ ፡ ስም ፡ ቅጽ ል ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ ፳፭ ፡ ፈረስ ፡ ገዛሁ ፡	(=፳፭ ፡ ፈረሶችን ፡ ገዛሁ ፡)
ይ ፡ ቤት ፡ አለኝ ፡	(=፪ ፡ ቤቶች ፡ አለኝ ፡)
፫ ፡ ልጅ ፡ ወልጃለሁ ፡	(=፫ ፡ ልጆችን ፡ ወልጃለሁ ፡)

ይሁን ፡ እንጂ ፡ በነገር ፡ ስምና ፡ በቂላቀስ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ የብዙ ፡ ቀጥር ፡ ለነጠላ ፡ ስም ፡ ቢቀጽል ፡ ጸያፍ ፡ አይሆንም ።

ምሳሌ ፡ አምስቱን ፡ እንጀራና ፡ ሁለቱን ፡ ዓሣ ፡ እንሥቅ ፡ ያዘ ።
ሁለት ፡ ልብስ ፡ ያለው ፡ አንዱን ፡ ለሌላው ፡ ይስጥ ፤
እስራኤል ፡ በግብጽ ፡ ፬፻፱ ፡ ዓመት ፡ ኖሩ ።
ከአዲስ ፡ አበባ ፡ እስከ ፡ አክሱም ፡ ፲፩ ፡ ቀን ፡ ያስገዛል ።

- 106 -

በመደበኛው ፡ ቀጥር ፡ ላይ ፡ «ኖ ፡ ያ ፤» የሚል ፡ ባዕድ ፡ መድረሻ ፡ ሲጨመርበት ፡ ሕገኛ ፡ ቀጥር ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ አንደኛ ፡ ሁለተኛ ፡ ሶስተኛ ፡ ወይም ፡ አንድያ ፡ ሁለትያ ፡ ሶስትያ ፡ እንደማለት ፡ ነው ። አንደኛ ፡ ሁለተኛ ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ መጀመሪያ ፡ ዳግመኛ ፡ ተብሎ ፡ ይቆጠራል ። ሕገኛን ፡ ቀጥር ፡ በዝርዝር ፡ ሳይሆን ፡ በእ

ጎዝ፡ ፊደል፡ ሰመጽ፡ በተረፈ፡ ጊዜ፡ ኖ፡ የሚል፡ ቃል፡ ብቻ፡ ይጨመርበታል ።
ይኸውም፡ ሸኛ፡ ፪ኛ፡ ይላል፡ እንጂ፡ ሸደኛ፡ ደተኛ፡ አይባልም፡ ማለት፡ ነው ።

ቀዳማዊ፡ ዳግማዊ፡ ሣላሳዊ፡ ... የሚለው፡ የግዕዝ፡ ሕገኛ፡ ቁጥር፡ ስለ፡ ነገሥታት፡ ስም፡ ተራ፡ በአግርኛ፡ የተለመደ፡ ነው ።

-107-

በመደበኛው፡ ቁጥር፡ ላይ፡ እጅ፡ የሚል፡ ቃል፡ ተጨምሮ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ የማብቃት፡ ምግባር፡ ይገለጥበታል ።

ምሳሌ፡ አንድ፡ እጅ፡ ሁለት፡ እጅ፡ ሶስት፡ እጅ፡ ... ይላል፡ ትርጓሜውም፡ አንድ፡ ጊዜ፡ ሁለት፡ ጊዜ፡ ሶስት፡ ጊዜ፡ ማለት፡ ነው ።

የመቀነሱን፡ ምግባር፡ የሚያመለክቱ፡ ሲሶ፡ እርቦ፡ እምሾ፡ ሀሥራት፡ ... ተብለው፡ የሚነገሩ፡ ቃላት፡ አሉ ። ትርጓሜያቸውም፡ ከ፫፡ ሸ፡ ከ፬፡ ሸ፡ ከ፭፡ ሸ፡ ከ፮፡ ሸ፡ ማለት፡ ነው ።

-108-

(ሰ) ያልተወሰነ፡ አኅዝ ።

ያልተወሰነ፡ አኅዝ፡ የሚባለው፡ በመድበል፡ (ወይም፡ በጅምላ) ሆኖ፡ የሚነገረው፡ ቁጥር፡ ነው ። ይኸውም፡ «በዙ፡ ጥቂት፡ አያሌ፡ ምንም፡ ሁሉ፡ አንዳንድ፡ መላው፡ ሞረሰ፡ እጥፍ፡ ነጠላ፡» ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው ።

አንደ፡ እነዚህ፡ ያሉት፡ ቃላት፡ የተነገረውን፡ ነገር፡ መብዛቱንና፡ ማነሱን፡ ያስቃውቃሉ፡ እንጂ፡ በተለይ፡ እርግጠኛ፡ ቀጥሩን፡ ስለማይገልጹ፡ የመጠን፡ አኅዝ፡ ይባላሉ ።

-109-

፩ተወሰነ፡ አኅዝ፡ ላይ፡ ያህል፡ የሚል፡ ቃል፡ በተጨማሪበት፡ ጊዜ፡ ያልተወሰነ፡ አኅዝ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ፡ የሰዋስው፡ ደቀ፡ መዘመርት፡ ፶፡ ናቸው፡ (የተወሰነ፡ አኅዝ) ።

የሰዋስው፡ ደቀ፡ መዘመርት፡ ፶፡ ያህል፡ ናቸው፡ (ያልተወሰነ፡ አኅዝ) ።

-110

፫ኛ፡ አመልካች፡ ቅጽ ለ

አመልካች፡ ቅጽ ለ፡ አንደ፡ አኅዝ፡ ሁሉ፡ «የተወሰነ፡ ያልተወሰነ፡» ተብሎ፡ ጭላት፡ በፍልጽ፡ ይመደባል ።

ማናቸውም፡ ነገር፡ በተለይ፡ ተረጋግጦ፡ «ይህ፡ ሰው፡ ያ፡ ቤት»፡ ተብሎ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ የቅጽሉ፡ ቃል፡ የተወሰነ፡ አመልካች፡ ይባላል ።

በእርግጥ፡ የታወቀ፡ ሳይሆን፡ «ሰውየው፡ ቤቱ»፡ ተብሎ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ግን፡ ያልተወሰነ፡ አመልካች፡ ቅጽ ለ፡ ይባላል ።

-111-

(ሀ) የተወሰነ፡ አመልካች ።

የተወሰነ፡ አመልካች፡ የሚባሉት፡ ከዚህ፡ ቀጥለው፡ የተጻፉት፡ ሩቅንና፡ ቅርብን፡ የሚያስቃውሙ፡ ቃላት፡ ናቸው ።

ምሳሌ፡ (ሀ) የቅርብ፡ ቅጽ ለ		የሩቅ፡ ቅጽ ለ	
ተባ.	ይህ፡	ያ፡	ነጠላ፡
እን.	ይህች፡	ያች፡	

ተባ. እን.	እነዚህ፡	እነዚያ፡	ብዙ፡
	እኒህ፡	እኒያ፡	
እን.	እሊህ፡	እሊያ፡	

የመስተዋድድ፡ ቃል፡ ሲጨመርባቸው፡ ዘ፡ የሚል፡ ፊደል፡ ይገኝበባቸዋል ።

ምሳሌ፡ (ለ) የቅርብ፡ ቅጽ ለ		የሩቅ፡ ቅጽ ለ	
ተባ.	እንደዚህ፡	እንደዚያ፡	ነጠላ፡
እን.	እንደዚች፡ (እንደዚህች)፡	እንደዚያች፡	
ተባ. እን.	እንደነዚህ፡	እንደነዚያ፡	ብዙ፡

-112-

(ለ) ያልተወሰነ፡ አመልካች ።

ያልተወሰነ፡ አመልካች፡ የሚባሉት፡ የሚከተሉት፡ ናቸው ። እነእርሱም፡ የቅርብን፡ ወይም፡ የሩቅን፡ ሊያመለክቱ፡ ይችላሉ ።

ተባ. «ው፡ የ፡ የው፡ ከዕብ፡ ፊደል፡ አንድ፡ ማናቸው፡ ማንኛው፡ ሌላ፡ እን. ዋ፡ ይቱ፡ የ፡ የዋ፡ ማንኛዋ፡ ማናቸዋቱ፡ ...

ይህን፡ የመሳሰለው፡ ቃል፡ በጣም፡ ትንሽ፡ ነው፡ አገባቡም፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ው ፡ አንበሳው ፡ አገጣ ፡

ዮ ፡ ወይም ፡ ዮው ፡ ረታዮው ፡ ተቂጣ ፡

ከሰብ ፡ ፈደል ፡ «ወንዙ ፡ ደረሰ ፡»

አንድ ፡ « አንድ ፡ ይፈርድ ፡ አንድ ፡ ይቀድ ፡»

ማናቸውም ፡ « ቀን ፡ ሲደርስ ፡ ማናቸውም ፡ ይፈጸማል ፡»

ማንኛውም ፡ ወይም ፡ ማንም ፡ « ማንም ፡ ሊፈርድብኝ ፡ አይችልም ፡»

ሴላ ፡ « በሴላ ፡ ቀን ፡ አመጣለሁ ፡»

ዋ ፡ ይቅ ፡ « ከተማዋ ፡ ወይም ፡ ከተማዬ ፡ ተደረገኝ ፡»

ዮ ፡ ዮዋ ፡ «ሴትዮዋ ፡ የልብሱን ፡ ዘርፍ ፡ የጸሰሁ ፡ እንደሆነ ፡ እድናለሁ ፡

ወላ ፡ አሰባች ፡»

ማናቸው ፡ ማናቸዬ ፡ ማንኛው ፡ ማንኛዬ ፡ ከፈቱ ፡ ቃላት ፡ ማናቸዬ ፡
(ማንኛውም) ፡ ትበልጣለች ፡

— 113 —

(ሐ) ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡

ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ የሚባለው ፡ « ? » ነው ፡ ትርጓሜው ፡ ያ ፡ ግለት ፡ ነው ፡
ለገፈፈ ፡ አንቀጽ ፡ ተገዥ ፡ የሚሆነውን ፡ ተሳቢ ፡ ያመለክታል ፡

ምሳሌ ፡ ልጆች ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳሉ ፡

እነሆ ፡ ? ፡ ተሳቢውን ፡ ጠቅሶ ፡ እንዳመለከተ ፡ አስተውሏል ፡

— 114 —

(መ) አዛማጅ ፡ ቅጽል ፡

አዛማጅ ፡ ቅጽል ፡ የሚባለው ፡ መስተፃምሩ ፡ ዮ ፡ እየሰበው ፡ ግሥ ፡ ከስም ፡ ጋር ፡
የሚዛመድበት ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ስለዚህም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መስተፃምራዊ ፡ ቅጽል ፡ ተ
ብሎ ፡ ይጠራል ፡ (ቁ. 93 (መ) እይ)

በኅላፊ ፡ አንቀጽ ፡ ዮ ፡ በአሁንና ፡ በትንቢት ፡ የም ፡ በስተ ፡ መነሻ ፡ ይወድቁበ
ቃል ፡ በእ ፡ ፈደል ፡ የሚነሣ ፡ ግሥ ፡ ሲሆን ፡ መስተፃምሩ ፡ ራብፅ ፡ ይሆናል ፡ ይ ፡ በለበ
ትም ፡ ስፍራ ፡ ማለት ፡ ይሆናል ፡

ምሳሌ ፡ ኅላፊ ፡ ያመነ ፡ የተጠመቀ ፡ ይዳን ፡

ያሁንና ፡ ትንቢት ፡
(የምታደርገውን ፡ ፈጥህ ፡ አድርግ ፡
የሚሞት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ፡
የማስተምርህን ፡ ሰማኝ ፡

ክፍል ፡ ፫ ፡ የማንጸጸር ፡ ደንብ ፡

— 115 —

አንድ ፡ ነገር ፡ ከሲሳው ፡ ጋር ፡ በተነጻጸረ ፡ ጊዜ ፡ አንደኛውን ፡ አብልጦ ፡ ወይም ፡
አሳንሶ ፡ ለመናገር ፡ ስንፈልግ ፡ የመስተዋድድ ፡ ክፍል ፡ የሆነውን ፡ «ከ—ይልቅ ፡» እና ፡
ከተውላክ ፡ ግሥ ፡ ክፍል ፡ የሆኑትን ፡ «አጅግ ፡ በጣም ፡» በየቅጽሉ ፡ ላይ ፡ እየጨመርን ፡
ለማበላለጥ ፡ እንችላለን ፡ ቅጽሉ ፡ በደረሙ ፡ ቃል ፡ ሲነገር ፡ አማራጭ ፡ ይበላል ፡ ማንጸ
ጸር ፡ በግለት ፡ ፈንታ ፡ ማበላለጥ ፡ ያሰኛል ፡ የሚሉ ፡ አሉ ፡ ደራሲው ፡ ግን ፡ አሳቡን ፡
በዚሁ ፡ ያጸናዋል ፡

— 116 —

«ከ—ይልቅ ፡» ተነጻጽሪውን ፡ ቃል ፡ በመከከል ፡ አድርጎ ፡ ይገባል ፡ ከማናቸውም ፡
ግይነት ፡ ቅጽልና ፡ ስም ፡ ጋር ፡ እየተዛመደ ፡ አበላላጭ ፡ ይሆናል ፡

ምሳሌ ፡ ውብሸትና ፡ ጌታሁን ፡ ይማራሉ ፡

ከውብሸት ፡ ይልቅ ፡ ጌታሁን ፡ ትተህ ፡ ነው ፡

ውብሸት ፡ ከትምህርት ፡ ይልቅ ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳል ፡

«ከ» ብቻውን ፡ ሆኖ ፡ ሲገባና ፡ ሲያነጻጽር ፡ አብላጭ ፡ መባሉ ፡ ቀርቶ ፡ አማራጭ ፡
ይበላል ፡ (ቁ. 118 ፡ እይ) ፡

— 117 —

«አጅግ ፡ በጣም ፡» የተባሉት ፡ ቃላት ፡ ለየራሳቸው ፡ ተለይተው ፡ ሲገቡ ፡ አብላ
ጮች ፡ ይሆናሉ ፡ «አጅግ ፡» ለሚለው ፡ የመጠን ፡ ቅጽሎች ፡ «በጣም ፡» ለሚለው ፡ የግይ
ነትና ፡ የግብር ፡ ቅጽሎች ፡ ይስማሙታል ፡

«አጅግ ፡ በጣም ፡» ተብሎ ፡ በአንድነት ፡ ሲገባ ፡ አበላላጭ ፡ ሆኖ ፡ በ፫ ፡ ደረጃ ፡ ይነገራል ፡

የመጀመሪያው ፡ ደረጃ ፡ ተነጻጽሪ ፡ ሁለተኛው ፡ ደረጃ ፡ አብላጭ ፡ ሰስተኛውም ፡
አበላላጭ ፡ ይበላል ፡ ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ ስሌዳ ፡ ተመልከት ፡

ተነጻጽሪ ፡	አብላጭ ፡ ደረጃ ፡	አበላላጭ ፡ ደረጃ ፡
ብዙ ፡	አጅግ ፡ ብዙ ፡	አጅግ ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡
ጥቂት ፡	አጅግ ፡ ጥቂት ፡	አጅግ ፡ በጣም ፡ ጥቂት ፡
ረጅም ፡	አጅግ ፡ ረጅም ፡	አጅግ ፡ በጣም ፡ ረጅም ፡
ጥቁር ፡	በጣም ፡ ጥቁር ፡	አጅግ ፡ በጣም ፡ ጥቁር ፡
ክፉ ፡	በጣም ፡ ክፉ ፡	አጅግ ፡ በጣም ፡ ክፉ ፡
ብልሃተኛ ፡	በጣም ፡ ብልሃተኛ ፡	አጅግ ፡ በጣም ፡ ብልሃተኛ ፡
ድንጋያማ ፡	በጣም ፡ ድንጋያማ ፡	አጅግ ፡ በጣም ፡ ድንጋያማ ፡

— 118 —

የቀጽል፡ ቃል፡ ተደጋግሞ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ አግራጭ፡ ይባላል ።
 ምሳሌ፡ ትጉህ፡ ትጉህ፡ ተግራ፡ ጠንክሮ፡ ይግራል ። ስነ፡ ስነ፡ ይግግጣል ።
 የወይን፡ ፍሬ፡ ጥቅር፡ ጥቅር፡ ይጠፍጣል ። ቀይ፡ ቀይ፡ ይከመድላል ።
 (ከ) ብቻውን፡ ገብቶ፡ አግራጭ፡ ሲሆን፡ እንደሚከተለው፡ ሆኖ፡ ይገባል ።
 ከመጥት፡ መሰንበት፡ ይሻላል ።
 ከመልክም፡ ሽቱ፡ መልክም፡ ስም፡ ይሻላል ።

፩ኛ ፡ መልመጃ ።

- (ሀ) — ቀጽል፡ እንዴት፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው?
- ቀጽልን፡ ለማግኘት፡ እንዴት፡ ተብሎ፡ ይጠየቃል?
- ቀጽል፡ ብቻውን፡ ሆኖ፡ ሲነገር፡ ግን፡ ይባላል?
- በስም፡ ላይ፡ ተጨምሮ፡ ሲነገር፡ ግን፡ ይባላል?
- በቂ፡ ግለት፡ ምን፡ ግለት፡ ነው?
- (ለ) — ቀጽል፡ ከምን፡ ከምን፡ ላይ፡ ይመወረታል?
- ከስም፡ ላይ፡ እንዴት፡ እንደሚገኝ፡ አስረዳኝ ።
- ከግሥ፡ ከፍልም፡ እንዴት፡ እንደሚመወረት፡ አስረዳኝ ።
- (ሐ) — የቀጽል፡ ኃይቶች፡ በንት፡ ናቸው?
- የኃይቶችና፡ የግብር፡ ቀጽል፡ የሚባለው፡ እንዴት፡ ያለ፡ ነው?
- የአገዛዝና፡ የመጠን፡ ቀጽል፡ አመልካች፡ ቀጽል፡ የሚባለው፡ እንዴት፡ ያለ፡ ነው? ከኃይቶች፡ ሄ፡ ሄ፡ ቃላት፡ ላይ ።
- (መ) — የግብረሰብ፡ ደረጃ፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ ኃይቶችን፡ እየለየህ፡ ንገረኝ?
- ከኃይቶችም፡ ሄ፡ ሄ፡ ቃላት፡ ግብረኝ፡ ፍሬህ፡ አስረዳኝ ።
- (ው) — ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፉት፡ ምንዓቦች፡ ቀጽሎችን፡ እየለየህ፡ በየከግሞው፡ አስታውቅ ።
- በነጻ፡ ቀጥሮ፡ የሆኑትን፡ ቀጽሎች፡ ወደ፡ ብዙ፡ እያዘርህና፡ ከቃላት፡ ጋር፡ እያስማማህ፡ እንብብ ።

፳፯ኛ ፡ ጥያቄ ።

፩ኛ ፡

መርድ፡ አዝማች፡ አምሳይ፡ የመርድ፡ አዝማች፡ አባቶ፡ ልጅ፡ ነው ። በምስፍናም፡ ከነጋሚ፡ ጆምሮ፡ ዘኛ፡ ቀጥሮ፡ ይሆናል ።

እርሱ፡ ከአባቱ፡ የበለጠ፡ ጀግና፡ ነበር፡ ይባላል ። ከአባቱ፡ ከተማ፡ ከሐር፡ አምባ፡ ተነሥቶ፡ ሄደና፡ አንኮበር፡ የሚባለውን፡ ከተማ፡ ቂረቂረ ። ከ፲፯፻፱፣ አስከ፡ ፲፱፻፳፯፡ ዓ.ም. ሸዋን፡ በምስፍና፡ ጫ፣ ዓመት፡ ገዛ ።

በዘመኑ፡ አያሌ፡ ወሰኑ፡ የሚባል፡ ከራሱ፡ ወልደ፡ ልዑል፡ ጋራ፡ ተግርክ፡ የነበረው፡ ሸረተበት ። ነገር፡ ግን፡ በላገር፡ ተሰብስቦ፡ ያዘና፡ ሰጠው ። አምሳይ፡ በጣም፡ ደግሞ፡ ሰው፡ ስለሆነ፡ ያገሩ፡ ሕዝብ፡ ሞር፡ አምሳይ፡ ያለው፡ ነበር ። ጫ፣ ዓመት፡ ከዝ፡ በኋላ፡ ሸዋን፡ ሞተና፡ አንኮበር፡ ላይ፡ በወራው፡ በቅዱስ፡ ጊዮርጊስ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ተቀበረ ። ምስፍናውንም፡ ልጁ፡ መርድ፡ አዝማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ ወረሰ ።

፪ኛ ፡

መርድ፡ አዝማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ የአባቱን፡ የአምሳይን፡ አልጋ፡ መርሱ፡ ከ፲፱፻፳፯፡ አስከ፲፱፻፳፯፡ ዓ.ም. ድረስ፡ ጫ፣ ዓመት፡ ያህል፡ ሸዋን፡ በምስፍና፡ ገዛ ። እርሱ፡ በጣም፡ የተማረ፡ ቅኔ፡ አዋቂም፡ ነበር ። በዚያን፡ ዘመን፡ ተነሥተው፡ የነበሩት፡ የኢትዮጵያ፡ ባላባቶች፡ ሁሉም፡ ቅኔ፡ አዋቂዎች፡ ነበሩ፡ ይባላል ። በግጥሙንም፡ ከዚህ፡ ቀጥለን፡ እናነግራለን ።

በጎንደር፡ አዲስ፡ ተክለ፡ ጊዮርጊስ፡ በትግራይ፡ ደጃዝማች፡ ወልደ፡ ገብረኤል፡ በጎጃም፡ ራስ፡ ኃይሉ፡ በላስታ፡ ደጃዝማች፡ በቀቱ፡ በሸዋ፡ መርድ፡ አዝማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ ናቸው ። እነዚህ፡ ሁሉ፡ በቅኔ፡ እውቀት፡ የተመሰገኑ፡ ነበሩ ።

መርድ፡ አዝማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ በአባቱ፡ አልጋ፡ ከተቀመጠ፡ በኋላ፡ ሰበት፡ ዓመት፡ ያህል፡ በአንኮበር፡ ሆኖ፡ ወዲያ፡ ወዲህ፡ ሰይላ፡ በእውቀትና፡ በረኢሊጥ፡ ብዙ፡ እገር፡ አቅንቷል ። በኋላም፡ የጎንደር፡ አዲስ፡ ተክለ፡ ጊዮርጊስ፡ ከላይ፡ የተጠሩትን፡ የኢትዮጵያ፡ ባላባቶች፡ አስከትተው፡ ወደ፡ ሸዋ፡ ዘመቱበት ። ጻሩ፡ ግን፡ ገና፡ ወሎ፡ ላይ፡ ሲደርሱ፡ ታከቱና፡ ዝቅተኛው፡ አሉ ። የወሎንም፡ ጋላ፡ አልፈው፡ ሸዋ፡ ላይ፡ ከመርድ፡ አዝማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ ጋራ፡ ለመቀጋት፡ እንደሚጠበቅላቸው፡ ተረዳትና፡ በየአፍራቸው፡ ተመለሱ ። ወዲያው፡ ታላቅ፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ሸፍቶ፡ ቂያዊውና፡ ሁሉንም፡ ጭንጎትን፡ አደረጋቸው ።

መርድ፡ አዝማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ ብዙ፡ አባያቱ፡ ክርስቲያናት፡ ተክሏል ። ብዙ፡ ገዳማትም፡ አቀንቷል ። ከዚህም፡ በኋላ፡ በ፲፱፻፲፭፡ ዓ.ም. ገዳር፡ ጄኔራል፡ ቀን፡ ሞተና፡ በወራው፡ በአንኮበር፡ ግርያም፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ተቀበረ ።

ጥዕራፍ ፡ ፭ ፡ ገጽ ፡

—||—

—119—

መገለጫ

አንዳች ፡ ነገር ፡ ለመናገር ፡ ወይም ፡ ለመጻፍ ፡ የፈለግን ፡ እንደሆነ ፡ አድራጊው ፡ ምን ፡ እንዳደረገ ፡ ወይም ፡ ምን ፡ እንደተደረገ ፡ ልንናገር ፡ ግድ ፡ ይሆንብናል ፡ ስለዚህም ፡ ገጽ ፡ የንግግር ፡ መፈጸሚያ ፡ አድርገን ፡ እንወያራለን ፡ የግሥ ፡ ቃል ፡ በተወሰነ ፡ ጊዜ ፡ የንግግር ፡ አሳብ ፡ ሙሉ ፡ ይሆንና ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ፡

—120—

የንግግር ፡ መፈጸሚያና ፡ ማሠራያ ፡ አድርገን ፡ የምንወያረው ፡ ቃል ፡ «ግሥ» ወይም ፡ አንቀጽ ፡ ይባላል ፡ ግሥ ፡ ጠቅላላ ፡ ስሙ ፡ አንቀጽ ፡ የውስጥ ፡ ስሙ ፡ ነው ፡

አንቀጽ ፡ መባሉ ፡ በር ፡ መወሰን ፡ መክልከያ ፡ እንደሆነ ፡ ቃላትም ፡ በርሱ ፡ ይወሰኑበታልና ፡ ስለዚህ ፡ ነው ፡ አንቀጽ ፡ ከግዕዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ትርጓሜውም ፡ በር ፡ ማለት ፡ ነው ፡

ግሥ ፡ መባሉ ፡ በለ ፡ ብዙ ፡ ጓዝ ፡ ባለ ፡ ብዙ ፡ ሠራዊት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ፡ ግሥ ፡ የብዛትን ፡ ነገር ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ «ሰማይ ፡ ከነግሡ ፡ ምድር ፡ ከነልብሱ» ፡ ተብሎ ፡ ይተረታል ፡ ከሊቃውንት ፡ ወገን ፡ «ጌወ» ያለውን ፡ የግዕዝን ፡ ቃል ፡ ይዘው ፡ ግሥ ፡ ማለት ፡ ገሰጋዝ ፡ ማለት ፡ ነው ፡ ብለው ፡ የሚተረጉሙ ፡ አሉ ፡ አንዳንዶች ፡ ደግሞ ፡ «ግስንግስ» ፡ ያለውን ፡ አማርኛ ፡ ይዘው ፡ ጓዝ ፡ ብዙ ፡ ማለት ፡ ነው ፡ ብለው ፡ ይተረጉማሉ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፡ ምሥጢሩ ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ነው ፡

—121—

የንግግርን ፡ አሳብ ፡ በግልጽ ፡ ለማሰማትና ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ለማድረግ ፡ ስንፈልግ ፡ አጅግ ፡ በያንስ ፡ ፩ በለዌትና ፡ ፩ ግሥ ፡ ሊኖሩን ፡ ያስፈልጋል ፡

አጅ ፡ ውሻ ፡ ጮኸ ፡ ዝናም ፡ ዘነመ ፡ አባት ፡ ልጁን ፡ ቀጣ ፡

እነሆ ፡ በዚህ ፡ በተሰጠው ፡ ማስረጃ ፡ «ውሻ ፡ ዝናም ፡ አባት» የተባሉት ፡ ሰዎች ፡ ብቻቸውን ፡ ተነግረው ፡ ቢሆን ፡ ኖሮ ፡ ምንን ፡ እንዳደረጉ ፡ ወይም ፡ ምንን ፡ እንደተደረጉ ፡ ለማወቅ ፡ በልተቻለም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ግን ፡ የግሥ ፡ ቃል ፡ «ውሻ ፡ ዝነመ ፡ ቀጣ» ፡ ሲወስድባቸው ፡ ድርጊታቸው ፡ ወይም ፡ ሁኔታቸው ፡ ተገልጿል ፡ ይታወቃል ፡

ክፍል ፡ ፩ ፡ የግሥ ፡ ጠባይና ፡ ዓይነት ፡

—122—

(፩) የግሥ ፡ ጠባዮች ፡

ግሥ ፡ ፫ ፡ ጠባዮች ፡ አሉት ፡ እነርሱም ፡ ገቢር ፡ ተገብር ፡ ወላዋይ ፡ ናቸው ፡

—123—

ገቢር ፡ ግሥ ፡

ገቢር ፡ ግሥ ፡ የሚባለው ፡ ለአንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ (ወይም ፡ ቀጥታ ፡ ተሳቢ) የሚያሻ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ የሚታወቀው ፡ በቃሉ ፡ መድረሻ ፡ ላይ ፡ ን ፡ የሚል ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ሲወሰድበት ፡ ነው ፡ (በ124 ፡ ቁ. (ሀ ፡ ለ) ፡ ተመልከት) ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የአንቀጽ ፡ ጠባይ ፡ ገቢር ፡ ነው ፡ ይባላል ፡ ን ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ሊሆን ፡ በቀጽል ፡ ክፍል ፡ ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ ተብሎ ፡ እንደተመደበና ፡ ትርጓሜው ፡ ያ ፡ ማለት ፡ እንደሆነ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ በ113 ፡ ቁ. አሳይተናል ፡

—124—

ተሳቢው ፡ በለዘርፍ ፡ ወይም ፡ ባለቀጽል ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ የገቢሩ ፡ ምልክት ፡ ን ፡ በዘርፍ ፡ ወይም ፡ በቀጽሉ ፡ ላይ ፡ ይውላል ፡ (አጅ. ሐ ፡ ተመልከት) ፡ እንደዚሁ ፡ ደግሞ ፡ ዘርፉ ፡ ወይም ፡ ቀጽሉ ፡ ለራሱ ፡ በለዘርፍ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ የገቢሩ ፡ ምልክት ፡ ን ፡ በዘርፉ ፡ በተሳቢውም ፡ ላይ ፡ ይውላል ፡ (አጅ. መ ፡ ተመልከት) ፡

አጅ ፡

- (ሀ) ዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለ ፡
- (ለ) ዮሐንስ ፡ ልብሱን ፡ ቀደደ ፡
- (ሐ) ያዕቆብ ፡ ሃይቱን ፡ ነገድ ፡ ወለደ ፡
- (መ) አብርሃም ፡ የኢየሩሳሌምን ፡ ንጉሥ ፡ መልክዲደቅን ፡ አገኘው ፡

—125—

ተገብር ፡ ግሥ ፡

ተገብር ፡ ግሥ ፡ የሚባለው ፡ ለአንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ የማያሻው ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ፡ ተገብር ፡ ግሥ ፡ ያለምንም ፡ ተሳቢ ፡ ይነገራል ፡ (አስረጅ ፡ ሀ ፡ ተመልከት) ፡ ጥሩ ፡ ግን ፡ ኢርቱዕ ፡ ተሳቢን ፡ (ቀጥታ ፡ ያልሆነ ፡ ተሳቢን) ፡ ለማግኘት ፡ ይቸላል ፡ (አስረጅ ፡ ለ. ሐ ፡ ተመልከት) ፡ ይኸውም ፡ ኢርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ በመስተዋድድ ፡ የሚገዛ ፡ ቃል ፡ ነው ፡

አስረጅ ፡ (ሀ) ያዕቆብ ፡ አረጀ ፡

- (ለ) ያዕቆብ ፡ ወደ ፡ ግብጽ ፡ ወረደ ፡
- (ሐ) ሰሎሞን ፡ በኢየሩሳሌም ፡ ላይ ፡ ነገሠ ፡

-126-

ወላዊ፣ ገሥ።

ወላዊ፣ ገሥ፣ የሚባለው፣ አንቀጽ፣ በገቢርም፣ በተገባርም፣ ለማሰር፣ (ለሙቀት) የሚችል፣ የሆነ፣ እንደሆነ፣ ነው።

አጅ፣ ውበታት፣ ወደ፣ አገሩ፣ ሄደ። ወይም፣ አገሩን፣ ሄደ።

ውበታት፣ ወደ፣ ቤቱ፣ ገባ፣ ወይም፣ ቤቱን፣ ገባ፣ ይላል።

ላሩ፣ ግን፣ ይህ፣ ውሳኔ፣ የሚጣሰበት፣ ምክንያት፣ ስላለ፣ የሚከተለውን፣ ተ. ቁ. 127፣ እደ።

-127-

ወላዊ፣ ገሥ፣ የተባለውን፣ ውሳኔ፣ ከሊቃውንት፣ ወገን፣ የማይተባብሩ፣ አሉ። ምክንያቱም፣ ይህ፣ ነው። (ውበታት፣ አገሩን፣ ሄደ፣ በላ፣ ጊዜ፣ ን፣ ክፍሉ፣ ከመስተዋድድ፣ ነው፣ እንጂ፣ ከተጠቃሽ፣ አመልካች፣ አይደለም። ትርጓሜውም፣ ወደ፣ ግለት፣ ይሆናል፣ ባለው፣ ይወሰናሉ። ደራሲውም፣ ይህን፣ ውሳኔ፣ ያመለክታል።

-128-

(ዪ) የገሥ፣ ዓይነቶች።

ገሥ፣ በ፫፣ ታላላት፣ ዓይነቶች፣ ተመድቦ፣ ይነገራል። እነርሱም፣ ተሸጋፊ፣ ገሥ፣ የማይሻገር፣ ገሥ፣ ነባር፣ ገሥ፣ ይባላሉ።

እነዚህም፣ ፫፣ ዓይነቶች፣ በቅኔ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ ገቢር፣ ተገባር፣ በተባለው፣ ክፍል፣ ተጠቅልለው፣ ይነገሩ፣ ነባር። በሁኑ፣ ውሳኔ፣ ግን፣ የተለየ፣ ነገር፣ አለ። ልዩነቱንም፣ በሚከተለው፣ መመልከት፣ ነው።

-129-

ተሸጋፊ፣ ገሥ።

የአንቀጽ፣ ገባር፣ በአድራጊው፣ ላይ፣ ብቻ፣ ተወስኖ፣ ሳይቀር፣ ወደ፣ ተደራጊው፣ ያለፈ፣ እንደሆነ፣ ግሙ፣ ተሸጋፊ፣ ይባላል። ጠባብ፣ ገቢርነት፣ ነው።

አጅ፣ አባት፣ ልጁን፣ አስተማረ።

ዳዊት፣ ጎልያድን፣ ገደለ።

-130-

ተሸጋፊ፣ ገሥ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ድርብ፣ ተሰቢን፣ ይዞ፣ ይገኛል። በዚህም፣ ጊዜ፣ የገቢሩ፣ ምልክት፣ ን፣ በመጀመሪያው፣ ተሰቢ፣ ላይ፣ ብቻ፣ ይሆንና፣ ከዘግው፣ ላይ፣ ይቀራል። ምሥጢሩ፣ ሲመረመር፣ ግን፣ የመስተዋድድ፣ ቃል፣ ውስጠ፣ ቀሪ፣ ሆኖ፣ የጉደለ፣ ነው።

አስረድ፣ አስተማሪ፣ ልጁን፣ ለዋሰው፣ አስተማሪ፣ (—ለልጁ፣ ለዋሰውን፣ አስተማረ።)

ኢየሱስ፣ ውኃን፣ ጠጅ፣ አደረገ። (—ውኃን፣ ጠጅ፣ እንዲሆን፣ አደረገ።)

-131-

የማይሻገር፣ ገሥ።

የአንቀጽ፣ ገባር፣ ወደሌላ፣ ሳያልፍ፣ በአድራጊው፣ ላይ፣ ብቻ፣ ተወስኖ፣ የሚቀር፣ ሲሆን፣ ግሙ፣ የማይሻገር፣ ይባላል።

ገቢርነት፣ ወይም፣ ተገባርነት፣ ይሰማማዋል።

አጅ፣ ውበታት፣ ልብሱን፣ ለበሰ።

ሰሎሞን፣ ሙንገሥትን፣ ወረሰ።

ያዕቆብ፣ አርጅቶ፣ ሞተ።

ውበታት፣ ወደ፣ ቤቱ፣ ሄደ።

-132-

ነባር፣ ገሥ።

አንድ፣ ገሥ፣ ደንብ፣ ሙሉ፣ እርባታ፣ የሌላቸው፣ ግሦች፣ በግብራቸው፣ ነባር፣ ገሥ፣ ተብለው፣ ይጠራሉ። ነባር፣ ግለት፣ ወዲያ፣ ወዲህ፣ የማይል፣ ተቀማጭ፣ ግለት፣ ነው። እነዚህም፣ ግሦች፣ እንደሌሎቹ፣ ሁሉ፣ በአሰማድ፣ ተዘርዝረው፣ ስለማይረቡ፣ ነባር፣ ተብለዋል። እንደነዚህ፣ ያሉት፣ ግሦች፣ ብዙ፣ አይደሉም። ቀንኞቹም፣ (ሀ) የመሆን፣ ገሥ፣ (ለ) የመኖር፣ ገሥ፣ ናቸው።

-133-

የመሆን፣ ገሥ፣ ነው፣ ነበረ፣ . . . የሚል፣ ቃልን፣ እየወለደ፣ ይረባል።

የመኖርም፣ ገሥ፣ አለ፣ ኖረ፣ . . . የሚል፣ ቃልን፣ እየወለደ፣ ይረባል።

አለ፣ የሚለው፣ ቃል፣ ላልቶ፣ ሲነበብ፣ የመኖርን፣ ምግባር፣ ያመለክታል።

ይኸውም፣ እግዚአብሔር፣ ብርሃን፣ ይዞን፣ አለ፣ እንደማለት፣ ነው። ጠብቆ፣ ሲንቡብ፣ ግን፣ የመኖርን፣ ምግባር፣ ይገልጻል። በዚህ፣ ተራራ፣ ለአብ፣ የሚሰማቅበት፣ ጊዜ፣ አለ፣ እንደማለት፣ ነው።

-134-

ከዚህ፣ በላይ፣ የተነገሩት፣ የመሆንና፣ የመኖር፣ ግሦች፣ በአንቀጽነታቸው፣ ራሳቸውን፣ ችለው፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ እንደ፣ ገሥ፣ ደንብ፣ በ፫ቱም፣ መደቦች፣ ሊረቡ፣ ይችላሉ። ይኸውም፣ ነባርነት፣ ነባርነት፣ ነባርነት፣ ነባርነት፣ አለሁ፣ አለሁ፣ አለች፣ አለች፣ . . . እንደማለት፣ ነው። ደግሞ፣ ረዳት፣ ሆነው፣ በብዙ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተደረቡ፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናሉ። (ቁ. 135፣ 136 እደ።)

— 135 —

የመሆን፡ ግሥ፡ « ነበረ፡ « መድረሻውን፡ ሳድስ፡ አድርጎ፡ ነበር፡ »
ተብሎ፡ በቦታው፡ መደቦች፡ ይገባል። ይኸውም፡ መጥቻ፡ ነበር፤ መጥተህ፡ ነበር፤ መጥቶ፡ ነበር፤ . . . እንደማለት፡ ነው።

— 136 —

የመኖር፡ ግሥ፡ « አለ » በነጠላ፡ ቁጥር፡ በ፩ኛ፡ መደብና፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በእንስት፡ ጾታ፡ (መጥቻአለሁ፡ መጥታለች፡ ብሎ፡) ከሚለውጥ፡ በቀር፤ በሌሎች፡ ላይ፡ መድረሻውን፡ ሳድስ፡ አድርጎ፡ አል፡ ተብሎ፡ ይገባል። ይኸውም፡ መጥተህ፡ አል፤ መጥተህ፡ አል፤ መጥቶ፡ አል፤ መጥተን፡ አል፤ መጥቶ፡ አለሁ፤ መጥተው፡ አል፤ ይላል፡ ማለት፡ ነው።

— 137 —

አ የተጠራውን፡ ፊደል፡ አናገር፡ ድምፁን፡ አውርሶ፡ መታወቅ፡ ልማዱ፡ ነው። ስለዚህም፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በ136 ቁ. ያመለክትናቸው፡ ቃላት፡ « መጥቻአለሁ፡ መጥተሃል፤ መጥተሃል፡ መጥቷል፤ መጥታለች፡ መጥተናል፤ መጥታችኋል፤ መጥተዋል፤ » ተብለው፡ ይጻፋሉ።

፩ኛ፡ መልመኛ ።

(ሀ) — ግሥ፡ ስንት፡ ጠባቦች፡ አሉት? ግሥ፡ ማለት፡ ምን፡ ማለት፡ ነው?

በገቢር፡ ግሥ፡ የሚነገር፡ ፩ ዐረፍተ፡ ነገር፡ ጻፍ።

በተገባር፡ ግሥ፡ የሚነገር፡ ፩ ዐረፍተ፡ ነገር፡ ጻፍ።

የማይሻገር፡ ግሥ፡ እንዴት፡ ያለ፡ ዓይነት፡ ነው? ፡

ከማይሻገር፡ ግሥ፡ ፩፡ ቃላትን፡ ተናገር።

ከተሻገረ፡ ግሥ፡ ፩፡ ቃላትን፡ ተናገር።

ወላዋይ፡ ግሥ፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ በምሳሌ፡ አስረጻ።

ነበር፡ ግሥ፡ የተባሉትን፡ ቃላት፡ ቆጥረህ፡ አስታውቅ።

(ለ) — ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፈው፡ ምንበብ፡ ግሥችን፡ በየጠባያቸውና፡ በየዓይነታቸው፡ እየለየህ፡ አስታውቅ።

ምንበብ ።

መርድ፡ አገማች፡ ወሰን፡ ሰገድ፡ በአባቱ፡ በመርድ፡ አገማች፡ አስፋ፡ ወሰን፡ ዘመን፡ አበጋዝ፡ ሆኖ፡ በውሳኔነት፡ ይገዛ፡ ነበር። አባቱ፡ ሲሞቱ፡ አልጋውን፡ ያዘ። ስውየውም፡ ኃይለኛና፡ ስመ፡ ጥር፡ ጀግና፡ ነበር። ይባላል። በጋሻው፡ ብዙ፡ አገሮችን፡

አቅንቷል። ከተማውን፡ ከፍ፡ ያለ፡ ስፍራ፡ አይቶ፡ ቁንዲ፡ ላይ፡ አደረገው። ያጤ፡ ዘርዐ፡ ያቆቆብ፡ ከተማ፡ የነበረውን፡ ደብረ፡ ብርሃንን፡ እንደገና፡ የመሠረተ፡ እርሱ፡ ነው። ደብረ፡ ሊባላለትና፡ ሌሎችንም፡ አብያተ፡ ክርስቲያናት፡ ለመሥራት፡ አስጀምሮ፡ ነበር።

መርድ፡ አገማች፡ ወሰን፡ ሰገድ፡ አንድ፡ ጊዜ፡ ሕዝቡን፡ ሰበሰቦና፡ ስሜን፡ ራስ፡ ብለህ፡ ጥራኝ፤ አለዚያ፡ እቀጣሃለሁ፡ ብሎ፡ አስገደደው። ከዚህ፡ በኋላ፡ ራስ፡ ወሰን፡ ሰገድ፡ እየተባለ፡ ያጠራ፡ ጀመር። እያደረገም፡ ኃይል፡ ተሰማውና፡ ወደ፡ ጎንደር፡ ለመዝመት፡ አስቦ፡ በዚያ፡ ዘመን፡ ወደነበረው፡ ወደ፡ ራስ፡ ጉግሣ፡ እነሆ፡ መምጣቱ፡ ነውና፡ ድልድል፡ ስፍራ፡ ይዘህ፡ ጠብቀኝ፡ ብሎ፡ ላከበት፡ ይባላል። ነገር፡ ግን፡ መኳንንቶቹ፡ ወደ፡ ጎንደር፡ መዝመትን፡ አልወደዱምና፡ በአንድ፡ ጠንቋይ፡ ምዝር፡ ብርቱውን፡ አሳቡን፡ አደከሙት። ሲዝልም፡ አይተው፡ ሰኔ፡ ፩፡ ቀን፡ (ሰኞ) ፲፮፻፩፡ ዓ.ም፡ በ፩፡ በባሪያው፡ እጅ፡ አስገደሉትና፡ ባቀናው፡ ከተማ፡ በቁንዲ፡ ተቀበረ። ራስ፡ ወሰን፡ ሰገድ፡ የግዛቱ፡ ዘመን፡ ፪፡ ዓመት፡ ተመንፈቅ፡ ያህል፡ ነው። — ከዚህ፡ በኋላ፡ ልጁ፡ ሣህለ፡ ሥላሴ፡ በዙፋኑ፡ ተተክ።

ክፍል ፡ ፪ ፡ አዕማድ ።

— 138 —

መግለጫ፡

አዕማድ፡ የሚባሉት፡ ለግሥ፡ እርባታ፡ መነሻ፡ መቋቋሚያ፡ የሚሆኑት፡ ግሥች፡ ናቸው። በነጠላ፡ ቁጥር፡ ዐምድ፡ ይባላል። በብዙ፡ ቁጥር፡ ግን፡ አዕማድ፡ ወይም፡ ዐምዶች፡ ያሰኛል። የዐምድ፡ ትርጓሜው፡ ምሰሶ፡ ማለት፡ ነው። ምሰሶ፡ ቤትን፡ አጽንቶ፡ እንዲያቆመው፡ በነዚህም፡ ግሥች፡ አንቀጾች፡ ይቋቋሙባቸዋልና፡ በዚህ፡ ምሳሌ፡ ተሰይሟል።

— 139 —

የአዕማድ፡ ደንበኛ፡ ቁጥራቸው፡ ፩፡ ነው። እነርሱም፡ አድራጊ፡ አስደራጊ፡ አደራራጊ፡ ተደራራጊ፡ ተደራራጊ፡ ተብለው፡ ይጠራሉ። ከነዚህም፡ አደራራጊና፡ ተደራራጊ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ድርብ፡ ዐሥድ፡ ይዘው፡ ይገኛሉ። እንዲሁም፡ ሲሆን፡ አዳራጊ፡ ተደራራጊ፡ የሚባሉ፡ ዘመዳም፡ የሆኑ፡ ሌሎች፡ ፪፡ አዕማድ፡ ይጨመሩባቸውና፡ የአዕማድ፡ ቁጥር፡ እስከ፡ ፮፡ ይደርሳል።

— 140 —

ማናቸውም፡ ግሥ፡ የአዕማድን፡ ደንብ፡ በሙሉ፡ ወይም፡ በከፊል፡ መፈጸም፡ አለበት።

— 141 —

አዕማድ ፡ በ፪ኛ ፡ መደብ ፡ በሚነገረው ፡ ተባብሮ ፡ ይታገባል ፡ ቀጥሮ ፡ በሆነው ፡ በግላ፡ የግሥ ፡ ቃል ፡ ይነገራል ፡ ይኸው ፡ ገደል ፡ አስገደል ፡ አገዳደል ፡ አጋደል ፡ ተገደል ፡ ተገዳደል ፡ ተጋደል ፡ እንደማለት ፡ ነው ፡ የግሥ ፡ ሥር ፡ በንኡስ ፡ አንቀጽ ፡ እንደሆነ ፡ መደረጉ ፡ እንደነገረዋል ፡ እንደ ፡ ሕጉ ፡ ይሆን ፡ አዕማድ ፡ በንኡስ ፡ አንቀጽ ፡ ሊነገሩ ፡ በተገባ ፡ ነበር ፡ ይኸውም ፡ መግደል ፡ ግስገደል ፡ ግገዳደል ፡ ግጋደል ፡ መገደል ፡ መገዳደል ፡ እንደማለት ፡ ነው ፡ ዳሩ ፡ ግን ፡ በግዕዝ ፡ ትምህርት ፡ በግላ፡ የግሥ ፡ ቃል ፡ እየተነገሩ ፡ በሌተለመዱ ፡ አሁንም ፡ በዚያው ፡ ልማድ ፡ ተጽፈዋል ፡

— 142 —

የአዕማድ ፡ ዓይነት ፡

አዕማድ ፡ ጽኑዓን ፡ ድኩማን ፡ ተብለው ፡ በ፪ ፡ ዓይነት ፡ ይመደባሉ ፡ ጽኑዓን ፡ የሚባሉት ፡ ከ፩ ፡ እስከ ፡ ፮ ፡ መደብ ፡ ለመድረስ ፡ የሚችሉት ፡ ናቸው ፡ ድኩማን ፡ የሚባሉትም ፡ ከ፩ ፡ መደብ ፡ በታች ፡ የሚቀሩት ፡ ናቸው ፡

— 143 —

ከጽኑዓን ፡ ዐምዶች ፡ ገደል ፡ ፈለገ ፡ ማለ፡ ገባ ፡ ከድኩማን ፡ ዐምዶች ፡ ዘንድ ፡ ተኛ ፡ በተባሉት ፡ ግሥች ፡ የአመዳደባቸውን ፡ ምሳሌ ፡ እናሳያለን ፡

የግሥ ፡ ሥር ፡	አድራጊ ፡	አስደራጊ ፡	አደራራጊ ፡	አዳራጊ ፡	ተደራጊ ፡	ተደራራጊ ፡	ተዳራጊ ፡
መግደል ፡	ገደል ፡	አስገደል ፡	አገዳደል ፡	አጋደል ፡	ተገደል ፡	ተገዳደል ፡	ተጋደል ፡
መፈለግ ፡	ፈለገ ፡	አስፈለገ ፡	አፈላለገ ፡	አፋለገ ፡	ተፈለገ ፡	ተፈላለገ ፡	ተፋለገ ፡
መግለ፡	አግለ ፡	አስግለ ፡	አግግለ ፡	— —	ግለ ፡	ተግግለ ፡	— —
መተው ፡	ተወ ፡	አስተወ ፡	— —	— —	ተተወ ፡	— —	— —
መዝነም ፡	አዘነመ ፡	አስዘነመ ፡	— —	— —	ዘነመ ፡	— —	— —
መተኛት ፡	— —	አስተኛ ፡	— —	— —	ተኛ ፡	— —	— —

— 144 —

አዕማድ ፡ መነኸቸውን ፡ በግዕዝ ፡ በራብዕ ፡ በኃምሳ ፡ በሳብዕ ፡ ፈደል ፡ ያደርጋሉ ፡ ይኸውም ፡ ገደል ፡ ማለ ፡ ሄደ ፡ ቀመ ፡ እንደማለት ፡ ነው ፡ መድረሻቸውንም ፡ በግዕዝና ፡ በራብዕ ፡ ፈደል ፡ ያደርጋሉ ፡ ይኸውም ፡ ፈለገ ፡ ገባ ፡ እንደማለት ፡ ነው ፡

— 145 —

አዕማድ ፡ ከ፪ ፡ እስከ ፡ ፮ ፡ በሆኑ ፡ ፈደላት ፡ ይነገራሉ ፡ ይኸውም ፡ አየ ፡ ፈለገ ፡ ተረጉመ ፡ እፈገፈገ ፡ አጉረመረመ ፡ እንደማለት ፡ ነው ፡

— 146 —

ከአዕማድ ፡ ወገን ፡ በ፪ ፡ ፈደል ፡ ብቻ ፡ የሚነገር ፡ የለም ፡ ዳሩ ፡ ግን ፡ ሻ ፡ የሚል ፡ አድራጊ ፡ ዐምዶ ፡ በ፪ ፡ ፈደል ፡ ብቻ ፡ ሊነገር ፡ ይገኛልና ፡ ከርሱ ፡ በቀር ፡ ነው ፡

— 147 —

ሻ ፡ ስለሚለው ፡ ግሥ ፡ ነገር ፡ አንዳንድ ፡ መምህራን ፡ ና ፡ የመጣህ ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ እንደሆነ ፡ ሻ ፡ የፈለገህ ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ፡ ይላሉ ፡ እኛ ፡ ግን ፡ ከ ፡ ና ፡ ጋራ ፡ አናንጻጽረውም ፡ ሻ ፡ ለፈለገህ ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ ከመሆኑ ፡ በላይ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ድኩም ፡ ዐምዶ ፡ ነው ፡ እንላለን ፡ ምክንያቱም ፡ ና ፡ በ፫ቱ ፡ መደቦች ፡ ሊዘረዘር ፡ አይችልም ፡ ሻ ፡ ግን ፡ ሻሁ ፡ ሻህ ፡ ሻሽ ፡ ሻች ፡ ሻ ፡ እያለ ፡ በ፫ቱ ፡ መደቦች ፡ እየገባ ፡ በ፫ቱም ፡ ጊዜያቶች ፡ ሊረባ ፡ ስለሚችል ፡ ነው ፡

የቃልን ፡ ሞክሼነት ፡ ለመለየት ፡ እሻ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራ ፡ ብለው ፡ የሚባይኑ ፡ መምህራን ፡ አሉ ፡ ምክንያቱም ፡ እሻ ፡ ሲል ፡ ግሥ ፡ ሻ ፡ ሲል ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ይሆናል ፡ ብለው ፡ የሚከተለውን ፡ ማስረጃ ፡ ያቀርባሉ ፡

- (ሀ) መጻሕፍትን ፡ እሻ ፡ መርምር ፡ (ግሥ ፡)
- (ለ) የሰናፍጭ ፡ ምግብ ፡ ሆድን ፡ ሻ ፡ ያደርጋል ፡ (ተውሳክ ፡ ግሥ ፡)

ይህንን ፡ ብያኔ ፡ ደራሲው ፡ አይቃወመውም ፡

— 148 —

የአዕማድ ፡ ጠባይ ፡

የአዕማድ ፡ ጠባያቸው ፡ ገቢር ፡ ወይም ፡ ተገብሮ ፡ ነው ፡ የገቢር ፡ ጠባይ ፡ ያላቸው ፡ ዐምዶች ፡ አድራጊ ፡ አስደራጊ ፡ አደራራጊ ፡ አዳራጊ ፡ ናቸው ፡ የተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ያላቸውም ፡ ተደራጊ ፡ ተደራራጊ ፡ ተዳራጊ ፡ ናቸው ፡ ዳሩ ፡ ግን ፡ ይህ ፡ አዋጅ ፡ የሚጣስ በት ፡ ጊዜ ፡ አለ ፡ እርሱንም ፡ በአገባብ ፡ ከፍል ፡ ይመለከታል ፡

— 149 —

ከአዕማድ ፡ ውስጥ ፡ አድራጊ ፡ ወይም ፡ ተደራጊ ፡ ዐምዶ ፡ እርእስተ ፡ አለማድ ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ፡ በነጠላ ፡ ቀጥሮ ፡ ርእሱ ፡ ዐምዶ ፡ ያሰኛል ፡ ትርጓሜው ፡ የአዕማድ ፡ ራስ ፡ ወይም ፡ ሥር ፡ ማለት ፡ ነው ፡

—150—

አድራጊና፡ተደራጊ፡ዐምዶች፡የአዕማድ፡ራሶች፡መበላቸው፡ማናቸውም፡
ግሥ፡በባዕድ፡መነሻ፡ረዳትነት፡ከነሱ፡ስለሚመሠረት፡ነው። አድራጊና፡ተደራጊ፡
ዐምዶች፡ግን፡በዕድ፡መነሻ፡አይሹም።

አድራጊ፡ዐምድ፡መሠረት፡ሲሆን፡ተደራጊውን፡ከዘያው፡ከርሱ፡ያስገኘ
ኛል። ይኸም፡ገደለ፡ብሎ፡ተገደለ፡ይላል፡ማለት፡ነው። ተደራጊ፡ዐምድም፡መሠረት፡
ሲሆን፡አድራጊውን፡ከርሱ፡ያስገኘል። ይኸም፡መጣ፡ብሎ፡አመጣ፡አንደ
ማለት፡ሁሉ፡ነው።

—151—

በዕድ፡መነሻ፡

አርእስተ፡አዕማድ፡ከሚሆኑት፡ግሦች፡በቀር፡ለአዕማድ፡ሁሉ፡በዕድ፡
መነሻ፡አላቸው። እነአርሱም፡አ፡አስ፡አስተ፡ተ፡ናቸው። በ፡አ፡ፊደል፡የሚ
ነግ፡ግሥ፡ሲገጥማቸውም፡ራብዕ፡ይሆናሉ። ይኸውም፡አስ፡አስታ፡ታ፡ይላል፡
ማለት፡ነው። አስተ፡የሚለው፡በዕድ፡መነሻ፡በጥቂቶች፡ግሦች፡ላይ፡ብቻ፡
ይገኛል።

	የአድራጊ፡በዕድ፡መነሻ፡ይሆናል፡አጅ፡መጣ፡ብሎ፡አመጣ፡ይላል።
አ	የአድራጊ፡ » » » » ፈለገ፡ብሎ፡አፈላለገ፡ይላል።
	የአዳራጊ፡ » » » » ፈለገ፡ብሎ፡አፋለገ፡ይላል።
አስ	የአስደራጊ፡ » » » » ፈለገ፡ብሎ፡አስፈለገ፡ይላል።
አስተ	የአድራጊ፡ » » » » አወቀ፡ብሎ፡አስተዋወቀ፡ይላል።
	የተደራጊ፡ » » » » ፈለገ፡ብሎ፡ተፈለገ፡ይላል።
ተ	የተደራጊ፡ » » » » ፈለገ፡ብሎ፡ተፈላለገ፡ይላል።
	የተዳራጊ፡ » » » » ፈለገ፡ብሎ፡ተፋለገ፡ይላል።

—152—

ጥንት፡ቀለማቸው፡በ፡አ፡በ፡ተ፡የሚጀመር፡የአዕማድ፡ሥሮች፡(=አድ
ራጊ፡ተደራጊ)፡በተነገሩ፡ጊዜ፡አ፡ተ፡በዕድ፡መነሻ፡እንዳይበሉ፡እወቅ። አ፡
ወይም፡ተ፡ጥንተ፡ቀለም፡የሚሆኑባቸው፡የአዕማድ፡ሥሮች፡(አርእስተ፡አዕማድ)፡
በጣም፡ብዙዎች፡ናቸው። እነሆ፡ለምሳሌ፡ጥቂቶችን፡እንጽፋለን።

አ	{አየ፡አወቀ፡አስበ፡	{አድራጊ፡ርእስ፡ዐምድ፡}
	{አስበ፡አመለጠ፡አፈጠጠ፡}	{ተደራጊ፡ርእስ፡ዐምድ፡}
ተ	{ተረገመ፡ተለመ፡ተወ፡ተከሰ፡}	{አድራጊ፡ርእስ፡ዐምድ፡}
	{ተነግ፡ተረፈ፡}	{ተደራጊ፡ርእስ፡ዐምድ፡}

አ፡ተ፡ጥንተ፡ቀለም፡የሚሆኑአቸውን፡ግሦች፡በልዩ፡ምልክት፡ለመወ
ሰን፡እይቻልም። የሚሸለውም፡ምክር፡ቃላቱን፡በተለይ፡ማጥናት፡ወይም፡በመዝ
ገብ፡ቃላት፡መመልከት፡ብቻ፡ነው።

በኛ፡መልመጃ።

- (ሀ) የግሥ፡አዕማድ፡ስንት፡ናቸው? = ፈለገ፡አገኘ፡ተቀመጠ፡ረገመ፡መረቀ፡
በተባሉት፡ግሦች፡አዕማድን፡እየዘረዘርህ፡ተናገር።
ርእስ፡አዕማድ፡የተባሉት፡እነማን፡ናቸው?
ርእስ፡ዐምድ፡ከሆነው፡ከአድራጊ፡መደብ፡፳ ግሦችን፡ለምሳሌ፡አምጣ።
ርእስ፡ዐምድ፡ከሆነው፡ከተደራጊ፡መደብ፡፳ ግሦችን፡ለምሳሌ፡አምጣ።
- (ለ) ከዚህ፡በቃች፡ከተጻፈው፡ምንበብ፡አዕማድን፡በየመደባቸው፡እየለየህ፡
ተናገር። በምንበብ፡የሚገኘውን፡ግሥ፡በአዕማድ፡ደንብ፡እየዘረዘርህ፡
ተናገር።

ምንበብ።

የራስ፡ወሰን፡ሰገድ፡ልጆች፡አቤቶ፡በኩሩና፡ሣህለ፡ሥላሴ፡ነበሩ። ሥላቄ፡
አቤቶ፡በኩሩ፡አበጋዝነት፡ተሾሞ፡በመርሐቤቲ፡ቁላ፡ይኖር፡ነበር። ራስ፡ወሰን፡
ሰገድ፡በሞተ፡ጊዜ፡ወደ፡ቁንዲ፡እወጣለሁ፡ብሎ፡በነግ፡የጅሩ፡ጋላ፡መንገድ፡
አሳጥቶ፡አስቀረመ። ስለዚህም፡ታናሹ፡ሣህለ፡ሥላሴ፡ከሰላ፡ድንጋይ፡ተጠርቶ፡
መጣና፡በአበቱ፡በራስ፡ወሰን፡ሰገድ፡ዘፋን፡ላይ፡ተቀመጠ። ሣህለ፡ሥላሴ፡
ወዲያው፡ንጉሠ፡ሸዋ፡ተብለው፡ይጠሩ፡ጀመር። ሽማግሌዎቻችን፡እንኳ፡ሲሟ
ወቱ፡«በታላቁ፡ንጉሥ፡በሣህለ፡ሥላሴ፡ጊዜ፡እንዲህ፡ሆነ፡እንዲህ፡ተደረገ፡»
አያሉ፡የሆነውን፡ሁሉ፡ይተርክሉ። «ራስ፡ሣህለ፡ሥላሴ፡ንጉሠ፡ሸዋ፡» የሚልም፡
ደብዳቤ፡ተገኝቷል። ደግሞ፡«ዝ፡መጽሐፍ፡ዘራስ፡ሣህለ፡ሥላሴ፡ንጉሠ፡ሸዋ፡ዝ፡
ከበሮ፡ዘራስ፡ሣህለ፡ሥላሴ፡ንጉሠ፡ሸዋ፡» የሚል፡በየአድባራቱ፡በየስፍራው፡
ይገኛል።

ሣህለ፡ሥላሴ፡በእንክበር፡ላይ፡የቅዱስ፡ሚካኤልን፡ቤተ፡ክርስቲያን፡አሳ
ንጸው፡አንገለላንና፡ደብረ፡ብርሃንን፡ከተማ፡አድርገው፡ይኖሩ፡ነበር። በዘመናቸው፡
ስመ፡ጥሩዎች፡ጀግኖች፡እነ፡አቶ፡መተኮ፡እነ፡ቋንቋ፡ባቡ፡እንደነበሩ፡ይተረክል።
ሣህለ፡ሥላሴ፡በሕዝባቸው፡ዘንድ፡የተወደዱ፡ነበሩ። ፴፬፡ዓመት፡ያህል፡እንደዘቡ፡
ታመሙና፡አልጋቸውን፡ለትንሹ፡ልጃቸው፡ሰኃይለ፡መለኮት፡አውርሰው፡ደብረ፡ብር
ሃን፡ላይ፡ጥቅምት፡፲፪፡፲፭፻፱፡ዓ፡ም፡ዐረፉ፡ራሴ፡ልጃቸው፡ኃይለ፡መለኮት፡አን
ክበር፡ወስደው፡በቅዱስ፡ሚካኤል፡ቤተ፡ክርስቲያን፡አስቀበሩባቸው።

ክፍል ሀ ፡ የግሥ ፡ ረዳት ።

—153—

የግሥ ፡ ረዳት ፡ የሚባሉት ፡ በቦዝ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ እየተጫኑ ፡ ከዋናው ፡ ግሥ ፡ ጋር ፡ ተቀላቅለው ፡ ማሰሪያ ፡ እንቀጽ ፡ የሚሆኑት ፡ ቃላት ፡ ናቸው ። እነርሱም ፡ በጠቅላላ ፡ የመሆንና ፡ የመኖር ፡ ግሥ ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። ማናቸውም ፡ ግሥ ፡ በአድራጊና ፡ በተደራጊ ፡ ወይም ፡ በገዢርና ፡ በተገብር ፡ የተመደበ ፡ ነው ፡ ብለናል ። ስለዚህም ፡ የመሆንና ፡ የመኖር ፡ ግሥ ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ የመደረግና ፡ የማድረግ ፡ ግሥ ፡ ቢባል ፡ በቀና ፡ ነበር ። ዳሩ ፡ ግን ፡ ምሥጢሩን ፡ በመመልከት ፡ መሆን ፡ መኖር ፡ ተብሎ ፡ ተሰይሟል ።

—154—

የመሆን ፡ ግሥ ፡ በእርባታ ፡ ጊዜ ፡ «ነው ፡ ነበር ፤ ሆነ ፤ አለ ፡ (ላልቶ) ፡ የመረ ፤ ቁየ ፡ አገኘ ፤ » የሚባሉትን ፡ ቃላት ፡ በየስልቱ ፡ ይዞ ፡ ይገኛል ።) በግዕዝ ፡ ከግን ፡ በግኖት ፡ ይላል ።) ማናቸውም ፡ ተደራጊ ፡ ግሥ ፡ በምሥጢር ፡ የመሆን ፡ ግሥ ፡ ወገን ፡ ነው ።

—155—

የመኖር ፡ ግሥ ፡ በእርባታ ፡ ጊዜ ፡ «አለ ፤ (ጠብቆ) ፤ ነበረ ፤ » የሚባሉትን ፡ ቃላት ፡ ይዞ ፡ ይገኛል ።

መኖር ፡ የሚባለው ፡ ቃል ፡ በሁለት ፡ ትርጓሜ ፡ ይፈታል ። አለኝታን ፡ ወይም ፡ አለኝ ፡ ማለትን ፡ የሚገልጽ ፡ ሲሆን ፡ ነበር ፡ ግሥ ፡ ነው ፤ በግዕዝ ፡ በ ፡ ነው ። ሲዘረዘርም ፡ ብዩ ፡ ብክ ፡ ብክ ፡ ቦቱ ፡ ... ይላል ። በ ፡ መኖር ፡ ሲሆን ፡ «እምነት ፡ በ ፡ ገብ ፡ አልበ ፡ » ይላል ። የዚህም ፡ ትርጓሜው ፡ ከመኖር ፡ ወደ ፡ አለመኖር ፡ ወይም ፡ ከመገኘት ፡ ወደ ፡ አለመገኘት ፡ ማለት ፡ ነው ።

መኖር ፡ የሚባለው ፡ ቃል ፡ የኑሮን ፡ ወይም ፡ የሕይወትን ፡ ምግባር ፡ የሚገልጽ ፡ ሲሆን ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ተደራጊ ፡ ግሥ ፡ ይሆናል ። በግዕዝ ፡ ሐይሙ ፡ ሐይዎት ፡ ወይም ፡ ሀልዎ ፡ ሀልዎት ፡ የሚለው ፡ ነው ። ሀልዎ ፡ ሀልዎት ፡ ከነበሩ ፡ ግሥ ፡ ጋራ ፡ የሚሰማማዙት ፡ ጊዜያት ፡ አለና ፡ በጥንቃቄ ፡ መመልከት ፡ ያስፈልጋል ።

—156—

በመሆንና ፡ በመኖር ፡ ግሥ ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ የሚነገሩ ፡ ቃላት ፡ ራሳቸውን ፡ ችለው ፡ በተነገሩ ፡ ጊዜ ፡ ግሦች ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። እንደሌላውም ፡ ግሥ ፡ ሊረቡ ፡ ይችላሉ ። በኅላፊ ፡ ቦዝ ፡ ወይም ፡ በትንቢት ፡ ቦዝ ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ በገቡ ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ ረዳቶች ፡ ይባላሉ ። ኅላፊ ፡ ቦዝና ፡ ትንቢት ፡ ቦዝ ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ወደፊት ፡ በስፋ ፡ ፈው ፡ ይነገራል ፡ (ቁ. 181—185 እይ ።)

—157—

ነው ።

ነው ፡ ለመሆን ፡ ግሥ ፡ የአሁን ፡ ጊዜያት ፡ ነው ። ሥረ ፡ ነገሩ ፡ ነ ፡ ነው ። የእርባታ ፡ መሪዎች ፡ «ኘ ፡ ሀ ፡ ሸ ፡ ም ፡ ች ፡ ው ፡ ን ፡ አ ች ፡ ው ፡ አ ች ፡ ው ፡ » እየተጨመሩበት ፡ በጥቁር ፡ መደቦች ፡ በአሁን ፡ ጊዜያት ፡ ይረባል ። እነሆ ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡ እንዴት ፡ እንደሚረባ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እናመልክታለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ሸኖ ፡ የወል ፡	ነኝ ፡	ነን ፡	አይደለውም ፡	አይደለንም ፡
ዪኖ ፡	ተባ ፡	ናችሁ ፡	አይደለህም ፡	አይደላችሁም ፡
	እን ፡	» ፡	አይደለሽም ፡	» ፡
፫ኖ ፡	ተባ ፡	ነው ፡	አይደለም ፡	አይደሉም ፡
	እን ፡	ነች (ናት) ፡	አይደለችም ፡	» ፡

—158—

ነበረ ።

ነበረ ፡ ለመሆን ፡ ወይም ፡ ለመኖር ፡ ግሥ ፡ ረዳት ፡ ይሆናል ።
በመሆን ፡ ግሥ ፡ ክፍል ፡ ረዳት ፡ ሆኖ ፡ ሲነገር ፡ መድረሻውን ፡ ሳይስ ፡ አድርጎ ፡ «ነበር ፡ » ተብሎ ፡ ይገባል ፤ በኅላፊ ፡ ወይም ፡ በትንቢት ፡ ቦዝ ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ ይረባል ። በኅላፊ ፡ ቦዝ ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ የሩቅ ፡ ኅላፊ ፡ በትንቢት ፡ ቦዝ ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ አዋዋይ ፡ እንቀጽ ፡ ይሆናል ።
በኅላፊ ፡ ቦዝ ፡ አንቀጽ ፡ ሲገባ ፡ እንደሚከተው ፡ ይሆናል ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ሸኖ ፡ የወል ፡	መጥቺ ፡ ነበር ፡	መጥቶ ፡ ነበር ፡	አልመጣም ፡ ነበር ፡	አልመጣንም ፡ ነበር ፡
ዪኖ ፡	ተባ ፡	መጥቶ ፡ ነበር ፡	አልመጣህም ፡ ነበር ፡	አልመጣችሁም ፡ ነበር ፡
	እን ፡	መጥቶ ፡ ነበር ፡	አልመጣሽም ፡ ነበር ፡	» ፡
፫ኖ ፡	ተባ ፡	መጥቶ ፡ ነበር ፡	አልመጣም ፡ ነበር ፡	አልመጡም ፡ ነበር ፡
	እን ፡	መጥቶ ፡ ነበር ፡	አልመጣችም ፡ ነበር ፡	» ፡

የተለመደውን፡ ንግግር፡ በመከተል፡ መጥቼ፡ ነበር፡ ያለውን፡ በአሉታ፡ አልመጣሁም፡ ነበር፡ ብለን፡ ጽረናል ። ጽሩ፡ ግን፡ በጎጃም፡ አግርኛ፡ ከላይ፡ የተጻፉት፡ አሉታዎች፡ «አልመጥቼም፡ ነበር፡ አልመጥተህም፡ ነበር፡» ተብለው፡ ሲነገሩ፡ ይሰማሉ ። ይኸውም፡ ቃል፡ መጥቼ፡ ነበር፡ ከሚለው፡ ከሥረ፡ ነገሩ፡ ጋር፡ የተስማማ፡ ስለሆነ፡ መልካም፡ ውሳኔ፡ መሆኑ፡ አይጠረጠርም ። የመጣሁ፡ አሉታ፡ አልመጣሁም፡ ሊሆን፡ የተገባ፡ ነው ። የመጥቼ፡ ነበር፡ አሉታም፡ አልመጥቼም፡ ነበር፡ ቢል፡ ትክክለኛ፡ መንገድ፡ ነው ።

—159—

በትንቢት፡ ቦዝ፡ ላይ፡ ሲገባ፡ እንደሚከተለው፡ ይሆናል ።

መደብ፡ ጾታ፡	አዎንታ፡		አሉታ፡	
	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ጾኛ፡ የወል፡	እመጣ፡ ነበር፡	እንመጣ፡ ነበር፡	አልመጣም፡ ነበር፡	እንመጣም፡ ነበር፡
ጾኛ፡ ተባ፡	ትመጣ፡ ነበር፡	ትመጡ፡ ነበር፡	አትመጣም፡ ነበር፡	አትመጡም፡ ነበር፡
	እን፡	ትመጧ፡ ነበር፡	አትመጧም፡ ነበር፡	አትመጧም፡ ነበር፡
ጾኛ፡ ተባ፡	ደመጣ፡ ነበር፡	ደመጡ፡ ነበር፡	አይመጣም፡ ነበር፡	አይመጡም፡ ነበር፡
	እን፡	ትመጣ፡ ነበር፡	አትመጣም፡ ነበር፡	አትመጡም፡ ነበር፡

—160—

ነበረ፡ በረዳትነት፡ ሲገባ፡ የግሥ፡ አመሉን፡ ሳይተው፡ ይረባል፡ የሚሉ፡ አሉ ። ይኸውም፡ «መጥቼ፡ ነበርሁ፡ መጥተህ፡ ነበርህ፡ መጥተኸ፡ ነበርኸ፡» አልመጣሁም፡ ነበርሁ፡ አልመጣህም፡ ነበርህ፡ አልመጣኸም፡ ነበርኸ፡» ያሰኛል፡ ማለት፡ ነው ። ይህ፡ ንግግር፡ ምንም፡ እንኳ፡ የተለመደ፡ ቢሆን፡ ደረሱው፡ የላይኛውን፡ ውሳኔ፡ (ቁ. 159)፡ በመምረጥ፡ ያጸናል ።

—161—

ነበረ፡ በመኖር፡ ግሥ፡ ክፍል፡ ሲነገር፡ የእርባታ፡ መሪዎች፡ «ኛ፡ ሀ፡ ሽ፡ ው፡ ት፡ ን፡ አችሁ፡ አኾሙ» እየተጨመሩበት፡ በኅላፊ፡ ጊዜያት፡ በፍቱም፡ መደቦች፡ ይረባል ። እነሆ፡ በአዎንታና፡ በአሉታ፡ እንዴት፡ እንደሚረባ፡ ከዚህ፡ በታች፡ እናመለክታለን ።

መደብ፡ ጾታ፡	አዎንታ፡		አሉታ፡	
	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ጾኛ፡ የወል፡	ነበረኝ፡	ነበረን፡	አልነበረኝም፡	አልነበረንም፡
	ነበረህ፡	ነበረችሁ፡	አልነበረህም፡	አልነበረችህም፡
ጾኛ፡ ተባ፡	ነበረኸ፡	»	አልነበረኸም፡	»
	ነበረው፡	ነበረችው፡	አልነበረውም፡	አልነበረችውም፡
ጾኛ፡ ተባ፡	ነበረኝ፡	»	አልነበረኝም፡	»

— 162 —

ሆነ ።

ሆነ፡ መወረቱ፡ ከመሆን፡ ግሥ፡ ነው ። ራሱን፡ ችሎ፡ እንደ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ በየዋህም፡ በዝርዝርም፡ እርባታ፡ ይረባል ። በረዳትነት፡ መልክ፡ ሲገባ፡ በትንቢት፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ እየተመጨረ፡ በቀም፡ ቀሪ፡ ሆኖ፡ ይረባል ።

ይኸውም፡ ይመጣል፡ ሆነ፡ ትመጣለች፡ ሆነ፡ ትመጣለህ፡ ሆነ፡ ይመጣሉ፡ ሆነ፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ። በዚህም፡ ጊዜ፡ ሆነ፡ ምክንያትን፡ ሰጭ፡ ነው፡ እንጂ፡ ዋና፡ ረዳት፡ አይደለም ። ምክንያቱም፡ እነሆ፡ ወይም፡ ስለ፡ በሚል፡ አገባብ፡ የሚተካ፡ ስለሆነ፡ ነው ። ማሰሪያው፡ የጥያቄ፡ ወይም፡ የአንክሮ፡ አንቀጽ፡ ነው ።

አስረጅ፡—ውብሸት፡ ይማግጣል፡ ሆነ፡ ምን፡ ማድረግ፡ ይሻላል ?

(=እነሆ፡ ውብሸት፡ ማገጠ፡ ምን፡ ማድረግ፡ ይሻላል ?)

(=ውብሸት፡ በለማገጠ፡ (ወይም፡ የሚማግጥ፡ ስለሆነ) ምን፡ ማድ

ረግ፡ ይሻላል ?)

—163—

ይሆናል ።

ይሆናል፡ በትንቢት፡ አንቀጽነት፡ በሁለት፡ ወገን፡ ያገለግላል ። ለደንበኛው፡ ግሥ፡ ለመሆን፡ ትንቢት፡ አንቀጽ፡ ነው ።

ለነበሩ፡ ግሥ፡ ለመሆንም፡ ትንቢት፡ አንቀጽ፡ ነው ። በነርሱም፡ መካከል፡ ልዩነቱ፡ ሊታወቅ፡ አይቻልም ።

የግሥ፡ ረዳት፡ ሲሆን፡ በኅላፊና፡ በትንቢት፡ ቦዝ፡ ላይ፡ እየተጫነ፡ ይገባል ። ይኸውም፡ መጥቶ፡ ይሆናል፡ ይመጣ፡ ይቃናል፡ እንደማለት፡ ነው ። በዚህ፡ ጊዜ፡ አጠራጣሪ፡ አንቀጽ፡ ተብሎ፡ ይጠራል ።

— 164 —

አለ፡ (በማጥበቅ፡ ድምፅ ።)

አለ፡ በማጥበቅ፡ ድምፅ፡ ሲነገር፡ ጃኛ፡ በመሆን፡ ግሥ፡ ይኛ፡ በመኖር፡ ግሥ፡ ክፍል፡ ይገባል ።

(ጃኛ) በመሆን፡ ግሥ፡ ክፍል፡ ሲነገር፡ እንደሚከተለው፡ ይሆናል ።

(ሀ) የእርባታ፡ መሪዎች፡ ሁ፡ ሀ፡ ሽ፡ ች፡ ን፡ አችሁ፡ አኾሙ ። እየተጨመሩበት፡ በፍቱም፡ መደቦች፡ ይረባል ። በዚህም፡ ጊዜ፡ ለመሆን፡ ግሥ፡ የቅርብ፡ ጊዜያት፡ ይሆናል ። በአዎንታና፡ በአሉታ፡ እንደሚከተለው፡ ይረባል ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለሁ ፡	አለን ፡	የለሁም ፡	የለንም ፡
፪ኛ ፡	ተባ. አለህ ፡	አላችሁ ፡	የለህም ፡	የላችሁም ፡
	አን. አለሽ ፡	»	የለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	ተባ. አለ ፡	አሉ ፡	የለም ፡	የሉም ፡
	አን. አለች ፡	»	የለችም ፡	»

— 165 —

(ለ) የግሥ ፡ ረጸት ፡ ሲሆን ፡ በጎሳፊና ፡ በትንቢት ፡ በዝ ፡ ላይ ፡ ተቋኖ ፡ እየገባ ፡ በሶስቱም ፡ መደቦች ፡ ይረባል ፡ በጎሳፊ ፡ በዝ ፡ ሲገባ ፡ ግሡን ፡ የቅርብ ፡ ጎሳፊ ፡ ያደርገዋል ፡ በትንቢት ፡ በዝ ፡ ሲገባ ፡ ግሡን ፡ የአሁን ፡ ጊዜያት ፡ ወይም ፡ ትንቢት ፡ ያደርገዋል ፡ መድረሻውን ፡ ሳድስ ፡ አድርጎ ፡ «አል» ፡ ተብሎ ፡ በአንዳንድ ፡ ስፍራ ፡ ይነገራል ፡ ይኸንንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ፡

መደብ ፡ ጾታ ፡	የቅርብ ፡ ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡		የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	መተፎአለሁ = መተፎአሁ ፡	መተፎአለህ = መተፎአህ ፡	እመጣአለሁ = እመጣለሁ ፡	እንመጣአለን ፡
፪ኛ ፡	ተባ. መተህአለህ = መተህአህ ፡	መተህችሁ ፡ አላችሁ ፡	ትመጣአለህ = ትመጣለህ ፡	ትመጣአላችሁ ፡
	አን. መተህአለሽ = መተህአሽ ፡	= መተህችሁ ፡	ትመጣአለሽ = ትመጣለሽ ፡	ትመጣላችሁ ፡
፫ኛ ፡	ተባ. መተላለፍ = መተላል ፡	መተላለሁ = መተላሁ ፡	ይመጣአለሁ = ይመጣል ፡	ይመጡአሉ ፡
	አን. መተላለች = መተላለች ፡	»	ትመጣአለች = ትመጣለች ፡	= ይመጣሉ ፡

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፈው ፡ አርባታ ፡ በአዎንታ ፡ መደብ ፡ ነው ፡ በአሉታም ፡ ሲረባ ፡ «አልመጣሁም ፡ አልመጣም ፡ . . . » ያሰኛል ፡ «አልመጣኝም ፡ አልመጣህም ፡ » የሚለው ፡ የገጽቶች ፡ አግርኛ ፡ ለግሥ ፡ ነገሩ ፡ የተመቻና ፡ የተሰማግ ፡ ነው ፡ አስተውሎ ፡ የአ ፡ ፊደል ፡ አናጋሪ ፡ ከመሆኑ ፡ የተነሣ ፡ መጥቶአል ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ መጥቷል ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ፡

— 166 —

(፪ኛ) በመኖር ፡ ግሥ ፡ (ወይም ፡ በአሰኝታ ፡ ግሥ ፡) ሲነገር ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናል ፡ የአርባታ ፡ መፈጸሞች ፡ «ኛ ፡ ህ ፡ ሽ ፡ ው ፡ ት ፡ ን ፡ አችሁ ፡ » አቀው ፡ እየተሟኑ ፡ በት ፡ በ፫ቱም ፡ መደቦች ፡ ይረባል ፡

እነሆ ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡ እንደት ፡ እንደሚረባ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ጽፈን ፡ እናመለክታለን ፡

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለኝ ፡	አለን ፡	የለኝም ፡	የለንም ፡
፪ኛ ፡	ተባ. አለህ ፡	አላችሁ (= አለአችሁ) ፡	የለህም ፡	የላችሁም ፡
	አን. አለሽ ፡	»	የለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	ተባ. አለው ፡	አላቸው (= አለአቸው) ፡	የለውም ፡	የላቸውም ፡
	አን. አላት ፡	»	የለህም ፡	»

— 167 —

አለ ፡ (በማላላት ፡ ድምፅ ፡)

አለ ፡ በመላላት ፡ ድምፅ ፡ ሲነገር ፡ በሁለት ፡ ዓይነቶች ፡ ይተረጎማል ፡ ሁለቱም ፡ ዓይነቶች ፡ በምስጢር ፡ እንጂ ፡ በጽሕፈት ፡ አይለያዩም ፡

የመኖርን ፡ ምግባር ፡ ሲገልጽ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ አድራጊ ፡ ዐምድ ፡ ይሆናል ፡ ትርጓሜው ፡ ተናገረ ፡ ማለት ፡ ነው ፡ በጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡ እንደሌለው ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ የራሱን ፡ በዝ ፡ ይዞ ፡ ይረባል ፡

(ሀ) በአሁን ፡ ጊዜያት ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡ እንደት ፡ እንደሚረባ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እናመለክታለን ፡

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለሁ ፡	አለን ፡	አላለሁም ፡	አላለንም ፡
፪ኛ ፡	ተባ. አለህ ፡	አለአችሁ (አላችሁ) ፡	አላለህም ፡	አላላችሁም ፡
	አን. አለሽ ፡	»	አላለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	ተባ. አለ ፡	አሉ ፡	አላለም ፡	አላሉም ፡
	አን. አለች ፡	»	አላለችም ፡	»

(ሀ) በጎሳ፣ ጊዜያት፣ እንደሚከተለው፡ በአዎንታና፣ በአሉታ፡ ይረባል።

መደብ፡ ጾታ፡	አዎንታ፡		አሉታ፡	
	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ጾታ፡ የወል፡	ብዬ፡ አለሁ፡ (ብያለሁ)	ብለን፡ አል፡ (ብለናል)	አላልሁም፡	አላልንም፡
ጾታ፡ ተባብሮ፡	ብለሁ፡ አል፡ (ብለሃል)	ብላችሁ አል፡ (ብላችኋል)	አላልሁም፡	አላላችሁም
	ብለኸ፡ አል፡ (ብለኸል)	» »	አላልኸም፡	»
ጾታ፡ ተባብሮ፡	ብሎ፡ አል፡ (ብሏል)	ብለው፡ አል፡ (ብለዋል)	አላለም፡	አላሉም፡
	ብላአለች፡ (ብላለች)	» »	አላለችም፡	»

በጎሳዎች፣ አማርኛ፣ በአሉታው፣ ጊዜ፣ አልብሎም፣ አልብደም፣ አልብለውም፣ አልብለህም፣ . . . ተብሎ፣ ይነገራል። ይኸውም፣ ሥረ፣ ነገሩን፣ የተከተለና፣ የተሰማማ፣ ስለሆነ፣ ጸያፍ፣ ሊባል፣ አይቻልም።

— 168 —

አለ፣ የመሆንን፣ ምግባር፣ የሚገልጽ፣ ሲሆን፣ ረዳት፣ ግሥ፣ ይበላል። በዚህም፣ ጊዜ፣ ከግብር፣ ተውሳክተ፣ ግሥ፣ ለዚሁ፣ የተመደቡትን፣ ቃላት፣ ይዘ፣ ይገባል። ለምሳሌ፡ «ዝም፣ «ቁጭ፣ «ባብ፣ «ዝት፣ እነዚህን፣ የመሰሉ፣ ብዙ፣ ተውሳክተ፣ ግሥ፣ አሉ፣ እነሱም፣ ብቻቸውን፣ ሲነገሩ፣ ምንም፣ ስሜት፣ የላቸውም። ከሌሎችም፣ ግሥች፣ ጋር፣ ዝምድና፣ የላቸውም። ግሥ፣ አለ፣ በተጨማሪባቸው፣ ጊዜ፣ ግን፣ ስሜታቸውን፣ አያገሉ፣ ማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ ይሆናሉ።

አስረጅ፡ «ዝም፣ አለ፣ ዝም፣ ብሏል፣ ዝም፣ ብሎ፣ ነበር፣ ዝም፣ ይላል፣ ዝም፣ ማለት፣ ዝም፣ ብሎ፣ እንደማለት፣ ነው። እንደ፣ ግሥ፣ ደንብ፣ በሙሉ፣ ሊረቡ፣ ይችላሉ።

— 169 —

ጀመረ ።

ጀመረ፣ በግሥነቱ፣ ሲነገር፣ አድራጊ፣ ዐምድ፣ ነው። በዚያን፣ ጊዜ፣ «ጀመርሁ፣ «ጀመርህ፣ «ጀመርሽ፣ «ጀመረ» እያለ፣ እንደሌላው፣ ግሥ፣ ሁሉ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እርባታ፣ ይረባል።

በረዳትነት፣ ሲገባ፣ ግን፣ መድረሻውን፣ ሰድስ፣ ስድረን፣ «ጀመር፣ «ተብሎ፣ ይነገራል። በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ እየተጫነ፣ ይገባል። ይኸውም፣ «እመጣ፣ «ጀመር፣ ትመጣ፣ «ጀመር፣ ትመጣ፣ «ጀመር፣ ይመጣ፣ «ጀመር፣ እንደማለት፣ ነው።

በዚህ፣ ጊዜ፣ ክፍሉ፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ነው። ይመጣ፣ «ጀመር፣ ወይም፣ ይመጣል፣ ሆነ፣ ቢል፣ ምሥጢሩ፣ ፩፣ ወገን፣ ነው።

አንዳንድ፣ መምህራን፣ የግሥ፣ ደንቡን፣ ሳይለቅ፣ ረዳት፣ ይሆናል፣ ብለው፣ ይወስናሉ። ይኸውም፣ እመጣ፣ «ጀመርሁ፣ ትመጣ፣ «ጀመርህ፣ ትመጣ፣ «ጀመርሽ፣ ይመጡ፣ «ጀመሩ፣ . . . » ይላል፣ እንደማለት፣ ነው።

— 170 —

ቂየ ።

ቂየ፣ በግሥነቱ፣ ሲነገር፣ ተደራጊ፣ ዐምድ፣ ነው። በዚያን፣ ጊዜ፣ «ቂየሁ፣ «ቂየህ፣ «ቂየሽ፣ «ቂየ፣ . . . » እያለ፣ እንደ፣ ሌላው፣ ግሥ፣ ሁሉ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እርባታ፣ ይረባል።

በረዳትነት፣ ሲገባ፣ ግን፣ በጎሳ፣ በዝ፣ ላይ፣ እየተጫነ፣ ይገባና፣ እንደ፣ ግሥነቱ፣ ደንብ፣ ይረባል። ይኸውም፣ «መጥቶ፣ «ቂየ፣ «ሄደ፣ «ቂየች፣ እንደማለት፣ ነው። በዚህ፣ ጊዜ፣ ምሥጢሩ፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ይዛመዳል። የሆነ፣ ሆኖ፣ ይህ፣ ቋንቋ፣ የሚነገረው፣ በጥቂቶች፣ አገሮች፣ ላይ፣ ብቻ፣ ነው።

— 171 —

አገሃ ።

አገሃ፣ በግሥነቱ፣ ሲነገር፣ አድራጊ፣ ዐምድ፣ ነው። በዚያን፣ ጊዜ፣ አገሃሁ፣ አገሃህ፣ አገሃሽ፣ አገሃ፣ «እያለ፣ እንደሌላው፣ ግሥ፣ ሁሉ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እርባታ፣ ይረባል። በረዳትነት፣ ሲገባ፣ ግን፣ በጎሳ፣ በዝ፣ ላይ፣ እየተጫነ፣ እንደ፣ ግሥነቱ፣ ደንብ፣ ይረባል። በምሥጢር፣ የመሆንን፣ ምግባር፣ ያመለክታል።

አስረጅ፣ ብርሃኑ፣ መጽሐፉን፣ ለማምጣት፣ ቢሄድ፣ ጠፍቶ፣ አገሃው፣ (=አጣው።)

ፈለቀ፣ ወንድሙን፣ ለማየት፣ ቢመጣ፣ ሄዶ፣ አገሃው፣ (=አጣው፣ ወይም፣ ፈለቀ፣ ወንድሙን፣ ለማየት፣ ቢመጣ፣ ሄዶ፣ ቂየው፣ ሳያገኘው፣ ቀረ።)

እነሆ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ የተሰጡት፣ ማስረጃዎች፣ የማግኘትንና፣ የመቁየትን፣ ምግባር፣ የሚገልጹ፣ አይደሉም። ብርሃኑ፣ መጽሐፉን፣ ለማምጣት፣ ቢሄድ፣ ጠፍቶ፣ አገሃው፣ ባለ፣ ጊዜ፣ ማጣቱን፣ ነው። እንጂ፣ ከጠፋበት፣ በኋላ፣ ማግኘቱን፣ አያስረዳም። እንደዚሁም፣ ደግሞ፣ «ፈለቀ፣ ወንድሙን፣ ለማየት፣ ቢመጣ፣ ሄዶ፣ አገሃው፣ ወይም፣ ሄዶ፣ ቂየው፣ ባለ፣ ጊዜ፣ ሳያገኘው፣ መቅረቱን፣ ነው። እንጂ፣ ከሄደ፣ በኋላ፣ ማግኘቱን፣ ወይም፣ መቁየቱን፣ አያመለክትምና፣ «አገሃ፣ «ቂየ፣ የግሥ፣ ረዳት፣ መበላቸው፣ ስለዚህ፣ ነው።

የግሥት ስም

ሀ—የግሥት ስም ስም ስም ስም ስም ?

የመኖር ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

የመኖር ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

የግሥት ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

«አሰ» የሚለው ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

በምሳሌ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

ለምሳሌ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

አምነታ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

ለ—ከዚህ በታች ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

ምንጩ

ግህለ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

በነገሩ በግህለ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

ኃይለ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

ኃይለ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

አንደዚህ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

የግሥት ስም

— 172 —

የአርባታ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

የአርባታ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

ሀ,, የተባለው የአርባታ ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

— 173 —

የግሥት ስም

የግሥት ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

የግሥት ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

— 174 —

የግሥት ስም ስም ስም ስም ስም ስም ስም

Table with 4 columns: ስም, ስም, ስም, ስም. Rows include various names and their variations.

በዚህ፡ ወንጠረዥ፡ ውስጥ፡ ለሰጥ-አቶ፡ አልረገጥ-አቶ፡ ለተባለው፡ ቃል፡ የአ፡ ፊደል፡ ተውጦ፡ ለሰጥ-አቶ፡ አልረገጥ-አቶ፡ ተብሎ፡ ይጻፋል።

— 175 —

የእርባታ፡ መሬቶች፡ በመንሻ፡ ላይ፡ እየተጨመሩ፡ ሲገቡ፡ አረባባቸው፡ እንደ ሚከተለው፡ ነው። ይኸንኑም፡ ለመፈለግ፡ በሚለው፡ ግሥ፡ በአዎንታም፡ በአሉታም፡ እያረባን፡ እናሳያለን።

መደብ፡ ደታ፡	አዎንታ፡		አሉታ፡	
	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
፩ኛ፡ የወል፡	አ-ፈልጋለሁ፡	አ-ገፈልጋለን	አል-ፈልግም፡	አን-ፈልግም፡
፪ኛ፡	ተባ. ስን. ስን.	ት-ፈልጋለሁ፡	ት-ፈልጋለችሁ፡	አት-ፈልግም፡
		ት-ፈልገንላለሽ፡	»	አት-ፈልገንም፡
፫ኛ፡	ተባ. ስን.	ይ-ፈልጋል፡	ይ-ፈልጋሉ፡	አይ-ፈልግም፡
		ት-ፈልጋለች፡	»	አት-ፈልግም፡

እነሆ፡ በሥረ፡ ነገሩ፡ አልረገጥአለሁ፡ ያለኝ፡ የነበረው፡ «አ» ተውጦ፡ አልረገጥ አለሁ፡ ተብሏል። የቀረውንም፡ በዚሁ፡ አካሄድ፡ ተመልከት።

— 176 —

የዝርዝር፡ እርባታ፡ መሬቶች፡

የእርባታ፡ መሬቶች፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ ጊዜ፡ በመድረሻ፡ ላይ፡ ባቻ፡ ይገኛሉ። እነርሱም፡ «ኝ፡ ሀ፡ ሽ፡ ሰ፡ ት፡ አት፡ አቶሁ፡ አቶሁ፡ ሳካሁ፡» ዝርዝር፡ እርባታ፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ ላይ፡ ተመድቦ፡ እየተዘረዘረ፡ ይረባል።

የዝርዝር፡ እርባታ፡ መሬቶች፡ (ሀ) የተሰበሰቡትን፡ ምግባር፡ በሚያመለክቱበት፡ ጊዜ፡ የተጠቃሽ፡ ተሰባ፡ አጻፋ፡ ይባላሉ። ትርጓሜው፡ «እኔን፡ አንተን፡ እርሱን፡ . . . » ማለት፡ ነው። (ቁ. 70 እይ።)

(ለ) የተቀባይነትን፡ ምግባር፡ በሚያመለክቱበት፡ ጊዜ፡ የተቀባይ፡ አጻፋ፡ ይባላሉ። ትርጓሜአቸው፡ ለእኔ፡ ለአንተ፡ ማለት፡ ነው። . . . (ቁ. 70 እይ።)

— 177 —

የተሰበሰቡትን፡ ምግባር፡ የሚያመለክቱትን፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡ ከዚህ፡ በታች፡ «መፈለግ» በሚለው፡ ግሥ፡ እናሳያለን። በየዋህ፡ እርባታ፡ ላይ፡ እንደት፡ እንደሚመሠረትም፡ እናመለክታለን። ዝርዝር፡ እርባታ፡ ቁጥሩ፡ እስከ፡ 98፡ ይደርሳል።

ዝርዝር፡ እርባታ፡									
የዋህ፡	ነጠላ፡ ቁጥር፡					የብዙ፡ ቁጥር፡			
	፩ኛ፡ መደብ፡	፪ኛ፡ መደብ፡	፫ኛ፡ መደብ፡	፬ኛ፡ መደብ፡	፭ኛ፡ መደብ፡	፩ኛ፡ መደብ፡	፪ኛ፡ መደብ፡	፫ኛ፡ መደብ፡	፬ኛ፡ መደብ፡
እርባታ፡	የወል፡ ኝ፡	ተባ. ሀ፡	ስን. ስን.	ተባ. ት. ስን.	ስን. አት	የወል፡ ኝ፡	የወል፡ አቶሁ፡	የወል፡ አቶሁ፡	የወል፡ አቶሁ፡
አልግሁ፡	—	አልግሁህ፡	አልግሁሽ፡	አልግሁት፡	አልግሁት፡	—	አልግሁትህ፡	አልግሁትህ፡	አልግሁትህ፡
አልግህ፡	አልግህኝ፡	—	—	አልግህሙ፡	አልግህት፡	አልግህን፡	—	አልግህንህ፡	አልግህንህ፡
አልግሽ፡	አልግሽኝ፡	—	—	አልግሽሙ፡	አልግሽት፡	አልግሽን፡	—	አልግሽንህ፡	አልግሽንህ፡
አልግ፡	አልግኝ፡	አልግህ፡	አልግሽ፡	አልግሙ፡	አልግት፡	አልግን፡	አልግትህ፡	አልግንህ፡	አልግንህ፡
አልግች፡	አልግችኝ፡	አልግችህ፡	አልግችሽ፡	አልግችሙ፡	አልግችት፡	አልግችን፡	አልግችንህ፡	አልግችንህ፡	አልግችንህ፡
አልግን፡	—	አልግንህ፡	አልግንሽ፡	አልግንሙ፡	አልግንት፡	—	አልግንትህ፡	አልግንትህ፡	አልግንትህ፡
አልግቶሁ፡	አልግቶሁኝ፡	—	—	አልግቶሁሙ፡	አልግቶሁት፡	አልግቶሁን፡	—	አልግቶሁንህ፡	አልግቶሁንህ፡
አልግ፡	አልግኝ፡	አልግህ፡	አልግሽ፡	አልግት፡	አልግት፡	አልግን፡	አልግትህ፡	አልግንህ፡	አልግንህ፡

— 178 —

የተቀባይነትን፡ ምግባር፡ የሚያመለክቱትን፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡ ከዚህ፡ በታች፡ «ማደል»፡ በሚለው፡ ግሥ፡ እናሳያለን።

ዝርዝር፡ እርባታ፡									
የዋህ፡	ነጠላ፡ ቁጥር፡					የብዙ፡ ቁጥር፡			
	፩ኛ፡ መደብ፡	፪ኛ፡ መደብ፡	፫ኛ፡ መደብ፡	፬ኛ፡ መደብ፡	፭ኛ፡ መደብ፡	፩ኛ፡ መደብ፡	፪ኛ፡ መደብ፡	፫ኛ፡ መደብ፡	፬ኛ፡ መደብ፡
እርባታ፡	የወል፡ ኝ፡	ተባ. ሀ፡	ስን. ስን.	ተባ. ት. ስን.	ስን. አት	የወል፡ ኝ፡	የወል፡ አቶሁ፡	የወል፡ አቶሁ፡	የወል፡ አቶሁ፡
አደልሁ፡	—	አደልሁህ፡	አደልሁሽ፡	አደልሁት፡	አደልሁት፡	—	አደልሁትህ፡	አደልሁትህ፡	አደልሁትህ፡
አደልህ፡	አደልህኝ፡	—	—	አደልህሙ፡	አደልህት፡	አደልህን፡	—	አደልህንህ፡	አደልህንህ፡
አደልሽ፡	አደልሽኝ፡	—	—	አደልሽሙ፡	አደልሽት፡	አደልሽን፡	—	አደልሽንህ፡	አደልሽንህ፡
አደል፡	አደልኝ፡	አደልህ፡	አደልሽ፡	አደልሙ፡	አደልት፡	አደልን፡	አደልትህ፡	አደልንህ፡	አደልንህ፡
አደልች፡	አደልችኝ፡	አደልችህ፡	አደልችሽ፡	አደልችሙ፡	አደልችት፡	አደልችን፡	አደልችንህ፡	አደልችንህ፡	አደልችንህ፡
አደልን፡	—	አደልንህ፡	አደልንሽ፡	አደልንሙ፡	አደልንት፡	—	አደልንትህ፡	አደልንትህ፡	አደልንትህ፡
አደልቶሁ፡	አደልቶሁኝ፡	—	—	አደልቶሁሙ፡	አደልቶሁት፡	አደልቶሁን፡	—	አደልቶሁንህ፡	አደልቶሁንህ፡
አደል፡	አደልኝ፡	አደልህ፡	አደልሽ፡	አደልት፡	አደልት፡	አደልን፡	አደልትህ፡	አደልንህ፡	አደልንህ፡

— 179 —

በንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ የእርባታ፡ መሬዎች።

የእርባታ፡ መሬዎች፡ በንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ ገብተው፡ ይገኛሉ። መድረሻው፡ ግዕዝ፡ የሆነ፡ ግሥ፡ ሁሉ፡ ዓይነቱ፡ አንድ፡ ነው። እርሱንም፡ «ፈለገ»፡ በሚለው፡ አድራጊ፡ ዐዎድ፡ እናሳያለን። መድረሻው፡ ፈቃድ፡ የሆነ፡ ግሥ፡ ገን፡ በመድረሻው፡ ላይ፡ ተ፡ የሚል፡ ባዕድ፡ ፈደል፡ ይጨመርበታል። ይህንንም፡ «ገባ»፡ በሚል፡ ተደራጊ፡ ዐዎድ፡ እየአረባን፡ ከዚህ፡ በታች፡ እናሳያለን። (ቁ. 180 እይ።)

— 180 —

ንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ ከግብር፡ ስም፡ ስለሆነ፡ ከዚህ፡ በታች፡ እንደተጻፈው፡ በስም፡ ደንብ፡ ይዘረዘራል። መዘርዘሪያውም፡ የዋህ፡ እርባታ፡ ብቻ፡ ነው።

መደብ፡ ጾታ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
፩ኛ፡ የወል፡	መፈለጊ፡	መፈለጋችን፡	መግባቱ፡	መግባታችን፡
፪ኛ፡	ተባ. መፈለግህ፡	መፈለጋችሁ፡	መግባትህ፡	መግባታችሁ፡
	እን. መፈለግሽ፡	»	መግባትሽ፡	»
፫ኛ፡	ተባ. መፈለጉ፡	መፈለጋቸው፡	መግባቱ፡	መግባታቸው፡
	እን. መፈለግዎ (ጓ)፡	»	መግባትዎ (ገ)፡	»

— 181 —

ዐዝ፡ አንቀጽ፡ በኅላፊውም፡ በትንቢትም፡ እንደ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ በየዋህም፡ በዝርዝርም፡ እርባታ፡ ይነገራል። በየዋህ፡ እርባታ፡ ሲረባ፡ ከዚህ፡ በታች፡ እንደተጻፈው፡ ነው። (ቁ. 182 እይ 1)

— 182 —

ኅላፊ፡ ዐዝ፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ ሲረባ፡ እንደሚከተለው፡ ነው።

መደብ፡ ጾታ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
፩ኛ፡ የወል፡	ፈለጊ፡	ፈለገን፡	ገብቼ፡	ገብተን፡
፪ኛ፡	ተባ. ፈለገህ፡	ፈለጋችሁ፡	ገብተህ፡	ገብታችሁ፡
	እን. ፈለገሽ፡	»	ገብተሽ፡	»
፫ኛ፡	ተባ. ፈለገ፡	ፈለገው፡	ገብቶ፡	ገብተው፡
	እን. ፈለገ።	»	ገብታ፡	»

— 183 —

ኅላፊ፡ ዐዝ፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ ሲረባ፡ እንደሚከተለው፡ ነው። ይህንንም፡ መፈለግ፡ በሚለው፡ ግሥ፡ እናሳያለን።

ዝርዝር ፡ እርባታ ።									
የዋህ ፡ እርባታ ፡	ነጠላ ፡ ቁጥር ።					ብዙ ፡ ቁጥር ፡			
	፩ኛ ፡ መ፡		፪ኛ ፡ መደብ ፡		፫ኛ ፡ መደብ ፡		፩ኛ ፡ መ	፪ኛ ፡ መ	፫ኛ ፡ መደብ ፡
	የወል ፡ ግ	ተባ. ህ	እን. ሀ	ተባ. ሙት	እን. እት	የወል ፡ ግ	የወል ፡ አቅሁ	የወል ፡ አቅሁ	
ፈለገ ፡	—	ፈለገህ ፡	ፈለገሽ ፡	ፈለገው ፡	ፈለገት ፡	—	ፈለገላችሁ	ፈለገላችሁ ፡	
ፈለገህ ፡	ፈለገሽ ፡	—	—	ፈለገሽው ፡	ፈለገሽት ፡	ፈለገሽን ፡	—	ፈለገሽቸው ፡	
ፈለገሽ ፡	ፈለገሽ ፡	—	—	ፈለገሽው ፡	ፈለገሽት ፡	ፈለገሽን ፡	—	ፈለገሽቸው ፡	
ፈለገ ፡	ፈለገ ፡	ፈለገህ ፡	ፈለገሽ ፡	ፈለገት ፡	ፈለገት ፡	ፈለገን ፡	ፈለገችሁ ፡	ፈለገችሁ ፡	
ፈለጋ ፡	ፈለጋ ፡	ፈለጋህ ፡	ፈለጋሽ ፡	ፈለጋው ፡	ፈለጋት ፡	ፈለጋን ፡	ፈለጋችሁ ፡	ፈለጋችሁ ፡	
ፈለገን ፡	—	ፈለገህህ ፡	ፈለገሽሽ ፡	ፈለገሽው ፡	ፈለገሽት ፡	—	ፈለገሽቸህ	ፈለገሽቸህ ፡	
ፈለጋችሁ ፡	ፈለጋችሁ ፡	—	—	ፈለጋችሁት ፡	ፈለጋችሁት ፡	ፈለጋችሁን ፡	—	ፈለጋችሁን ፡	
ፈለገው ፡	ፈለገው ፡	ፈለገውህ ፡	ፈለገውሽ ፡	ፈለገውት ፡	ፈለገውት ፡	ፈለገውን ፡	ፈለገውችሁ	ፈለገውችሁ ፡	

የኅላፊ፡ ዐዝ፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡ በዐቢይ፡ አንቀጽነት፡ ገብቶ፡ ማሰሪያ፡ ሲሆን፡ ፈለገህ፡ አለሁ፡ ፈለገህ፡ ነበር፡ ፈለገህ፡ ይሆናል፡ እያለ፡ ረዳትን፡ እየያዘ፡ ይነገራል።

— 184 —

ትንቢት፡ ዐዝ፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ ሲረባ፡ እንደሚከተለው፡ ነው።

መደብ፡ ጾታ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
፩ኛ፡ የወል፡	እፈለግ፡	እንፈለግ፡	እገባ፡	እንገባ፡
፪ኛ፡	ተባ. ትፈለግ፡	ትፈለጉ፡	ትገባ፡	ትገቡ፡
	እን. ትፈለግ፡	»	ትገቡ፡	»
፫ኛ፡	ተባ. ይፈለግ፡	ይፈለጉ፡	ይገባ፡	ይገቡ፡
	እን. ትፈለግ፡	»	ትገባ፡	»

የትንቢት፡ ዐዝ፡ የዋህ፡ እርባታ፡ በዐቢይ፡ አንቀጽነት፡ ገብቶ፡ ማሰሪያ፡ ሲሆን፡ እፈለግ፡ ነበር፡ እፈለጋለሁ፡ እፈለግ፡ ይሆናል፡ እያለ፡ ረዳትን፡ እየጨመረ፡ ይነገራል።

— 185 —

ትንቢት፡ ዐዝ፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ ሲረባ፡ እንደሚከተለው፡ ነው። ይህንንም፡ መፈለግ፡ በሚለው፡ ግሥ፡ ዘርዘረን፡ እናሳያለን።

የዋህ ፡	ዝርዝር ፡ እርባታ ፡							
	ኃጠላ ፡ ቁጥር ፡				የብዙ ፡ ቁጥር ፡			
	ጀኖ ፡ መ የወል ፡	ጀኖ ፡ መደብ ፡ ተባ. ሀ. እን. ሸ	ጀኖ ፡ መደብ ፡ ተፋ. ወ. ት. እን. አት	ጀኖ ፡ መ የወል ፡	ጀኖ ፡ መደብ ፡ የወል እጥዕ	ጀኖ ፡ መደብ ፡ የወል ፡ አጥዕ		
አፈላግ ፡	—	አፈላግህ ፡	አፈላግሽ ፡	አፈላግው ፡	አፈላጋት ፡	—	አፈላጋቸዐ ፡	አፈላጋቸው ፡
ትፈላግ ፡	ትፈላገኝ ፡	—	—	ትፈላገው ፡	ትፈላጋት ፡	ትፈላገን ፡	—	ትፈላጋቸዐ ፡
ትፈላጊ ፡	ትፈላጊኝ ፡	—	—	ትፈላጊው ፡	ትፈላጊአት ፡	ትፈላጊን ፡	—	ትፈላጊአቸዐ ፡
ይፈላግ ፡	ይፈላገኝ ፡	ይፈላግህ ፡	ይፈላገሽ ፡	ይፈላገው ፡	ይፈላገት ፡	ይፈላገን ፡	ይፈላገቸዐ ፡	ይፈላገቸው ፡
ትፈላግ ፡	ትፈላገኝ ፡	ትፈላግህ ፡	ትፈላገሽ ፡	ትፈላገው ፡	ትፈላገት ፡	ትፈላገን ፡	ትፈላገቸዐ ፡	ትፈላገቸው ፡
እንፈላግ ፡	—	እንፈላግህ ፡	እንፈላገሽ ፡	እንፈላገው ፡	እንፈላጋት ፡	—	እንፈላጋቸዐ ፡	እንፈላጋቸው ፡
ትፈላግ ፡	ትፈላገኝ ፡	—	—	ትፈላገት ፡	ትፈላገት ፡	ትፈላገን ፡	—	ትፈላገቸዐ ፡
ይፈላግ ፡	ይፈላገኝ ፡	ይፈላግህ ፡	ይፈላገሽ ፡	ይፈላገት ፡	ይፈላገት ፡	ይፈላገን ፡	ይፈላገቸዐ ፡	ይፈላገቸው ፡

የትንቢት፣ በዝ፣ እርባታ፣ በዐይይ፣ አንቀጽት፣ ገብቶ፣ ማሰሪያ፣ ሲሆን፣ እፈልግ፣ ነበር፣ እፈልግህ፣ አለሁ፣ እፈልግህ፣ ይሆናል፣ . . . እያለ፣ ረዳትን፣ እየያዘ፣ ይነገራል፣ በአዋዋይ፣ አንቀጽ፣ ሲገባ፣ እፈልግህ፣ ዘንድ፣ እንድፈልግህ፣ ልፈልግህ፣ . . . እያለ፣ ይዘረዘራል።

— 186 —

ትእዛዝ፡ እንቀጽ፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ ጊዜ፡ መነሻውን፡ በጸኘ፡ መደብ፡ « ል፡ እን፡ » በጸኘ፡ መደብ፡ « ይ፡ ት፡ » እያደረገ፡ ያለ፡ በዕድ፡ መድረሻ፡ ይነገራል ። ይኸውም፡ «ልፈልግ፡ እንፈልግ፡ ይፈልግ፡ ይፈልግ፡ ትፈልግ፡» እንደማለት፡ ነው ። በጸኘ፡ መደብ፡ መነሻ፡ ወይም፡ መድረሻ፡ ሳይኖረው፡ ይነገራል ። ይኸውም፡ «ፈልግ፡ ፈልጊ፡ ፈልግ፡» እንደማለት፡ ነው ።

ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ እንደሌላው፡ ሱሉ፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ ይረባጩ ፡ የእርባታ፡ መሪዎቹም፡ ከሁኑ፡ በፊት፡ የተናገሩትም፡ « ኃ፤ ሀ፤ ሸ፤ ው፤ ት፤ እት፤ ን፤ እትሁ፤ አቸው፡ » ናቸው። (ቁ. 176 አይ) እዘራዝናም፡ ለፈልግህ፡ ለፈልግሽ፡ እያለ፡ ስለሆነ፡ እካሄዱ፡ ከሁኑ፡ በፊት፡ እንደተነገረው፡ አኳኋን፡ ነው። (ቁ. 183 አይ)።

— 187 —

መስተዋድዳውያን ፣ የኢርባታ ፣ መሬቶች ።

ከመስተዋድድ፡ ክፍል፡ የሆኑት፡ « ለ፡ በ፡ » በዝርዝር፡ እርባታ፡ ደንብ፡ እየ
ገቡ፡ ሲፈሉ፡ የበጎ፡ የክፉ፡ መፍቻ፡ ይሆናሉ። ከሁኑ፡ በፊት፡ በየስፍራው፡ በእ
ፍፍነትው፡ ዝርዝር፡ እርባታዎች፡ በሁሉም፡ ሊገቡ፡ ይችላሉ። (ቁ. 177—186 እይ. »)

ለ፡ ገዢገዢ፡ እርባታ፡ ሆኖ፡ ሲገባ፡ ቃሉ፡ «ልኝ፡ ልህ፡ ልሽ፡ ልት፡ ላት፡ ልን፡ ላትሁ፡ ላቸው»፡ ይሆናል ። ይኸውም፡ ረላግታልህ፡ ረላግህልኝ፡ ... ይላል፡ ግለት፡ ነው።

በ፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡ ሆኖ፡ ሲገባ፡ ታሉ፡ «ብኝ፡ ብህ፡ ብሽ፡ በት፡ በት፡ ብገ፡ በችሁ፡ በቸው» ይሆናል፡ ይኸውም፡ ፈለገህ-ብህ፡ ፈለገህ-ብኝ... ይላል፡ ግለት፡ ነው።

[illegible]

(ሀ) የእርባታ ፡ ጠሪዎች ፡ የሚበሉት ፡ እንዴት ፡ ያሉ ፡ ቃላት ፡ ናቸው ?

የቀህ ፡ ኢርባታ ፡ በስንቲ ፡ መደብ ፡ ይረባል ?

የየዋህ ፡ እርባታ ፡ መሪዎች ፡ እኛን ፡ ናቸው ?

ዝርዝር ፡ እርባታ ፡ በስንት ፡ መደብ ፡ ይረባል ?

የግርግርግ ፡ እርባታ ፡ መሪዎች ፡ እነማን ፡ ናቸው ?

(A) በዝርዝር፣ እርባታ፣ ጊዜ፣ የተሳሳተነትን፣ ምግባር፣ የሚያመለክቱት፣ የእርባታ፣ መፈጸሚያ፣ ስንት፣ ናቸው?

እነሱስ፡ እነማን ፡ ናቸው ፡ የተቀበይኩን ፡ ምግባር ፡ የሚያመለክቱት ፡ የእርባታ ፡ መሪዎች ፡ ስንት ፡ ናቸው ፡ እነሱስ ፡ እነማን ፡ ናቸው ፡ መስተዋድዳን ፡ የእርባታ ፡ መሪዎች ፡ እነማን ፡ ናቸው ፡

በ፡ እንዴት ፡ ሆኖ ፡ ይገባል ? ለ፡ የፖን ፡ መፍቻ ፡ (መተርጎሚያ) ይሆናል።

(ሐ) የየዋህና፣ የዝርዝር፣ እርባታ፣ መሪዎች፣ በኃላፊ፣ በትንቢት፣ በትእዛዝ፣ በቦዝ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እንዴት፣ እንደሚገቡና፣ እንደሚዘረዘሩ፣ (መደደ፣ አስተማሪ) በሚባሉት፣ ግጥሞች፣ አስረዳኝ።

የዋውን፣ እርሰታ፣ በፂቱም፣ መደቦች፣ እያረባህ፣ አስከ፣ ሸ፣ ቁጥር፣ አድርሳው።

ዝርዝሩን፡ እርባታ፡ ብቱ፡ መደቦች፡ እያረባህ፡ እስከ፡ ያሕ፡ ቁጥር፡
እድርሰው፡

(መ) ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ የእርባታ፡ መሬዎች፡ የሆኑትን፡ እየለየህ፡ አስታውቅ ። የዋሁን፡ እርባታና፡ ዝርዝሩን፡ እርባታ፡ እየለየህ፡ ጸፍ፡ በአዎንታ፡ የተጻፈውን፡ አንቀጽ፡ ወደ፡ አሉታ፡ ለውጠው ።

१०३०१२३४

የጎንደር፣ ቤተ፣ መንግሥት፣ ክደከመ፣ በኋላ፣ ዘመን፣ ያስነሣቸው፣ ሰዎች፣ በመንግሥቱ፣ ላይ፣ ሠልጣናቸው፣ መሰረቱን፣ እየተበሉ፣ ነገሥታቱን፣ በረቃቃቸው፣ እያነገሡና፣ እየሻሩ፣ ይገዙ፣ ነበር። ከረዳሜ፣ መንግሥት፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ በኋላ፣

ጎላፊ፡ ጊዜያት፡ ያለፈውን፡ ነገር፡ የሚያመለክት፡ ወደደ፡ ፈለገ፡ . . . እ፡ ግ፡ የአውን፡ ጊዜያት፡ አሁን፡ የተደረገውን፡ የሚያመለክት ። ይወድዳል፡ ይፈልጋል፡ . . . እ፡ ግ፡ ትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡ ወደፊት፡ የሚሆነውን፡ የሚያመለክት ። ይወድዳል፡ ይፈልጋል፡ . . . እ፡ ግ፡

እነዚህ፡ ደግሞ፡ የዋህ፡ የቅርብ፡ የሩቅ፡ . . . የሚያሰኝ፡ ንኡስ፡ ክፍል፡ አላቸው ። የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡ «በመሆንና፡ በአለኝ፡ ማለት፡» ግሥ፡ ካልሆነ፡ በቀር፡ በሌሎቹ፡ ግሥች፡ ልዩነት፡ የለውም፤ ከላይ፡ እንደተጻፈው፡ በአንድ፡ ዓይነት፡ ቃል፡ ይነገራል ።

—190—

ጸታ፡ —መደብ—፡ ቀጥሮ ።

ግሥ፡ እንደ፡ ስም፡ ሁሉ፡ ተባዕትና፡ አንስት፡ ጸታ፡ የነጠላና፡ የብዙ፡ ቀጥሮ፡ አለው ። ደግሞም፡ እንደ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ፣ መደቦች፡ አሉት ። እነርሱም፡ ጽኑ፡ ይባላሉ ።

ምሳሌ፡ ፈለግሁ፡ ፈለግህ፡ ፈለግሽ፡ ፈለገ፡ ፈለገች፡ ፈለገን፡ ፈለጋችሁ፡ ፈለጉ፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

—191—

(ሀ) ዐቢይ፡ አንቀጽ ።

ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ለቃላት፡ ማሰሪያና፡ መፈጸሚያ፡ የሚሆን፡ ቃል፡ ነው ። እነሆ፡ በ፫ቱ፡ ጊዜያቶች፡ እንዴት፡ እንደሚገባ፡ መፈለግ፡ በሚል፡ ግሥ፡ በገቢርና፡ በተገብሮ፡ በ፫ተኛ፡ መደብ፡ ተባ፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቀጥሮ፡ አያረባን፡ ከዚህ፡ በታች፡ እናሳያለን ።

ጎላፊ፡ ጊዜያት፡	ገቢር፡ ግሥ፡	ተገብሮ፡ ግሥ፡
የዋህ፡ ጎላፊ፡	ፈለገ፡	ተፈለገ፡
የቅርብ፡ ጎላፊ፡	ፈለገክል፡	ተፈለገክል፡
የሩቅ፡ ጎላፊ፡	ፈለገ፡ ነበር፡	ተፈለገ፡ ነበር፡

የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡

የዋህ፡	ይፈልግክል፡	ይፈለጋል፡
የቅርብ፡	ሲፈልግ፡ ነው፡	ሲፈለግ፡ ነው፡

የቅርብ፡ ትንቢት፡ በተወሰነ፡ አካሄድ፡ ካልሆነ፡ በቀር፡ መደበኛነት፡ የለውም ።

—192—

ለ) ትእዛዝ፡ አንቀጽ ።

የማዘዝን፡ ምግባር፡ የሚያመለክት፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ ይባላል ። እነርሱም፡ እንደ፡ ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ለቃላት፡ ማሰሪያ፡ ይሆናል ።

የአሁን፡ ጊዜያት፡ ይፈልግ፡ ይፈለግ
ትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡ እንዲፈልግ፡ ይሁን፡ እንዲፈልግ፡ ይሁን፡
ዋነኛው፡ ትእዛዝ፡ በአሁን፡ ጊዜያት፡ በዩኛው፡ መደብ፡ የሚነገረው፡ ነው፡ ይኸውም፡
«ፈልግ፡ ተፈለግ፡» የሚል፡ ነው ።

—193—

(ሐ) አዋዋይ፡ አንቀጽ ።

አዋዋይ፡ አንቀጽ፡ የተባለው፡ ሙሉታን፡ ምክንያትን፡ ምኞትን፡ ጸጸትን፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ነው ። በግዕዙ፡ ሰዋሰው፡ «ዘንድ፡ አንቀጽ፡ ወይም፡ ሣልሳይ፡» ተብሎ፡ ይጠራል ። አሁን፡ ግን፡ በአዲስ፡ ሙሉ፡ አዋዋይ፡ አንቀጽ፡ ብለን ፡ ስይመነዋል ።

—194—

አዋዋይ፡ አንቀጽ፡ «ምክንያታዊ፡ ተምኔታዊ፡» ተብሎ፡ በሁለት፡ አካሄድ፡ ይበፈላል ።

«ምክንያታዊ፡» የተባለው፡ ምክንያትን፡ ይሰጣል፡ እንጂ፡ ማሰሪያ፡ ለመሆን፡ አይችልም ። ዘንድ፡ ለ፡ እንደ፡ ቢ፡ ኖሮ፡ የሚያሰኝ፡ ቃላት፡ በትንቢታዊ፡ በዝ፡ ከ፡ (የ-እንደሆነ) በጎላፊ፡ ጊዜያት፡ ላይ፡ እየተጨመሩ፡ ሲገቡ፡ ምክንያት፡ ገላጭች፡ ይሆናሉ ። ይኸውም፡ «ይፈልግ-ዘንድ፡ እንዲፈልግ፡ ሲፈልግ፡ ቢፈልግ፡ ኖሮ፡ ከፈለገ፡ የፈለገ፡ እንደሆነ፡ እያለ፡ ይረባል፡ ማለት፡ ነው ።

—195—

«ተምኔታዊ፡» የተባለውም፡ የሚከተለው፡ ነው ። (ሀ) በጎላፊ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ በ፡ የሚል፡ ፊደል፡ በስተ፡ መነሻ፡ ሲጨመርበት፡ ማሰሪያ፡ ይሆናል ። አዋዋይ፡ መስተዋጽኦ፡ ቢ፡ ቢ፡ —ኖሮ፡) ምክንያታዊ፡ አዋዋይ፡ ሆኖ፡ 'ይከተለዋል ። በዚህ፡ ጊዜ፡ የጸጸትን፡ ወይም፡ የምኞትን፡ ምግባር፡ ያመለክታል ። ይኸውም፡ በፈለገ፡ ነበር፡ በገባ፡ ነበር፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ። (ለ) በትንቢት፡ በዝ፡ ላይ፡ «ነበር፡» የሚል፡ የግሥ፡ ረዳት፡ እየተጨመረበት፡ ይነገራል ። ይኸውም፡ ይፈልግ፡ ነበር፡ ይገባ፡ ነበር፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

—196—

(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ ።

በንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ የሚነገሩት፡ «አርእስት፡ በዝ፡ አንቀጽ፡ ግጣዊ፡ ቅጽል፡ ዘር፡ ኖሮው ።

አርእስት፡ የተባለው፡ መነሻው፡ ሁልጊዜ፡ «መ» በሚል፡ ፊደል፡ የሚጀመር፡ የነገር፡ ስም፡ ነው ። ግሥ፡ ከእርሱ፡ ስለሚመሠረት፡ አርእስት፡ ተብሎአል ። ምሳሌ ። መፈለግ፡ መግባት፡ መሆን፡ መኖር፡

አርእስት፡ በግብር፡ የነገር፡ ስም፡ ነው፡ ብለናል ። ይሁን፡ እንጂ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ስለሌለው፡ በዚህ፡ መንገድ፡ ልዩ፡ ጠባይ፡ አለው ።

ምሳሌ፡... መግባት፡ መፈለግ፡... የሚለው፡ ቃል፡... መግባቶች፡ መፈለጎች፡ ተብሎ፡ ወደ፡ ብዙ፡ ቁጥር፡ አይለወጥም ። በምሥጢር፡ አርእስትን፡ የሚመስል፡ ሳቢ ዘር፡ የሚባል፡ ቃል፡ አለ ። እርሱም፡ አፈላለግ ፤ አገባብ፡ እንደማለት፡ ያለ፡ ነው ። ሳቢ ዘር፡ ወደ፡ ብዙ፡ ቁጥር፡ ሊለወጥ፡ ይችላል፡ ይኸውም፡ አፈላለጎች፡ አገባቦች፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

ቦዝ፡ አንቀጽ፡ በኅላፊና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ ይነገራል ።
ምሳሌ ። ፈልጎ ፤ ገብቶ ፤ ... (ኅላፊ፡ ቦዝ)

ይፈልግ ፤ ይግባ ፤ ... (ትንቢታዊ፡ ቦዝ)፡
ቦዝ፡ አንቀጽ፡ ከላይ፡ እንደተጻፈው፡ ብቻውን፡ ሲነገር፡ አንዳች፡ የንግግር፡ ስሜት፡ አይገለጽበትም ። ነገር፡ ግን፡ ከግሥ፡ ረዳቶች፡ ጋር፡ ሲነገር፡ ኅላፊውም፡ ትንቢቱም፡ ማስሪያ፡ አንቀጽ፡ (ወቢይ፡ አንቀጽ፡) ይሆናል ። (ቁ. 153 እይ ።) ኅላፊ፡ ቦዝ፡ ያለ፡ ግሥ፡ ረዳት፡ ከሌሎች፡ ግሦች፡ ጋር፡ ሲነገር፡ የጊዜው፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ይሆናል ። ይህንንም፡ ሁሉ፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናስረዳለን ።
ምሳሌ ፤ (ሀ) ማስሪያ፡ አንቀጽ፡ ሲሆን፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።

ፈልጎአል ፤ ፈልጎ፡ ነበር፡ ገብቶአል፡ ገብቶ፡ ነበር ።
ይፈልግአል ፤ ይፈልግኝ ነበር ፤ ይገባል ፤ ይገባ፡ ነበር ።
(ለ) ተውሳክ፡ ግሥ፡ ሲሆን፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።
ተማሪ፡ መጽሐፉን፡ ፈልጎ፡ አገኘ ።
ተማሪውን፡ ከቤት፡ ገብቶ፡ አየሁት ።

«ግሣዊ፡ ቅጽል፡» በየዋህ፡ ኅላፊ፡ ጊዜያት፡ «የ» በአሁንና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ «የም፡ የሚ፡» የሚል፡ መስተዋምራዊ፡ አገባብ፡ እየተጨመረበት፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው ። በግሰዝ፡ ስዋሰው፡ «ግልስ፡ ቅጽል፡ ሳድስ፡ ቅጽል፡ ተብሎ፡ ይጠራል ።

ምሳሌ፡ የፈለገ፡ የገባ፡ የሆነ፡ የነበረ፡ ... (ኅላፊ፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡)
የሚፈልግ፡ የሚገባ፡ የምሆን፡ የምኖር፡ ... (ትንቢታዊ፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡)

«ዘር፡» የሚባለው፡ ከግሥ፡ ከፍል፡ የሚገኘው፡ ወይም፡ ግሥን፡ የሚያስገኝው፡ የግብር፡ ስም፡ ነው ።
ምሳሌ ፤ ፍለጋ፡ ፍላጎት፡ ሁኔታ፡ አለኝታ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው ።

(ሀ) የግሥ፡ ስልቶች፡ ስንት፡ ናቸው ?
ወቢይ፡ አንቀጽ፡ እንዴት፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው ?
ዋነኛው፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ እንደምን፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው ?
አዋዋይ፡ አንቀጽና፡ ንኡስ፡ አንቀጽ፡ እንዴት፡ ያሉ፡ ቃላት፡ ናቸው ?
ለነዚህ፡ ለተጻፉት፡ ጥያቄዎች፡ ለያንዳንዳቸው፡ ፩፡ ፩፡ ምሳሌ፡ እምጣ ።

(ለ) አርእስት፡ የተባለውን፡ በምሳሌ፡ ንገረኝ ።
ኅላፊ፡ ቦዝና፡ ትንቢታዊ፡ ቦዝ፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ « መረቀ ፤ ረገመ ፤ ገደለ »
በሚል፡ ግሥ፡ አስረዳኝ ። በወቢይ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ « ኅላፊ ፤ የአሁንና፡ ትንቢት ፤ » የተባሉትን፡ ጊዜያቶች፡ በነዚህ፡ ግሦች፡ እያረባህ፡ አስረዳኝ ።
ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ዘር፡ የሚባለውን፡ በምሳሌ፡ አስረዳኝ ።
(ሐ) ከዚህ፡ ባህሪ፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ፀቱን፡ የነገር፡ ስልቶችና፡ የቱን፡ ጊዜያቶች፡ እየለየህ፡ በየወገኑ፡ አመልክት ።

ከመሳፍንት፡ ዘመን፡ በኋላ፡ አልጋውን፡ የያዙ፡ አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ ናቸው ።
አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ የቀድሞ፡ ስማቸው፡ ከሣ፡ ይባላል፡ ነበር ። የትንሽ፡ ራስ፡ ዓሊን፡ ልጅ፡ ወይዘሮ፡ ተዋበችን፡ አግብተው፡ ከራስ፡ ዓሊ፡ በታች፡ በተራ፡ ወታደርነት፡ ሲኖሩ፡ በኑሮአቸው፡ ተመረሩና፡ ሸፈቱ ።

አማታቸው፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ወደ፡ ጎጃም፡ ዘምተው፡ ሳሉ፡ ከራስ፡ ዓሊ፡ እናት፡ ከእቲጌ፡ መነን፡ ጋር፡ ተዋጉ ። እቲጌ፡ መነንን፡ ድል፡ አደረጉዋቸውና፡ ወዲያው፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ወዳሉበት፡ ወደ፡ ጎጃም፡ ገወገሡ ። ጦርነት፡ ገጥመው፡ ከተዋጉ፡ በኋላ፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ድል፡ ሆኑና፡ ሸሹተው፡ ወደ፡ ሸዋ፡ ገቡ ።

ቋረኛው፡ ከሣ፡ አባ፡ ታጠቅ፡ በያገሩ፡ እየተዋጉ፡ አገር፡ ሲያሳምኑ፡ ፪ ዓመት፡ ያህል፡ ቁዩ ። በ፲፱፻፵፭፡ ዓ፡ ም፡ ወደ፡ ሸዋ፡ መጥተው፡ የሸዋን፡ ባለአልጋ፡ ምኒልክን፡ (በኋላ፡ አጼ፡ ምኒልክ፡ የተባሉትን፡) አግኝተው፡ ይዘው፡ ተመለሱ ። አጼ፡ ምኒልክ፡ በዚያን፡ ጊዜ፡ የ፲፱፡ ዓመት፡ ልጅ፡ ነበሩ፡ ይባላል ። ከዚያም፡ በኋላ፡ አባ፡ ታጠቅ፡ ከሣ፡ ወደ፡ ስሜን፡ ሄደው፡ ደጃች፡ ውቤን፡ ወግተው፡ ስሜን፡ ላይ፡ በዳላሉ፡ በአፁን፡ ሰላማ፡ እጅ፡ ተቀብተው፡ አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ ተብለው፡ ነገሡ ።

የአጼ፣ ቴዎድሮስ፣ የመጀመሪያ፣ አላባቸው፣ መላ፣ ኢትዮጵያን፣ አስማምተው፣
 ሽፍታንና፣ ወንበደን፣ አጥፍተው፣ ለመግዛት፣ ነበር፣ ይበላል። በኋላ፣ ግን፣ በሕዝብ፣
 ጠባይ፣ ተመረፋና፣ የፈተኛው፣ አላባቸው፣ አየጉደለ፣ ሄደ። ከዚህም፣ በኋላ፣ ሊቃ-
 ውንቅና፣ ሕዝቡ፣ አሊረው፣ ከባድ፣ ሰው፣ ጋር፣ አጣሉአቸው። መኳንንቱና፣ በላገሩም፣
 በያለበት፣ ከቃቸው። በመጨረሻም፣ ሰር፣ ሮቤርት፣ ኖፒዶር፣ የሚባል፣ የእንግሊዝ፣
 የጦር፣ አበጋዝ፣ የሀንድ፣ ወታደሮችን፣ ይዘ፣ መጥቶ፣ ከበባቸው። እርሳቸውም፣ ብቻ
 ሞቱን፣ እንደተሩ፣ አይተው፣ ወደ፣ መቅደላ፣ ገቡ። በዚያም፣ የተቃላቸውን፣ ያህል፣
 ከተከላከሉ፣ በኋላ፣ ጦሩ፣ ገፍቶ፣ ቢደርስባቸው፣ አልማረከም፣ ብለው፣ በገዛ፣ እጃቸው፣
 ሕይወታቸውን፣ አላልፈው፣ ሞቱ። ስለ፣ አጼ፣ ቴዎድሮስ፣ ታሪክ፣ ከፍ፣ ያለ፣ መጽሐፍ፣
 ይገኛ፣ ይሆናል።

ከአጼ፣ ቴዎድሮስ፣ ሞት፣ በኋላ፣ የላባቸው፣ በላባት፣ ተከለ፣ ጊዮርጊስ፣ አጼ፣
 ተባለው፣ አልጋውን፣ ያዙ። እርሳቸውም፣ ቀድሞ፣ ከአጼ፣ ቴዎድሮስ፣ በታች፣ በተገ-
 ኙነት፣ ላሉ፣ ወሉ፣ ላይ፣ በተደረገው፣ ጦርነት፣ ጀግንነታቸውን፣ በላላቸው፣ ተመስገነው፣
 ታፍረው፣ ይኖሩ፣ ነባር። አጼ፣ ተከለ፣ ጊዮርጊስ፣ ተወላጅነታቸው፣ ነገደ፣ ዛጌ፣ ከሚባ-
 ለው፣ ከአገው፣ ላባታ፣ ነው፣ እንጂ፣ ከሰሎሞን፣ ዘር፣ አድደለም። ስለዚህም፣ ጎጃምች፣
 በየጊዜው፣ እንገዛም፣ እያሉ፣ ስለአወኩአቸው፣ ወደ፣ ጎጃም፣ ዘምተው፣ ነበር። በዚያም፣
 ድል፣ አድርገው፣ ደጃች፣ ተድላን፣ ይዘው፣ አገሩን፣ ለራሱ፣ አዳል፣ ሰጥተው፣ ተመለሱ።
 የዓመት፣ ያህል፣ እንደገዙ፣ በትግራይ፣ አባ፣ በዝብዝ፣ ደጃች፣ ከሣ፣ ተነውባቸውና፣ ወደ፣
 ትግራይ፣ ዘመቱ፣ በውጊያውም፣ ላይ፣ ድል፣ ሆነው፣ ተያዙና፣ አባ፣ ሰላማ፣ በሚባል፣
 ስፍራ፣ ታሰረው፣ ሞቱ።

ከዚያም፣ በኋላ፣ ደጃች፣ ከሣ፣ (አጼ፣ ዮሐንስ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ተባለው፣ ፲፮፣
 ዓመት፣ ገዙ። ከርሳቸውም፣ ቀጥሎ፣ የሸዋው፣ ንጉሥ፣ አጼ፣ ምኒልክ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣
 ተባለው፣ ፳፻፣ ዓመት፣ ገዙ። የእነዚህ፣ የሁለቱ፣ ታላላቅ፣ ነገሥታት፣ ታሪክ፣ በሌላ፣
 መጽሐፍ፣ ከፍ፣ እያለ፣ ተጽፎ፣ ይገኛል።

ክፍል ፩፣ የግሥ፣ አረባብ።

— 201 —

የመሆን፣ ግሥ፣

የመሆን፣ ግሥ፣ እርባታ፣ የሚከተለው፣ ነው። እርባታውም፣ በሁለት፣ እኩ-
 ሄድ፣ ይመደባል። ሸኛው፣ ሁኔታን፣ ያመለክታል። ይተኛውም፣ በስፍራው፣ ላይ፣ መገ-
 ኘትን፣ ወይም፣ መኖርን፣ ያመለክታል።

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ።

1. የአሁን፣ ጊዜያት፡

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
፩፡ እኔ፡ ነኝ፡	፩፡ እኛ፡ ነን፡	፩፡ እኔ፡ አለሁ፡	፩፡ እኛ፡ አለን፡
ዘ፡ አንተ፡ ነህ፡	ዘ፡ እናንተ፡ ነህትሁ፡	ዘ፡ አንተ፡ አለህ፡	ዘ፡ እናንተ፡ አላችሁ፡
ዘ፡ አንቺ፡ ነሽ፡	ዘ፡ እናንተ፡ ነሽትሁ፡	ዘ፡ አንቺ፡ አለሽ፡	ዘ፡ እናንተ፡ አላችሁ፡
ር፡ እርሱ፡ ነው፡	ር፡ እነርሱ፡ ናቸው፡	ር፡ እርሱ፡ አለ፡	ር፡ እነርሱ፡ አሉ፡
ር፡ እርሷም፡ ነች(ናት)	ር፡ እነርሷም፡ ናቸው፡	ር፡ እርሷም፡ አለች፡	ር፡ እነርሷም፡ አሉ፡

ማስገንዘቢያ፡

የአግርኛ፣ ግሥ፣ እኔ፣ አንተ፡ . . . የሚለው፣ ተውሳጠ፣ ግሥ፣ ሳይጨመርበትም፣
 ሊረባ፣ ይችላል።

2. ጎሳፊ፣ ጊዜያት

፩፡ ነበርሁ፡	፩፡ ነበርን፡	፩፡ ነበርሁ፡	፩፡ ነበርን፡
ዘ፡ ነበርህ፡	ዘ፡ ነበራችሁ፡	ዘ፡ ነበርህ፡	ዘ፡ ነበራችሁ፡
ዘ፡ ነበርሽ፡	ዘ፡ ነበርሽ፡	ዘ፡ ነበርሽ፡	ዘ፡ ነበርሽ፡
ር፡ ነበረ፡	ር፡ ነበሩ፡	ር፡ ነበረ፡	ር፡ ነበሩ፡
ር፡ ነበረች፡	ር፡ ነበሩ፡	ር፡ ነበረች፡	ር፡ ነበሩ፡

3. ትንቢታዊ፣ ጊዜያት።

፩፡ እሆናለሁ፡	፩፡ እንሆናለን፡	፩፡ እኖራለሁ፡	፩፡ እንኖራለን፡
ዘ፡ ትሆናለህ፡	ዘ፡ ትሆናለችሁ፡	ዘ፡ ትኖራለህ፡	ዘ፡ ትኖራለችሁ፡
ዘ፡ ትሆናለሽ፡	ዘ፡ ትሆናለችሁ፡	ዘ፡ ትኖራለሽ፡	ዘ፡ ትኖራለችሁ፡
ር፡ ትሆናለህ፡	ር፡ ይሆናሉ፡	ር፡ ይኖራል፡	ር፡ ይኖራሉ፡
ር፡ ትሆናለች፡	ር፡ ይሆናሉ፡	ር፡ ትኖራለች፡	ር፡ ይኖራሉ፡

(ለ) ትእዛዝ፣ አንቀጽ፡

፩፡ ልሁን፡	፩፡ እንሁን፡	፩፡ ልኑር፡	፩፡ እንኑር፡
ዘ፡ ሁን፡	ዘ፡ ሁኑ፡	ዘ፡ ኑር፡	ዘ፡ ኑሩ፡
ዘ፡ ሁኝ፡	ዘ፡ ሁኑ፡	ዘ፡ ኑር፡	ዘ፡ ኑሩ፡
ር፡ ይሁን፡	ር፡ ይሁኑ፡	ር፡ ይኑር፡	ር፡ ይኑሩ፡
ር፡ ትሁን፡	ር፡ ይሁኑ፡	ር፡ ትኑር፡	ር፡ ይኑሩ፡

(ሐ) አዋቂዎች ስርዓቶች

አ— ምክንያታዊ አዋቂዎች

1. ግላፊ ጊዜያት

አጠቃላይ	ብዙ	አጠቃላይ	ብዙ
አ— ብዙን ጥፍ	አ— ብዙን ጥፍ	አ— ጥፍ ሲሆን	አ— ጥፍ ሲሆን
አ— ብዙን ጥፍ	አ— ብዙን ጥፍ	አ— ጥፍ ሲሆን	አ— ጥፍ ሲሆን
አ— ብዙን ጥፍ	አ— ብዙን ጥፍ	አ— ጥፍ ሲሆን	አ— ጥፍ ሲሆን

2. የአውንፍ የትንቢት ጊዜያት

አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን
አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን
አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን
አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን	አ— ብዙን

ማስገንዘቢያ ከዚህ በላይ የተጻፈው ምክንያታዊ አዋቂዎች ስርዓቶች ሲሆኑ ለአንድ ሰዓት የሚቆይ ሲሆን ለሌላው ሰዓት የሚቆይ ሲሆን ለሌላው ሰዓት የሚቆይ ሲሆን...

ዘ— ተምሳሌ አዋቂዎች

1. ግላፊ ጊዜያት

አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል
አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል
አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል
አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል	አ— በወንጌል

ማስገንዘቢያ ከዚህ በላይ የተጻፈው ስርዓቶች የሚቆይ የግሥ ሰዓት ሲሆን ለሌላው ሰዓት የሚቆይ ሲሆን ለሌላው ሰዓት የሚቆይ ሲሆን...

2. የአውንፍ የትንቢት ጊዜያት

አጠቃላይ	ብዙ	አጠቃላይ	ብዙ
አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ
አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ
አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ	አ— አንድን ጥፍ

(መ) ግላፊ ስርዓቶች

አርአዕት

መሆን መኖር

በዘ ስርዓቶች

1. ግላፊ ጊዜያት

ሆኖ ጥፍ

2. የአውንፍ የትንቢት ጊዜያት

አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን
አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን
አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን
አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን	አ— አንድን

ግላፊ ስርዓቶች

ግላፊ ጊዜያት — የነበረው የነበረው አንድ ሰዓት ሲሆን የአውን ጊዜያት — የአውን ጊዜያት አንድ ሰዓት ሲሆን የትንቢት ጊዜያት — የትንቢት ጊዜያት አንድ ሰዓት ሲሆን...

ዘር

ወንጌል አንድን መሆን ነገር አደጋ መኖር

የመሆን ግሥ ስርዓቶች ወጥነት ከሆነው ከተደራገደው በፊት ስለሆነው ከላይ አንድ ሰዓት በየወንጌል አርአዕት ብቻ የሚቆይ ሲሆን ለሌላው ሰዓት የሚቆይ ሲሆን...

— 203 —

የመኖር፡ (ወይም፡ የአለኝ፡ ማለት)፡ ግሥ።

የመኖር፡ ግሥ፡ የሚከተለው፡ ነው። የመኖር፡ ግሥ፡ ሁለት፡ ዓይነት፡ ትርጓሜ፡ አለው። አንደኛው፡ በቦታው፡ ላይ፡ የመኖርን፡ ወይም፡ የመገኘትን፡ ምግባር፡ የሚያመለክተው፡ ነው። የእርሱም፡ መደቡ፡ ከመሆኑ፡ ግሥ፡ ስለሆነ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በቁ፡ 202፡ አረበቡን፡ አሳይተናል። አሁን፡ ግን፡ በልዩ፡ መደብ፡ የምንጽፈው፡ የመኖር፡ ግሥ፡ የሚገኝበት፡ ወይም፡ የአለኝ፡ ማለት፡ ምግባር፡ የሚገለጽበት፡ ነውና፡ ልዩነቱን፡ በየስልቱ፡ መመርመር፡ ነው።

(ሀ) ዐቢይ፡ አንቀጽ።

1. የአሁን፡ ጊዜያት።

ነጠላ፡	ብዙ፡
አ— አለኝ፡	አ— አለን፡
ዘ— { አለህ፡ አለኸ፡	ዘ— አላችሁ፡
ዘ— { አለው፡ አላት፡	ዘ— አላቸው፡

2. ግላ፡ ጊዜያት።

አ— ነበረኝ፡	አ— ነበረን።
ዘ— { ነበረህ፡ ነበረኸ፡	ዘ— ነበራችሁ።
ዘ— { ነበረው፡ ነበረት፡	ዘ— ነበራቸው።

3. ትንቢታዊ፡ ጊዜያት።

አ— ይኖረኛል፡	አ— ይኖረናል፡
ዘ— { ይኖርሃል፡ ይኖርኸል፡	ዘ— ይኖራችኋል፡
ዘ— { ይኖረዋል፡ ይኖራታል፡	ዘ— ይኖራቸዋል፡

(ለ) ትእዛዝ፡ አንቀጽ።

አ— ይኑረኝ፡	አ— ይኑረን፡
ዘ— { ይኑርህ፡ ይኑርኸ፡	ዘ— ይኑራችሁ፡
ዘ— { ይኑረው፡ ይኑራት፡	ዘ— ይኑራቸው፡

ግስገንዘቢያ፡ እንዲኖረኝ፡ ይሁን፡ እንዲኖርህ፡ ይሁን፡ እያለም፡ ይረባል።

(ከ) አዋቂ፡ አንቀጽ።

ከ— ምክንያታዊ፡ አዋቂ።

1. ግላ፡ ጊዜያት።

ነጠላ፡	ብዙ፡
አ— ኖሮኝ፡ ቢሆን፡	አ— ኖርን፡ ቢሆን፡
ዘ— { ኖርህ፡ ቢሆን፡ ኖርኸ፡ ቢሆን፡	ዘ— ኖርአችሁ፡ ቢሆን፡
ዘ— { ኖርት፡ ቢሆን፡ ኖርአት፡ ቢሆን፡	ዘ— ኖርአቸው፡ ቢሆን፡

2. የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት።

አ— ቢኖረኝ፡	አ— ቢኖረን፡
ዘ— { ቢኖርህ፡ ቢኖርኸ፡	ዘ— ቢኖራችሁ፡
ዘ— { ቢኖረው፡ ቢኖራት፡	ዘ— ቢኖራቸው፡
አ— ይኖረኝ፡ ዘንድ፡	አ— ይኖረን፡ ዘንድ፡
ዘ— { ይኖርህ፡ ዘንድ፡ ይኖርኸ፡ ዘንድ፡	ዘ— ይኖራችሁ፡ ዘንድ፡
ዘ— { ይኖረው፡ ዘንድ፡ ይኖራት፡ ዘንድ፡	ዘ— ይኖራቸው፡ ዘንድ፡

ግስገንዘቢያ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ የተጻፈው፡ ምክንያታዊ፡ አዋቂ፡ ላልገደ፡ ለ፡ የሚል፡ ቃል፡ እየተጨመረበት፡ ይረባል። ይኸውም፡ እንዲኖረኝ፡ ቢኖረኝ፡ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው።

ከ— ምክንያታዊ፡ አዋቂ።

1. ግላ፡ ጊዜያት።

አጽትና፡ ምኞት፡	አ— በኖረኝ፡ ነበር፡	አ— በኖረን፡ ነበር፡
	ዘ— { በኖረህ፡ ነበር፡ በኖረኸ፡ ነበር፡	ዘ— በኖራችሁ፡ ነበር፡
	ዘ— { በኖረው፡ ነበር፡ በኖራት፡ ነበር፡	ዘ— በኖራቸው፡ ነበር፡

2. የአሁንና የትንቢት ጊዜያት

ጸደቀው ምንጭ	አካል	ነበረ	በዘ
		ይኖረኝ፣ ነበር፣	አፋኝ፣ ነበር፣
		ይኖርህ፣ ነበር።	ይኖረኝሁ፣ ነበር።
		ይኖርሽ፣ ነበር።	ይኖረኛሁ፣ ነበር።

(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ፡

አርአስት

መኖር፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለት፡

በዝ፣ አንቀጽ፡

1. ጎላፊ፣ ጊዜያት፡

ነበር፣ ኖሮ

2. የአሁንና የትንቢት ጊዜያት፡

አ	ይኖረኝ	አ	ይኖረን
ዜ	ይኖርህ	ዜ	ይኖረኝሁ
ዘ	ይኖርሽ	ዘ	ይኖረኛሁ
ደ	ይኖረው	ደ	ይኖረኛው
ደ	ይኖራት	ደ	ይኖራችሁ

ግንዛቤ፣ ቅጽል

ጎላፊ፣ ጊዜያት፡—የነበረኝ፣ የነበረህ፣ . . . አያለ፣ ይረባል

የአሁን፣ ጊዜያት፡—የአለኝ፣ የአለህ፣ . . . አያለ፣ ይረባል

ትንቢታዊ፣ ጊዜያት፡—የሚኖረኝ፣ የሚኖርህ፣ . . . አያለ፣ ይረባል

ዘር፣ ላቢዘር

አለኝታ፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለት፣ መኖር፣ ንብረት

— 204 —

የመኖር፣ ግሥ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ እንደተጻፈው፣ በየዋህ፣ እርባታ፣ ብቻ፣ ይረባል፡ እንጂ፣ ዝርዝር፣ እርባታ፣ የለውም። በንባብ፣ ተግባርን፣ ሲመስል፣ በምሥጢር፣ ገቢር፣ ነው። « መያዝ፣ ማግኘት » የሚባሉት፣ ግሥ፣ ይዛመዱታል። እንደ፣ ልማድ፣ ሆኖ፣ ገቢርን፣ ሳይስብም፣ ይነገራል፣ እንጂ፣ መሳብ፣ ይገባው፣ ነበር። በግዕዙም፣ ሳዋስው፣ « በ፣ አልበ » የሚለው፣ የመኖር፣ ግሥ፣ በዱሮ፣ ጊዜ፣ ገቢርን፣ ይስብ፣ ነበር፣ ይባላል። ይኸውም፣ « ሐመር፣ ሐዳስ፣ ዘአልብኪ፣ ነውረ » በማለቱ፣ ይታያል።

ክፍል፣ ፯፣ የግሥ፣ ሙሉ፣ እርባታ

— 205 —

ግሥ፣ በየወገኖቹው፣ እርባታ፣ እንዲመች፣ የሚከተሉት፣ ግሥ፣ አለቀች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ።

- 1) መፈለግ፡—መድረሻው፣ ገእዝ፣ ለሆነ፣ ግሥ፣ (ለ፣ ከሚሆን፣ በቀር።)
- 2) መክፈል፡—መድረሻው፣ “ለ” የሚል፣ ግዕዝ፣ ፊደል፣ ለሆነ፣ ግሥ።
- 3) መግባት፡—መድረሻው፣ ራብ፣ ለሆነ፣ ለማናቸውም፣ ግሥ።
- 4) መከተል፡—በመነሻው፣ ተ፣ የሚል፣ ፊደል፣ ለሚገኝበት፣ ግሥ።
- 5) ማወቅ፡—መነሻው፣ አ፣ ዐ፣ ለሆነ፣ ግሥ።
- 6) መውደድ፡—በደጊም፣ ለሚነገር፣ ግሥ።

— 206 —

በደጊም፣ የሚነገር፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ጊዜ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ ሸኛው፣ ቀለም፣ ጠብቆ፣ የሸኛው፣ ተውጦ፣ ይነገራል። ይኸውም፣ ወደደ፣ ብሎ፣ ይወዳል፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው። ይሁን፣ እንጂ፣ በጽሕፈት፣ ላይ፣ የማጥበቂያ፣ ምልክት፣ ገና፣ ስላልተደነገገ፣ ፊደሉ፣ ሳይጉድል፣ እንዲጻፍ፣ ወስነናል።

ምሳሌ፡ የመውደድ፣ ግሥ፣ ትንቢቱን፣ ይወዳል፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ይወድዳል፣ ማለት፣ የመፍሰስ፣ ግሥ፣ (ትንቢቱን)፣ ይፈላል፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ይፈስሳል፣ ማለት፣ የተሻለ፣ ይሆናል።

— 207 —

መድረሻው፣ “ለ” የሆነ፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ሙሉ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ የሚሆን፣ ባዕድ፣ መነሻን፣ ሲያበጅ፣ ይገኛል፣ ይኸውም፣ ገድያለሁ፣ ትገድያለሽ፣ ገድዬ፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው።

መድረሻው፣ ራብ፣ የሆነ፣ ግሥ፣ በንኡስ፣ አንቀጽ፣ የ “ተ” ፊደል፣ ይጨመርበታል። ይኸውም፣ መግባት፣ መብላት፣ ገብቶ፣ በልቶ፣ « ይላል፣ ማለት፣ ነው።

በመነሻ፣ «ተ» የሚገኝበት፣ ግሥ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ “ተ” ይዋጣል። ይኸውም፣ ይከተላል፣ ይቀመጣል፣ ይላል፣ እንጂ፣ ይትከተላል፣ ይትቀመጣል፣ አይልም፣ ማለት፣ ነው። ይህ፣ ሙሳ፣ ለመላው፣ አይደለም። “ተኛ፣ ተለመ፣ ተረጉመ” የሚባሉት፣ ግሥ፣ ይተኛል፣ ይተልማል፣ ይተረጉማል፣ ሲያሰኙ፣ ይገኛሉ።

— 208 —

የግሥ፣ እርባታ፣ ምንም፣ አንኳ፣ በአንዳንድ፣ ላይ፣ ጥቂት፣ ጥቂት፣ ልዩነት፣ ቢኖረው፣ መደቡ፣ አንድ፣ ዓይነት፣ ነው።

እነሆ፣ « መፈለግ፣ የሚለውን፣ ግሥ፣ በሙሉ፣ እርባታ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እያረባረባ፣ እንገልጻለን » የዋህ፣ እርባታ፣ የምንለው፣ እኔ፣ አንተ፣ . . . በሚያሰኘው፣ የእርባታ፣ መራእየተመራ፣ በቀላሉ፣ የሚረባው፣ ነው። ይኸውም፣ እፈልጋለሁ፣ ትፈልግክለህ፣ . . . የሚለው፣ ነው። (ቁ. 209፣ እይ.) ዝርዝር፣ እርባታ፣ የሚባለውም፣ እኔን፣ አንተን፣ . . . የሚያሰኝ፣ የተላበሰ፣ አጻፋ፣ በሚጨመርበት፣ የእርባታ፣ መራእየተመራ፣ በሰፊው፣ የሚዘረዘረው፣ ነው። ይኸውም፣ « እፈልገዋለሁ፣ ይፈልግኛል፣ . . . የሚለው፣ ነው። (ቁ. 210፣ እይ.)

— 209 —

የግሥ፣ መፈለግ፣ የዋህ፣ አርባታ፡

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ፡

1. ጎላፈ፣ ጊዜያት፡

ነጠላ፡	ብዙ፡
የዋህ፡ ጎላፈ = ስ— ፈለግሁ፡	ስ—ፈለግን፡
ደ— ፈለግህ፡	ደ—ፈለግህችሁ፡
፫— ፈለግሽ፡	፫—ፈለግሽሁ፡
፫— ፈለግ፡	፫—ፈለግ፡
፫— ፈለግች፡	፫—ፈለግች፡
የቅርብ፡ ጎላፈ = ስ— ፈለግህአሁ፡	ስ—ፈለግንአሁ፡
ደ— ፈለግህአሁ፡	ደ—ፈለግህችሁአሁ፡
፫— ፈለግሽአሁ፡	፫—ፈለግሽችሁአሁ፡
፫— ፈለግአሁ፡	፫—ፈለግሁአሁ፡
፫— ፈለግሽችሁ፡	፫—ፈለግሁችሁ፡

ግስገንዘቢያ = አ፡ ተውጦ፡ ፈለግሃል፡ ፈለግሃል፡ ... እየተባለም፡ ይነገራል፡

የሩቅ፡ ጎላፈ = ስ— ፈለግ፡ ነበር፡	ስ—ፈለግን፡ ነበር፡
ደ— ፈለግህ፡ ነበር፡	ደ—ፈለግህችሁ፡ ነበር፡
፫— ፈለግሽ፡ ነበር፡	፫—ፈለግሽሁ፡ ነበር፡
፫— ፈለግ፡ ነበር፡	፫—ፈለግ፡ ነበር፡
፫— ፈለግች፡ ነበር፡	፫—ፈለግችሁ፡ ነበር፡

2 የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡

የቅርብ = ስ— ልጄልግ፡ ነው፡	ስ—ልጄልግ፡ ነው፡
ደ— ልጄልግ፡ ነው፡	ደ—ልጄልግ፡ ነው፡
፫— ልጄልግ፡ ነው፡	፫—ልጄልግ፡ ነው፡
፫— ልጄልግ፡ ነው፡	፫—ልጄልግ፡ ነው፡
፫— ልጄልግ፡ ነው፡	፫—ልጄልግ፡ ነው፡

የዋህ = ስ— አፈልግአሁ፡	ስ—አንፈልግአሁ፡
ደ— ጎፈልግአሁ፡	ደ—ጎፈልግህችሁ፡
፫— ጎፈልግሽአሁ፡	፫—ጎፈልግሽችሁ፡
፫— ይፈልግአሁ፡	፫—ይፈልግሁ፡
፫— ጎፈልግሽችሁ፡	፫—ጎፈልግሁችሁ፡

ግስገንዘቢያ = (ሀ) አ፡ ተውጦ፡ አፈልጋለሁ፡ ጎፈልጋለሁ፡ ... እየተባለ፡ ይነገራል፡

(ለ) የጥርጥር፡ ምግባር፡ በሚነገርበት፡ ጊዜያት፡ አፈልግ፡ ይሆናል፡ ጎፈልግ፡ ይሆናል፡ ጎፈልግ፡ ይሆናል፡ እያለ፡ ይረባል፡

(ለ) ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡

1. የአሁን፡ ጊዜያት፡

ነጠላ፡	ብዙ፡
ስ— ልፈልግ፡	ስ—አንፈልግ፡
ደ— ፈልግ፡	ደ—ፈልግ፡
፫— ፈልግ፡	፫—ፈልግ፡
፫— ይፈልግ፡	፫—ይፈልግ፡
፫— ጎፈልግ፡	፫—ጎፈልግ፡

2. ትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡

ስ— እንድፈልግ፡ ይሁን፡	ስ—እንድንፈልግ፡ ይሁን፡
ደ— እንድትፈልግ፡ ይሁን፡	ደ—እንድትፈልግ፡ ይሁን፡
፫— እንድትፈልግ፡ ይሁን፡	፫—እንድትፈልግ፡ ይሁን፡
፫— እንዲፈልግ፡ ይሁን፡	፫—እንዲፈልግ፡ ይሁን፡
፫— እንድትፈልግ፡ ይሁን፡	፫—እንድትፈልግ፡ ይሁን፡

(ሐ) አዋዋይ፡ አንቀጽ፡

ስ፡ ምክንያታዊ፡ አዋዋይ፡

1. ጎላፈ፡ ጊዜያት፡

የዋህ፡ ጎላፈ ስ— ብፈልግ፡ ኖር፡	ስ—ብንፈልግ፡ ኖር፡
ደ— ብትፈልግ፡ ኖር፡	ደ—ብትፈልግ፡ ኖር፡
፫— ብትፈልግ፡ ኖር፡	፫—ብትፈልግ፡ ኖር፡
፫— ቢፈልግ፡ ኖር፡	፫—ቢፈልግ፡ ኖር፡
፫— ብትፈልግ፡ ኖር፡	፫—ብትፈልግ፡ ኖር፡

ግስገንዘቢያ፡ «ኖር»፡ የሚለው፡ ረዳቱ፡ ግሥ፡ ቀርቶ፡ ብቻውንም፡ ይነገራል፡ ይኸውም፡ «ብፈልግ፡ ብትፈልግ፡ ... ይላል፡ ግለት፡ ነው፡ በዚህም፡ ጊዜ፡ ክፍሉ፡ ከትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡ ይሆናል፡

የሩቅ፡ ጎላፈ ስ— ፈለግ፡ ቢሆን፡ ኖር፡	ስ—ፈለግን፡ ቢሆን፡ ኖር፡
ደ— ፈለግህ፡ ቢሆን፡ ኖር፡	ደ—ፈለግህችሁ፡ ቢሆን፡ ኖር፡
፫— ፈለግሽ፡ ቢሆን፡ ኖር፡	፫—ፈለግሽሁ፡ ቢሆን፡ ኖር፡
፫— ፈለግ፡ ቢሆን፡ ኖር፡	፫—ፈለግ፡ ቢሆን፡ ኖር፡
፫— ፈለግች፡ ቢሆን፡ ኖር፡	፫—ፈለግችሁ፡ ቢሆን፡ ኖር፡

(ሐ) አዋቂ ስርዓት፡ (ለጣቢ)

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ነገሩ፡	በገጽ፡
ወለተኛ፡ ስ — አፈላግ፡ ዘንድ፡	ስ — አንፈላግ፡ ዘንድ፡
ደ — ትፈላግ፡ ዘንድ፡	ደ — ትፈላግ፡ ዘንድ፡
ፍ — ይፈላግ፡ ዘንድ፡	ፍ — ይፈላግ፡ ዘንድ፡
ጥንታዊ፡ ስ — አንዲፈላግ፡	ስ — አንዲፈላግ፡
ደ — አንድትፈላግ፡	ደ — አንድትፈላግ፡
ፍ — አንድትፈላግ፡	ፍ — አንድትፈላግ፡

ማስታወሻ፡ «አንድ፡» በማለት፡ ፈንታ፡ «ለ» የሚለው፡ ቃል፡ እየተጨመረ፡ አንድዚያው፡ ይረበል፡ ይኸውም፡ «አፈላግ፡ ለትፈላግ፡ ለትፈላግ፡ ... ይላል፡» ማለት ነው፡

ደ፡ — ተጽኦታዊ፡ አዋቂ፡

1. ጎሳ፡ ጊዜያት

ጸጸት፡ ስ — በፈላግ፡ ነበር፡	ስ — በፈላግ፡ ነበር፡
ደ — በፈላግ፡ ነበር፡	ደ — በፈላግ፡ ነበር፡
ፍ — በፈላግ፡ ነበር፡	ፍ — በፈላግ፡ ነበር፡

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ጸጸት፡ ስ — አፈላግ፡ ነበር፡	ስ — አንፈላግ፡ ነበር፡
ደ — ትፈላግ፡ ነበር፡	ደ — ትፈላግ፡ ነበር፡
ፍ — ይፈላግ፡ ነበር፡	ፍ — ይፈላግ፡ ነበር፡

ማስታወሻ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በጎሳ፡ ጊዜያት፡ የተነገረው፡ ቃል፡ «ነበር» የሚለውም፡ ሳይጨመርበት፡ «በፈላግ፡ በፈላግ፡ ... አያለ፡ ይረበል፡ ይኸውም፡ በጎሳ፡ ወይም፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ እየገባ፡ ጸጸትን፡ ምኞትን፡ የሚገልጽ፡ ነው፡

(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ

አርአቢት

መፈለግ

በገጽ፡ አንቀጽ

1. ጎሳ፡ ጊዜያት

ነገሩ፡	በገጽ፡
ስ — ፈላግ —	ስ — ፈላግ —
ደ — ፈላግ —	ደ — ፈላግ —
ፍ — ፈላግ —	ፍ — ፈላግ —

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ስ — አፈላግ —	ስ — አንፈላግ —
ደ — ትፈላግ —	ደ — ትፈላግ —
ፍ — ይፈላግ —	ፍ — ይፈላግ —

ግጥሙ፡ ቅጽ

1. ጎሳ፡ ጊዜያት

ስ — የፈላግ፡	ስ — የፈላግ፡
ደ — የፈላግ፡	ደ — የፈላግ፡
ፍ — የፈላግ፡	ፍ — የፈላግ፡

ማስታወሻ፡ የፈላግ፡ ሲሆን፡ «ፈላግ፡» ነበር፡ ፈላግ፡ ነበር፡ አያለ፡ ይረበል፡

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ስ — የፈላግ፡	ስ — የፈላግ፡
ደ — የፈላግ፡	ደ — የፈላግ፡
ፍ — የፈላግ፡	ፍ — የፈላግ፡

(መ) ንኡስ ስም፡ አንቀጽ፡ (ለጣቂ፡)

ውስጡ ፡ የ ፡

ነጠላ ፡

ብዙ ፡

መፈለጊያ ፡

መፈለጊያዎች ፡

ዘርፍ ፡ ለባዘር ፡

ፍለጋ ፡

ፍለጋዎች ፡

ፍላጎት ፡

ፍላጎቶች ፡

አፈላለግ ፡

አፈላለጎች ፡

- 210 -

የገጽ መፈለግ ፡ ዝርዝር ፡ እርባታ ፡

የአግርፍ ፡ ስምስሙ ፡ ዝርዝር ፡ እርባታው ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡ ነው ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በቁ. 209 ፡ በየዋህ ፡ እርባታ ፡ የጸፍናቸው ፡ ቃላት ፡ እንደገና ፡ ዝርዝር ፡ አጸፋ ፡ እየተሠራረባቸው ፡ ይረባሉ ፡ ይህንንም ፡ በፀረፍተ ፡ ነገር ፡ እየሞላን ፡ ለማስረፍት ፡ ስንል ፡ ተውላጠ ፡ ስሞችን ፡ በለቤትና ፡ ተላቢ ፡ እያደረግን ፡ ጽፈናል ፡ ተቀ. 211 ፡ እይ ፡

የ ፡ አ ፡ ፊደል ፡ ድምፁን ፡ ለተከታዩ ፡ አውርሶ ፡ እርሱ ፡ ፊት ፡ እንደሚታጣ ፡ በየስፍራው ፡ ተናግረናል ፡ ስለዚህም ፡ በሚከተለው ፡ እርባታ ፡ በእንዳንድ ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ «አ» እየተዋጠ ፡ መጻፉን ፡ አስተውል ፡ ይኸውም ፡ «አፈላለጋቸው አለሁ» ሊባል ፡ የሚገባው ፡ ቃል ፡ እፈላለጋቸዋለሁ ፡ እየተባለ ፡ ተጽፎአል ፡ ግለት ፡ ነው ፡ ነገር ፡ ግን ፡ አ ፡ ሳይዋጥ ፡ ቢጻፍም ፡ ሥረ ፡ ነገሩ ፡ እንዲሁ ፡ ነውና ፡ ጸፍሎ ፡ አያሰኝም ፡

የ ፡ ሀ ፡ ፊደል ፡ የግዕዝነት ፡ ድምፁ ፡ በልማድ ፡ ጠፍቶ ፡ እንደቀረ ፡ ካሁን ፡ በፊት ፡ ተናግረናል ፡ (ተ ፡ ቁ ፡ 172 እይ ፡) ስለዚህም ፡ የእርባታ ፡ መረው ፡ ሀ ፡ ግዕዝ ፡ አናጋሪ ፡ ድምፅ ፡ በተከተለው ፡ ጊዜ ፡ ከ ፡ ወደመዘን ፡ ይለወጣል ፡ ይኸውም ፡ «ፈለገህ» የሚለው ፡ ቃል ፡ ሲዘረዘር ፡ «ፈለግኸኝ» ፡ ፈለግኸው ፡ . . . ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ፡

- 211 -

ዝርዝር ፡ እርባታው ፡

		ወደ ፡ አንቀጽ ፡				ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡
የለቤት ፡ ተ.ቦ.	ተላቢ ፡ ተ.ቦ.	ን ፡ ላ ፡ ፊ ፡ ጊ ፡ ዜ ፡ ያ ፡ ት ፡			የአውገጥ ፡ የትግዢት ፡ ጊዜያት ፡	የአውገጥ ፡ ጊዜያት ፡
		የዋህ ፡ ገላፊ ፡	የቅርብ ፡ ገላፊ ፡	የራሱ ፡ ገላፊ ፡		
አፈ ፡	እኔን ፡	—	—	—	—	—
	አንተን ፡	ፈለገሁህ ፡	ፈልገህለሁ ፡	ፈልገህ ፡	እፈልግሃለሁ ፡	ፈልገህ ፡
	አንድን ፡	ፈለገሁህ ፡	ፈልገህለሁ ፡	ፈልገህ ፡	እፈልግሃለሁ ፡	ፈልገህ ፡
	እርሱን ፡	ፈለገሁት ፡	ፈልገህለሁ ፡	ፈልገው ፡	እፈልግሃለሁ ፡	ፈልገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገሁት ፡	ፈልገህለሁ ፡	ፈልገህት ፡	እፈልግሃለሁ ፡	ፈልገህት ፡
	እኛን ፡	—	—	—	—	—
	እናንተን ፡	ፈለገንሁ ፡	ፈልገንህሁ ፡	ፈልገንሁ ፡	እፈልግኋለሁ ፡	ፈልገንሁ ፡
	እነርሱን ፡	ፈለገንሁ ፡	ፈልገንህሁ ፡	ፈልገንሁ ፡	እፈልግኋለሁ ፡	ፈልገንሁ ፡
አንተ ፡	እኔን ፡	ፈለገኸኝ ፡	ፈልገኸህ ፡	ፈልገኸኝ ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገኝ ፡
	አንተን ፡	—	—	—	—	—
	አንድን ፡	—	—	—	—	—
	እርሱን ፡	ፈልገኸው ፡	ፈልገኸሁ ፡	ፈልገኸው ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገኸት ፡	ፈልገኸህት ፡	ፈልገኸት ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገት ፡
	እኛን ፡	ፈለገኸን ፡	ፈልገኸህን ፡	ፈልገኸን ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገን ፡
	እናንተን ፡	—	—	—	—	—
	እነርሱን ፡	ፈልገንሁ ፡	ፈልገንህሁ ፡	ፈልገንሁ ፡	ትፈልግኋለህ ፡	ፈልገንሁ ፡
አንድ ፡	እኔን ፡	ፈለገኸኝ ፡	ፈልገኸህ ፡	ፈልገኸኝ ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገኝ ፡
	አንተን ፡	—	—	—	—	—
	አንድን ፡	—	—	—	—	—
	እርሱን ፡	ፈልገኸው ፡	ፈልገኸሁ ፡	ፈልገኸው ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገኸት ፡	ፈልገኸህት ፡	ፈልገኸት ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገህት ፡
	እኛን ፡	ፈለገኸን ፡	ፈልገኸህን ፡	ፈልገኸን ፡	ትፈልግሃለህ ፡	ፈልገን ፡
	እናንተን ፡	—	—	—	—	—
	እነርሱን ፡	ፈልገንሁ ፡	ፈልገንህሁ ፡	ፈልገንሁ ፡	ትፈልግኋለህ ፡	ፈልገንሁ ፡
እርሱ ፡	እኔን ፡	ፈልገኝ ፡	ፈልገህ ፡	ፈልገኝ ፡	ይፈልግሃል ፡	ይፈልገኝ ፡
	አንተን ፡	ፈልገህ ፡	ፈልገሃል ፡	ፈልገህ ፡	ይፈልግሃል ፡	ይፈልገህ ፡
	አንድን ፡	ፈልገህ ፡	ፈልገሃል ፡	ፈልገህ ፡	ይፈልግሃል ፡	ይፈልገህ ፡
	እርሱን ፡	ፈለገው ፡	ፈልገሁ ፡	ፈልገው ፡	ይፈልግሃል ፡	ይፈልገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገት ፡	ፈልገህት ፡	ፈልገት ፡	ይፈልግሃል ፡	ይፈልግት ፡
	እኛን ፡	ፈለገን ፡	ፈልገህን ፡	ፈለገን ፡	ይፈልግሃል ፡	ይፈልገን ፡
	እናንተን ፡	ፈልግኸው ፡	ፈልግኸሁ ፡	ፈልግኸው ፡	ይፈልግኋል ፡	ይፈልግኸው ፡
	እነርሱን ፡	ፈልግኸው ፡	ፈልግኸሁ ፡	ፈልግኸው ፡	ይፈልግኋል ፡	ይፈልግኸው ፡

[illegible][illegible]

ባለቤት፡ ተባቢ፡ ተ. ቤ. ተ. ቤ.	አዋቂ፡ አንቀጽ፡ (አጣቂ፡)					
	ጥያቄ፡			ተግባር፡ አዋቂ፡ አንቀጽ፡		
	ገላ፡ ጊዜያት፡	የአዋቂ፡ የተገቢት፡ ጊዜያት፡	ገላ፡ ጊዜያት፡	የአዋቂ፡ የተገቢት፡	ገላ፡ ጊዜያት፡	የአዋቂ፡ የተገቢት፡
አርባ፡	አገ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንተ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
አፍ፡	አገ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንተ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
አፍ፡	አገ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንተ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
አፍ፡	አገ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንተ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
አፍ፡	አገ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንተ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አርባ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡
	አንቁ፡	በተፈለገ፡ ፍር፡	በተፈለገ፡ ዘንድ፡	አንድተፈለገ፡	በተፈለገ፡ ነበር፡	በተፈለገ፡ ነበር፡

ማስገንዘቢያ፡ ምክንያታዊ፡ አዋቂ፡ አንቀጽ፡ በጎላፊው፡ ጊዜያት፡ «ፍር፡» የሚለው፡ ረዳት፡ ግሥ፡ ሳይጨመርበትም፡ ይነገራል፡ ይኸውም፡ ብረልግህ፡ ብረልግህ፡ . . . እያለ፡ ይረባል፡ ማለት፡ ነው፡ «እንደ፡» በሚለውም፡ ፈንታ፡ «ለ» ተተክቶ፡ እንደዚያው፡ ይረባል፡ ይኸውም፡ ለረልግህ፡ ለረልግህ፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው፡

(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ፡

ከንኡስ፡ አንቀጽ፡ ከፍል፡ በዝ፡ አንቀጽ፡ እንደሌለው፡ ሁሉ፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡ አለው፡ (ቁ፡ 181-185 እይ፡) ግግዊ፡ ቅጽልም፡ እንደዚሁ፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ ይረባል፡

እርሳስ፡ ግን፡ የነገር፡ ስም፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአገሪቱ፡ አጻፋ፡ ብቻ፡ ይዘረዘራል፡ ይኸውም፡ መረለ፤ መረለግህ፡ መረለግህ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው፡ ቁ. 179-180፡ እይ፡)

- 212 -

ከዚህ፡ በላይ፡ በየዋህ፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ የተጻፈው፡ ግሥ፡ «መረለግ፡» ሕገኛ፡ ይባላል፡ እንደ፡ እርሱ፡ ሆነው፡ ወይም፡ ከዋቂት፡ ጥቂት፡ ልዩነት፡ በቀር፡ እርሱ፡ መስለው፡ የሚረቡ፡ ግሥችም፡ ሕገኞች፡ ይባላሉ፡ በእርሱ፡ አካሄድ፡ ለመርባት፡ የግዴታ፡ ግሥች፡ ግን፡ ሕገ፡ ወጦት፡ ይባላሉ፡

- 213 -

ሕገ፡ ወጥ፡ የሆኑ፡ ግሥች፡ በአራት፡ አካሄድ፡ ይለያሉ፡

(ሀ) በአዕማድ፡ ላይ፡ ቃላቸውን፡ ይለውጣሉ፡

(ለ) በንኡስ፡ አንቀጽቸው፡ ላይ፡ በዕድ፡ ፈደልን፡ ያመጣሉ፡

(ሐ) በቦዝ፡ አንቀጽቸው፡ ላይ፡ ፈደላቸውን፡ ይለውጣሉ፡ ወይም፡ ያጉድላሉ፡

(መ) በእርባታ፡ ላይ፡ አዲስ፡ ቃልን፡ ይወልዳሉ፡

- 214 -

በአዕማድ፡ ላይ፡ ቃላቸውን፡ የሚለውጡ፡ ግሥች፡ በዘጠኝ፡ አይደሉም፡ ከእነርሱም፡ ላይ፡ ጥቂቶቹ፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ የተጻፉት፡ ናቸው፡

ምሳሌ፡ «አለ፡» ላልቶ፡ ሲነገር፡ «መሆንን፡ ምግባር፡ እየገለጸ፡ በተደራጊነት፡ ዐምድ፡ የግሥ፡ ረዳት፡ ይሆናል፡ የእርሱ፡ አስደራጊ፡ «አሰኘ፡» ይላል፡ እንደዚሁ፡ ደግሞ፡ «ሆነ፡» ተደራጊ፡ ዐምድ፡ ነው፡ የእርሱ፡ አደራጊ፡ «አደረገ፡» የሚባለው፡ ግሥ፡ በሌላ፡ አዲስ፡ ቃል፡ መገንቱን፡ አስተውሏል፡

እኛ፡ ዝም፡ አለ፡ ዝም፡ አሰኘ፡ ድል፡ ሆነ፡ ድል፡ አደረገ፡ እያለ፡ ይረባል፡

— 215 —

በንኡስ ፡ አንቀጽቸው ፡ ላይ ፡ በዕድ ፡ ፈደልን ፡ የሚያመጡ ፡ ግሦች ፡ ብዙዎች ፡ ናቸው ። በአዕማድ ፡ ደንቡ ፡ መድረሻው ፡ ራብዕ ፡ የሆነ ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ በንኡስ ፡ አንቀጽ ፡ የተ ፡ ፈደል ፡ ይገኝበታል ። መድረሻው ፡ ግዕዝ ፡ የሆነ ፡ አንጻንድ ፡ ግሥም ፡ እንደዚሁ ፡ ሲሆን ፡ ይገኛል ።

አጅ ፡ «ገባ ፡ በላ ፡ ቀረ ፡ ቂየ ፤» የሚለው ፡ የግሥ ፡ ዐምድ ፡ በአርእስቱ ፡ «መግባት ፡ መብላት ፡ መቅረት ፡ መቂየት ፤» በኅላፊ ፡ በዙ ፡ «ገብቶ ፡ በልቶ ፡ ቀርቶ ፡ ቂይቶ ፤» ይላል ። እንደዚሁ ፡ ደግሞ ፡ መነሻው ፡ ተ ፡ የሆነ ፡ አንጻንድ ፡ የግሥ ፡ ዐምድ ፡ በአርእስቱ ፡ በትንቢታዊ ፡ በዙ ፡ ላይ ፡ ተ ፡ ይጠፋበታል ። ይኸውም «ተከተለ ፡ ተቀመጠ ፤» የሚለው ፡ ግሥ ፡ «መከተል ፡ መቀመጥ ፤» ወይም ፡ እከተል ፡ አቀመጥ ፤» ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ በሰጠው ፡ አስረጅ ፡ «መትከተል ፡ መትቀመጥ ፡ አትከተል ፡ አትቀመጥ ፤» አልተባለምና ፡ ተ ፡ እንደጠፋ ፡ አስተውል ።

— 216 —

በዐዝ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ ፈደላቸውን ፡ የሚለውጡ ፡ ወይም ፡ የሚያጉድሉ ፡ ግሦች ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው ።

አጅ ፡ የማለት ፡ ግሥ ፡ ኅላፊ ፡ በዙን ፡ ብሎ ፡ ይላል ።
የመተው ፡ ግሥ ፡ ኅላፊ ፡ በዝን ፡ ትቶ ፡ ይላል ።

— 217 —

በአርባታ ፡ ላይ ፡ አዳስ ፡ ቃልን ፡ የሚወልድ ፡ የመምጣት ፡ ግሥ ፡ ነው ። ይኼውም ፡ በትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ በዘኛው ፡ መደብ ፡ ና ፡ ነዪ ፡ ኑ ፡ ሲል ፡ ይገኛል ፡ ማለት ነው ።

— 218 —

የግሦች ፡ አስትግቡእ ።

ከዚህ ፡ በታች ፡ የተሰበሰቡት ፡ ግሦች ፡ በአርእስት ፡ ደንባቸው ፡ ተጽፈዋል ። «አስትግቡእ ፤» ከግዕዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ ስብሰብ ፡ ወይም ፡ የተሰበሰበ ፡ ማለት ነው ።

ይህ (.) ምልክት ፡ የሚገኝባቸው ፡ ግሦች ፡ በአድራጊ ፡ ወይም ፡ በተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ ሊነገሩ ፡ የሚችሉት ፡ ናቸው ።

ምሳሌ ፡ «መፈለግ ፤» የሚለው ፡ ቃል ፡ ይኛው ፡ ፈደል ፡ ለ ፡ ጠብቆ ፡ ሲነገር ፡ የአድ

ራጊው ፡ የፈለገ ፡ ዐምድ ፡ ይሆናል ። ይኛው ፡ ፈደል ፡ ፈ ፡ ጠብቆ ፡ ሲነገር ፡ የተደራጊው ፡ የተፈለገ ፡ ዐምድ ፡ ይሆናል ።

*መሰመን ፡	መልቀም ፡	*መላክ ፡	መልፋት ፡	መኔድ ፡	ማለት ፡
*መመለስ ፡	መምሰል ፡	መማል ፡	መምታት ፡	መሆን ፡	ማመን ፡
*መረጠጥ ፡	መርጠብ ፡	መረቅ ፡	መርታት ፡	መቆም ፡	ማረስ ፡
*መሰግሰግ ፡	መስረቅ ፡	*መሳም ፡	መስማት ፡	*መሾም ፡	ማሰብ ፡
*መሸመት ፡	መቅበር ፡	መሻከር ፡	መቀጣት ፡	መዞር ፡	ማሸት ፡
*መቀደስ ፡	መቅመስ ፡	*መቃም ፡	መትጋት ፡	*መፎክር ፡	ማቀፍ ፡
*መበትን ፡	መብረድ ፡	*መባረክ ፡	መብሳት ፡	መትለም ፡	ማበድ ፡
*መነቅነቅ ፡	መንገር ፡	*መናቅ ፡	መንቃት ፡	*መተርጉም ፡	ማነቅ ፡
*መከመር ፡	መከበድ ፡	*መካድ ፡	መላሳት ፡	*መተኩስ ፡	ማከት ፡
*መወርወር ፡	መውደድ ፡	*መዋጥ ፡	መራራት ፡	*መተው ፡	ማወቅ ፡
*መዘመር ፡	መዝፈን ፡	*መዛት ፡	*መሳሳት ፡	መከተል ፡	ማዘን ፡
*መደመር ፡	መድከም ፡	*መዳመጥ ፡	*መታታት ፡	መስማራት ፡	ማደር ፡
*መገደፍ ፡	መገደል ፡	*መጋት ፡	*መናኘት ፡	መቀመጥ ፡	ማገም ፡
*መጠርጠር ፡	መጥረግ ፡	*መጣፈጥ ፡	መቂየት ፡	መቀየም ፡	ማጠብ ፡
*መጨመር ፡	መጭመቅ ፡	*መጫር ፡	መጫጫት ፡	መቀማጠል ፡	ማጨድ ፡
*መፈለግ ፡	መፍረስ ፡	*መፋቅ ፡	መፋፋት ፡	መገረም ፡	ማፈር ፡

— 219 —

የማያቋርጥ ፡ ግሥ ።

በአድራጊ ፡ ዐምድ ፡ አንጻንድ ፡ ጊዜም ፡ በተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ ክፍል ፡ የሚነገር ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ ያለ ፡ ማቋረጥን ፡ ምግባር ፡ እየገለጸ ፡ በቆቱም ፡ የግሥ ፡ ስልቶች ፡ እየገባ ፡ በሙሉ ፡ እርባታ ፡ ይረባል ። በተሳታፊው ፡ ላይ ፡ የክፈል ፡ አገባብ ፡ ከ ፡ በሚገኝበት ፡ ጊዜም ፡ የመምረጥንና ፡ የማሸሻልን ፡ ጠባይ ፡ ያመለክታል ። (ሀ) ከመድረሻው ፡ በፊት ፡ ያለውን ፡ ፈደል ፡ በደጊም ፡ ያናግራል ፡ (ምሳሌውን ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ (ሀ) በሚለው ፡ ንኡስ ፡ ክፍል ፡ ተመልከት) ። (ለ) ግሙ ፡ በተውሳክ ፡ ግሥ ፡ የሚመራ ፡ ሲሆን ፡ ተውሳክ ፡ ግሙ ፡ በደጊሙ ፡ ቃል ፡ ይነገራል ። (ምሳሌውን ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ (ለ) በሚለው ፡ ንኡስ ፡ ክፍል ፡ ተመልከት) ።

{ አስተማሪ ፡ ተማሪውን ፡ ያስተማምራል ።

{ ተማሪው ፡ ትምህርቱን ፡ ይማማራል ።

(ሀ)

{ ባልሀ ፡ ልጅ ፡ የአስተማሪውን ፡ እርአያ ፡ ያከታተላል ።

{ አስተማሪ ፡ ከተማሪዎች ፡ መካከል ፡ ያጠና ፡ ያጠናውን ፡ ይመራርጣል ።

(ለ) {ውብሸት፡ በልንጅራውን፡ ሲያይ፡ ሳቅ፡ ሳቅ፡ ይላል ።
 ለናት፡ ልጅዋን፡ ሳም፡ ሳም፡ ታደርጋለች ።
 ትምህርትን፡ ለማጥናት፡ ቸል፡ ቸል፡ አትበል ።
 ልጆች፡ በመስክ፡ ሳይ፡ ቁጭ፡ ቁጭ፡ ይላሉ ።

— 220 —

ሥሉጥ ፡ ግሥ ።

ሥሉጥ፡ ግሥ፡ የሚባለው፡ ከግንኛውም፡ ግሥ፡ እየተሰማማ፡ የሚገባና፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው ።

አጅ. መምሰል፤ መፍቀድ፤ መጀመር፤ መረለግ፤ መሸት፤ መቻል፤ መግባት፡ . . . ናቸው ። ከሁን፡ በፊት፡ የግሥ፡ ረዳቶች፡ የተባሉትም፡ በግብራቸው፡ ሥሉጥን፡ ናቸው ።

— 221 —

ሰያፍ ፡ ግሥ ።

ሰያፍ፡ ግሥ፡ የሚባለው፡ እንደ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ በመደብና፡ በጾታ፡ በቁጥር፡ ሳይወሰን፡ ማሰሪያ፡ የሚሆንና፡ አሰይፈ፡ የሚናገሩበት፡ አንቀጽ፡ ነው ። ሰያፍ፡ ማለት፡ ቀጥ፡ በቀጥ፡ ያልሆነ፡ ማለት፡ ነው ።

ሰያፍ፡ ግሥ፡ የሚባለው፡ ተውላጠ፡ ስም፡ እርሱ፡ የሚነገርበትን፡ ትንቢታዊ፡ አንቀጽ፡ ወርሶ፡ ይገኛል ። ከመድረሻው፡ በፊት፡ የሚገኘውንም፡ ራብውን፡ ፊደል፡ ቢቷ፡ ይ፡ . . . እያሰኘ፤ ወይም፡ ራብውን፡ ሳድስ፡ እድርጎ፡ ዋ፡ የሚል፡ ፊደልን፡ እየወሰደ፡ ይነገራል ። ይኸውም፡ ይሏል፡ «ይወደል፤ ይታጠባል፤ ይመለከታል፤ ወይም፡ ይልዋል፤ ይወድዋል፤ ይታጠብዋል፤ ይመለከቱዋል፡» ያሰኛል፡ ማለት፡ ነው ። በምሥጢርም፡ ከመሆን፡ ግሥ፡ ጋር፡ የተመሳሰለ፡ ነው ።

ምሳሌ፡ 1. ይወደል፡ ከልብ፡ ይታጠባል፡ ከክንድ ።

2. እውቀትን፡ ለማስፋት፡ መጸሕፍትን፡ ይመለከታል ።

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ ለምሳሌ፡ የተሰጠው፡ ቃል፡ በመሆን፡ ግሥ፡ ቢለወጥ፡ እንደሚከተለው፡ ይሆናል ።

1. ሲወድዱ፡ ከልብ፡ ነው፡ ይታጠቡም፡ ከክንድ ነው ።

2. እውቀትን፡ ለማስፋት፡ መጸሕፍትን፡ መመልከት፡ ነው ።

በደኛ፡ መደብ፡ የሚነገረውም፡ አንቀጽ፡ ሰያፍ፡ ለመሆን፡ ይችላል ።

— 222 —

የ ማለት ፡ ግሥ ።

ግሥ፡ አለ፡ ላልቶ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ የመናገርን፡ ምግባር፡ እንደሚገልጽ፡ ከሁን፡ በፊት፡ እስታውቀናል፡ (ቁ. 167 እይ ።)

የማለት፡ ግሥ፡ ከሌሎቹ፡ ሁሉ፡ ተለይቶ፡ በቃላት፡ ሳይ፡ ልዩ፡ ኃይል፡ አለው ። በግዕዙ፡ ስዋሰው፡ ይቤ፡ የሚባለው፡ ግሥ፡ ነው ።

— 223 —

ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ የቃላት፡ ማሰሪያና፡ መፈጸሚያ፡ ስለሆነ፡ በሌላ፡ አንቀጽ፡ ሊገዛ፡ አይችልም ። የማለት፡ ግሥ፡ ግን፡ ዐቢይ፡ አንቀጽን፡ እንደ፡ ተሳቢ፡ አድርጎ፡ ሲገዛው፡ ይገኛል ። ይህንንም፡ በሚከተለው፡ ተመልከት ።

ምሳሌ፡ «ሆነ፡ — መጣ፡ — መሸ፡ — ገባ፡ — ፈለገ፡ — እነዚህ፡ ሁሉ፡ በዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ከፍል፡ ያሉ፡ ማሰሪያዎች፡ ናቸው ። ከነርሱ፡ ሁለቱ፡ ወይም፡ ሶስቱ፡ ቃላት፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ተገጣጥመው፡ ቢነገሩ፡ ሁሉም፡ የየራሳቸውን፡ ምግባር፡ ይገልጻሉ፡ እንጂ፡ አንደኛው፡ አንቀጽ፡ ሌላውን፡ ተገዢ፡ ሊያደርገው፡ አይችልም ።

አጅ፡ «አስተማሪ፡ ጊዜው፡ መሸ፡ መጣ፡» ተብሎ፡ ቢነገር፡ መጣ፡ የሚለው፡ አንቀጽ፡ ለዐረፍተ፡ ነገሩ፡ አንዳች፡ ስሜቱን፡ አያተርፍለትም ። ዳሩ፡ ግን፡ «አስተማሪ፡ ጊዜው፡ መሸ፡ አለ፡» የተባለ፡ እንደ፡ ሆነ፡ ግሥ፡ አለ፡ «መሸ፡» የሚለውን፡ አንቀጽ፡ ተሳቢ፡ አድርጎ፡ ፀረፍተ፡ ነገሩን፡ የተሟላ፡ ያደርገዋል ። ትርጓሜውም፡ «አስተማሪ፡ ጊዜው፡ እንደመሸ፡ (ወይም፡ መሸ፡ ማለትን፡) ተናገረ፡» ማለት፡ ነው ።

— 224 —

የማለት፡ ግሥ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ በምግባሩ፡ የጥቅስ፡ ወይም፡ የትች፡ ግሥ፡ ተብሎ፡ ይጠራል ። በአዕማድም፡ ደንብ፡ ግሥ፡ አለ፡ አድራጊ፡ መደብ፡ ነው ። ተደራጊውም፡ ተባለ፡ ያሰኛል ።

— 225 —

የማለት፡ ግሥ፡ እንደ፡ ሌላው፡ ግሥ፡ ሁሉ፡ በየዋህና፡ በግርግር፡ እርባታ፡ በሙሉ፡ ይረባል ። የእርባታውንም፡ አኳኋን፡ ለማሳየት፡ ከዚህ፡ በታች፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ ብቻ፡ በአዎንታና፡ በአሉታ፡ እያረባን፡ እንገልጻለን፡ (ቁ. 226፡ እይ ።)

የማለት፡ ግሥ፡ መነሻ፡ ፊደሉ፡ አ፡ ስለሆነ፡ መሃሻው፡ እየታጣ፡ የሚነገርበት፡ ጊዜ፡ አለ ። ደግሞ፡ መድረሻው፡ ለ፡ ስለሆነ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ የ፡ ወደመሆን፡ ይለወጣል ።

አዋቂ፡ አንቀጽ፡ (ሰማዊ)

የአዋንታ፡ እርባታ፡	የአሉታ፡ እርባታ፡
ነጠላ፡	ብዙ፡

2. የአሁንና፡

የትንቢት፡ ጊዜያት፡

፩ — አል፡ ዘንድ፡	አንል፡ ዘንድ፡	፩ — አንዳል፡	አንዳንል፡
፪ — ትል፡ ዘንድ፡	ትሉ፡ ዘንድ፡	፪ — አንዳትል፡	አንዳትሉ፡
፫ — ይል፡ ዘንድ፡	ይሉ፡ ዘንድ፡	፫ — አንዳይል፡	አንዳይሉ፡
፬ — አንድል፡	አንድንል፡	፬ — አንዳንድል፡	አንዳንድንል፡
፭ — አንድትል፡	አንድትሉ፡	፭ — አንዳንድትል፡	አንዳንድትሉ፡
፮ — አንድይል፡	አንድይሉ፡	፮ — አንዳንድይል፡	አንዳንድይሉ፡

ማለትንዘቢያ፡ እንደ፡ በሚለው፡ ፈንታ፡ ለ፡ የሚል፡ ተጨምሮ፡ እንደዚያው፡ ይረባል፡ ይኸውም፡ ልል፡ ልትል፡ ላልል፡ ላትል፡ ... ይላል፡ ማለት፡ ነው።

፪. ተምኔታዊ፡ አዋቂ፡

1. ጎላፈ፡ ጊዜያት፡

፩ — ባልሁ፡ ነበር፡	ባልን፡ ነበር፡	፩ — ባላልሁም፡ ነበር፡	ባላልንም፡ ነበር፡
፪ — ባልሁ፡ ነበር፡	ባላችሁ፡ ነበር፡	፪ — ባላልሁም፡ ነበር፡	ባላልችሁም፡ ነበር፡
፫ — ባለ፡ ነበር፡	ባሉ፡ ነበር፡	፫ — ባላለም፡ ነበር፡	ባላሉም፡ ነበር፡

2. የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡

፩ — አል፡ ነበር፡	አንል፡ ነበር፡	፩ — አልልም፡ ነበር፡	አንልም፡ ነበር፡
፪ — ትል፡ ነበር፡	ትሉ፡ ነበር፡	፪ — አትልም፡ ነበር፡	አትሉም፡ ነበር፡
፫ — ይል፡ ነበር፡	ይሉ፡ ነበር፡	፫ — አይልም፡ ነበር፡	አይሉም፡ ነበር፡

(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ፡

አ ር እ ስ ት

የአዋንታ፡ እርባታ፡	የአሉታ፡ እርባታ፡
ማለት፡	አለማለት፡

ቦዝ፡ አንቀጽ፡

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
------	-----	------	-----

1. ጎላፈ፡ ጊዜያት፡

፩ — ብዬ፡ —	ብለን —	፩ — አልብዬ —	አልብለን —
፪ — ብለህ —	ብላችሁ —	፪ — አልብለህ —	አልብለችሁ —
፫ — ብሉ —	ብለው —	፫ — አልብሉ —	አልብለው —

2. የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡

፩ — አል —	አንል —	፩ — አልል —	አንል —
፪ — ትል —	ትሉ —	፪ — አትል —	አትሉ —
፫ — ይል —	ይሉ —	፫ — አይል —	አይሉ —

ግሣዊ፡ ቅጽል፡

1. ጎላፈ፡ ጊዜያት፡

፩ — ያልሁ፡	ያልን፡	፩ — ያላልሁ፡	ያላልን፡
፪ — ያልሁ፡	ያላችሁ፡	፪ — ያላልሁ፡	ያላላችሁ፡
፫ — ያለ፡	ያሉ፡	፫ — ያላለ፡	ያላሉ፡

2. የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡

፩ — የምል፡	የምንል፡	፩ — የማልል፡	የማንል፡
፪ — የምትል፡	የምትሉ፡	፪ — የማትል፡	የማትሉ፡
፫ — የሚል፡	የሚሉ፡	፫ — የማይል፡	የማይሉ፡

3. ውስጠኛ ።

አዎንታ፤	አሉታ፤
አልሁ፤ በይ፤	አሉተኛ፤
መበደ፤	

4. ዘርፍ፤ ለበዘር ።

ማለት፤	አለማለት፤
ባህል፤ አባባል፤	አሉታ፤

፲፫ኛ፤ መልመኝ ።

1—አራቱን፤ የግሥ፤ ስልቶች፤ በጥቁር፤ ስሌዳ፤ ላይ፤ እንደሚከተለው፤ አድርገህ፤ ጻፍ ።

ዐቢይ፤ አንቀጽ፤	ትእዛዝ፤ አንቀጽ፤	አዋዋይ፤ አንቀጽ፤	ንኡስ፤ አንቀጽ፤

2—የግሥ፤ ክፍል፤ የሆኑትን፤ ቃላት፤ ከዚህ፤ በታች፤ ከተጻፉት፤ ዐረፍተ፤ ነገሮች፤ ውስጥ፤ እየመረጥህ፤ ተናገር ። ክፍላቸውም፤ ከየትኛው፤ የግሥ፤ ስልት፤ እንደሆነ፤ እያመለከትህ፤ ከዚህ፤ በላይ፤ በተመለከተው፤ በየስልቱ፤ እግር፤ ጻፋቸው ።

የትምህርት፤ ሰዓት፤ ደረሰ፤
አስተማሪ፤ መጽሐፉን፤ ያዘ ።
ተማሪ፤ ይማር፤ ጀመር ።
መጽሐፉ፤ ትልቅ፤ ነበር ።
ትምህርት፤ መልካም፤ ነው ።
ሥራ፤ ያስከብራል ።
ሰንፍፍ፤ ያስንቃል ።
እገርህን፤ ውደድ ።
ንጉሥህን፤ አክብር ።
ጠላትህን፤ ድል፤ አድርግ ።

አብርሃም፤ ቢመጣ፤ ኖሮ፤ ይማር፤ ነበር፤
እኔ፤ ቀርቼ፤ ቢሆን፤ ኖሮ፤ በተመቃሁ፤ ነበር።
መሐንዲስ፤ እንደሆነ፤ አመኛለሁ ።
ጀምረውትን፤ እግር፤ ዘንድ፤ አስባለሁ ።
አጥቶ፤ ማግኘት፤ ደስ፤ ያሰኛል ።
አግኝቶ፤ ማጣት፤ ግን፤ ያሰኛል ።
መሻት፤ ከለ፤ ሁሉ፤ ይገኛል ።
በጎ፤ አድራጊ፤ ዋጋውን፤ ያገኛል ።
ክፉ፤ ለክፉ፤ ቀን፤ ይሆናል ።
ከአንጋገር፤ ይፈረዳል፤ ከአያያዝ፤ ይቀየራል ።

3—ከዚህ፤ በታች፤ የተጻፈውን፤ እያንበብህ፤ አንቀጾችን፤ በየጊዜያቸው፤ እየለየህ፤ ተናገር ። ይኸውም—“ነላፊ፤ የአሁን—የትንቢት፤” ጊዜያት፤ እያሉህ፤ ግለጽ፤ ማለት፤ ነው ። ክፍላቸውም፤ ከየትኛው፤ ስልት፤ እንደሆነ፤ ተናገር ።

ይግለጡ፤ ቤትን፤ ሠራ ።
ልጆች፤ በመስክ፤ ላይ፤ ይሠራሉ ።
ከብቶቹ፤ በሚዳው፤ ተሰማርተዋል ።
ጊዜው፤ ሊመሽ፤ ነው ።
እኔ፤ በማለዳ፤ እንማለሁ ።
ወደ፤ ቤት፤ እንግባ ።
አንተ፤ መጽሐፍህን፤ አንሣ ።
እርሱ፤ እንዲከተለን፤ ይሁን ።
ትምህርት፤ ተጀምሮ፤ ይሆናል ።

ገበሬ፤ እርሻውን፤ ያለሰልሳል ።
ክረምት፤ ሊመጣ፤ ነው ።
ክረምት፤ ገባ ።
መከር፤ ደረሰ ።
እህሉ፤ ይታጨዳል ።
የሰው፤ ክፉቱ፤ ከአንደበቱ፤ ነው ።
ኃጢአት፤ በይፍር፤ ሞት፤ ባልነበረም ።
ከመሞት፤ መሰንበት፤ ይሻላል ።
አንድ፤ ይወልድ፤ አንድ፤ ይፈርድ ።

ምዕራፍ፤ ፯ ። ተውሳክ፤ ግሥ ።

227

መግለጫ ።

ተውሳክ፤ ግሥ፤ የሚባለው፤ ከግሥ፤ በፊት፤ እየገባ፤ የአንቀጽን፤ ጠባይ፤ የሚገልጽ፤ ቃል፤ ነው ። ከዚህም፤ የተነሣ፤ ተውሳክ፤ ግሥ፤ ተብሏል ። ትርጓሜው፤ የግሥ፤ ጭማሪ፤ ማለት፤ ነው ። ዳሩ፤ ግን፤ የግሥን፤ ጠባይ፤ ብቻ፤ ሳይሆን፤ ከሌሎችም፤ የንግግር፤ ክፍሎች፤ የአንዳንዶችን፤ ጠባይ፤ እየገለጸ፤ ሲገባ፤ ይገኛል ። ይህን ኑሙና፤ በሚከተለው፤ እናሳያለን ።

(ሀ) በግሥ፤ ላይ፤ ሲገባ፤ —

ፈለቀ፤ በትጋት፤ (ወይም፤ ተግባሩ) ይማራል ።

ፈለቀ፤ ክፉኛ፤ ታሟል ።

(ለ) በቅጽል፤ ላይ፤ ሲገባ፤ —

የገጠማህ፤ ልብስ፤ ፈጽሞ፤ ንጹሕ፤ ነው ።

እርሱ፤ በጣም፤ አጭር፤ ነው ።

(ሐ) በተውሳክ፤ ግሥ፤ ላይ፤ ሲገባ፤ —

አስተማሪው፤ ሁልጊዜ፤ ተግባሩ፤ ያስተምራል ።

እንግዲህ፤ በጣም፤ እንተዋወቅ ።

- (መ) ከመስተዋድድ፡ ጋር፡ ሲገባ ።
እርሱ፡ በቀጥታ፡ ወደ፡ እኔ፡ መጣ ።
የዐባይ፡ ወንዝ፡ ልክ፡ በሐምሌ፡ ወር፡ ይሞላል ።
- (ሠ) በመስተዋምር፡ ላይ፡ ሲገባ ።
እውነተኛ፡ ደስታ፡ ጤንነት፡ ሲገኝ፡ ብቻ፡ ነው ።

228

የተውሳከ ግሥ፡ ክፍሎች ።

ተውሳከ፡ ግሥ፡ በ፫፡ ታላላቅ፡ ክፍሎች፡ ይመደባል ።

- (ሀ) የዋህ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።
- (ለ) መጠይቅ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።
- (ሐ) ከቦዝ፡ የሚገኝ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

እነዚህ፡ ደግሞ፡ በልዩ፡ ልዩ፡ ንኡሳን፡ ክፍሎች፡ ይከፈላሉ ። በተውሳከ፡ ግሥ፡ ክፍል፡ የሚነገሩት፡ ቃላት፡ አንዳንዶቹ፡ በመስተዋድድና፡ በመስተዋምር፡ ክፍል፡ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፡ የሚታወቅ፡ የአገባባቸውን፡ ስልት፡ በማወቅ፡ ነውና፡ በየፀታው፡ ጠንቅቆ፡ መመልከት፡ ነው ።

— 229 —

(ሀ) የዋህ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

የዋህ፡ ተውሳከ፡ ግሥ፡ «የጊዜ፡—የቦታ፡—የግብር፡—የቁጥር፡—የመጠን፡—የምክንያት፡—የአዎንታና፡ የአሉታ፡» ተብሎ፡ ይመደባል ። የዋህ፡ ማለት፡ ገር፡ ወይም፡ ቀላል፡ ማለት፡ ነው፡ ብለን፡ ከሁን፡ በፊት፡ ተናግረናል ። (ቁ. 173 እይ ።) በዚህ፡ ክፍል፡ የሚነገሩትም፡ የተውሳከ፡ ግሥ፡ ቃላት፡ በቀላል፡ የሚታወቁ፡ ወይም፡ በግልጽ፡ የሚታዩ፡ ስለሆኑ፡ በዚህ፡ ስያሜ፡ ተሰይመዋል ። ከእነርሱም፡ ዋና፡ ዋናዎቹን፡ ከዚህ፡ በታች፡ ለምሳሌ፡ በየክፍሉ፡ ጽፈናል ።

1. የጊዜ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

«ዳሮ፡—ጥንት፡—ቀድሞ፡—አስቀድሞ፡—አሁን፡—በቅርቡ፡—በፍጥነት፡—አንግዲህ፡—ሁልጊዜ፡—ሁልቀን፡—ዕለት፡ ዕለት፡—በየዕለቱ፡—ትናንት፡—ዛሬ፡ ነገ፡—በነጋው፡—በማግሥቱ፡—በፊት፡—በኋላ፡—ወዲያው፡—ዕለቱን፡—ቶሎ፡»

2. የቦታ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

«እዚህ፡—እዚያ፡—እዚያሃች፡—ወዲህ፡—ወዲያ፡—ወዲያሃች፡—በላይ፡—በታች፡—በፊት፡—በግርጌ፡—በውስጥ፡—በውጭ፡—ወዲያው፡—በስፔያው፡—

3. የግብር፡ ወይም፡ የዓይነትና፡ የአኳኋን፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

«እንዲህ፡—እንዲያው፡—ድንገት፡—ፈጽሞ፡—ከቶ፡—በቀጥታ፡—ከፋኛ፡—በዝግታ፡—በጽጥታ፡—እርስ፡ በርስ፡—ቀስ፡ በቀስ፡—ላይ፡ በላይ፡—ፊት፡ ለፊት፡—እንደ፡—ይመስል ።»

4. የቁጥር፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

«መጀመሪያ፡—ጳጣመኛ፡—አንደገና፡—አንደዩ፡—ሁለተዩ፡—አንድ፡ በአንድ፡—እያንዳንድ፡—በሁለት፡ በሁለት፡—በተለይ፡—ለብቻ፡—በዘንብረት፡»

5. የመጠንና፡ የማበላለጥ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

«እጅግ፡—በጣም፡—በብዙ፡—በጥቂት፡—በመጠን፡—ፈጽሞ፡—በጭሬኸ፡—አንዳች፡—አብዛኛው፡—እምብዛም፡—እኩል፡ በኩል፡—መሳለመሳ፡—ግማሽ፡ በግማሽ፡—ጥቂት፡ በጥቂት፡—በየጥቂቱ፡»

6. የምክንያት፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

«ስለዚህ፡—እንደዚህ፡—እንደ፡—መጠን፡»

7. የአዎንታና፡ የአሉታ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

አዎን፡—አሺ፡—ባቦ፡—እውነት፡—እርግጥ፡—እንኳን፡—እንቢ፡—አሌ፡—እንጃ፡

230

(ለ) መጠይቅ፡ ተውሳከ፡ ግሥ ።

መጠይቅ፡ ተውሳከ፡ ግሥ፡ የተባለው፡ በተውሳከ፡ ግሥ፡ ክፍል፡ ጥያቄን፡ ለማቅረቢያ፡ የሚጠቅም፡ ቃል፡ ነው ። ይህም፡ እንደላይኛው፡ በየክፍሉ፡ ተዘርዝሮ ይነገራል ።

1. —የጊዜተ. ግ. ። «መቼ—ምንጊዜ—ምንዩ—ለምንጊዜው—ተመቼው»...
2. —የቦታተ. ግ. ። «ወደት—የት»...
3. —የግብርተ. ግ. ። «አንደት—አንደምን»...
4. —የቁጥርተ. ግ. ። «ስንት፡ ጊዜ—ስንትዩ»...
5. —የመጠንተ. ግ. ። «ምን፡ ያህል—የቶን፡ ያህል»...
6. —የምክንያትተ. ግ. ። «ስለምን—ለምን—በምን—»...
7. —የአዎንታና፡ የአሉታተ. ግ. ። በውኑ፡ እስቲ ።

በመጠይቅ፡ ተውሳከ፡ ግሥ፡ ክፍል፡ የሚነገሩት፡ ቃላት፡ ማለት፡ በቃሉ፡ አጋጥና፡ በሌላም፡ ክፍል፡ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፡ የሚታወቅ፡ ሲሆን፡ አኳኋን፡ ነው ።

— 231 —

(ሐ) ከወገን የሚገኝ ተውሳክ ግሥ

ከግሥ፣ ክፍል፣ የሚገኝ፣ ወገን፣ አንቀጽ፣ በተውሳክ ግሥነት፣ ይገባል። ማለፍም፣ ከመስተገምር፣ ክፍል፣ የሚሆኑ፣ ና—እየ— በግሥ፣ ላይ፣ እየተሟኑ፣ ሲገቡ፣ የወገን፣ ምግባር፣ ይዘው፣ በተውሳክ ግሥ፣ ደንብ፣ ይገኛሉ። እነዚህን፣ ሁሉ፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን።

እርሱ፣ ፈርቶ፣ ሸሸ።

እርሱ፣ ፈራና፣ ሸሸ፤ (ፈርቶ፣ ወይም፣ ስለ፣ ፈራ።)

እርሱ፣ እየሮጠ፣ ሄደ፣ (ሮጠ።)

— 232 —

የማወቅደር፣ ወይም፣ የማገዳደር፣ ደረጃ።

ከተውሳክ ግሥ፣ አንዳንዶቹ፣ ቃላት፣ እንደ፣ ቅጽል፣ ደንብ፣ የማወቅደር ደረጃ፣ አላቸው። ይኸውም፣ እንደሚከተለው፣ ነው።

ተገባ፣ ይግራል፤ ... (ተገዳዳሪ፣ ደረጃ፤)

በጣም፣ ተገባ፣ ይግራል፤ ... (አጠቃላይ፣ ደረጃ፤)

እጅግ፣ በጣም፣ ተገባ፣ ይግራል። ... (አበላላጭ፣ ደረጃ።)

— 233 —

የተውሳክ ግሥ፣ አመዳደብ።

ተውሳክ ግሥ፣ በቦክ፣ ወገን፣ ወይም፣ በገደ፣ ጨመረበት ከላይ፣ ላይ፣ ቃል፣ ላይ፣ ይመደባል። ይህንኑም፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን።

በቦክ፣ መነሻ፣

ተውሳክ ግሥ፣

ለ—

ለጊዜው፣ ለይስሙላ፣ ላመሉ፣ ለላመት፣

በ—

በፍጥነት፣ በድንገት፣ በግድታ፣ በጥጥታ፣ በራስ፣ በብዙ፣ በጥቂቱ፣

በየ—

በየሰፍራው፣ በየጊዜው፣ በየቀኑ፣

በስተ—

በስተ፣ ላይ፣ በስተ፣ ራስ፣ በስቲያው፣

እንደ—

እንዲያው፣ እንደገና፣ እንደተማላ፣ እንደጊዜው፣

በቦክ፣ መድረሻ፣

—ና፣

ተማረና፣ ይማርና፣

—ኛ፣

ክፉኛ፣ ሰው፣ ሰውኛ፣

—ው፣

ወዲያው፣ ለጊዜው፣

—ን፣

ዕለቱን፣ ያንጊዜውን፣ ማታውን፣

—ኑ፣

ያውኑ፣ ማታውኑ፣ ሌሊቱን፣

— 234 —

ተደጋግመው፣ ወይም፣ ተሟናረው፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ በዕረፍተ፣ ነገር፣ ተገጣጥመው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የተውሳክ ግሥን፣ መደብ፣ ይይዛሉ።

ምሳሌ። ልጅ፣ «ጥቂት፣ በጥቂት፣» ያደጋል።

በሕርዩ፣ «በቀን፣ በቀኑ፣» ይለዋወጣል፣

ሽማግሌ፣ «ቀስ፣ በቀስ፣» ይሟዋቃል።

ኃጥእ፣ ሰው፣ ከፋትን፣ «በላይ፣ በላይ፣» ይጨምራል፣

ተማሪዎች፣ «ፊትና፣ ኋላ፣» ይሄዳሉ፣

«የማታ፣ ማታ፣» ድሉ፣ የኛ፣ ነው።

ጥጋበኛ፣ «ለይኛ፣ ታች፣» ይረግጣል፣

ሥራ፣ ፈት፣ «ወዲያና፣ ወዲህ፣» ይዘራል።

ያገራ፣ ሜዳ፣ «በሄዱት፣ በሄዱት፣» አያልቅም።

የሳኦል፣ ቤት፣ «እያነሰ፣ እያነሰ፣» ሄደ፣

«ውሉ፣ ውሉ፣» ከቤት፣ «ናር፣ ኖር፣» ከመሬት፣ ነው።

235 —

ከግሥ፣ ክፍል፣ የማይገኝ፣ መይም፣ የሚገኝ፣ ቃል፣ አጋኖች፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ጋር፣ እየተዋሐዱ፣ ሲገቡ፣ የተውሳክ ግሥነትን፣ ምግባር፣ ይይዛሉ።

(ሀ) ከግሥ፣ ክፍል፣ የማይገኝ፣ የተባሉት፣ ለምሳሌ፣ «ለጥ፣ — ብቅ፣ — ቀጥ፣ — ተግ፣ — ችል፣ ከፍ፣ — ዝግ፣ — ዱብ፣ — ጸጥ፣ — ፈቀቅ፣» ... ናቸው። የመሆን፣ ግሥ፣ አሰማድ፣ «አለ፣ አደረገ፣ አሰኘ፣» — በሁሉም፣ ወይም፣ በያንዳንዱ፣ እየተጨመሩላቸው፣ ግሥን፣ አክለው፣ መስለው፣ ይወጣሉ።

እጅ	ቃል፣ እጋጥ፣	ግሥ፣ «አለ፣»	ግሥ፣ «አደረገ፣»	ግሥ፣ «አሰኘ፣»
	ለጥ፣	ለጥ፣ አለ፣	ለጥ፣ አደረገ፣	—
	ብቅ፣	ብቅ፣ አለ፣	ብቅ፣ አደረገ፣	ብቅ፣ አሰኘ፣
	ከፍ፣	ከፍ፣ አለ፣	ከፍ፣ አደረገ፣	ከፍ፣ አሰኘ፣
	ዝግ፣	ዝግ፣ አለ፣	ዝግ፣ አደረገ፣	ዝግ፣ አሰኘ፣

(ለ) ከግሥ፣ ክፍል፣ የሚገኝ፣ የተባሉት፣ ለምሳሌ፣ — ላላ፣ ሞቅ፣ — ራቅ፣ — ለብ፣ ሳቅ፣ — ቀመስ፣ — ብትን፣ — ትርፍርፍ፣ — ትኛት፣ — ትውት፣ ነቅነቅ፣ ንቅንቅ፣ — ጨበጥ፣ — ጭበጥ፣ እነዚህን፣ የመሰሉ፣ ሁሉ፣ ናቸው። በዚህ፣ ዓይነት፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ በጣም፣ ብዙ፣ ናቸው። እነርሱም፣ እንደላይኛው፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ጋር፣ እየተዋሐዱ፣ ይገባሉ።

አጅ.	ግሥ	ቃለ፡አጋኖ	ግሥ፡«አለ»	ግሥ፡«አደረገ»	ግሥ፡«አሰኘ»
መላላት፡	ሳላ፡	ሳላ፡ አለ፡	ሳላ፡ አደረገ፡	—	—
መሞቅ፡	ሞቅ፡	ሞቅ፡ አለ፡	ሞቅ፡ አደረገ፡	—	—
መራቅ፡	ራቅ፡	ራቅ፡ አለ፡	ራቅ፡ አደረገ፡	—	—
መሳም፡	ሳም፡	—	ሳም፡ አደረገ፡	—	—
መሳብ፡	ሳብ፡	ሳብ፡ አለ፡	ሳብ፡ አደረገ፡	—	—
መተው፡	ትውት፡	—	ትውት፡ አደረገ፡	ትውት፡ አሰኘ፡	—
መኖት፡	ትኖት፡	ትኖት፡ አለ፡	—	—	—

— 236 —

ከዚህ በላይ ቁ. 0235፡ (ለ)፡ የተነገሩት፡ ቃላት፡ የማብላጥና፡ የማሳከስ፡ ደረጃ፡ ይታይባቸዋል። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው። አሳና፡ ደረጃ፡ በአርእስት፡ ላይ፡ መስተዋድድ፡ እንደ፡ እየተጨመረበት፡ ይገባል።

አጅ.	ግሥ	አብላጭ	አሳናኸ
መላላት፡	ሳላ፡ አለ፡	እንደ፡ መላላት፡ አለ፡	—
መሳቅ፡	ሳቅ፡ አለ፡	እንደ፡ መሳቅ፡ አለ፡	—
መሳብ፡	ሳብ፡ አደረገ፡	እንደ፡ መሳብ፡ አደረገ፡	—
መተው፡	ትውት፡ አደረገ፡	እንደ፡ መተው፡ አለ፡	—

የቀረውንም፡ በዚህ፡ አካሄድ፡ ይመለከታል።

— 237 —

ና፡ በሌላ፡ እነዚህ፡ ቃላት፡ ለግስ፡ መምጣትና፡ ለግሥ፡ ማለት፡ ትእዛዝ፡ እንቀጽኝ፡ ናቸው። ዳሩ፡ ግን፡ እንዳንድ፡ ጊዜ፡ የግሥነት፡ ጠባቂዎች፡ እየተወሰዱ፡ በቃለ፡ አጋኖ፡ ወይም፡ በተውሳከ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። በዚያን፡ ጊዜም፡ በትእዛዝ፡ ስልት፡ የቦታን፡ ወይም፡ የጊዜን፡ አኳኋን፡ ይገልጻሉ።

ምሳሌ፡—ና፡ ሂድ፡ (=ከዚህ፡ ወግድ፡)

ና፡ ገባ፡ (=እኔ፡ ገባ፡)

በሌላ፡ (=እሁኑን፡ ሂድ፡)

በሌላ፡ (=እኔ፡ ገባ፡)

፲፱ኛ፡ መልመጃ።

ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፉት፡ ፀረፍተ፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ተውሳከ፡ ግሥችን፡ እየለየህ፡ አመልክት።

ሁልጊዜ፡ እውነትን፡ ተናገር፡— ሐሰትን፡ ፈጽሞ፡ አትናገር፡— የሐንስ፡ ክፉኛ፡ ታሟል፡— ዛሬ፡ ከሆስፒታል፡ ገባ፡— በልጋ፡ ላይ፡ ትኝት፡ ብሏል፡— ሕመሙን፡ ከቶ፡ አላወቀውም፡— ሽማግሌ፡ በዝግታ፡ ይረመዳል፡— ወጣት፡ ዱባ፡ ዱባ፡ ይላል፡— ተግማጽ፡ ለጊዜው፡ ያላዝናል፡— የኋላ፡ ኋላ፡ ደስ፡ ያሰኛል፡— ሥልጡን፡ ልጅ፡ እኔ፡ በጀ፡ ይላል፡— በለጌ፡ እንቢ፡ ማለትን፡ ያዘወትራል፡— ግብዝ፡ ሰው፡ ለይስሙላ፡ ይናገራል፡— ቃሉንም፡ በቀን፡ በቀት፡ ይለዋውጥላል፡— መጽሐፍህን፡ አስቲ፡ ሰጠኝ፡?— እንኳን፡ አልሰጥህም፡— አባክህ፡ አንደዱ፡ ሰጠኝ? እኔ፡ በመጽሐፈ፡ እያነበብሁ፡ አጠናሁ፡— እርሱ፡ መጽሐፉን፡ ገለጠና፡ እነበብ፡— መጽሐፉን፡ ይገለጥና፡ ያነብብ፡— ትምህርቱን፡ ቀስ፡ በቀስ፡ ያጠናል፡— ልጆች፡ እንዳንድ፡ እያሉ፡ ተሰበሰቡ፡— እርስ፡ በርሳቸው፡ ይጫወታሉ፡— ወደቤታቸው፡ ያገኚዉን ተመለሱ፡— ነገ፡ (አግር፡ መንገዱን፡ አይሃለሁ፡— በፊተኛውን፡ በስቲያው፡ እንጉ በኖለን፡— እንግዲህ፡ በየቤታችን፡ እንግባ፡— በል፡ ደገና፡ እደር።

ምሳሌ፡—፤ መስተዋድድ፡

— 238 —

መግለጫ፡—

መስተዋድድ፡ በስም፡ ወይም፡ ስምን፡ መስለው፡ በሚገኙ፡ ቃላት፡ ላይ፡ እየተጫነ፡ ገብቶ፡ በፀረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው። የመስተዋድድ፡ ትርጓሜ፡ አስማሚ፡ ወይም፡ አዋዋጅ፡ እንደ፡ ማለቱ፡ ነው።

ምሳሌ፡— እርሱ፡ በዱላ፡ መታኝ።

እርሱ፡ በወንበር፡ ላይ፡ ተቀመጠ።

እርሱ፡ ከልጁ፡ ጋር፡ ይጫወታል።

እነሆ፡ በዚህ፡ በተሰጠው፡ ምሳሌ፡ መስተዋድድ፡ በ፤ በ፤— ላይ፡ ከ— ጋር፡ ናቸው። የፊተኛው፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ የኋለኞቹ፡ በመነሻም፡ በመድረሻም፡ ገብተው፡ ተሳቢዎቹን፡ ከአንቀጾቹ፡ ጋር፡ አስማምተዋቸዋል። መስተዋድድ፡ ሳይጨመሩ፡ «እርሱ፡ ዱላ፡ መታኝ፡— እርሱ፡ ወንበር፡ ተቀምጧል፡— እርሱ፡ ልጁ፡ ይጫወታል፡» ተብሎ፡ ቢነገር፡ ኖሮ፡ ትክክለኛ፡ ንግግር፡ ሊሆን፡ ባልቻለም፡ ነበር። ስለዚህም፡ መስተዋድድ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው። መስተዋድድ፡ የሚያርፍበትም፡ ስም፡ የመስተዋድድ፡ ተሳቢ፡ ወይም፡ ተገዢ፡ ይባላል።

— 239 —

የመስተዋድድ ፡ አመዳደብ ፡

መስተዋድድች ፡ በየመድኃኒቱ ፡ ሲነገሩ ፡ እንደሚከተለው ፡ ይመደባሉ ።

(ሀ) ፡ መነሻ ፡ — ከ . . .

አጅ ፡ ከጎንደር ፡ መጣ ።

(ለ) ፡ መገሰገሻ ፡ — ወደ ፡ እ . . .

አጅ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ እሄዳለሁ ። እቤቱ ፡ እሄዳለሁ ።

(ሐ) ፡ መድረሻ ፡ እስከ ፡ ድረስ ። (ወይም ፡ እስከ ፡ . . . ድረስ) . . .

አጅ ፡ እስከ ፡ መቼ ፡ (ወይም ፡ እስከ ፡ መቼ ፡ ድረስ) ፡ አታገባለሁ ?

(መ) ፡ ማድረጊያ ፡ — በ . . .

አጅ ፡ በዳላ ፡ መታኝ ።

(ሠ) ፡ አሟላሪ ፡ — ከ— ጋር ፡

አጅ ፡ እርሱ ፡ ከልጁ ፡ ጋር ፡ ይጫወታል ።

(ረ) ፡ ማንጸሪያ ፡ — እንደ ፡ . . .

አጅ ፡ አገሪቱ ፡ መልካም ፡ ናት ፡ ነገር ፡ ግን ፡ እንደ ፡ ግብጽ ፡ አይደለችም ።
ማስገንዘቢያ ፡ — ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፉት ፡ ምዳጌዎች ፡ በቅኔ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የተለመዱ ፡ ስለሆኑ ፡ የጥንቱን ፡ ለማሳየት ፡ ስንል ፡ ጽፈናቸዋል ። ከነዚህም ፡ በቀር ፡ ሌላ ፡ አቀባይ ፡ — የ ፡ ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ . . . የሚባሉ ፡ አሉ ።

በአዲሱ ፡ አካሄድ ፡ ግን ፡ «የቦታ ፡ — የጊዜ ፡ — የምክንያት ፡ . . . » እየተባሉ ፡ ይመደባሉ ። (በአገባብ ፡ ተመልከት ።)

— 240 —

የመስተዋድድ ፡ ታላት ፡ አብዛኞቹ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ የተጻፉት ናቸው ።

በስተ ፡ መነሻ ፡ የሚገቡት ፡ — ለ ፡ — በ ፡ — ተ ፡ — ከ ፡ — ወደ ፡ — እ ፡ — እስከ ፡ — እንደ ፡ — ስለ ፡ — በስተ ፡ — ሃለ ፡ — . . . ናቸው ።

ምሳሌ ፡ — መጽሐፉን ፡ ለ ፡ በቀለ ፡ ሰጠው ።

ከጎንደር ፡ (ወይም ፡ ተጎንደር) ፡ መጣ ።

ወደ ፡ ቤቱ ፡ (ወይም ፡ እቤቱ) ፡ ገባ ።

እኔ ፡ እስከ ፡ ጎጃም ፡ እሄዳለሁ ።

እናንተም ፡ እንደእኔ ፡ ቅዱሳን ፡ ሁኑ ።

እርሱ ፡ ስለ ፡ አብ ፡ ይናገራል ።

ፀሐይ ፡ በስተ ፡ ምሥራቅ ፡ ትወጣለች ።

ያለ ፡ አባቴ ፡ የሚያስብልኝ ፡ የለም ።

— 241 —

ተሳቢውን ፡ ወይም ፡ ተገዢውን ፡ ቃል ፡ በመክከል ፡ አድርገው ፡ በመነሻ ፡ በመድረሻ ፡ የሚገቡ ፡ መስተዋድዶች ፡ ብዙ ፡ ናቸው ። በስተ ፡ መነሻ ፡ ከሚገኙት ፡ ዋናዎቹ ፡ በከ ፡ ወደ ፡ ናቸው ። ይህንኑም ፡ ለምሳሌ ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

የቦታ ፡ መስተዋድዶች ፡ (። ይህ ፡ ምልክት ፡ ያለባቸው ፡ ቃላት ፡ እንደዚህ ፡ የቦታ ፡ አንደዬ ፡ የጊዜ ፡ ለመሆን ፡ የሚችሉ ፡ ናቸው ።)

በ . . ላይ ፡	ከ . . ላይ ፡	ከ . . በላይ ፡	ከ . . በስተ ፡ ላይ ፡	ወደ . . ላይ ፡
በ . . ሥር ፡	ከ . . ሥር ፡	ከ . . በታች ፡	ከ . . በስተ ፡ ታች ፡	ወደ . . ውስጥ ፡
በ . . ውስጥ ፡	ከ . . ውስጥ ፡	ከ . . በውጭ ፡	ከ . . በስተ ፡ ውስጥ ፡	ወደ . . አጠገብ ፡
በ . . ውጭ ፡	ከ . . ውጭ ፡	ከ . . በአፍኦ ፡	ከ . . በስተ ፡ ውጭ ፡	ወደ . . ዘንድ ፡
በ . . አጠገብ ፡	ከ . . አጠገብ ፡	ከ . . በፊት ፡	ከ . . በስተ ፡ ፊት ፡	ወደ . . ጋ ፡
በ . . ዘንድ ፡	ከ . . ዘንድ ፡	ከ . . አስቀድሞ ፡	ከ . . በስተ ፡ ኋላ ፡	ወደ . . ዳር ፡
በ . . ጋ ፡	ከ . . ጋ ፡	ከ . . በኋላ ፡	ከ . . በስተ ፡ ዳር ፡	ወደ . . ማዶ ፡
በ . . ፊት ፡	ከ . . ፊት ፡	ከ . . በኩል ፡	ከ . . በስተ ፡ ማዶ ፡	(ይህን ፡ የመለከት ፡ ሁኔታ ፡)
በ . . ኋላ ፡	ከ . . ኋላ ፡	ከ . . ጎን ፡	ከ . . ጀምሮ ፡	
በ . . አቅራቢያ ፡	ከ . . አቅራቢያ ፡	ከ . . በሻገር ፡	ከ . . ቀጥሎ ፡	
በ . . መካከል ፡	ከ . . መካከል ፡	ከ . . ማዶ ፡	ከ . . ለጥፋ ፡	

የምክንያትና ፡ የአካሄድ ፡ መስተዋድዶች ።

ስለ ፡ . . ነገር ፡	ከ . . በቀር ፡	ከ . . ጋር ፡
በ . . ነገር ፡	ከ . . በስተቀር ፡	ከ . . ሌላ ፡

— 242 —

ከዚህ ፡ በላይ ፡ (ቁ. 241) የተነገሩት ፡ መስተዋድዶች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መነሻ ነው ፡ እየቀረ ፡ በዘልማድ ፡ መድረሻቸው ፡ ብቻ ፡ ይነገራል ።

አጅ ፡ — እርሱ ፡ አገሩ ፡ ላይ ፡ ተሾሞአል ፡ (=በአገሩ ፡ ላይ ፡)

እርሱ ፡ አባቱ ፡ ዘንድ ፡ ተቀመጠ ፡ (=ከአባቱ ፡ ዘንድ ፡)

ዛሬ ፡ ችሎት ፡ ላይ ፡ አየሁት ፡ (=በችሎት ፡ ላይ ፡)

— 243 —

ከ . . . ጋር ፡ — የተባለው ፡ ቃል ፡ በግሪኩ ፡ ስዋስው ፡ ምስለ ፡ የሚባለው ፡ ነው ። ወደ ፡ አማርኛም ፡ ሲገለበጥ ፡ ጋራ ፡ ይባላል ።

አጅ ፡ — እሱን ትዋንዶ ፡ ምስለ ፡ ደቂቅ ፡ =ከልጆች ፡ ጋራ ፡ አትጫወት ፡ አሁን ፡ ግን ፡ ጋራ ፡ የሚለው ፡ ጋር ፡ እንዲባል ፡ ወስነናል ። ምክንያቱም ፡ ጋራ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በተራ ፡ ራሳት ፡ ስለሚነገር ፡ የቃሉን ፡ ምክንያት ፡ ለመለየት ፡ ሲባል ፡ ነው ።

— 244 —

ከወደ ፡ አቅጣጫን ፡ የሚያመለክት ፡ ድርብ ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ —ከወደ ፡ ጎንደር ፡ መጣ ። = ከጎንደር ፡ በኩል ፡ መጣ ።

ሌሎችም ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚሁ ፡ ተደራርበው ፡ ሲገቡ ፡ ይገኛሉ ።

— 245 —

፶ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ።

ትርጓሜው ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ አርሱ ፡ እዛፉ ፡ ፶ ፡ (=እዛፉ ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡) ፡ ተቀምጧል ።

፶ ፡ የተባለውን ፡ ቃል ፡ በንግግር ፡ የሚያዘውትሩ ፡ የሸዋ ፡ በላገሮች ፡ ናቸው ። ምሁራኑም ፡ እንደ ፡ ጸያፍ ፡ ያዩበቸዋል ። ጸሩ ፡ ግን ፡ ፶ ፡ ጸያፍ ፡ ሊባል ፡ አይቻልም ። ሩራስጌ ፡ እግርጌ ፡ አንገትጌ ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ጌ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ እንደሆነ ፡ አሁንም ፡ «እዛፉ ፡ ፶ ፡» ወይም ፡ «ከዛፉ ፡ ፶ ፡» ባለ ፡ ጊዜ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ ነው ።

— 246 —

ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ መስለው ፡ የሚገኙ ፡ ነገሮች ፡ የ ፡ በሚባል ፡ ቃል ፡ ተገጣጥመው ፡ ይነገራሉ ። የ ፡ የሚወድቅበትም ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። (ቁ. 43 ፡ አይ ።)

አጅ ፡ —የሰማይ ፡ ኮከብ ፡ ያበራል ።

የምድር ፡ በቡር ፡ ፈጣን ፡ ነው ።

የአንግሊዝ ፡ አገር ፡ ደሴት ፡ ነው ።

— 247 —

ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ የ ፡ ሌሎች ፡ መስተዋድዶች ፡ በተደረቡበት ፡ ጊዜ ፡ ተውጦ ፡ ይቀራል ።

አጅ ፡ ለሰማይ ፡ ኮከብ ፡ ሰገደ ።

በምድር ፡ በቡር ፡ ተሳፈረ ።

ወደ ፡ እንግሊዝ ፡ አገር ፡ ሄደ ።

ሌሎችም ፡ በመነሻ ፡ የሚገቡ ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚሁ ፡ እየተደረቡ ፡ በገቡ ፡ ቁጥር ፡ የ ፡ ውጤት ፡ ያስቀሩታል ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ የ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። (ቁ. 43 ፡ አይ ።)

— 248 —

«ለ፤ ላ፤ ል፤ በ፤ በ፤ ብ፤» በአጽፎች ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተሠመሩ ፡ በግሥ ፡ መድረሻ ፡ ላይ ፡ ይገባሉ ። (ቁ. 72 ፡ አይ ።)

ለ ፡ የበጎ ፡ በ ፡ የክፉ ፡ መፍቻ ፡ ይሆናሉ ። ሁሉም ፡ የምክንያት ፡ መስተዋድዶች ፡ ናቸው ።

አጅ ፤ መጣለት ፡ መጣላት ፡ መጣልኝ ፤

መጣበት ፡ መጣበት ፡ መጣብን ፤

— 249 —

መስተዋድድና ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ። ያው ፡ አንዱ ፡ ቃል ፡ እንደ ፡ መስተዋድድ ፡ ወይም ፡ እንደ ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ሆኖ ፡ ሲገባ ፡ ይገኛል ።

አጅ ፤ እርሱ ፡ ከአብርሃም ፡ በፊት ፡ ይሄድ ፡ ነበር ፤ (መስተዋድድ)

እርሱን ፡ በፊት ፡ (=ጽር) ፡ አላወቀውም ፡ ነበር ፤ (ተውላክ ፡ ግሥ)

— 250 —

የመስተዋድድ ፡ ተሳቢዎች ።

መስተዋድድ ፡ ከስምና ፡ ከተውላጠ ፡ ስም ፡ ሌላ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ሌሎችንም ፡ የንግግር ፡ ክፍሎች ፡ ሲስብ ፡ ወይም ፡ ሲገዛ ፡ ይገኛል ። በዚህ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገሩትም ፡ ቃላት ፡ ስም ፡ መሰሎች ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። ይህንንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

ቅጽል ።

ክፉን ፡ በክፉ ፡ አትቃወሙት ።

ላለፈ ፡ ከረምት ፡ ቤት ፡ አይሠራም ።

ተውላክ ፡ ግሥ ።

ለሁልጊዜ ፡ አትለዩኝ ።

ለወደፊት ፡ እንተዋወቅ ።

ግሥ ።

በጠገብሁ ፡ (=ጠገብሁ ፡ በማለት ፡) ጠብ ፡ የለም ።

በይመስላል ፡ (=ይመስላል ፡ በማለት) አይፈረድም ።

ሰው ፡ ሁሉ ፡ ለመስማት ፡ የፈጠነ ፡ ለመናገር ፡ የዘገየ ፡ ይሁን ።

፲፭ኛ ፡ መልመጃ ።

(ሀ) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ መስተዋድድችን ፡ እየለየሀ ፡ አመልክት ።

በወንበር ፡ ላይ ፡ ተቀመጠ ።—መጽሐፉን ፡ ለልጁ ፡ ሰጠ ።—በዱላ ፡ መታኝ ። በዛፍ ፡ ሥር ፡ ዐረፈ ።—ትምህርቱን ፡ በጀወር ፡ ውስጥ ፡ እጨርሳለሁ ።—ትምህርት ፡ በሰነፎች ፡ ዘንድ ፡ የተጠላ ፡ ነው ።—በዕውር ፡ ፊት ፡ ዕንቅፋትን ፡ አታድርግ ።—ልጅ ፡ በአባቱ ፡ አጠገብ ፡ ይቀመጣል ።—እውነቱን ፡ አይቻለሁ ።—ቤቱ ፡ በገበያ ፡ አቅራቢያ ፡ ነው ።—በሕዝብ ፡ መካከል ፡ ተናገረ ።—ከመሬት ፡ ላይ ፡ ወደቀ ።—ከአኖቱ ፡ ዘንድ ፡ መጣ ።—ከሰው ፡ በታች ፡ ሆነ ።—ከፊት ፡ በላይ ፡ ነፋስ ፡ ነው ።—እግዚአብሔርን ፡ የማያምኑ ፡ ከሃይማኖት ፡ በአፍኦ ፡ ያሉ ፡ ናቸው ።—ከአብርሃም ፡ ፊት ፡ ቆሞ ፡ አየሁት ።—ከጳ ፡ ወር ፡ በኋላ ፡ እመለሳለሁ ።—ከቤቱ ፡ ጎን ፡ ዛፍ ፡ አለ ።—ከሕዝብ ፡ መካከል ፡ ተመረጠ ።—ከወንዝ ፡ በ፳፻፲ ፡ (ወይም ፡ ማዶ ፡) መጣ ።—ወንድሜን ፡ ከሸለቆው ፡ በስተላይ ፡ አየሁት ።—ገበየሁ ፡ ከቤቱ ፡ በስተ ፡ ውስጥ ፡ ነበረ ።—እኔ ፡ ከአጀቡ ፡ በስተፊት ፡ እሄድ ፡ ነበር ።—ከአንድ ፡ ዓመት ፡ ጀምሮ ፡ እንተዋወቃለን ።—ከውጪ ሸት ፡ ተጥሎ ፡ ገዢነህ ፡ ቆሟል ።—ከጅሩ ፡ ለጥቆ ፡ ላምዋሻ ፡ ይገኛል ።—ወደ ፡ ዛፍ ፡ ላይ ፡ ሲወጣ ፡ አየሁት ።—ወደ ፡ እናቲ ፡ ዘንድ ፡ እሄዳለሁ ።—ስለ ፡ ፈለቀ ፡ ነገር ፡ የማውቀውን ፡ ልንገርህ ።—እርሱ ፡ በትምህርት ፡ ነገር ፡ ትጉህ ፡ ነው ። ከገዢነህ ፡ በቀር ፡ የሚበልጠው ፡ የለም ።—ከኃጢአት ፡ በስተቀር ፡ ሁሉን ፡ ፈጽመ ።—ከተማሬው ፡ ጋር ፡ መጣ ።—ከየሐንስ ፡ ሌላ ፡ ዘመድ ፡ የለውም ።

(ለ) ከዚህ ፡ በታች ፡ በተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘውን ፡ በዶ ፡ በዶውን ፡ ስፍራ ፡ በተስማሚው ፡ መስተዋድድ ፡ እየሞላህ ፡ ተናገር ።

መኩንን ።—ሎንዶን ፡ መጣ ። ፈረሱ ።—ሜዳ ፡ ይሮጣል ። ፈረሱን ፡—አለንጋ ፡ መታው ። እጁን ፡—ጠረኢዛ ፡—አኖረ ። እኔ ፡—እባቱ ፡—እሄዳለሁ ። ማታ ።—ቤቱ ፡ እመለሳለሁ ። ሲስተማረው ፡—ኢትዮጵያ ፡—ይተርክል ። እርሱ ፡—ተማሪዎቹ ፡ ሽልማትን ፡ ይሰጣል ። ልጅ ፡—አባቱ ፡—ይኖራል ። ዕውር ፡—መሬው ፡—አይሄድም ። ለትጉህ ፡ ልጅ ፡—ፊት ፡—ዳረጎት ፡ ይጨመርለታል ።

፶፬ኛ ፡ መስተዋድድ ።

— 251 —

መግለጫ ።

መስተዋድድ ፡ የሚበለው ፡ ቃላትንና ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮችን ፡ ለማያያዝ ፡ ወይም ፡ ለማጣመር ፡ የሚጠቅም ፡ ቃል ፡ ነው ። መስተዋድድ ፡ በአንቀጽ ፡ ላይ ፡ እያረፈ ፡ የአንቀጹን ፡ ማሰራያነት ፡ ያስቀረዋል ።

- ምሳሌ ።
- (ሀ) { እርሱ ፡ ይሄወታል ፤ እርስዎም ፡ ትዘፍናሉች ።
ነገ ፡ ወደ ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ እሄዳለሁ ፡ ወይም ፡ ከቤቱ ፡ እውላለሁ ።
አባቱ ፡ ይቀጣኛል ፤ ይሁን ፤ እንጂ ፡ በጣም ፡ ያዝንልኛል ።
 - (ለ) { የመጣህ ፡ እንደሆን ፡ አብረን ፡ እንሄዳለን ።
ቢፈልግ ፡ ይስጠኝ ፡ በይፈልግ ፡ ይተወው ።
መጨረሻውን ፡ ሳላይ ፡ አልቀየምም ።

እነሆ ፤ «ም ፡ ወይም ፡ ይሁን ፡ እንጂ ፤ የ—እንደሆን ፤ ቢ ፤ በ ፤ ሳ ፤ » የተባሉት ፡ ቃላት ፡ መስተዋድድች ፡ ናቸው ። በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ (ሀ) በሚለው ፡ ላይ ፡ እንደተመለከተው ፡ በየፈላጊው ፡ ሲነገሩ ፡ የሚችሉትን ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፤ መስተዋድድቹ ፡ እንዲያያዙ ፡ አድርገዋቸዋል ። (ለ) በሚለውም ፡ ክፍል ፡ እንደተመለከተው ፡ መስተዋድድቹ ፡ በየአንቀጹ ፡ ላይ ፡ ተጭነው ፡ ማሰራያነትን ፡ እያስቀሩ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሩን ፡ አያይዘውታል ።

ስለዚህም ፡ መስተዋድድ ፡ ቃላትንና ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮችን ፡ ለማጣመር ፡ የሚጠቅምና ፡ የአንቀጹን ፡ ማሰራያነት ፡ የሚያስቀር ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ብለን ፡ እንወስናለን ።

— 252 —

መስተዋድድ ፡ በሁለት ፡ ክፍሎች ፡ ይከፈላል ። እነርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

- (ሀ) ወደረኛ ፡ መስተዋድድ ።
 - (ለ) ጥገኛ ፡ መስተዋድድ ።
- እነዚህ ፡ ደግሞ ፡ እንደገና ፡ በንኡለን ፡ ክፍሎች ፡ እየተከፋፈሉ ፡ ይነገራሉ ።

— 253 —

(ሀ) ፡ ወደረኛ ፡ መስተዋድድ ።

ወደረኛ ፡ ማለት ፡ ተተካካይ ፡ ወይም ፡ ተመሳሳይ ፡ ማለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ ክፍል ፡ የሚነገረው ፡ ቃል ፡ ያለ ፡ መስተዋድድ ፡ ቢነገር ፡ ኖሮ ፡ መደበኛውን ፡ ቃል ፡ በማሰርግ ፡ የሚተካከለው ፡ ስለሆነ ፡ ወደረኛ ፡ ተብሎአል ። እነሆ ፡ ከላይ ፡ ቁ. 251 (ሀ) ለምሳሌ ፡ የተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ያለ ፡ መስተዋድድ ፡ ሲነገሩ ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናሉ ።

ምሳሌ ፡ አርሱ ፡ ይጫወታል ፡ አርሱዋ ፡ ትዘጋጅልኝ ።

ነገ ፡ ወደ ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ እሄዳለሁ ። ከቤቴ ፡ እውላለሁ ።

አባቴ ፡ ይቀጣኛል ። በጣም ፡ ያዝንልኛል ።

እነሆ ፡ እያንዳንዳቸው ፡ ራሳቸውን ፡ ችለው ፡ የዐረፍተ ፡ ነገርነትን ፡ ምግባር ፡ እንደያዙ ፡ አስተውል ።

— 254 —

ወደረኛ ፡ መስተፃምር ፡ በአራት ፡ አካሄድ ፡ ይመደባል ።

(1) አሜሩ ፡ ወይም ፡ አዳጋሚ ።

(2) አማራጭ ፡ ወይም ፡ አወላዋይ ።

(3) አፍራሽ ፡ ወይም ፡ ተቃራኒ ።

(4) ምክንያታዊ ።

እነዚህንም ፡ በያንዳንዳቸው ፡ እየዘረዘርን ፡ እንጽፋለን ።

— 255 —

(1) አሜሩ ፡ ወይም ፡ አዳጋሚ ።

አሜሩ ፡ የተባለው ፡ አንዳንድ ፡ ሌላውን ፡ ቃል ፡ የሚያጋጥም ፡ ነው ። ይኸውም ፡ በግልቱ ፡ ስዋሰኑ ፡ ዋጭ ፡ የሚባለው ፡ ነው ።

አዳጋሚ ፡ የሚባለውም ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ አንድ ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ በመስተፃምር ፡ ሲደገም ፡ ነው ። ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

አጅ ፡ “ና” ። — አብርሃኖ ፡ አጽብሐ ፡ የአክሱም ፡ ነገሥታት ፡ ናቸው ።

ማሰንዘቢያ ፡ ከመምህራን ፡ ወገን ፡ እና ፡ ተብሎ ፡ አንዲጻፍ ፡ የሚወስኑ ፡ አሉ ።

ይኸውም ፡ — አብርሃን ፡ እና ፡ አጽብሐ ፡ ተብሎ ፡ አንዲጻፍ ፡ ማለት ፡ ነው ።

“ም” ፡ አርሱ ፡ ይወደኛል ፤ ያከብረኛልም ።

ጌታሁንና ፡ ተፈራ ፡ ውብሽትም ፡ ይጫወታሉ ።

ነቢያት ፡ ስለክርስቶስ ፡ ትንቢትን ፡ ተናገሩ ፡ ሐዋርያትም ፡ አስተማሩ ።

“ም” — ም ። — አርሱም ፡ እኔም ፡ በአንድነት ፡ እንማር ፡ ነበር ።

አርሱ ፡ ቂስም ፡ ደብተራም ፡ ነው ።

“ደግሞ” ። — አርሱ ፡ ብልህ ፡ ነው ፤ አንተ ፡ ደግሞ ፤

“አንድ” — ሁሉ ። ፡ ገብራ ፡ እንደ ፡ ገርማነህ ፡ ሁሉ ፡ የተማረ ፡ ነው ።

“በዚያውም ፡ ላይ” ። — አኔና ፡ ፈለቀ ፡ ጓደኞች ፡ ነን ፤ በዚያውም ፡ ላይ ፡ እንዳመዳለን ።

“ከዚያውም ፡ ዘንድ” ። ፡ ሊቅዮጵያዊ ፡ ነኝ ፤ ከዚያውም ፡ ዘንድ ፡ ገንደራ ፡ ነኝ ።

“ሳስ” ። — ከበደ ፡ ወደ ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ ይሄዳል ፤ አንተሳ ፡ (አንተስ) ወደት ፡ ትሄዳለህ ፤

ማሰንዘቢያ ፡ በዚህ ፡ ንግግር ፡ ጥያቄው ፡ “ወደት” ፡ መሆኑንና ፡ “ሳስ” ፡ እንዳልሆነ ፡

አስተውል ። ትርጓሜያቸውም ፡ « ደግሞ ፡ » እንደማለት ፡ ዓይነት ፡ ነው ።

— 256 —

(2) አማራጭ ፡ ወይም ፡ አወላዋይ ።

በአንድ ፡ ነገርና ፡ በአንዳች ፡ ነገር ፡ መካከል ፡ የማማረጥ ፡ ወይም ፡ የማወላወል ፡ አኳኋን ፡ በተገለጠ ፡ ጊዜ ፡ መስተፃምር ፡ አማራጭ ፡ ወይም ፡ አወላዋይ ፡ ይባላል ።

አጅ ። — “ወይም” ። — ዛሬ ፡ ወይም ፡ ነገ ፡ እመጣለሁ ። (አወላዋይ ፡)

እርሳሱን ፡ ወይም ፡ ቀለሙን ፡ ስጠኝ ፡ (አማራጭ ፡)

“ወይም” — “ወይም” ። — ወይም ፡ ዛሬ ፡ ወይም ፡ ነገ ፡ እመጣለሁ ።

ወይም ፡ እርሳሱን ፡ ወይም ፡ ቀለሙን ፡ ስጠኝ ።

“ወይ” — “ወይ” ። — ወይ ፡ ዛሬ ፡ ወይ ፡ ነገ ፡ እመጣለሁ ።

“ወይ” — “ወይ” — “ወይ” ። — አርሱ ፡ ወይ ፡ አልተማረ ፤ ወይ ፡ አላረሰ ፤ ወይ ፡ አልነገደ ፤ በምን ፡ ትጻር ፡ ሊኖር ፡ ነው ፤ ?

“ወይም” — “ወይንም” ። — ትጉህ ፡ ተማሪ ፡ ዜማ ፡ ወይም ፡ ቅኔ ፡ ወይንም ፡ ትርጓሜ ፡ ይማራል ።

“አለዚያም” — አለበለዚያም” ። — ትምህርታችንን ፡ እናጥና ፤ አለዚያም ፡ (አለበለዚያም) ፡ እንጫወት ።

“ሆነ” ። በሞት ፡ ሆነ ፡ በሕይወት ፡ የሰው ፡ ክብር ፡ አገሩ ፡ ነው ።

“ይሁን” ። ወንድሜ ፡ ዛሬ ፡ ይሁን ፡ ነገ ፡ በባቡር ፡ ይመጣል ።

“ቢሆን” ። ሕይወት ፡ ቢሆን ፡ ሞት ፡ ቢሆን ፡ የክርስቶስን ፡ ፍቅር ፡ የሚያስተወኝ ፡ የለም ።

— 257 —

(3) አፍራሽ ፡ ወይም ፡ ተቃራኒ ።

አፍራሽ ፡ የሚባለው ፡ የነገሩን ፡ አኳኋን ፡ በአፍራሽነት ፡ ወይም ፡ በተቃራኒነት ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ነው ።

አጅ ፡

“ነገር ፡ ግን” ። — እኔና ፡ አብርሃም ፡ በውልደት ፡ እኩዮች ፡ ነን ፡ ነገር ፡ ግን ፡ አብርሃም ፡ በቁመት ፡ ይበልጣል ።

“ግን” ። እኔ ፡ አጭር ፡ ነኝ ፡ አብርሃም ፡ ግን ፡ (ወይም ፡ ግን ፡ አብርሃም) ፡ ረጅም ፡ ነው ።

“ዳሩ ፡ ግን” ። — ብዙ ፡ መጽሐፍ ፡ አንብቤ ፡ ነበር ፤ ዳሩ ፡ ግን ፡ አላስታውሰውም ።

“ስ” ። — እውነትን ፡ መናገር ፡ ያስከብራል ፤ ሐሰትስ ፡ ያዋርዳል ።

አርሱ ፡ ይመጣ ፤ አይመለስኝም ፤ ከመጣስ ፡ (= ከመጣ ፡ ግን ፡ ወይም ፡ ነገር ፡ ግን ፡ ከመጣ) ፡ እቀበለዋለሁ ።

“ይሁን ፡ እንጂ ፡ ይሁንና ፡ የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ቢሆንም” ። ሥራህን ፡ መልካም ፡ ትወራለህ ፤

ይሁን ፡ እንጂ ፡ (ወይም ፡ ይሁንና ፡ ...) በሥራህ ፡ አትመክ ።

ድርድርን ለጭፍ ወይም አወላዋይ ።

ብ ፡ ነገ ፡ ብትመጣ ፡ እጠብቅሃለሁ ።
እንደሆነ ፡ ትመጣ ፡ እንደሆነ ፡ ልጠብቅህ ።
ያልመጣህ ፡ እንደሆነ ፡ አገናኛለሁ ።
ብ—ም ፡ ብመጣም ፡ ብቀርም ፡ አስታውቅህአለሁ ።
ቢ—ም ፡ ቢመጣም ፡ ቢቀርም ፡ እጠብቀዋለሁ ።
ቢ—ስ ፡ ቢመጣክ ፡ (=የመጣ ፡ እንደሆነ ፡) አቀበለዋለሁ ።
ወንድሜ ፡ ነገ ፡ ይመጣ ፡ አይመጣ ፡ አላውቅም ።
ይብዛም ፡ ይነስ ፡ ግብግፍ ፡ አደርጋለሁ ።
ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፡ ለኔ ፡ እኩል ፡ ነው ።
ያም ፡ ሆነ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ለእኔ ፡ እኩል ፡ ነው ።

አጋናኝ ።

ምንም ፡ እንኳ ፡ አባቱ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ቢመታኝ ፡ ይወድደኛል ።
እንኳ ፡ አባቱ ፡ ቢመታኝም ፡ እንኳ ፡ ያገኘልኛል ።
ምንም ፡ ብደኸይ ፡ ታማኝ ፡ ነኝ ።
እኮ ፡ ብወድቅም ፡ እኮ ፡ እነሣለሁ ።
ብያ ፡ ብወድቅም ፡ ብያ ፡ እነሣለሁ ።

ጊዜን ፡ አመልክች ።

እንደ ፡ ደወሉ ፡ እንደ ፡ ተደወለ ፡ ደረሰሁ ።
ሲ ፡ ደወል ፡ ሲደወል ፡ አልነበርሁም ።
ሳ ፡ በሱር ፡ ሲመጣ ፡ እሳፈራለሁ ።
ስ ፡ በሱር ፡ ሳይመጣ ፡ እንሰነባበት ።
እስከ—ድረስ ፡ ስመለስ ፡ እጠይቅሃለሁ ።
እስከ ፡ እስከ ፡ ሞተች ፡ ድረስ ፡ አልወለደችም ።
እስከ ፡ እስከ ፡ ተማሪቤት ፡ እስከከፈት (ወይም ፡ እስከከፈት) ፡ አጠናለሁ ።
እስከ ፡ እስከ ፡ ትምህርቴን ፡ እስከገጠርክ (እስከገጠርክ) ፡ አማራለሁ ።
ከ ፡ ይህ ፡ ቤት ፡ ከተሠራ ፡ ቆይቷል ።
ሳለ ፡ አባት ፡ ሳለ ፡ አጊጥ ፡ ፀሐይ ፡ ሳለች ፡ ሩጥ ።
በ—ጊዜ ፡ በተማርሁ ፡ ጊዜ ፡ (=በምማርበት ፡ ጊዜ ፡) አልጫወትም ።
ከተማርሁ ፡ በኋላ ፡ እጫወታለሁ ።
ከተወለድሁ ፡ ጀምሮ ፡ (ወይም ፡ እንሥቶ ፡) እዚሁ ፡ ነኝ ።
ከ—ከሄደ ፡ (=ከሄደ ፡ በኋላ ፡) ውሻ ፡ ራሴኸ ።

አመዛኝ ።

ከ ፡ ከተማረ ፡ የተመራመረ ፡ ይበልጣል ፡ (ይልቅ ፡)
ከ ፡ ጅብ ፡ ከባላህ ፡ (=ከሚበላህ ፡ ይልቅ ፡) ገድለኸው ፡ ተቀደሰ ።
ከ ፡ እኔ ፡ ከሞት ፡ ጠላቴ ፡ ይሙት ።
ከ—ይልቅ ፡ ከአለፈው ፡ ይልቅ ፡ የሚመጣው ፡ ይበልጣል ።
እንደ—መጠን ፡ እንደ ፡ አሰብሁት ፡ መጠን ፡ ሳይሆንልኝ ፡ ቀረ ።
በ—መጠን ፡ በተቻለኝ ፡ መጠን ፡ እረዳሃለሁ ።
እንደ—ያህ ፡ ያልተማረ ፡ ሰው ፡ እንደሞተ ፡ ያህል ፡ ነው ።
ከ—ቁጥር ፡ በሰው ፡ ላይ ፡ የዛተ ፡ ከአደረገው ፡ ቁጥር ፡ ነው ።

— 261 —

ግልጽ ፡ «የ» ፡ ቅጽል ።

በዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ አንቀጹን ፡ ወደ ፡ ቅጽልነት ፡ የሚለው ፡ ጠት ፡ “የ ፡ የም” ፡ መደበኛው ፡ ከመስተካከያ ፡ ነው ። እንደ ፡ ጊዜ ፡ ግብራቸውም ፡ እንደዚህ ፡ ግሣዊ ፡ ቅጽል ፡ በሌላም ፡ ጊዜ ፡ መስተካከያ ፡ ቅጽል ፡ ተብለው ፡ ነበር ፡ ቁ. 93 ፡ (መ) ፡ 199 ፡ እይ ።) አሁን ፡ ደግሞ ፡ በደንበኛ ፡ ስፋራቸው ፡ ከዚህ ፡ ይነገራሉ ።
የአ ፡ ፈደል ፡ ሲከተላቸው ፡ ወደራብሰነት ፡ እየተለወጡ ፡ “ያ ፡ የማ” ፡ ይሆናሉ ። ይ ፡ የሚል ፡ ፈደል ፡ ሲከተላቸው ፡ “የሚ” ፡ ይሆናሉ ።

ምሳሌ ፡ «የ» — የገደለ ፡ የፈለገ ፡ —

«ያ» — ያወቀ ፡ ያደረገ ፡ (=የዐወቀ ፡ የአደረገ ።)

«የም» — የምትገድል ፡ የምትፈልግ ።

«የሚ» — የሚፈልግ ፡ የሚገድል ። (=የምደፈልግ ፡ የምይገድል ።)

«የማ» — የማይፈልግ ፡ የማይገድል ። (=የምአይፈልግ ፡ የምአይገድል ።)

ገላኛ ፡ መልመኝ ።

(ሀ) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ መስተካከያዎችን ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

እኔና ፡ እርሱ ፡ እንጽፋለን ፡ እርስዎም ፡ ታነባለች ። እኔም ፡ እርሱም ፡ እርስዎም ፡ እንማራለን።—እስተማሪው ፡ ይወድደኛል ፡ ያገኘልኛልም ፡ ይሁን ፡ እንጂ ፡ ከትምህርት ፡ ስቀር ፡ ይገሥጻል።—ጨዋታን ፡ እወዳለሁ ፡ ቢሆንም ፡ ትምህርቴን ፡ አጠናለሁ።—በፈተና ፡ ማን ፡ እንደሚበልጥ ፡ አላውቅም ፡ ወይ ፡ እኔ ፡ ወይ ፡ እርሱ ፡ እንሸለማለን።—ያም ፡ ሆነ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ወደፊት ፡ ይታያል።—ጓደኛ ፡ ከቤልጥ ፡ ተግባር ፡ መማር ፡ ይሻላል ።

(ለ) ወደረጃ፡ የተበለጠጠ፡ ጥገኛ፡ የተበለጠ፡ መስተፃምር፡ በምሳሌ፡ አመልክት፡—(ገ)፡ የመስተፃምር፡ ቃላት፡ ጸፍ፡ እነርሱንም፡ በሀረፍተ፡ ነገር፡ እየሞላህ፡ ተናገር።

ምዕራፍ፡ ፱፡ ቃል፡ አጋኖ

— 262 —

መግለጫ

ቃል፡ አጋኖ፡ ከሌሎች፡ የንግግር፡ ክፍሎች፡ ጋር፡ ግንኙነትን፡ አያደርግም፤ በአሳብ፡ የሚሰማ፡ አንዳች፡ ነገርን፡ በግጋንን፡ ድምፅ፡ እየገለጸ፡ በገዛ፡ ፊሉ፡ ጸንቶ፡ ይነገራል።

ስለዚህም፡ ቃል፡ አጋኖ፡ አንዳች፡ ነገር፡ በግጋንን፡ ድምፅ፡ የሚገለጽበት፡ ቃል፡ ነው።

— 263 —

የቃል፡ አጋኖ፡ ዓይነቶች

የአማርኛ፡ ቃል፡ አጋኖ፡ በጣም፡ ብዙ፡ ነው፤ አብዛኛውም፡ የፈጸመ፡ ምልክት፡ ሳይኖረው፡ በድምፅ፡ ብቻ፡ ስለሚሰማ፡ ዓይነቱን፡ ለመወሰን፡ አስቸጋሪ፡ ይሆናል። የሆነ፡ ሆኖ፡ ዋነኞቹን፡ ክፍሎች፡ ከዚህ፡ በታች፡ ጽፈን፡ እንመድባለን።

አክብሮት፡—(ሆይ፡ አቤቱ)

መገረምና፡ መደንቅ፡—(ሆሆይ፡ ጉድ፡ ወዮ፡ ወይጉድ፡ እረጉድ፡ እረግኝ፡—

ጉድ፡ ነው፡ ግሩም፡ ነው)

ድንጋጤ፡—(ውይ፡ ወይኔ፡ ወይዛሬ)

ደስታ፡—(እሰይ፡ እልል፡ እሰይ፡ እሰይ፡ እልል፡ እልል፡ እልልል...)

ትክክል፡ ወይም፡ ግዘን፡—(አይ፡ አይጉድ፡ እህህ)

ጨከትና፡ ልቅሶ፡—አኡ፡... እይዩ፡ ውይ፡ ውይ)

ዕረፍት፡—(እፎይ፡—ተመስገን)

ሰላምታ፡—(ጤና፡ ይስጥልኝ)

መሳቅ፡—ሀሀሀ፡ ሀሀሀ)

ትዝታ፡—(እኸ፡ እህ፡ እረግ)

ዛቻ፡—(ቆይ፡ ቆይ፡ ብቻ፡ ግደየለም)

ማጉሳመስ፡—(ጉኸ፡ ውሸን፡ አበጀህ፡ ያላድግህ)

ማረጋገጥ፡—(አንድታ፡ ለከ)

ጥቆማ፡—እነሆ፡ ይኸው፡ ይኸውና፡ ያውና)

ማስፈራራት፡—(ዋ፡ ጉድ፡ ፈላ፡ መጣልሃ፡ ይኸውልሃ)

አጠራጣሪ፡—(እንጃ፡ ይሆናላ)

ንቀት፡ ወይም፡ ብስጭት፡—(ኤዲያ፡ (—ወዲያ፡) ኤጭ፡ አይ፡ አይወዲያ)

ጥሪ፡—አሉ፡ አረበል፡ አረገሌ፡ (—እገሌ፡ ሆይ)

የጥሪ፡ መልስ፡—አቤት፡ አሜት፡ (—አመቤት)

ክነዚህም፡ የሚበዙ፡ ሌሎች፡ ቃሎች፡ ይገኛሉ።

— 264 —

ቃል፡ አጋኖዎች፡ እንደ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ የንግግርን፡ ስሜት፡ እየሞሉ፡ ሊያስረጁ፡ ይችላሉ። በዚህም፡ ጊዜ፡—(ሀ) አንዳንዶቹ፡ «ለ» የሚለውን፡ መስተዋድድ፡ ትራስ፡ እያደረጉ፡ ወይም፡ ሳያደርጉ፡ እንደ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ በፈቱ፡ መደበኛ፡ ሲሀረዝሩ፡ ይገኛሉ። (ለ) አንዳንዶቹም፡ ፈሳቸው፡ ሳይዘረዝሩ፡ ሌላውን፡ ተዘርዝረው፡ ቃል፡ እያስከተሉ፡ ወይም፡ እየተከተሉ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። (ሐ) የቀሩት፡ ደግሞ፡ የዝርዝርን፡ ምግባር፡ ሳይፈ፡ በአማካይ፡ ቃል፡ ብቻ፡ ይነገራሉ።

ምሳሌ፡ (ሀ) ወዮ፡—(ወዮልኝ፡ ወዮልህ፡ ወዮላቸው)

እንጃ፡—እንጃልህ፡ እንጃስት፡ እንጃላቸው)

አይዘህ፡—አይዘሽ፡ አይዘአችሁ)

ያውልህ፡—ያውልሽ፡ ያውላችሁ)

ይኸውልህ፡—ይኸውልሽ፡ ይኸውላችሁ)

(ለ) እንኳን፡ ደገና፡ ገባህ፡ እንኳን፡ ደገና፡ ገባችሁ)

ደገና፡ ሁን፡ ደገና፡ ዋሉ)

(ሐ) ሃይማኖት፡ ያውርድ፡ ሹመት፡ ያዳብር፡

ጉድ፡ እኮ፡ ነው፡ ይገርማል፡ እኮ)

— 265 —

ሌሎቹ፡ የንግግር፡ ክፍሎች፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ እየተሳኩ፡ ተነግረው፡ እንደ፡ ነገሩ፡ አኳኋን፡ ቃል፡ አጋኖ፡ ሲሆኑ፡ ይገኛሉ። ከነርሱም፡ አንዳንዶቹ፡ ቃል፡ ጥያቄ፡ እንዲከተላቸው፡ ይፈልጋሉ። እነሆ፡ ሁሉንም፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን። ስም፡ እናንት፡ ሰነፎች፡ የገላትያ፡ ሰዎች፡ ለጽድቅ፡ እንዳትታዘዙ፡ ማን፡ አታለላችሁ?

ልጄ፡ ምንዋ?

ተውላጠ፡ ስም፡ ድሀው፡ ሽማግሌ፡ ከመንገድ፡ ላይ፡ ወድቋል፤ እኔን፡ ወዴት፡ ልውሰድ፡ ይሆን?

የዘመኑ፡ ሰው፡ ሲያቀርቡት፡ ይርቃል፤ ሲያፈቅሩት፡ ይጠላል፤ ወይ፡ እንተ፡ ከቶ፡ ምን፡ ማድረግ፡ ይቻላል?

ግሥ = “በቢይ አንቀጽ” = አንዱን ሳንይዘው ከረምቱ መጣልሃ! እንግዲህ ምን ይበጀናል?

ተመስገን ጌታዬ አንተ ታውቃለሃ!

«ትእዛዝ አንቀጽ» ራስን ማመስገን የሚገባ ከሆነ ራሳችንን ማመስገን እንጀምራ!

አሁን ምን ይደልሁህ? — እግዚአብሔር ይደልሃ!

“በዝ አንቀጽ” ጉድ ፈልቀ! አንተን ማን ጠየቀህ?

መስተዓምር = አንተም የመጣኸው ልትግር ነው? — እንዴታ!

ማስገንዘቢያ = በቢይ አንቀጽ፣ ትእዛዝ አንቀጽ፣ መድረሻውን፣ ወደ ራስህ ለውጦ በተነገረ ጊዜ ቃል አጋኖ ወይም ጥያቄ ይሆናል ልዩነቱ የሚታወቀውም እንደ አነጋገሩ አገባብ ነው አንቀጽ ጥንቅን በራሱ የሚጨርስ ሲሆን ጥያቄነቱ ወይም ቃል አጋኖነቱ የሚታወቀው በድምፅ ወይም በምልክቶች (!?) ብቻ ነው።

— 266 —

ከድምፅ የተነሳ ተመሥርተው የሚነገሩ ቃላት ከፍላገው ከቃል አጋኖ ነው።

አጅ = ሹው፣ — ግው፣ — ድው፣ — ኳ፣ — ኳኳ፣ — እግፍ፣ — እም በፍ፣ — እርፍ፣ — ጓ፣ — ጓጓ፣ — እኒህን የመሰሉ ሁሉ ናቸው እንደነዚህ ያሉት ቃላት የመሆን ግሥን ተከትለው ሲገቡ እንደ ግሥ ሁሉ ይሆናሉ። ምሳሌ፡ — ሹው፣ አለ፡ — ግው፣ አለ፡ — እምበፍ፣ አለ፡ — . . . አ. ግ. ነው።

ስለዚህም በድምፅ የሚታወቁ ነገሮች ሁሉ ብቻቸውን ሲነገሩ ቃል አጋኖ ይባላሉ። ከመሆን ግሥ ጋር ሲነገሩ ግን በግብራቸው ተውሳክ ግሥ ወይም የግሥ ረዳት ይባላሉ። (ቁ. 168፣ 234. እይ.)

— 267 —

መጠይቃን፣ ወይም ቃላት ጥያቄ።

መጠይቃን የተባሉት የጥያቄ ቃላት አብዛኞቹ በየቦታው እንደ ጊዜ ግብራቸው ተነገረዋል። ይሁን እንጂ ጠቅላላ መደባቸው ከዚህ ስለሆነ አሁን ደግሞ በየስልታቸው እንደሚቀረጹን።

መጠይቃን የተባሉት የጥያቄ ቃላት (1) ፈደላውያን፣ (1) ድምፃውያን፣ ተብለው በቆ፣ ክፍል፣ ይመደባሉ። ከአውሮፓውያን የወረሰነው የጥያቄ ምልክት (?) ለሁሉም ይደረግላቸዋል።

— 268 —

(1) ፈደላውያን፣ መጠይቃን፣

ፈደላውያን የተባሉት የጥያቄ ቃላት ከዚህ በታች እንደተደረጉ ይከፈላሉ።

(ሀ) በቦቢይ አንቀጽ ላይ የሚውሉ መጠይቃን = “ን፣ ወይ”።

(1) የክርስቶስን ፍቅር ማን ያስተወናል?

ኀዘን ነውን? — መከራ ነውን? መስደድ ነውን?

ወይም ኀዘን ነው? — መከራ ነው? — መስደድ ነው?

(2) ፈልጎ ነበርን? — ፈልጎ ጥሯልን? — ይፈልጋልን? = ይፈልግን?

ወይም ፈልጎ ነበር፣ ወይ? — ፈልጎ ኖሮአል፣ ወይ? = ይፈልጋል፣ ወይ? ይፈልግ፣ ወይ?

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) «ን፣ ወይ» በስም ላይ ሲገቡ የመሆንን ግሥ ውስጠ ታዋቂ አድርገው ይነገራሉ። ሲሆንም ጥያቄነታቸው የሚታወቀው በድምፅ ምልክት ስለሆነ አዲሱ ምልክት (?) ሊኖርላቸው አስፈላጊ ነው።

አጅ — ለመኖሪያ የትኛውን ትመርጣለህ? — አንከበርን ጎንደርን (= አንከበርን ነው ወይስ ጎንደርን ነው?)

(ለ) ከመምህራን ወገን «ን፣ ወይ» በሚገቡባቸው ቃላት አዲሱ ምልክት (?) ሊደረግባቸው አያስፈልገም። እነርሱ ምልክቶች ናቸው ብለው የሚወስኑ አሉ። ነገሩ እውነት ነው ይሁን እንጂ? ብተጠቃሽነት “ወይ” በመስተጻምርነት ከሌላ ጉዳይ የሚገቡበት ጊዜያት ስለሚገኝ በሞክሯ እንዳያሳስቁ ምልክቱ (?) ምንጊዜም እንዲደረግ ወስነናል።

— 269 —

በአዋዋይ አንቀጽና በንኡስ አንቀጽ ላይ የሚውሉ መጠይቃን = “ስ፣ ሳ፣ በ መጣስ? በ መጣሳ?”

መጥቶ እንደሆነስ? መጥቶ እንደሆነሳ?

በ መጣ፣ ኖሮስ? በ መጣ፣ ኖሮሳ?

እነዚህንም በዐረፍተ ነገር ስንገልጻቸው እንደሚከተለው ይሆናሉ።

አጅ፡ ትምህርት ሳናጠና አስተማሪው በመጣስ? (በ መጣሳ?)።

ወደሚቀታ እንሂድ አስተማሪው መጥቶ እንደሆነስ? (መጥቶ እንደሆነሳ?) ትናንት አላጠናንም ነበር አስተማሪው በመጣቱን ኖሮስ? (በ መጣቱን ኖሮሳ?)

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) “ስ፣ ሳ፣” ጥያቄ ከመሆናቸው በላይ የሚገኝም ጠባይ ይገኝባቸዋል። ይኸውም የሚታወቀው በአነጋገሩ ድምፅ ነው።

(ለ) አንቀጽን ሳይከተሉ በስም ላይ በገቡ ጊዜ የአጻጋሚነት ግብረ-
 ቸውን ሳይተዉ ጥያቄዎች ይሆናሉ። አንቀጹም ውስጠ ታዋቂ ሆኖ ይቀራል።

ምሳሌ ፡ አግርኛም የአግዚአብሔር ሰላሚል ፡ ነው።

ይስሐቅስ ? — ያዕቆብስ ?

ወይም ፡ ይስሐቅሳ ? — ያዕቆብሳ ?

እነሆ ፡ በዚህ አነጋገር ፡ «ስ ሳ» የተባሉት ቃላት ፡ ሊነገር ፡ የሚገባውን ፡
 አንቀጽ ውስጠ ታዋቂ ፡ እድርገው ፡ አስቀርተው ፡ እነርሱ ፡ ተተክተዋል። ቢገለጽ ፡
 ኖሮ ፡ ይስሐቅስ ፡ ያዕቆብስ ፡ ወይም ፡ ይስሐቅሳ ፡ ያዕቆብሳ ፡ የአግዚአብሔር ፡ ሰላሚል።
 አይደሉምን ? ። የሚል ፡ ቃል ፡ ይጨመርበት ፡ ነበር። እንደዚህም ፡ ሆኖ ፡ ቢነገር ፡ ኖሮ ፡
 «ስ ሳ» ፡ አጻጋሚ ይባላሉ ፡ እንጂ ፡ ጥያቄ ባልተባሉም ነበር። (ቁ. 255 እይ።)

— 270 —

በተውላጠ ፡ ስምና ፡ በቅጽል ፡ በተውላከ ፡ ግሥ ፡ ላይ ፡ የሚውሉ መጠይቃን።

እነርሱም ፡ ማን ፡ ምን ? የታ ? ስንት ? እንዴት ? ወዴት ? ለምን ? ስለምን ? ...
 እነሆን የመሰሉ ሁሉ ፡ ናቸው። እነዚህ ቃላት ፡ በዕረፍተ ፡ ነገር ፡ ተሳክተው ወይም ፡
 በየራሳቸው ፡ ፀንተው ፡ ቢነገሩ ፡ ጥያቄ ፡ ይሆናሉ። (ቁ. 76 ፡ 229 እይ።)

— 271 —

(2) ፡ ድምፃውያን ፡ መጠይቃን።

ድምፃውያን ፡ የተባሉት ፡ የጥያቄ ፡ ቃላት ፡ ስለጥያቄው ፡ የፈደል ፡ ምልክት ፡
 የሌላቸውና ፡ በድምፅ ፡ ብቻ ፡ የሚታወቁ ፡ ናቸው።

እነሆ ፡ ከዚህ በታች ፡ ምሳሌውን ፡ በጥያቄና ፡ በመልስ ፡ እናሳያለን።

ጥ —	አገርህ ፡ የት ነው። —	ም —	እንከበር፡
»	መቼ ፡ መጣህ። —	»	ትናንት፡
»	ዝናም ፡ ዘንመ።	»	አዎን ፡ ዘንሟል፡
»	አባትህ ፡ ይመጣሉ። —	»	እንኳን ፡ አይመጡም፡

እነሆ ፡ በዚህ በሰጠው ፡ ምሳሌ ፡ የፊተኞቹ ሁለቱ ፡ ዕረፍተ ፡ ነገሮች (የት ፡
 መቼ ፡) የሚል ፡ የጥያቄ ፡ ቃል ፡ ስላልባቸው ፡ ጥያቄነታቸውን ፡ በገዛ ፡ ፈላቸው ፡ ያስረ-
 ገላሉ። — የታችኞቹ ፡ ጸቱ ፡ ዕረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ግን ፡ በድምፅ ፡ ብቻ ፡ (በዚህም ፡ በተ-

ነገሩ ፡ ጊዜ ፡) ይታወቃሉ ፡ እንጂ ፡ በተረፈ ፡ ምንም ፡ ምልክት ፡ የለባቸውም። ነገሩን ፡
 ለመለየት ፡ ብንፈልግ ፡ እንደሚከተለው ፡ ማድረግ ፡ አለብን።

ዝናም ፡ ዘንመ ?

አባትህ ፡ ይመጣሉ ?

ወይም ፡ ዝናም ፡ ዘንመ ፡ ወይ ?

አባትህ ፡ ይመጣሉ ፡ ወይ ፡

ወይም ፡ ዝናም ፡ ዘንመ ?

አባትህ ፡ ይመጣሉን ፡

ስለዚህም ፡ የጥያቄው ፡ ምልክት ፡ (?) በማንኛውም ፡ ጥያቄ ፡ ላይ ፡ ቢሆን ፡ እን-
 ጂደረግ ፡ ወስነናል።

፲፯ኛ ፡ መልመጃ።

(ሀ) ከዚህ በታች ፡ በጥያቄና ፡ በመልስ ፡ ከተጻፉት ፡ ዕረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ቃላት ፡ አጋ-
 ኖቹን ፡ እየለየህ ፡ አመልክት።

ታደሰ ! — አቤት ! — ዛሬ ፡ ገና ፡ ነው ፡ እኮ ! — እረ ! እውነትህን ፡ ነው ? —
 ዛሬ ፡ ብዙ ፡ ጨዋታ ፡ አለን ፡ ገና ፡ ሚወታ ፡ ታውቃለህ ? — እንዴታ ! — እነሆ ! ልጆች
 ይጫወታሉ። — አሳይ ፡ እኔም ፡ ልጫወት ፡ — አይጉድ ! ጽላይን ፡ እረስቼዋለሁ። —
 ኡዲያ ! የት ፡ ረሳሽው ? — እዚህ ፡ ይውን ፡ እዚያ ፡ አላውቀውም። — ይገርማል ፡ እኮ !
 እንዴት ፡ አታውቀውም ? — እስቲ ፡ ሳስታውሰው ? — አሽ ! ከቤተ ፡ ጓሮ ፡ ነው። —
 እንግዲህ ፡ እንጫወት። — ውበሽት ፡ ኳሲን ፡ አነጉጽት። — ሆሆይ ! እግሬን ፡ ሊሰነክለኝ ፡
 ነበር። — እርዳ ፡ እናቲ ! ደክመኝ። — ሀሀሀ ! መድከምህ ፡ ነወይ ? — ለክ ፡ ሊደክመኝ ፡
 ይጠቃ። እንግዲህ ፡ በየቤታችን ፡ እንግባ። — ጤና ፡ ይስጥልኝ ! — ደገና ፡ እደር።

(ለ) በቃላት ፡ አጋኖ ፡ ደንብ ፡ የሚገቡ ፡ ፲፪ ፡ ቃላትን ፡ ጻፍ። — እነርሱንም ፡ በም-
 ሳሌ ፡ እያደረግህ ፡ አመልክት። — የጥያቄ ፡ ቃል ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ እስረዳኝ። —
 ፈደላውያን ፡ መጠይቃን ፡ የተባሉትን ፡ ጻፍ። — ድምፃውያን ፡ መጠይቃን ፡ የተባሉት
 ንም ፡ በዕረፍተ ፡ ነገር ፡ እየሞላህ ፡ አምስት ፡ ምሳሌ ፡ አምጣ።

ሁለተኛ ፡ ታላቅ ፡ ክፍል ።

አ ገ ባ ብ ።

ምዕራፍ ፡ ፲ ። ዕረፍተ ነገር ።

— 272 —

መግለጫ ።

ዕረፍተ ነገር ፡ ማለት ፡ የነገር ፡ ማሳረፊያ ፡ ወይም ፡ ማቆሚያ ፡ ወይም ፡ መግቢያ ፡ ማለት ፡ ነው ። ታላቅ ፡ በየብቃቸው ፡ ሲነገሩ ፡ የየራሳቸውን ፡ እንጂ ፡ የንግግሩን ፡ ስሜት ፡ ሊገልጹ ፡ አይችሉም ። በዘንብረት ፡ ተቀንብረው ፡ ሲነገሩ ፡ ግን ፡ ንግግሩን ፡ ፍጹማዊ ፡ ያደርጉታል ።

ስለዚህም ፡ የንግግርን ፡ ስሜት ፡ ፍጹም ፡ የሚያደርገው ፡ «የታላቅ ፡ መተበበር ፡ በሰዋሰው ፡ ደንብ ፡ ዕረፍተ ነገር ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

አጅ ፡ — ዐሐይ ፡ — ወጣ ።

ከበደ ፡ — ወደ ፡ — ቤቱ ፡ — ሄደ ።

በከተማ ፡ — የሚኖር ፡ — ሰው ፡ — እንደ ፡ — በላገር ፡ አይደለም ።

እነሆ ፡ እነዚህ ፡ ታላቅ ፡ በየብቃቸው ፡ ሲነገሩ ፡ ኖሮ ፡ የንግግሩ ፡ አሳብ ፡ ፍጹም ፡ ባልሆነም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ግን ፡ በዘንብረት ፡ ስለተነገሩ ፡ ንግግሩ ፡ ፍጹምነትን ፡ አግኝቷል ።

— 273 —

ዕረፍተ ነገርን ፡ በ፱ ፡ አካሄድ ፡ ልንለየው ፡ ወይም ፡ በ፱ ፡ ዓይነት ፡ ልንመድበው ፡ እንችላለን ። ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

(ሀ) ማናቸውም ፡ ንግግር ፡ በአምነታ ፡ ሆነ ፡ በአሉታ ፡ ሲነገር ፡ ንግግሩ ፡ በጥያቄ ፡ በትእዛዝ ፡ ወይም ፡ በማጋነን ፡ ድምፅ ፡ የማይነገር ፡ ከሆነ ፡ ሐተታዊ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ንባባዊ ፡ እንለዋለን ። ትርጓሜው ፡ ነገርን ፡ አመልካች ፡ ወይም ፡ ተራኪ ፡ እ.ማ.ነው ፡ አብዛኛው ፡ ንግግር ፡ ከሌሎች ፡ ይልቅ ፡ በዚህኛው ፡ ክፍል ፡ ሲነገር ፡ ይገኛል ።

አጅ ፡ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደ ፡	{	አምነታ ፡
ነገ ፡ ትምህርትን ፡ እንማራለን ፡		
ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ አልሄደም ፡	{	አሉታ ፡
የትምህርት ፡ ሰዓት ፡ አልደረሰም ፡		

(ለ) የግዘዝ ፡ ወይም ፡ የመከልከል ፡ አኳኋን ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ትእዛዛዊ ፡ ዐ.ነ. ፡ ይባላል ። የምጥትና ፡ የፍላጎት ፡ የልመናና ፡ የምልጃ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገርበት ፡ ታል ፡ ሁሉ ፡ ወደዚሁ ፡ ክፍል ፡ ተጠቅልሎ ፡ ይነገራል ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ሁሉም ፡ በትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ እንዲነገሩ ፡ መሆን ፡ አለባቸው ።

አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ይሄድ ፡	{	አምነታ ፡
አባትህንና ፡ እናትህን ፡ አክብር ፡		
ገንዘብ ፡ አበድረኝ ፡		
አቤቱ ፡ ተነሥ ፡ ጠላቶችህም ፡ ይበተኑ ።		
ሊወራ ፡ የማይወድ ፡ አይብላ ፡	{	አሉታ ፡
ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አይሄድ ፡		
ወደ ፡ ፈተና ፡ አታግባን ፡		
እንደ ፡ ግብዝች ፡ አትሁን ።		

(ሐ) የጥያቄ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ጥያቄያዊ ፡ ዐ.ነ. ፡ ይባላል ።

አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደወደ ፡	{	አምነታ ፡
ሥራውን ፡ ጨርሶአል ፡ ወይ ፡		
ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አልሄደምን ፡		
የሞተ ፡ ዳግመኛ ፡ አይነጣምን ፡	{	አሉታ ፡

(መ) በአሳብ ፡ የሚታወቅ ፡ የአንክሮ ፡ አኳኋን ፡ ሲነገርበት ፡ አጋኖች ፡ ዐ.ነ. ፡ ይባላል ።

አጅ — እንዴት ፡ ያለህ ፡ ሰነፍ ፡ ኖረሃል ፡
አንዱን ፡ ሳንይዘው ፡ ጊዜው ፡ አለፈላ ፡

እነዚህም ፡ አራቱ ፡ ዓይነቶች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ንግግሩ ፡ አኳኋን ፡ እርሱ ፡ በራሳቸው ፡ ሊወራረሱም ፡ ይችላሉ ።

— 274 —

ባለቤትና ፡ አንቀጽ ።

ዕረፍተ ነገር ፡ ሁሉ ፡ በሁለት ፡ ነገሮች ፡ የተቋቋመ ፡ መሆኑን ፡ ማወቅ ፡ አለብን ። እነርሱም ፡ ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ ናቸው ።

እነሆ ፡ «ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ ሄደ ፡» ብለን ፡ ስንናገር ፡ በዕረፍተ ነገር ፡ የተቀኘ ፡ ባበረኛ ፡ ሙሉ ፡ ስሜት ፡ ያለው ፡ አንድ ፡ ንግግር ፡ መናገራችን ፡ ነው ። ይህንኑም ፡ ዕረፍተ ነገር ፡ ከሁለት ፡ ሳይ ፡ ብንመድበው ፡

(ሀ) ..ከበደ ፡ የተባለው ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ነው ። እርሱም ፡ ባለቤት ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

(ለ) .. ወደቤቱ ፡ ሄደ ፡ የሚለውም ፡ ታል ፡ ስለ ፡ ከበደ ፡ የተነገረው ፡ ነው ። እርሱም ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ለሰዚህም፣ በዐረኛት፡ ነገር፣ ውስጥ፣ ከሚገለጽው፣ ንግግር፣ ጀኛው፣ ወገን፣
በላቤት፣ ዘኛው፣ ወገን፣ አንቀጽ፣ ተብሎ፣ ይመደበል። ምንም፣ እንኳ፣ ተሳሳቢ፣
በዝቶ፣ ዐረኛት፣ ነገሩ፣ ቢረዝም፣ ጠቅላላ፣ ምዳቤው፣ ከነዚህ፣ ከሁለቱ፣ አይወጣም።

- 275 -

ch47

በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ ሐረግ፡ የሚበል፡ አነስተኛ፡ ክፍል፡ እናበጃለን።
ለእርሱም፡ ደግሞ፡ ሀቢይ፡ ንኡስ፡ የሚል፡ ደረጃ፡ ይደረግለታል።

« ፀረፍተ ፡ ነገር » የንግግርን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ መግለጫ ፡ ነው ።

«ዐቢይ፣ ሐረግ» የአንቀጽ ሥል፣ የሚገኝበት የዐረፍተ፣ ነገሩ ፣ ጥንሽ ፣
 ባዶ፣ ነው።

« ንኢሰ፡ ሐረግ፡ » የአንቀጽ፡ ቃል፡ ሳይኖረው፡ ትንሽ፡ ንግግር፡ ያለበት፡ የዐቢይ፡ ሐረግ፡ ትንሽ፡ ክፍል፡ ነው።

ሐረግ ፡ የተባለው ፡ ስም ፡ በቅጽ ፡ ተግሪ ፡ ቤት ፡ ከቤት ፡ መምቻ ፡ በፊት ፡ የሚገኙ ፡ የስንጃ ፡ መክፈያ ፡ መደልደያ ፡ ሆኖ ፡ በመኖር ፡ የታወቀ ፡ ታላ ፡ ነው ።

ሐረግ፡ እርሱ፡ በርሱ፡ ተላላቢ፡ እንደሆነ፡ ንግግርም፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡
እርሱ፡ በርሱ፡ ይላባባልና፡ በዚያው፡ ተምሳሌት፡ ሐረግ፡ ብለን፡ ሰይመንዋል።

— 276 —

ሐረግ፣ ብለን፣ የሰየምነው፣ የዐረፍተ፣ ነገር፣ ክፍል፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የማይገኝበት፣ ሲሆን፣ ንጉሱ፣ ሐረግ፣ ይባላል፤ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የሚገኝበት፣ ሲሆን፣ ግን፣ ዐቢይ፣ ሐረግ፣ ይባላል፤ ብለናል። ስለዚህም፣ ሁሉም፣ ማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ የሌላዋውና፣ ንግግሩን፣ ፍጹም፣ የማያደርጉ፣ ናቸው።

አጅ ፡ ጉሉብ ፡ ሐረግ ፡

በአሸዋ ፡ ሳይ ፡

ክብር ፡ ጊዜ ፡ በኋላ ፡

മിനക് : ഹമ്മ ?

00000000000000000000

በአገራችን ላይ የተሰሩት

ክብር ፡ ጊዜ ፡ በኋላ ፡ የመጣ

በቅቶ ፡ ዘመን ፡ የተገኘ ፡

እነዚህ ፡ ጌላብ ፡ ሐረግና ፡ ዐቢይ ፡ ሐረግ ፡ እንዴት ፡ እንደሆኑ ፡ ምሳሌውን ፡ በቀላሉ ፡ አሳይተናል ። ጌላብ ፡ ሐረግም ፡ ወደ ፡ ዐቢይ ፡ ሐረግነት ፡ እንደተጠቀለለ ፡ አስተውል ። ዐቢይ ፡ ሐረግም ፡ እንዲሁ ፡ ወደ ፡ ፀረኛት ፡ ነገርነት ፡ ይጠቀስላል ። ይኸውም ፡ በአሸዋ ፡ ላይ ፡ የተሠራ ፡ ቤት ፡ ቶሎ ፡ ይፈርሳል ፤ እ.ማ. ነው ። አሁን ፡ የንግዱ ፡ ስሜት ፡ እንደ ፡ ተሟላ ፡ አስተውል ።

— 277 —

የዕረፍተ ፡ ነገር ፡ አጠቃላይ ፡ ።

704 0264 57C

አንድ፡ ባለቤትና፡ አንድ፡ አንቀጽ፡ ብቻ፡ የሚገኙበት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ነጠላ ፡ ይባላል ። ምክንያቱም ፡ በአንድ፡ በባለቤትና፡ በአንድ፡ አንቀጽ፡ ብቻ፡ የንግግ ፡ ፋን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ የሚያስረጅ ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። በባለቤት ፡ ላይ ፡ የሚጨመር ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ቅጽል ፡ እንደዚሁ ፡ ደግሞ ፡ የአንቀጽ ፡ ተገዥ ፡ የሆነ ፡ ተሳቢ ፡ ወይም የሙስተፋድድ ፡ ተገዥና ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ተጨምሮ ፡ ቢነገር ፡ በነዚሁ ፡ ክፍሎች ፡ ተጠቅልሎ ፡ ይነገራል ።

አይ፡- ፀሐይ፡ ወጣ ። - ዝናም፡ ዘሎ።

ከበደ ፣ ወደ ፣ ሴቱ ፣ ሄደ ፡ - ብርሃኔ ፣ ነፃ ፣ ይመጣል ፡

አበት ፡ ልጄን ፡ ይወድዳል ። — ላም ፡ ወተትን ፡ ትሰጣለች ።

46 : 00 : 977377 : 90HA

የከበረ ፡ ፊት ፡ ትልቅና ፡ ሰፊ ፡ ነው ።

— 278 —

ገጠላ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ የሚመደብባቸው፡ ከፍሎች፡ ቀንኞቹ፡ አራት፡ ናቸው።
ቃሉ፡ በሚፍታታበት፡ ጊዜያት፡ ግን፡ እነርሱ፡ እንደዚህ፡ የውስጥ፡ ከፍል፡ ሲያበጁ፡
ይገኛሉ።

(v) : 94067 :

(A) : የዋለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡

(d) $A \otimes B = (A \otimes B, \otimes, \otimes, \otimes, \otimes) =$

(፳) : የአንቀጽ ፡ ተሰቢ ፡ ወይም ፡ ተጨማሪ

በዚህ፡ ከአረብ፡ ክፍሎች፡ መጀመሪያውና፡ ሶስተኛው፡ ክፍል፡ (እነርሱም፡ በላቤትና፡ እንቀጽ፡ ናቸው)፡ የዐረብ፡ ነገር፡ ምሳሌች፡ ይበላሉ። ምክንያቱም፡ ዐረብናተ፡ ነገር፡ ያለነበርሉ፡ ሊቋቋም፡ የማይችሉ፡ በላሆኑ፡ ነው። ይኛውና፡ ይኛው፡ ክፍሎች፡ ግን፡ የእነርሱ፡ ተጨማሪዎች፡ ናቸው።

አንቀጽ፡ ገፀር፡ ሲሆን፡ ተሳቢ፡ አንዲናረው፡ ያስፈልጋል ። ተገብሮ፡ ከሆነ፡ ግን፡ በዓለቤትና፡ በአንቀጽ፡ ብቻ፡ ቢገር፡ የንግግሩን፡ አባብ፡ አያት፡ ድለውም ። ወይም፡ የሙስተዋድ፡ ተገዥ፡ ይታከልለታል ። ይኸውም፡ - «ይህ፡ ወጣ ። ወይም፡ «ይህ፡ በስተምሥራቅ፡ ወጣ ።» እንደ፡ ግለት፡ ያለ፡ ነው ።

— 279 —

(ሀ) ባለቤት ።

ባለቤት ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ መሰሉ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ነገር ፡ ነው ።

አጅ ፡ — ከበደ ፡ መጣ ። (እነሆ ፡ ስለከበደ ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
አንበሳው ፡ አገሣ ። (እነሆ ፡ ስለ ፡ አንበሳው ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
ነጋሪቱ ፡ ይገባል ። (እነሆ ፡ ስለ ፡ ነጋሪቱ ፡ አኳኋን ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።

— 280 —

ባለቤት ፡ ክልዩ ፡ ልዩ ፡ ዓይነት ፡ የንግግር ፡ ክፍል ፡ ይገኛል ። ይኸውም ፡ ከላይ ፡ እንደተባለው ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ የሚገኝ ፡ ቃል ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ — ስም ። — ከበደ ፡ መጣ ።

ተውላጠ ፡ ስም ። እርሱ ፡ ይጽፋል ።

አርእስት ። — መቀመጥ ፡ ሰውን ፡ ያለለቻል ።

ዘር ፡ — ሥራ ፡ ሰውን ፡ ያስከብራል ።

በቂ ፡ ቅጽል ። ቀይ ፡ ይደምቃል ፡ (ውስጠ ፡ የ) ።

» » የሄደ ፡ አይመለስም ፡ (ግልጽ ፡ የ) ።

ማስገንዘቢያ ፡ እነሆ ፡ « ቀይ ፡ » « የሄደ ፡ » ባለ ፡ ጊዜ ፡ « ሰው ፡ » የሚለው ፡ ቃል ፡ ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ሆኖ ፡ ሳይነገር ፡ ቀርቷል ። ትርጓሜውም ፡ ቀይ ፡ ሰው ፡ የሄደ ፡ ሰው ፡ ማለት ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ማለት ፡ ነገሩ ፡ በአእምሮ ፡ ታውቆ ፡ በንግግር ፡ ሳይገለጽ ፡ የሚቀርና ፡ በፈ ፡ ቃል ፡ ውስጥ ፡ ተሰውሮ ፡ ስሜቱን ፡ የሚያስታውቅ ፡ ማለት ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ውስጠ ፡ ቃዋቂ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። ምሥጢሩ ፡ ያው ፡ ነው ።

— 281 —

(ለ) የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ።

የባለቤቱን ፡ አኳኋን ፡ ለመግለጽ ፡ የሚጨመረው ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ ቅጽል ፡ ወይም ፡ የቅጽልን ፡ ምግባር ፡ ይዞ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ቃል ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ በጠቅላላው ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ሊጠራ ፡ ይገባዋል ። አጅ ፡ — 1. ስም ።

የሳኦል ፡ መንግሥት ፡ ወደቀ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

የከበደ ፡ መጽሐፍ ፡ አዲስ ፡ ነው ። »

የዝሆን ፡ ጥርስ ፡ በሐብቱ ፡ ዋጋ ፡ ነው ። »

የወርቅ ፡ ሰዓት ፡ ይወደዳል ። (ዘርፍ ፡ አስተኔ ፡ ቅጽል ፡)

የግንብ ፡ ቤት ፡ ይጠነክራል ። »

2. ተውላጠ ፡ ስም ።

የእርሱ ፡ ልብስ ፡ ተቀደደ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

ወንድምህ ፡ (= የአንተ ፡ ወንድም ፡) ይጠራል ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

3. ቅጽል ።

አጭር ፡ ፈረስ ፡ ፈጣን ፡ ነው ። (ውስጠ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)

እውነተኛ ፡ ሰው ፡ ይከበራል ።

የአለፈ ፡ ነገር ፡ አይቂቂህ ። (ግልጽ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)

የማዋት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ። »

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ከተጻፉት ፡ ዕረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ባለቤት ፡ የተባሉት ፡ « መንግሥት ፡ — መጽሐፍ ፡ — ጥርስ ፡ — ሰዓት ፡ — ቤት ፡ ልብስ ፡ ወንድም ፡ — ፈረስ ፡ — ሰው ፡ — ነገር ፡ — ሽማግሌ ፡ » ናቸው ። በስተግርጌ ፡ የጭረት ፡ ምልክት ፡ (መስመር ፡) የተደረገባቸው ፡ ቃላት ፡ በባለቤቶቹ ፡ ላይ ፡ እንደተጨመሩባቸው ፡ አስተውሎ ፡ እነርሱም ፡ የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣዮች ፡ የሚባሉት ፡ ናቸው ።

በአገናዛቢ ፡ ዘርፍና ፡ በአገናዛቢ ፡ ዝርዝር ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ልዩነት ፡ እምብዛም ፡ ሩቅ ፡ አይደለም ። — እንደ ፡ ዘርፍ ፡ ደንብ ፡ የ ፡ በግልጽ ፡ ሲጨመርበት ፡ (የእርሱ ፡ ልብስ ፡) አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ ይባላል ። በዝርዝር ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ (ወንድምህ ፡) አገናዛቢ ፡ ዝርዝር ፡ ይባላል ።

— 282 —

(ሐ) አንቀጽ ፡

አንቀጽ ፡ የሚባለው ፡ ስለባለቤት ፡ የሚነገርና ፡ የንግግር ፡ አላብ ፡ የሚፈጸምበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ማስረጃ ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ማስረጃ ፡ የሚሆኑ ፡ የአንቀጽ ፡ ዓይነቶች ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

1. ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡

ከበደ ፡ መጣ ። (መጥቷል ፡ — መጥቶ ፡ ነበር ።)

ከበደ ፡ ይመጣል ። (ሊመጣ ፡ ነው ፡ — ይመጣ ፡ ይሆናል ።)

2. ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡

ከበደ ፡ ይምጣ ። (እንዲመጣ ፡ ይሁን ።)

3. ተምኔታዊ ፡ አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡

ብልክበት ፡ ፍሮ ፡ ከበደ ፡ በመጣ ፡ ነበር ፡ (ይመጣ ፡ ነበር ።)

4. የመሆን ፡ አንቀጽ ፡

የሐንስ ፡ አናጢ ፡ ነው ።

— 283 —

የአንቀጽ ፡ ጠባይ ፡ ገቢርኛ ፡ ተሻጋሪ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ እንዲኖረው ፡ በግድ ፡ ያስፈልጋል ። አላዘያ ፡ ግን ፡ የንግግሩ ፡ አሳብ ፡ የተጓደለ ፡ ይሆናል ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ «ዳዊት ፡ ገደለ» ፡ ብለን ፡ ብንናገር ፡ ምንን? ወይም ፡ ማንን? የሚል ፡ ጥያቄ ፡ ይመጣብናል ። ነገር ፡ ግን ፡ «ዳዊት ጎልያድን ፡ ገደለ» ፡ ያልን ፡ እንደሆነ ፡ የንግግሩ ፡ አሳብ ፡ የተፈጸመ ፡ ይሆናል ።

ገቢር ፡ ተሻጋሪ ፡ ማለት ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ተ. ቁ. 122 ፡ 128 ፡ እይ ።

— 284 —

(መ) የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ወይም ፡ ተጨማሪ ።

ከላይ ፡ እንዳመለከትነው ፡ ሁሉ ፡ የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ የሚባለው ፡ የአንቀጹን ፡ ተግባር ፡ ለመግለጽ ፡ የምንጨምረው ፡ ቃል ፡ ነው ። የአንቀጽ ፡ ተጨማሪ ፡ የሚባለውም ፡ በመስተዋድድ ፡ የሚያያዝ ፡ ማንኛውም ፡ ነገርና ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ነው ።

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ።

ስም ፡ —	ዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለ ።	(ያለዘርኛ)
	ዳዊት ፡ የሳኦልን ፡ መንግሥት ፡ ወሰደ ፡	(ከዘርኛ ፡ ጋር ፡)
ተውላጠ ፡ ስም ።	እኔ ፡ እርሱን ፡ ፈለግሁ ።	(ግልጽ ፡ ተ ፡ ስ)
	እኔ ፡ ፈለግሁት ። (ት = እርሱን ፡)	(ዝርዝር ፡ ተ ፡ ስ)
ቅጽል ። —	እግዚአብሔር ፡ እውነተኛን ፡ ይወድዳል ፡	(በቂ ፡)
	እግዚአብሔር ፡ ያመነውን ፡ በረድኤት ፡ ይቀበላል ።	
አርእስት ፡	ከመማገጥ ፡ ይልቅ ፡ መማርን ፡ እመርጣለሁ ።	
ዘር ።	እርሱ ፡ ትምህርትን ፡ ወደደ ።	
ሳቢ ፡ ዘር ፡	እርሱ ፡ እነጋዢን ፡ ያውቃል ።	

— 285 —

የአንቀጽ ፡ ተጨማሪ ።

የአንቀጽን ፡ ተግባር ፡ ለመመለያ ፡ የሚጨመረው ፡ ቃል ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ወይም ፡ ተውሳክ ፡ ግሣዊ ፡ መመለያ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

አጅ ፡ — ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ — ዮሐንስ ፡ ከፋኛ ፡ ታሟል ።

ተውሳክ ፡ ግሣዊ ፡ ሐረግ ። — ዝማነህና ፡ ውበሽት ፡ ጎን ፡ ለጎን ፡ ይጻፍሉ ።

ተውሳክ ፡ ግሣዊ ፡ ቅጽል ። — ፈለቀ ፡ ቀኑን ፡ መሎ ፡ ሲማር ፡ ዋለ ።

መስተዋድዳዊ ፡ ሐረግ ፡ — የዘመድ ፡ ጥል ፡ ቤት ፡ ለቤት ፡ ይቀራል ።

በዝ ፡ ወይም ፡ የቦዝ ፡ ሐረግ ። — ዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ በድንጋይ ፡ መትቶ ፡ ገደለው ።

አርእስታዊ ፡ ሐረግ ፡ — ለመስማት ፡ የፈጠንህ ፡ ለመናገር ፡ የዘገየህ ፡ ሁን ፡

ሰለዘህም ፡ የአንቀጽ ፡ ተግባር ፡ የሚሟላበት ፡ ቃል ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ከሌላ ። ክፍል ፡ ቢሆን ፡ በግብሩ ፡ ተውሳክ ፡ ግሣዊ ፡ መመለያ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

— 286 —

ዕረፍተ ፡ ነገርን ፡ መተንተን ።

ነጠላ ፡ ዕረፍተ ፡ ነገር ፡ በየወገን ፡ በየወገኑ ፡ ሆኖ ፡ ይተነተናል ። ዋናኞቹ ፡ መተንተኞች ፡ ከላይ ፡ የተነገሩት ፡ ፀቂ ፡ ክፍሎች ፡ ናቸው ። (ቁ. 278 እይ ፡) አንቀጽ ፡ ለተባለው ፡ ለሰስተኛው ፡ ክፍል ፡ እንደገና ፡ ንኢሳን ፡ ክፍሎች ፡ ተደርገውለታል ። ይህንንም ፡ በሚከተለው ፡ የመተንተን ፡ ስሌዳ ፡ ይመለከታል ። (ቁ. 289 እይ ።)

— 287 —

በዕረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙ ፡ ቃላት ፡ በሰሌዳው ፡ ላይ ፡ በግብር ፡ በግብራቸው ፡ ተዘርዝረው ፡ ተገልጾታል ። ቁ. 289 እይ ።) ይሁን ፡ እንጂ ፡ ለያንዳንዱ ፡ የንግግር ፡ ክፍል ፡ አንዳንድ ፡ መንጠረዥ ፡ ለማስመር ፡ አስቸጋሪ ፡ ስለሆነ ፡ በግብር ፡ ወገኖቻችን ፡ የሆኑት ፡ ቃላት ፡ እንደሚከተለው ፡ ሥርዓት ፡ እየተጠቀሱ ፡ እንዲጻፉ ፡ ይደረጋል ።

(ሀ) የዘርፍ ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ የዘርፍ ፡ ቅጽል ፡ ወይም ፡ የቅጽል ፡ ዘርፍ ፡ በአንድነት ፡ ይጻፋል ፡ (ለ) የግሥ ፡ ረዳት ፡ ከአንቀጹ ፡ ሳይለይ ፡ ይጻፋል ። (ሐ) መስተዋድዳዊ ፡ ወይም ፡ መስተፃምራዊ ፡ ሐረግ ፡ “መመሊያ” ፡ በሚለው ፡ ክፍል ፡ ይጠቀሳል ። (መ) በአንቀጽ ፡ ላይ ፡ የሚውል ፡ የተውላጠ ፡ ስም ፡ ዝርዝር ፡ ስለ ፡ በለቢት ፡ ወይም ፡ ስለ ፡ ተሳቢ ፡ ተተካቶ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ከአንቀጹ ፡ ጋር ፡ በቅንፍ ፡ ተከብሮ ፡ ይጻፋል ። (ይኸውም ፡ አሁን ፡ በሰሌዳው ፡ ላይ ፡ አተናተን ፡ ለማመልከት ፡ ብቻ ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ ለሁልጊዜ ፡ እንደዚሁ ፡ ይደረጋል ፡ ማለት ፡ አይደለም) ፡ በደንበኛ ፡ ስፍራውም ፡ ያለቅንፍ ፡ ተጽፎ ፡ ይነገራል ። (ወ) በአንድ ፡ ዕረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ ከፊት ፡ የሚበልጥ ፡ ተሳቢ ፡ ወይም ፡ ተጨማሪና ፡ መመሊያ ፡ በተገኘ ፡ ጊዜ ፡ ብዛቱን ፡ ለማሳየት ፡ የአሳዝ ፡ ተራ ፡ በቅንፍ ፡ ይጻፍበታል ።

ድርብ ፡ ወይም ፡ ድርብርብ ፡ ዕረፍተ ፡ ነገር ፡ በሚተነተንበት ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ ይህ ፡ ምዳቤ ፡ በቂ ፡ አይደለም ።

— 288 —

የሚከተሉት ፡ ዕረፍተ ፡ ነገሮች ፡ በሰሌዳው ፡ ላይ ፡ (ተ ፡ ቁ. 289) የመተንተን ፡ ሥርዓት ፡ እንዲታይባቸው ፡ የተጻፉት ፡ ናቸው ።

- 1) ብልዘ ፡ አስተማሪ ፡ ወጣት ፡ ልጄን ፡ ሰዋሰው ፡ በትጋት ፡ ያስተምራል ።
- 2) የኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ አጼ ፡ ምኒልክ ፡ ኢጣልያኖችን ፡ በአድዋ ፡ ላይ ፡ ድል ፡ ከነሱ ፡ በኋላ ፡ በሐዘዝ ፡ አፍ ፡ ታላቁ ፡ ምኒልክ ፡ ተባሉ ።
- 3) ለጌታው ፡ ታማኝ ፡ የሆነ ፡ ሎሌ ፡ ከድካም ፡ የሚያርፍበትን ፡ የአገልግሎቱን ፡ ዋጋ ፡ ከጌታው ፡ ዘንድ ፡ ያገኛል ።
- 4) አዲስዋ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የሚያስከብራትን ፡ የነፃነት ፡ ዕድል ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥትዋ ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ መሪነት ፡ አገኘች ።
- 5) የንጉሠ ፡ ነገሥታቸውን ፡ ትእዛዝ ፡ የሚፈጽሙ ፡ የኢትዮጵያ ፡ አርበኞች ፡ በየተራራውና ፡ በየሸለቆው ፡ ዘንድ ፡ ፤ ፡ ዓመት ፡ መሎ ፡ ተዋግተው ፡ ነፃነታቸውን ፡ ለመድፈር ፡ የመጣውን ፡ ጠላታቸውን ፡ ድል ፡ አደረጉት ።
- 6) ትናንት ፡ ስፈልግህ ፡ ዋለሁ ።

— 289 —

የመተንተን ስሌት

ዕለቱ ስም	(ሀ) ባለቤት	(ለ) ዘርፍ	(ሐ) አንቀጽ				(መ) ተውሳክ ግዛዊ መመሪያ (ለማስረጃ አንቀጽ)
			ማስረጃ	ድርጊት	የሚገለጽበት ተባብሮ	የቃል መግለጫ ተጨማሪ	
(1)	አስተማሪ	ብላህ	የስተምራል	(1) ልጁን (2) ስዋብው	ወጣት		በትጋት
(2)	አጼ ምኒልክ	የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት	ተባብሮ	ታላቁ ምኒልክ			(1) ኢጣልያኖችን በአድዋ ላይ ድል፣ ከነሱ በኋላ (2) በሕዝብ አፍ
(3)	ሱሌ	ሰጌታው	የገዢ	የአገልግሎት ጥንቃቄ	ከደካም የሚያርፍበትን		ከጌታው ዘንድ
(4)	ኢትዮጵያ	አዲስ ቀማች	አዲስ	የነፃነት ዕድል	የሚያስከብሩትን		በንጉሠ ነገሥት ወጥቶ ሥላሴ መሪነት
(5)	አርበኞች	(1) የገንጣዊ ውጥ፣ ፈቃድ የሚፈጽሙ (2) የኢትዮጵያ	ድል አደረጉት	ጠላታቸውን	ነፃነታቸውን ለመድረር የመጣውን		(1) በየተራራውና በየሽሽቆው ሆነው (2) ሩጎማት መሉ ተዋግተው
(6)	ሁ (=እኔ)		ዋል (ሀ)	ሀ (=አንተ)			ትናንት ስፈልግ(ህ)

— 290 —

ድርብ ዕለቱ ስም

በአንድ ሙሉ ንግግር ውስጥ ከአንድ የሚበልጥ የአንቀጽ ቃል የሚገኝበትና ሐረግ የረዘመ ሲሆን ድርብ ዕለቱ ስም ይባላል። ይህን ደብዳቤ የአንቀጽ ቃል በመስተጻምር ከማስረጃ የታገደ መሆኑን አለበት።

አጅ፡— የዕረድ ልጅ፡ ዳዊት የአገሪቱ ስሜት መንፈስ ያደረበትና ኃይል የተሰጠው ጀግና ስለነበረ ፍልስጥኤ ማወቁን ጎልቶ ያደረገውን በወንጭና ድንጋይ መትቶ ገደለው ራሱንም በዕይናቱ ቆረጠው።

እነሆ በዚህ በተሰጠው ማስረጃ የነገሩ ፍሬ፡ ዳዊት ጎልቶ ገደለ ራሱንም ቆረጠ። የሚለው ቃል ነው የተረው ግን፡ ተሳታፊና መመሪያ ወይም ተጨማሪ ነው። ድርብ መሆኑም ስለዚህ ነው።

— 291 —

ድርብ ዕለቱ ስም

ተሳታፊው ሲረዝምና ራሱን የቻለው ዕለቱ ስም በአጽጋሚ መስተጻምር እየተነበበረና በዋጭ እየተደጋገመ ሲነገር «ድርብ ዕለቱ ስም ይባላል። ይህንና የንግግሩ በላይት ያው የፈተኛው ሆኖ በዋጭ እንዲተሳለፍ መሆኑን ይገባል።

አጅ፡ «የዕረድ ልጅ፡ ዳዊት በጉልግላነቱ የበጎች ጠባቂ ላለ እስራኤል በፍልስጥኤ ማወቁን ጥናቶች እንደ ተከበቡ ባየ ጊዜ የሚጠብቃውን በጎች ለሌላ ጠባቂ ትቶ ወደ እስራኤል ሰፈር ሄደ። በእስራኤል ንጉሥ በሳኦል ፊት የጀግንነት ቃሉን ከሰጠ በኋላም ፍልስጥኤ ጎልቶ ምንም እንኳን ጥሩ ለብሶ የኖሰ ቀርፎ ይደፍ ይዘ። በዚያው የአሸናፊውን የአገሪቱ ስም ጋሻ ከላለ አድርጎ በወንጭና ድንጋይ ከግምባሩ ላይ መታው ሰይፋንም ከአፍቱ አውጥቶ ተብቸውን ቆረጠው።»

እነሆ በዚህ ዕለቱ ስም ፍሬ ነገሩ «ዳዊት ወደ እስራኤል ሰፈር ሄደ ጎልቶ ያደረገውን በድንጋይ መታው ተብቸውን ቆረጠው» የሚለው ቃል ነው የተረው ግን ተሳታፊና ተጨማሪ ነው።

ስለዚህም ተሳታፊና የአንቀጽ ቃል በዋጭ ተደጋግሞ በጅ ባለቤት ሲነገር ድርብ ዕለቱ ስም ተብሎ ይጠራል።

— 292 —

ድርብና ድርብ ዕለቱ ስም ዕለቱ ስም በየሐረጉ እየተመደበ የመተንተን ስሌት ያደረገለታል። የአተናተኛ ሥርዓት ካሁን በፊት ስለ ነጠላ ዕለቱ ስም ነገር ካሳየው ምሳሌ ይልቅ የተጠነቀቀና በልዩ ልዩ ምሳሌ የተጻፈ መሆኑን አለበት። የሕፃናትን አእምሮ እንዳያስለች በማለት ስሌቱን አሁን በዚህ በትንሽ መጽሐፋችን ከመጻፍ ታግወናል።

፲፭ኛ ፡ መለመጃ ።

(ሀ) ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ምን ፡ ማለት ፡ ነው ፡ ? — የዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ስልቱ ፡ ወይም ግደነቱ ፡ ስንት ፡ ነው ፡ ? — ከያይነቱ ፡ ፩ ፡ ፪ ፡ ምሳሌ ፡ አምጣ ።

(ለ) ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የሚሆነው ፡ እንዴት ፡ ያሉ ፡ ቃላት ፡ ሲገኙበት ፡ ነው ፡ ? በለቤት ፡ የሚሆነው ፡ እንዴት ፡ ያለ ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ? ባለቤት ፡ ለዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ምን ፡ ሥራ ፡ ይደገዛልታል ፡ ? — ለዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የአንቀጽ ፡ ጥቅሙ ፡ ምንድን ፡ ነው ፡ ?

(ሐ) ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ እንዴት ፡ ሆኖ ፡ በንኡስ ፡ ክፍል ፡ ይከፈላል ፡ ? — ሐረግ ፡ ማለት ፡ ትርጓሜው ፡ ምንድን ነው ፡ ? — ንኡስ ፡ ሐረግ ፡ የተባለውን ፡ በምሳሌ ፡ አሳይ። ፲ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮችን ፡ ለምሳሌ ፡ ጻፍ ። እነርሱንም ፡ በዐቢይ ፡ ሐረግና ፡ በንኡስ ፡ ሐረግ ፡ ለመክፈል ፡ ይቃል ፡ እንደሆነ ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

(መ) ነጠላ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ ፩ ፡ ምሳሌ ፡ ጻፍ ። እነርሱንም ፡ በመተንተኛ ፡ ሰሌዳ ፡ ከየስፍራው ፡ እያስገባህ ፡ ጻፍ ። ድርብ ፡ ወይም ፡ ድርብርብ ፡ የሚባለው ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ በምሳሌ ፡ አስረጃ ።

(ው) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ በለቤትንና ፡ በርፍን ፡ ወይም ፡ ተቀጣይን ፡ እንደዚህ ፡ ደግሞ ፡ አንቀጽንና ፡ ተሳቢን ፡ ተውሳክ ፡ ግግጫ ፡ መሙሊያ ፡ የተባለውንም ፡ በየግብሩ ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

የሰው ፡ ልጆች ፡ የሚኖሩበት ፡ ምድር ፡ በጠቀላላው ፡ ዓለም ፡ ተብላ ፡ ትጠራለች ። — ዓለም ፡ በ፩ ፡ ታላላቅ ፡ ክፍሎች ፡ ትከፈላለች ። — ከ፩ቱ ፡ የዓለም ፡ ክፍሎች ፡ አንደኛው ፡ አፍሪካ ፡ ወይም ፡ አፍሪቃ ፡ ይባላል ። — በአፍሪካ ፡ ምሥራቅ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የምትባል ፡ አገር ፡ ትገኛለች ። — በቀድሞ ፡ ዘመን ፡ ወርዶና ፡ ቁመቷ ፡ በጣም ፡ ሰፊ ፡ ነበር ። — ኢትዮጵያ ፡ በዱሮ ፡ ዘመን ፡ ባለ ፡ እርባ ፡ አህጉር ፡ ነበረች ። — በአጼ ፡ ካሌብ ፡ ጊዜ ፡ በ፴፮ ፡ አህጉር ፡ ተከፍላለች ። በዱሮ ፡ ዘመን ፡ የኢትዮጵያ ፡ የባሕር ፡ ጠረፎች ፡ ዋነኞቹ ፡ ምድር ፡ ዘይላ ፡ ናቸው ። በምድቅ ፡ አጠገብ ፡ ቀድሞ ፡ ድኽኖ ፡ የሚባል ፡ ዋና ፡ ጠረፍ ፡ ነበር ። — የኢትዮጵያ ፡ ንጉሥ ፡ አጼ ፡ ካሌብ ፡ ወታደሮቹን ፡ ወደ ፡ የመን ፡ ግዛቱ ፡ ወደ ፡ ናግራን ፡ ከተማ ፡ ሲልክ ፡ የነበረበት ፡ ጠረፍ ፡ ይህ ፡ ድኽኖ ፡ ነው ። አጼ ፡ ካሌብ ፡ መርከቦች ፡ ነበሩት ። በሁኑ ፡ ዘመን ፡ ከ፲፪ ፡ የኢትዮጵያ ፡ አህጉር ፡ ሐረር ፡ የተባለው ፡ ክፍለ ፡ ሀገር ፡ በጣም ፡ ሰፊ ፡ ነው ። በምሥራቃዊ ፡ ደቡብ ፡ በኩል ፡ ውጋዴን ፡ የተባለ ፡ ሰፊ ፡ አውራጃ ፡ ይገኝበታል ። በውጋዴን ፡ ዕጣንና ፡ ከርቤ ፡ መጫ ፡ ከገዛቱ ፡ ላይ ፡ እየተቀረፈ ፡ ይለቀማል ። — ያገሩ ፡ ሰዎች ፡ በዘላንነት ፡ የሚኖሩ ፡ የውጋዴን ፡ ልጆች ፡ ናቸው ። — ከውጋዴን ፡ ስለተወለዱ ፡ ውጋዴኖች ፡ ይባላሉ ። በውጋዴን ፡ ውስጥ ፡ ወልዋል ፡ የሚባል ፡ ስፍራ ፡ ይገኛል ። — በርሱም ፡ ከመቶ ፡ የሚባልው ፡ የውሀ ፡ ጉድጓዶች ፡ ይገኙበታል ። እነዚህ ፡ የውሀ ፡ ጉድጓዶች ፡ በዱሮ ፡ ዘመን ፡ የተቋረሩ ፡ ናቸው ። የጉድጓዶቹ ፡ ጥልቀት ፡ በአንዳንዱ ፡ ላይ ፡ እስከ ፡ ፪ ፡ ከንድ ፡ ይረዝማል ። — እነዚህን ፡ ጉድጓዶች ፡ ያስቆፈሩ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ንጉሥ ፡

አጼ ፡ ዘርዐ ፡ ያዕቆብ ፡ ናቸው ፡ ብለው ፡ በላገርቹ ፡ ውጋዴኖች ፡ ይተርክሉ ። ወልዋል ፡ በጎጃና ፡ ፳፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፳፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ለተደረገው ፡ ለኢትዮጵያና ፡ ለኢጣሊያ ፡ ግጭት ፡ ምክንያት ፡ የሆነው ፡ ስፍራ ፡ ነው ። በውጋዴን ፡ ወንዝ ፡ በዋቢ ፡ ሸባል ፡ ጻር ፡ ለጻር ፡ በእርሻ ፡ የሚኖሩ ፡ ልዩ ፡ ዘሮች ፡ ይገኛሉ ። እነርሱም ፡ በአጼ ፡ ዘርዐ ፡ ያዕቆብ ፡ ዘመን ፡ የተመሩ ፡ ገበሬችና ፡ ዘላኖች ፡ መሆናቸው ፡ ይተረክላቸዋል ።

ምዕራፍ ፡ ፲፩ ።

የቃላት ፡ አገባብ ።

— 293 —

መግለጫ ፡

ቃላት ፡ በንግግር ፡ ተሰክክተው ፡ እንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገርን ፡ ለመሆን ፡ እንዴት ፡ እንደሚችሉ ፡ የምናስታውቅበት ፡ የሰዋስው ፡ ክፍል ፡ አገባብ ፡ ይባላል ።

በአገባብ ፡ ሶስት ፡ ዋናች ፡ ነገሮች ፡ ይገኙበታል ።

1. ተስማሚውን ፡ መወሰን ፡
2. ተላላቢውን ፡ መወሰን ፡
3. ቅደም ፡ ተከተሉን ፡ መወሰን ፡

ተስማሚውን ፡ መወሰን ፡ ማለት ፡ አንድና ፡ ብዙን ፡ ሴትና ፡ ወንድን ፡ ሩቅና ፡ ቅርብን ፡ መለየት ፡ ነው ። ተላላቢን ፡ መወሰን ፡ ማለት ፡ አንዱ ፡ ቃል ፡ በሌላው ፡ ላይ ፡ የሚሠለጥንበትን ፡ አኳኋን ፡ በየሙያው ፡ ማደራጀት ፡ ነው ። ቅደም ፡ ተከተልን ፡ መወሰን ፡ ማለት ፡ ቃላት ፡ በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙበትን ፡ ስፍራንና ፡ ተራ ፡ መለየት ፡ ነው ።

— 294 —

ባለቤትና ፡ አንቀጽ ።

ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ በቁጥርም ፡ በጾታም ፡ በመደብም ፡ መመስሰል ፡ አለባቸው ።

(ሀ) ባለቤቱ ፡ ተባዕታይ ፡ ቢሆን ፡ አንቀጹም ፡ ተባዕታይ ፡ መሆን ፡ አለበት ። ባለቤቱ ፡ አንስታይ ፡ ቢሆን ፡ አንቀጹም ፡ አንስታይ ፡ መሆን ፡ አለበት ። (ለ) ባለቤት ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ቢነገር ፡ አንቀጹም ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ መነገር ፡ አለበት ። (ሐ) አንቀጹ ፡ በተነገረበት ፡ መደብ ፡ ባለቤቱም ፡ ተስማሚ ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ — የታረመ ፡ ንግግር ፡

- ገገማነህ ፡ መጣ ፡
- ገገማነሽ ፡ መጣች ፡
- ከበደ ፡ መጣ ፡
- ከበደና ፡ ገገማነህ ፡ መጡ ፡
- እኔ ፡ መጣሁ ፡
- እንተ ፡ መጣህ ፡
- እርሱ ፡ መጣ ፡

ያልታረመ ፡ ንግግር ፡

- ገገማነህ ፡ መጣች ፡
- ገገማነሽ ፡ መጣ ፡
- ከበደ ፡ መጡ ፡ (ተቁ. 306 እያ.)
- ከበደና ፡ ገገማነህ ፡ መጣ ፡
- እኔ ፡ መጣህ ፡
- እንተ ፡ መጣ ፡
- እርሱ ፡ መጣሁ ፡

—295—

ባለቤት፡ ከአንቀጽ፡ አስቀድሞ፡ ይገባል ። አንቀጽም፡ ከባለቤት፡ በኋላ፡ ይገባል ። ይህንንም፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን ።

የታረመ፡ንግግር፡

ዝማነህ፡ መጣ፡

ባቡር፡ መጣ፡

ዳዊት፡ ጎልታድን፡ ገደለ፡

ያልታረመ፡ንግግር፡

መጣ፡ ዝማነህ፡

መጣ፡ ባቡር፡

ገደለ፡ ዳዊት፡ ጎልታድን፡

—296—

ባለቤት፡ በግጥም፡ ሆኖ፡ ሲነገር፡ ከአንቀጽ፡ በኋላ፡ ሲገባ፡ ይገኛል ።

አጅ፡ አባብ፡ ሆነ፡ ውቤ፡ ሰውነቱን፡ ትቶ፡

ሊነክስ፡ ነው፡ አሉ፡ ከቡን፡ ተጠግቶ ፤

እነሆ፡ በዚህ፡ በግጥም፡ ቃል፡ አንቀጽ፡ «ሆነ» ቀድሞአል፡ ባለቤቱ፡ ውቤ፡ ከአንቀጽ፡ በኋላ፡ ገብቷል ።

—297—

ባለቤት፡ የሚገኝ፡ ከስምና፡ ከተውላጠ፡ ስም፡ ወይም፡ እነሱን፡ መስለው፡ ከሚነገሩ፡ ቃላት፡ ነው፡ አንቀጽም፡ በፎቱ፡ መደቦች፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ እየረዘ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ በዝ፡ ራሱ፡ ዝርዝር፡ ባለቤትን፡ ያመለክታል ። ባለቤት፡ ቢኖረው፡ አንቀጽ፡ የሚያመለክተው፡ ቃል፡ ዝርዝር፡ ይባላል ። ባለቤት፡ ባይኖረው፡ ግን፡ ያው፡ ዝርዝር፡ የባለቤት፡ ምትክ፡ ይሆናል ።

አጅ፡ (ሀ) እኔ፡ ከቤቴ፡ መጣሁ፡

እርስዋ፡ ወደ፡ ቤትዋ፡ ሄደች፡

እኛ፡ ምሳችንን፡ በላን ።

አጅ፡ (ለ) ከቤቴ፡ መጣሁ፡

ወደቤትዋ፡ ሄደች፡

ምሳችንን፡ በላን ።

እነሆ፡ (ሀ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ባለቤቶቹ፡ «እኔ፡ እርስዋ፡ እኛ፡» የተባሉት፡ ተውላጠ፡ ስሞች፡ ናቸው፡ በየአንቀጹ፡ መድረሻ፡ ላይ፡ የተጨመሩት፡ «ሁ» ት፡ ን፡ በዚህ፡ ጊዜ፡ ዝርዝሮች፡ ናቸው ። (ለ) በሚለው፡ ማስረጃ፡ ግን፡ ተውላጠ፡ ስሞቹ፡ «እኔ፡ እርስዋ፡ እኛ፡» አልተነገሩም ። በዚህም፡ ጊዜ፡ ዝርዝሮቹ፡ «ሁ» ት፡ ን፡ በተውላጠ፡ ስሞች፡ ምትክ፡ ሆነው፡ የባለቤትነት፡ ሙያ፡ ስለያዙ፡ ባለቤቶች፡ ይባላሉ ።

—298—

ባለቤትን፡ ለማወቅ፡ የሚቻለው፡ ለተነገረው፡ አንቀጽ፡ ማን? — ወይም፡ ምን? የሚል፡ ጥያቄን፡ በማቅረብ፡ ነው ።

አጅ፡ —«መጣ»፡ የሚል፡ አንቀጽ፡ የተነገረ፡ እንደሆነ፡ ማን? ወይም፡ ምን? ተብሎ፡ ይጠየቃል ። በመልሱም፡ ባለቤቱ፡ ይታወቃል ። ይኸውም፡ ዝማነህ፡ መጣ፡ ባቡር፡ መጣ፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

—299—

የባለቤት፡ ዘርፍ፡ ወይም፡ ተቀጣይ ።

ዘርፎችና፡ ተቀጣዮች፡ ከባለቤት፡ ይቀድማሉ ። የማዕርግ፡ ስሞችም፡ ይህንኑ፡ ደንብ፡ ይከተላሉ ። ይህንንም፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን ።

የታረመ፡ንግግር ።

ዘርፍ ። የሰማይ፡ ወፍ፡ በረረች፡

የከበደ፡ ልብስ፡ ተቀደደ፡

ቅጽል ። አጭር፡ ፈረስ፡ ጠንካራ፡ ነው ።

ትጉህ፡ ተማሪ፡ ሰዋስውን፡ ይማራል፡

የማዕርግ፡ ስም ።

አጼ፡ ዘርዐ፡ ያዕቆብ፡

የአልጋ፡ ወራሽ፡ አስፋ፡ ወሰን፡ መንገድ፡

የደጃዝማች፡ አፈወርቅ፡ መንገድ፡

አቶ፡ አቦዬ፡

ያልታረመ፡ንግግር ።

ወፍ፡ የሰማይ፡ በረረች፡

ልብስ፡ የከበደ፡ ተቀደደ፡

ፈረስ፡ አጭር፡ ጠንካራ፡ ነው ።

ተማሪ፡ ትጉህ፡ ሰዋስውን፡ ይማራል፡

ዘርዐ፡ ያዕቆብ፡ አጼ፡

የአስፋ፡ ወሰን፡ አልጋ፡ ወራሽ፡ መንገድ፡

የአፈወርቅ፡ ደጃዝማች፡ መንገድ፡

አቦዬ፡ አቶ ።

—300—

ዘርፍ፡ ወይም፡ ተቀጣይ፡ የሚሆነው፡ ቃል፡ የፈረስ፡ ስም፡ ሲሆን፡ ከባለቤቱ፡ ቢቀድም፡ ወይም፡ ቢከተል፡ አያስከለክልም ።

አጅ፡ —ጎበና፡ አባ፡ ዳጪው፡ (ወይም፡ አባ፡ ዳጪው፡ ጎበና)፡ ከአማን፡ እስከ፡ አቢጋር፡ ያለውን፡ አገር፡ አቀኑ፡ እርሳዋውም፡ በ፲፭፻፳፭፡ ዓ፡ ም፡ ሰኔ፡ ፳፯፡ ቀን፡ ሞተው፡ ደብረ፡ ሊባኖስ፡ ተቀበሩ ።

—301—

ተቀጣይ፡ ወይም፡ ዘርፍ፡ ከአመልካች፡ ቅጽል፡ ጋር፡ ሆኖ፡ ከባለቤት፡ በኋላ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ተጣማሪ፡ ባለቤት፡ ይባላል ። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።

ራስ፡ መኩንን፡ የጦር፡ አበጋዙ፡ በ፲፭፻፳፭፡ ዓ፡ ም፡ ግዳር፡ ፳፰፡ ቀን፡ አምባላጌ፡ ላይ፡ የጠላትን፡ ጦር፡ ድል፡ አደረጉ ።

የጎንደሩ፡ ንጉሥ፡ ኢያሱ፡ አድያም፡ ሰገድ፡ በ፲፭፻፺፯፡ ዓ፡ ም፡ ጨለያንና፡ ጉድሩን፡ እናርያንም፡ አስገበሩ ።

አቶ፡ ዝማነህ፡ አናጢው፡ ወደ፡ ቤታችን፡ መጣ ።

— 302 —

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ሁሉ ፡ ጊዜ ፡ ከአንቀጽ ፡ በፊት ፡ ከባለቤት ፡ በኋላ ፡ ይገባል ። ይኸውም ፡ «ዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለ» ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ተሳቢ ፡ እንደ ፡ ባለቤት ፡ ሁሉ ፡ ዘርፍና ፡ ቅጽል ፡ እያስከተለ ፡ ሊነገር ፡ ይችላል ። አገባቡም ፡ ከላይ ፡ ስለባለቤት ፡ እንደተነገረው ፡ ዓይነት ፡ ነው ። (ቁ. 299 ፡ እይ ፡)

ተሳቢው ፡ በገቢር ፡ አንቀጽ ፡ የሚገዛ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ “ን” ፡ የሚል ፡ መጥቀሻ ፡ ይጨምርበታል ። ተሳቢውም ፡ ባለ ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ባለቅጽል ፡ ሲሆን ፡ መጥቀሻው ፡ “ን” አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በዋናው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ መሆኑ ፡ ቀርቶ ፡ በዘርፉ ፡ ወይም ፡ በቅጽሉ ፡ ላይ ፡ ይሆናል ። ዘርፉ ፡ ወይም ፡ ቅጽሉ ፡ ሌላ ፡ ተዋግይ ፡ ቢኖረው ፡ ግን ፡ መጥቀሻው ፡ “ን” በሁሉም ፡ ላይ ፡ ሊገባ ፡ ይገባል ። ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

አጅ ፡ ዠማነህ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።

ዠማነህ ፡ ነጭ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።

ዠማነህ ፡ ነጩን ፡ ልብሱን ፡ ለበሰው ።

ዠማነህ ፡ የከበደን ፡ መጽሐፍ ፡ ወሰደ ።

ፈርዖን ፡ የያዕቆብን ፡ ልጅ ፡ ዮሴፍን ፡ አከበረ ።

— 303 —

በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የሆነ ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በዋይ ፡ ተጫፍሮ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጹ ፡ የብዙ ፡ መሆን ፡ አለበት ። ይኸውም ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐንስ ፡ መጡ ፡ ቢል ፡ እንጂ ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐንስ ፡ መጣ ፡ አይልም ፡ ማለት ፡ ነው ።

ከግብር ፡ ስሞች ፡ ወገን ፡ አንዳንዶቹ ፡ በዋይ ፡ ተጫፍረው ፡ ሳለ ፡ በነጠላ ፡ አንቀጽ ፡ ሲነገሩ ፡ ይገኛሉ ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ በምስጢር ፡ ተጫፋሪዎች ፡ አይደሉም ። ለምሳሌ ፡ “ተድላና ፡ ደስታ ፡ በቤታችን ፡ በዛ” ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ምስጢሩ ፡ ተድላ ፡ ከደስታ ፡ ጋር ፡ በቤታችን ፡ በዛ ፡ ማለት ፡ ነው ።

— 304 —

ተውላጠ ፡ ስም ፡

ተውላጠ ፡ ስም ፡ ምትክ ፡ የሚሆንለትን ፡ ስም ፡ በጸታም ፡ በቁጥርም ፡ በመደብም ፡ መምሰል ፡ አለበት ።

አጅ ፡—በላይኛ ፡ ወዴት ፡ ነው ፡ ?—እርሱ ፡ ከቤት ፡ ነው ።

ወርቅነሽ ፡ ምን ፡ ትወራለች?—እርሷ ፡ ትማራለች ።

ልጆች ፡ ምን ፡ ያደርጋሉ?—እነርሱ ፡ ይጫወታሉ ።

— 305 —

ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ እርስ ፡ በርሳቸው ፡ ወይም ፡ ከስም ፡ ጋር ፡ በዋይ ፡ ተጫፍረው ፡ በተነገሩ ፡ ጊዜ ፡ አንቀጹቸው ፡ በሚከተለው ፡ ደንብ ፡ ይነገራል ።

(ሀ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ አንቀጹ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ እኔና ፡ አንተ ፡ (ወይም ፡ እንተና ፡ እኔ ፡) ጓደኞች ፡ ነን ።

እኔና ፡ እርሱ ፡ እንማራለን ።

እኔና ፡ ከበደ ፡ እንጫወታለን ።

(ለ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ (ነገር ፡ ግን ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ባይኖር ፡ ነው ፡) አንቀጹ ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ እንዲሆን ፡ ያስፈልጋል ።

አጅ ፡ አንተና ፡ እርሱ ፡ (ወይም ፡ እርሱና ፡ አንተ ፡) ነገ ፡ እንድትመጡ ።

አንቺና ፡ እርሷ ፡ ትምህርታችሁን ፡ አጥኑ ።

አንቺም ፡ እርሷም ፡ ወደ ፡ ቤታችሁ ፡ ሂዱ ።

አንተና ፡ ከበደ ፡ ነገ ፡ ልብሳችሁን ፡ እንድታጥቡ ፡ ይሁን ።

(ሐ) ተጫፋሪዎቹ ፡ በጀኛው ፡ መደብ ፡ ያሉት ፡ ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞች ፡ ብቻ ፡ የሆኑ ፡ እንደሆኑ ፡ ግን ፡ ያው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ አንቀጽ ፡ በብዙ ፡ ይነገራል ።

አጅ—እርሱም ፡ እርሷም ፡ የአንድ ፡ አገር ፡ ሰዎች ፡ ናቸው ።

እርሱና ፡ ከበደ ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳሉ ።

— 306 —

የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሚነገበት ፡ ጊዜ ፡ «አንተ ፡ አንቺ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ እርስዎ ፡ ይላል ። አንቀጹ ፡ ግን ፡ የሶስተኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ይሆናል ። ይኸውም ፡ እርስዎ ፡ መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እርሱ ፡ እርሷ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ ስለ ፡ አክብሮት ፡ እርሳቸው ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። አንቀጹም ፡ እንደፈተኛው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ነው ። ይኸውም ፡ እርሳቸው ፡ መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እነርሱ ፡» የሚለው ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በአክብሮት ፡ ሲሆን ፡ እነእርሳቸው ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። አንቀጹም ፡ እንደዚያው ፡ እንደፈተኛው ፡ ነው ።

ማስገንዘቢያ ፡ የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሸዋ ፡ አማርኛ ፡ ጥቂት ፡ ተለይቶ ፡ ይገኛል ። ይኸውም ፡ በልማድ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ጸያፍ ፡ መስሎ ፡ በታይ ፡ ሥረ ፡ ነገሩን ፡ የተከተለለ ፡ ስለሆነ ፡ አንዳንድ ፡ መምህራን ፡ ጸያፍ ፡ አይሆንም ፡ ብለው ፡ ይቀበሉታል ። «አንተ ፡ አንቺ ፡» የሚለውን ፡ አንቱ ፡ ይላል ። አንቱታ ፡ የሚባለውም ፡ ሥረዩ ፡ ቃል ፡ ከዚሁ ፡ ይገኛል ። አንቀጹም ፡ ያው ፡ የራሱ ፡ መደብ ፡ ይነገርለታል ።

አጅ ፡ አንቱ ፡ ምን ፡ ታደርጋለሁ ። አንቱ ፡ መጽሐፉን ፡ አንሠ።

— 307 —

ቅጽል ።

ቅጽል፡ በባለቤት፡ ወይም፡ በተሳታፊ፡ ወይም፡ በዘርፍ፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ ይገባል ። በቁጥር፡ ከሚጨመርበት፡ ቃል፡ ጋር፡ መመሳሰል፡ ይገባል ። በጾታ፡ ግን፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ወይም፡ ግዕዝ፡ ቀመስና፡ ግዕዝ፡ አስተኔ፡ ቅጽል፡ ክልሆን፡ በቀር፡ ባለቤቱን፡ ለመምሰል፡ ግዴታ፡ የለበትም ። ይኸውም፡ ሌትንና፡ ወንድን፡ አይለይም፡ ማለት፡ ነው ። ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሚባለው፡ ከግዕዝ፡ የተወረሰ፡ ቃል፡ ነው ። ግዕዝ፡ አስተኔ፡ የሚባለው፡ ግን፡ ቃሉ፡ ከግዕዝ፡ የተገኘ፡ ሳይሆን፡ በግዕዝ፡ ደንብ፡ የሚነገር፡ ሲሆን፡ ነው ።

አጅ፡ (ሀ) የዓይነትና፡ የግብር፡ ቅጽል ። አጅ፡ (ለ) ግዕዝ፡ ጠቀሱ ወይም፡ (አስተኔ) ቅጽል ።

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ተባ.) ቀይ፡ በሬ	ቀዮች፡ በሬዎች	ርገርገ፡ አባት	ርገርገች፡ አባቶች
አጌ.) ቀይ፡ ላም	ቀዮች፡ ላሞች	ርገርገት፡ እናት	ርገርገኙች፡ እናቶች
ተባ.) አውንተኛ፡ አባት	አውንተኞች፡ አባቶች	መንፈሳዊ፡ ወንድም	መንፈሳዊያን፡ ወንድሞች
አጌ.) አውንተኛ፡ እናት	አውንተኞች፡ እናቶች	መንፈሳዊት፡ እናት	መንፈሳዊያት፡ እናቶች
ተባ.) ክፉ፡ ወንድም	ክፍዎች፡ ወንድሞች	እንግሊዛዊ፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያን፡ ሐኪሞች
አጌ.) ክፉ፡ እናት	ክፍዎች፡ እናቶች	እንግሊዛዊት፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያት፡ ሐኪሞች

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ (ሀ)፡ በተባለው፡ ማስረጃ፡ የአማርኛው፡ ቅጽል፡ የፊትንና፡ የወንድን፡ ጾታ፡ ሳይሰይ፡ ገብቷል ። ይኸውም፡ ቀይ፡ በሬ፡ ቀይ፡ ላም፡ ተብሏል፡ ማለት፡ ነው ። አንዳንድ፡ ሰዎች፡ ጾታውን፡ ለመለየት፡ ቀይት፡ ላም፡ ያስኛል፡ ብለው፡ ይደነግጋሉ ። ቢሆንም፡ አብዛኛው፡ ልማድ፡ ሲያጸድቀው፡ አይገኝም ። (ለ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሆነው፡ ቅጽል፡ «መንፈሳዊ፡ መንፈሳዊት፡ እያለ፡ የሌትንና፡ የወንድን፡ ጾታ፡ ለይቶ፡ አሳድቷል ።

— 308 —

ቅጽል፡ የማንጻጸር፡ ወይም፡ የማወጃደር፡ ደረጃ፡ እንዳለው፡ ካሁን፡ በፊት፡ አስታውቀናል፡ (ተ፡ ቁ፡ 117፡ እይ)፡ ከእርሱም፡ በቀር፡ ሌላ፡ ማንጻጸፊያ፡ አለ ። ይኸውም፡ ክፉ፡ ብሎ፡ የክፉ፡ ክፉ፡ ደግ፡ ብሎ፡ የደግ፡ ደግ፡ ፈጣን፡ ብሎ፡ የፈጣን፡ ፈጣን፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

የማማረጥንና፡ የማመሳሰልን፡ ግብር፡ ለመግለጽ፡ በተፈለገ፡ ጊዜ፡ ቀያይ፡ ጥቂት፡ አሜጭር፡ ተብሎ፡ ይነገራል ። ይህን፡ የመሳሰለው፡ ቃል፡ አማፈጭ፡ ይባላል፡ እንጂ፡ አብዝ፡ እንዳልሆነ፡ ተመልከት ።

አጅ፡ ቀይ፡ በሬ፡ ቀዮች፡ በሬዎች፡ ቀያይ፡ በሬ፡ ቀያዮች፡ በሬዎች፡
 ደግ፡ ሰው፡ ደጎች፡ ሰዎች፡ ደጋግ፡ ሰው፡ ደጋጎች፡ ሰዎች፡
 አጭር፡ ፈረስ፡ አጭሮች፡ ፈረሶች፡ አሜጭር፡ ፈረስ፡ አሜጭሮች፡ ፈረሶች፡
 «ቀያይ፡ ደጋግ፡ አሜጭር፡» . . . እኒህን፡ የመሰሉ፡ ቃላት፡ ምንም፡ እንኳ፡ በዘልማድ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ቢመስሉ፡ መደባቸው፡ ከነጠላ፡ ቁጥር፡ መሆኑን፡ እንወስናለን ።

— 309 —

አኅዝ፡ ቅጽል፡ ከ፩፡ በላይ፡ ሲሆን፡ የብዙ፡ ቅጽል፡ መሆን፡ ይገባል ። ዳሩ፡ ግን፡ የብዙው፡ ቁጥር፡ አኅዝ፡ ለነጠላ፡ ስም፡ ቅጽል፡ እየሆነ፡ ተለምዶ፡ ስለ፡ ኖረ፡ ይህ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ ስሚታውን፡ ሳያስቅቀው፡ አይቀርም ። የሚከተለውን፡ ምሳሌ፡ ተመልከት ።

በልማድ፡ የኖረው፡	አዲሱ፡ ውሳኔ፡
ኢየሱስ፡ በ፭፡ እንጀራና፡ በ፪፡ ዓጣ፡ ፭፡ ሺህ፡ ሰውን፡ አጠገበ ።	ኢየሱስ፡ በ፭፡ እንጀሮችና፡ በ፪፡ ዓጦች፡ ፭፡ ሺህ፡ ሰዎችን፡ አጠገበ ።
፪፡ ፈረስ፡ በ፱፡ ብር፡ ገዛሁ ።	፪፡ ፈረሶችን፡ በ፱፡ ብሮች፡ ገዛሁ ።
፪፡ ልብስ፡ ያለው፡ አንዱን፡ ለሌላው፡ ይስጥ ።	፪፡ ልብሶች፡ ያሉት፡ አንዱን፡ ለሌላው፡ ይስጥ ።
፪፡ እግር፡ አለኝ፡ ብሎ፡ ከ፪፡ ዛፍ፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም ።	፪፡ እግሮች፡ አሉኝ፡ ብሎ፡ ከ፪፡ ዛፍች፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም ።
ማስገንዘቢያ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ በወጣቶች፡ ዘንድ፡ እስኪሰመድ፡ ድረስ፡ በልማድ፡ እንደኖረው፡ ሆኖ፡ ቢጻፍ፡ ከጸያፍ፡ አይቁጠርም ።	

— 310 —

ውስጠ፡ ብዛት፡ ያላቸው፡ ቅጽሎች፡ ቃላቸውን፡ ሳይለውጡ፡ ለነጠላ፡ ወይም፡ ለብዙ፡ ቅጽል፡ እየሆኑ፡ ይገባሉ ። ከእነርሱም፡ ጥቂቶቹን፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን ።
 ሁሉ ። — እነሆ፡ ዓለም፡ ሁሉ፡ ተከተለው፡ (ነጠላ፡ ቁ.)
 ሰዎች፡ ሁሉ፡ ለትምህርቱ፡ ይሳሳሉ ። (የብዙ፡ ቁ.)
 አንዳንድ ። — አንዳንድ፡ ልጅ፡ ጨዋታን፡ ብቻ፡ ይወድዳል፡ (ነጠላ፡ ቁ.)
 አንዳንድ፡ ልጆች፡ ለትምህርት፡ ይተጋሉ ። (የብዙ፡ ቁ.)

— 311 —

ተውሳክ፡ ግሥ ።

ተውሳክ፡ ግሥ፡ አብዛኛውን፡ ጊዜያት፡ ከሚገልጸው፡ ቃል፡ ሳይርቅ፡ በአጠገብ፡ እየሆነ፡ ይገባል ። ተውሳክ፡ ግሥ፡ የቁጥር፡ የጾታ፡ ሥርዓት፡ የለውም ። ያው፡ አንዱ፡ ቃል፡ ለወንድ፡ ወይም፡ ለሴት፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ወይም፡ በብዙ፡ ቁጥር፡ ለሚነገር፡ አንቀጽ፡ መግለጫ፡ ይሆናል ።

አጅ፡ ከዐደ፡ ክፋኛ፡ ታላላ፡

ተዋበች፡ ክፋኛ፡ ታላላች፡

ከዐደና፡ ተዋበች፡ ክፋኛ፡ ታመዋል ።

— 312 —

መስተዋድድ ።

መስተዋድድ፡ በስሞች፡ ወይም፡ ስሞችን፡ መስለው፡ በሚነገሩ፡ ቃላት፡ ላይ፡ እየተሟኑ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ስሞችን፡ ተሳቢ፡ ወይም፡ ተገዥ፡ ያደርጋቸዋል ። መስተዋድድ፡ በሚገዛቸው፡ ቃላት፡ በመነሻ፡ ወይም፡ በመነሻና፡ በመድረሻ፡ እየገባ፡ ይነገራል ።

አጅ፡ እርሱ፡ ወደ፡ ጎንደር፡ ሄደ፡

እርሱ፡ በወንበር፡ ላይ፡ ተቀመጠ ።

— 313 —

ቅርብና፡ ሩቅ ።

ቅርብና፡ ሩቅ፡ የሚባሉት፡ አመልካቾች፡ ቅጽሎች፡ “ይህ፡ ይህች፡ ያ፡ ያች፡” የሚገለጹባቸው፡ ቃላት፡ ናቸው ። “ይህ—ይህች፡” የቅርብ፡ “ያ፡ ያች፡” የሩቅ፡ ቅጽሎች፡ (ወይም፡ አገባቦች፡) ይባላሉ ። እነዚህ፡ ቃላት፡ (ሀ) በባለቤት፡ ላይ፡ ሲቀጽሉ፡ ወይም፡ በቀ፡ ሆነው፡ በባለቤት፡ ስፍራ፡ ሲነገሩ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽቸው፡ ከሮኛው፡ መደብ፡ ግሥ፡ ይገኛል ። (ለ) በተሳቢ፡ ላይ፡ ሲቀጽሉ፡ ወይም፡ በቀ፡ ሆነው፡ በተሳቢነት፡ ሲነገሩ፡ ግን፡ በማንኛውም፡ የግሥ፡ መደብ፡ ያሳስራሉ፡ የሚከተለውን፡ ማስረጃ፡ ተመልከት ።

አጅ፡ (ሀ)

ይህ፡ በፊ፡ } ይዋጋል፡
ያ፡ በፊ፡ }
ይህች፡ ላም፡ } አንዋጋም፡
ያች፡ ላም፡ }

አጅ፡ (ለ)

ይህ፡ ወይም፡ ያን፡ } ተጽፏል፡ (ተጽፏል፡)
ይህች፡ ወይም፡ ያችን፡ } ተጽፏል፡ (ተጽፏል፡)
ይህች፡ ወይም፡ ያችን፡ } ተጽፏል፡ (ተጽፏል፡)
ይህች፡ ወይም፡ ያችን፡ } ተጽፏል፡ (ተጽፏል፡)

እነሆ፡ (ሀ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ የሮኛው፡ መደብ፡ ግሥ፡ ብቻ፡ ሆኖአል ። (ለ) በተባለውም፡ ማስረጃ፡ በማንኛውም፡ የግሥ፡ መደብ፡ ሲያሳስር፡ እንደሚችል፡ አስረድተናል ።

— 314 —

ቅርብና፡ ሩቅ፡ በአመልካች፡ ቅጽል፡ ክፍል፡ ወይም፡ አመልካቹ፡ ቅጽል፡ በወደቀበት፡ ቃል፡ ላይ፡ ብቻ፡ ይታወቃል ። በተውላጠ፡ ስምና፡ በግሥ፡ መደቦች፡ ላይ፡ ግን፡ ቅርብና፡ ሩቅ፡ የለም ። በዘልማድ፡ “አንተ፡ አንቺ” የሚያሰኘው፡ ተውላጠ፡

ስምና፡ የግሥ፡ መደብ፡ የቅርብ፡ እርሱ፡ እርሱም፡ የሚያሰኘው፡ ተውላጠ፡ ስምና፡ የግሥ፡ መደብ፡ የሩቅ፡ ተብሎ፡ ይነገር፡ ነበር ። ዳሩ፡ ግን፡ እንዲህ፡ አይደለም፡ የቅርብም፡ የሩቅም፡ “እርሱ፡ እርሱም” በሚያሰኘው፡ በሮኛው፡ መደብ፡ ብቻ፡ ይነገራል ። ለዚሁም፡ አጭር፡ ማስረጃ፡ “ይህ፡ ሰው፡ ሄደ፡ ያ፡ ሰው፡ መጣ”፡ ተብሎ፡ በሮኛው፡ የግሥ፡ መደብ፡ ይነገራል፡ እንጂ፡ “ይህ፡ ሰው፡ ሄደህ፡ ያ፡ ሰው፡ መጣህ”፡ ተብሎ፡ በሮኛው፡ የግሥ፡ መደብ፡ አይነገርም ።

ገዢ፡ መልመጃ፡

(ሀ)፡ አገባብ፡ የሚባለው፡ ምን፡ የሚደረግበት፡ ክፍል፡ ነው?—በአገባብ፡ እንደት፡ ያሉ፡ ውሳኔዎች፡ ይገኛቸዋል?—በለቤትና፡ አንቀጽ፡ እንደት፡ ባለ፡ አኳኝ፡ ይስማማሉ?—በለቤትን፡ ለማግኘት፡ ምን፡ ዓይነት፡ ጥያቄን፡ ታቀርባለህ?—

(ለ) “አኔ፡ እኛ” የሚለው፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ከሌላ፡ ቃል፡ ጋር፡ በዋቂ፡ ሲሟረር፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ከየትኛው፡ መደብ፡ ይሆናል?—“አንተ፡ አንቺ፡ እናንተ፡” የሚለው፡ ከሌላ፡ ቃል፡ ጋር፡ ሲሟረር፡ አንቀጽ፡ ከየትኛው፡ መደብ፡ ይሆናል?—ለዚህ፡ ነገር፡ ማስረጃ፡ የሚሆኑ፡ ዐሥር፡ ቃላትን፡ አምጣ፡—ለለ፡ በለቤትና፡ ስለ፡ ተሳቢ፡ ስለ፡ ዘርፍና፡ ስለ፡ ቅጽል፡ ማስረጃ፡ የሚሆኑ፡ ፭፡ ቃላትን፡ አቅርቦህ፡ ምሳሌውን፡ እያሰናዳህ፡ ተናገር ።

ምዕራፍ፡ ፲፪ ።

የቃላት መወራረስ፡

— 315 —

በአንዱ፡ ክፍል፡ የተነገረው፡ ቃል፡ ደግሞ፡ በሌላው፡ ክፍል፡ እየገባ፡ ሲነገር፡ ይገኛል ። ይህንኑም፡ ለማስረጃት፡ ጥቂቶቹን፡ ከዚህ፡ በታች፡ በፊደል፡ ተራ፡ ጽፏችን፡ በምሳሌ፡ እየገለጽን፡ እናስረዳለን ።

ቃላት፡	የንግግር ክፍሎች፡	ማስረጃ፡
ሁሉ፡	ቅጽል (የመጠን)፡ > (ስለ፡ ስም፡ የገባ) > > ተ. ስ.	ዓለም፡ ሁሉ፡ ተከተለው፡ (የባለቤት፡ ቅጽል) ሁሉ፡ የየራሱን፡ ጉዳይ፡ ያስባል ። (በቀ፡ በለቤት፡) ሁሉን፡ መርምሩ፡ የተሻለውንም፡ አጽኑ፡ (በቀ፡ ተሳቢ፡) ፈረሰኞችና፡ እግረኞች፡ ሲሟወቁ፡ ውለው፡ ሁሉም፡ ሳይሾናኝ፡ ገቡ ።
ሆነ፡	ግሥ፡ መፃ. (ወይም)	ዘንድር፡ የጽዝመራ፡ ጊዜያት፡ ሆኑ ። ሕይወት፡ ሆነ፡ ሞት፡ በእግዚአብሔር፡ ፈቃድ፡ ነው ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ሌላ	መዋ. (= በቀር)	ከመከፋፈል ሌላ የሚበልጠኝ የለም ።
ቅጽል		ዛሬ ሌላ መጽሐፍን ተቀበልሁ ።
ልክ	ቅጽል	እርሱ ልክ ቃልን ይናገራል ።
	ተ. ግ.	እኔና እርሱ ልክ ደረሰን ።
መጀመሪያ	ቅጽል	መጀመሪያው ማዕርግ ከቡር ነው ።
	» (ስለሰም፡የገባ)	የጥበብ መጀመሪያ አግዚአብሔርን መፍራት ነው ።
	ተ. ግ.	ኸማግሌ መጀመሪያ (በመጀመሪያ) ይናገራል ።
ስለ	መዋ.	አስተማሪው ስለ ኢትዮጵያ ይናገራል ።
	መዋ.	እርሱ ደግሞ አድርጎ ስለተማረ ኸልማትን አገኘ ።
በቀር	መዋ.	ከበሽተኛ በቀር ሁሉም ይሥራ ።
	መዋ.	ከብቶቹ ሲጠፋብኝ በቀር እኔ ደግሞ ነኝ ።
ብቻ	ቅጽል	እኔ ትምህርትን ብቻ እወድዳለሁ ።
	ተ. ግ.	ትጉህ ስለሆንህ በዚህ ብቻ ትበልጠኛለህ ።
	መዋ.	ሲሠራው ምሪሃለሁ ብቻ ለወደፊት ተጠንቀቅ ።
ና	ግሥ. (ትእዛዝ)	ወደዚህ ና ።
	መዋ. (አጠቃላይ)	ከበደ ና ፣ ዝማነህ ይጫወታሉ ።
	ተ. ግ. (በዝ)	ቤተን ከፈተና (ከፍሎ) ገባ ።
ን	ቅጽል (ጠቃሽ)	ዳዊት ጎልደን ገደለ (፡=ንግግር ጎልደን)
	ተ. ስ.	ወደ ቤት ገባን (፡=እኛ)
	..	ወደ ቤቱ ወሰደን (፡=እኛን)
	..	መጽሐፉን ስጠን (፡=ለእኛ)
	ቃለ፡ጥያቄ	ነገ ትመጣለህ?
አንዳች	ቅጽል	ልጆቼ የምንበላው አንዳች እንጀራ አላችሁ?
	ተ. ግ. (=ምንም)	በዚህ ነገር አንዳች አላውቅም ።
አንድ	ቅጽል (የተወሰነ)	አንድ ፈረስ አለኝ ።
	.. (ያልተወሰነ)	አንድ አምስት ፈረሶች አሉኝ (፡=ያህል)
እንደ	መዋ.	እንደ አብርሃም ፡ ፑር ፡ የለም ።
	መዋ.	ዓለም እንደ ተፈጠረ በሃይማኖት እናውቃለን ።
እንጂ	መዋ.	ወደ ፈተና አታግባን ከከፋ አድንን እንጂ ።
	..	አድናለሁ እንጂ አልሞትም ።
	ቃ. አ. (=አከ)	ትናንት የመጣው እርሱ እንጂ ነው ።
እጅ	ስም	እጅ ያለው ሠርቶ ይብላል ።
	ተ. ግ.	ዳድቃን በመንግሥት ሰማይ ከፀሐይ ፤ እጅ ያበራሉ ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ከ—	መዋ.	ከጎንደር መጣ ።
	ተ. ግ.	የማይሠራ ከሙት ይቁጠራል ።
ከ—ጀምር	መዋ.	ከጎንደር ጀምሮ ተከትሎኝ መጣ ።
	መዋ.	ከመጣሁ ጀምሮ አላገኘሁትም ።
የ	መዋ. (ዘርፍ)	የዳዊት ቤት እየሰፋ ሄደ ።
	መዋ.	በአሸዋ ላይ የተሠራ ቤት ፈጥሮ ይፈርሳል ።
ያህል	ቅጽል	አምስት ያህል መጽሐፍ ተሞላል ።
	..	አንተን ያህል ልጅ ወልጃለሁ ።
	ተ. ግ.	በልንጅራህን የራስህን ያህል ውደደው ።
ይልቅ	መዋ. (ጥገኛ)	ከጫወታ ይልቅ ትምህርትን እመርጣለሁ ።
	.. (ወደረፍ)	ገንዘብ በማጣትህ አትዘን ይልቅ ጠንክረህ ሥራ ።
ወደ	መዋ.	ወደ አገሩ ሄደ ።
	መዋ.	ነፋስ ወደ ወደደው ይነፍሳል ።
ወዲያ	መዋ.	ከወንዙ ወዲያ ዛሬ አለ ።
	ተ. ግ.	ከፊት ወዲያ ሄድ ።
ጥቂት	ቅጽል	ጥቂት ገንዘብ አለኝ ።
	ተ. ግ.	አባዘህ ጥቂት ታገመኝ ።
ፈጽሞ	ግሥ. (በዝ)	ጌታችን በጌኛው ቀን ሥራውን ፈጽሞ ዐረፈ ።
	ተ. ግ.	አናንተን ፈጽሞ አላውቃችሁም ።

ምዕራፍ ፲፫ ።

የቃላት ዝርዝር አፈታት ።

— 316 —

መግለጫ ።

በወረዳተ ነገር ተቀንብረው የሚገኙ ቃላት በየዓይነታቸው እየተፋቱ የሚነገሩባቸው ዋና ዋናዎቹ አርእስተ ነገሮች ከዚህ በታች በየክፍሉ ተለይተው ተጽፈዋል ። በየአንዳቸው የየነገሩ ማስረጃ በምሳሌ እየተጻፈ ተገልጾበታል ።

— 317 —

ስም፡

ማንኛውንም፡ ነገር፡ በተለይ፡ ወይም፡ በጥቅል፡ አድርጎ፡ ለመጥሪያ፡ የሚሰጥ መው፡ ስያሜ፡ « ስም፡ » ይባላል።

ስሞች፡ ወይም፡ ስሞችን፡ የመሰሉ፡ ነገሮች፡ በሚከተሉት፡ አርእስቶች፡ ይፈታሉ።

የስም፡ ግድግዳ፡	1—የተጽውዎ፡ ስም፡ (ይኸውም፡ አንድ፡ የታወቀ፡ ነገር፡ በልዩ፡ የሚጠራበት፡ ነው።) አጅ፡ — ገበየሁ፡ ጎበና፡ ውጋዴን፡ ገቤ፡ ጣና፡ . . . ድርብ፡ የተጽውዎ፡ ስም፡ (ይኸውም፡ የማዕርግ፡ ወይም፡ የአክብሮት፡ ስም፡ ነው።) አጅ፡ — አጼ፡ እቴጌ፡ ደጃዝማች፡ አቶ፡ አባባ፡ አማማ፡ . . .
	2—የወል፡ ስም፡ (ይኸውም፡ ዓይነቱ፡ ሸየሆነ፡ ሁሉ፡ በዘጎብረት፡ የሚጠራበት፡ ነው።) አጅ፡ — አገር፡ ወንዝ፡ ተራራ፡ አንበሳ፡ ስንዴ፡ . . .
	3—የጥቅል፡ ስም፡ (ይኸውም፡ የማጎበር፡ ወይም፡ የነገድ፡ ስም፡ ነው።) አጅ፡ — ሠራዊት፡ እንስሳ፡ እንጨት፡ እህል፡ . . .
	4—የቂሳቀሰ፡ ስም፡ (ይኸውም፡ ለሰው፡ አገልግሎት፡ የሚገባ፡ የቤት፡ ዕቃ፡ ነው።) አጅ፡ — ልብስ፡ አልጋ፡ መጽሐፍ፡ ቤት፡
	5—የነገር፡ ስም፡ (ይኸውም፡ የማይታይ፡ ወይም፡ የማይዳሰስ፡ የነገርና፡ የግብር፡ ስም፡ ነው።) አጅ፡ — ብርሃን፡ ጨለማ፡ ክፋት፡ ደግነት፡ ሕልም፡
የቃላት፡ ወንጌ፡	1—ተባዕት፡ (ወንድ፡) — አባት፡ ወንድም፡ በሬ።
	2—እንስት፡ (ሴት፡) — እናት፡ እንት፡ ላም።
የቃላት፡ ወንጌ፡	3—የወል፡ (ወንድ፡ ወይም፡ ሴት፡) — ልጅ፡ አያት፡ አስተማሪ።
	4—ግዕዝ፡ (ወንድ፡ ወይም፡ ሴት፡ ያልሆነ፡) — ጠረጴዛ፡ ቤት፡ ከከብ። ማስገንዘቢያ፡ የወል፡ ጾታ፡ የሚነገር፡ ስም፡ ሁሉ፡ በአፈታት፡ ጊዜ፡ የአንቀጽን፡ ጾታ፡ መውረስ፡ አለበት። እነሆ፡ ለምሳሌ፡ አስተማሪ፡ ቤትም፡ ወንድም፡ የሚጠራበት፡ ቃል፡ ስለሆነ፡ የወል፡ ስም፡ ተባሏል። በንግግር፡ ውስጥ፡ ግን፡ አስተማሪ፡ ይናገራል፡ የተባለ፡ እንደሆነ፡ አንቀጽ፡ ተባዕት፡ ስለሆነ፡ ስሙም፡ ተባዕት፡ ይባላል። አስተማሪ፡ ትናንራለች፡ የተባለ፡ እንደሆነም፡ አንቀጽ፡ እንስት፡ ስለሆነ፡ ስሙም፡ እንስት፡ ይባላል፡ ግለት፡ ነው።

የቃላት፡ ወንጌ፡	1—ነጠላ፡ (አንድ፡ ብቻ፡ የሆነ፡) — ቤት፡ ፈረስ፡ ጌታ።
	2—የብዙ፡ (ከአንድ፡ በላይ፡ የሆነ፡) — ቤቶች፡ ፈረሶች፡ ጌቶች።
የቃላት፡ ወንጌ፡	1—ባለቤት። ሀ—የአንቀጽ፡ ባለቤት። ከበደ፡ ሂደ፡ ገማነህ፡ መጽሐፍን፡ ያዝ። ለ—ሰሚ፡ ባለቤት። ከበደ፡ ሂደ፡ አባታችን፡ ሆይ፡ ስምህ፡ ይቀደስ። ሐ—ተጣማሪ፡ ባለቤት። አለቃ፡ ምላት፡ እንከበረው፡ ስለጽዳት፡ ይጠነቀቁ፡ ነበር።
	2—ተሳቢ። ሀ—የአንቀጽ፡ ተሳቢ። ጻዊት፡ ጎልያድን፡ ገደለ። ተጣማሪ። ጻዊት፡ ጎልያድን፡ ፍልስጥኤማዊውን፡ ገደለ። ለ—የመስተዋድድ፡ ተገኝ። እርሱ፡ ከኢየሩሳሌም፡ መጣ። ተጣማሪ። እርሱ፡ ከኢየሩሳሌም፡ ከቅድስት፡ ሀገር፡ መጣ። ሐ—ቤተኛ፡ ተሳቢ። በፈቃዱ፡ ጊዜ፡ መብላትን፡ እበላለሁ።
	3—ዘርፍ። ሀ—የባለቤት፡ ዘርፍ። የከበደ፡ ልብስ፡ ተቀደደ፡ ተጣማሪ። የተማሪው፡ የከበደ፡ ልብስ፡ ተቀደደ፡ ለ—የተሳቢ፡ ዘርፍ። የከበደን፡ ልብስ፡ ቀደደ፡ ተጣማሪ። የተማሪውን፡ የከበደን፡ ልብስ፡ ቀደደ።

— 318 —

ተውላጠ፡ ስም፡

የስም፡ ምትክ፡ ሆኖ፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ይባላል። ተውላጠ፡ ስም፡ በሚከተሉት፡ አርእስቶች፡ እየተዘረዘረ፡ ይፈታል።

የቃላት፡ ወንጌ፡	1—ምድብተስ፡ (መደበኛ፡ ተ.ስ. — እኔ፡ አንተ፡ እርሱ፡ እኛ፡ . . . ድርብ፡ ተ.ስ. — እኔ፡ ራሴ፡ አንተ፡ ራስህ፡ እኔ፡ በገዛ፡ እጄ፡ . . . መዘከር፡ ተ.ስ. — እገሌ፡ እገሊት፡ እንትን፡ እንተን፡ . . . አጻፋ፡ — ይህ፡ ያ፡
	2—አልመከችተስ፡ (ዘርግ፡ — ሀ፡ ሀ፡ ሽ፡ ወ፡ . . . አገናዛቢ፡ — ሀ፡ ሽ፡ ወ፡ (—ቤትህ፡ ቤትሽ፡ . . .)
የቃላት፡ ወንጌ፡	3—መጠይቅ፡ ተ.ስ. — ግን፡ ምን፡ የቆ፡
የቃላት፡ ወንጌ፡	1—ተባዕት፡ (ወንድ፡) አንተ፡ እርሱ፡ እገሌ፡ . . .
	2—እንስት፡ (ሴት፡) አንቺ፡ እርስዋ፡ እገሊት፡ . . .
	3—የወል፡ (ወንድ፡ ወይም፡ ሴት፡) እኔ፡ እኛ፡ አናንተ፡ እንእርሱ፡ እርስዎ፡ እንተን፡
የቃላት፡ ወንጌ፡	ማስገንዘቢያ፡ የወል፡ ተ.ስ. — ከሁን፡ በፊት፡ በስም፡ ክፍል፡ እንደተነገረው፡ አኳኋን፡ በአፈታት፡ ጊዜ፡ የአንቀጽን፡ ጾታ፡ ይወስዳል።

መደብ ፡	፩ኛ ፡ መደብ ፡—እኔ ፡ እኛ ፡ ፪ኛ ፡ መደብ ፡—እንተ ፡ እንቺ ፡ እናንተ ፡ እርሶም ፡ እንተን ፡ እንትን ፡ ፫ኛ ፡ መደብ ፡—እርሱ ፡ እርሷም ፡ እነርሱ ፡ እንተን ፡ እንትን ፡
ቁጥር ፡	1—ነጠላ ፡—እኔ ፡ እንተ ፡ እርሱ ፡ እንቺ ፡ እንተን ፡ እንትን ፡ 2—የብዙ ፡—እኛ ፡ እናንተ ፡ እነርሱ ፡ እነእንቡ ፡ እነእንተን ፡ እንትኖች ፡
ውሃ ፡	1—ባለቤት ፡ ሀ—የአንቀጽ ፡ ባለቤት ፡—“እርሱ ፡” ሄደ ፡ ልብስዋን ፡ ለበሰ “ኛ” ለ—ሰሜን ፡ ባለቤት ፡—እንተ ፡ ወደቤት ፡ ግባ ፡ ሐ—ተጣማሪ ፡ ባለቤት ፡—እኔ ፡ ራሴ ፡ አይቸዋለሁ ፡ 2—ተሳቢ ፡ ሀ—የአንቀጽ ፡ ተገዥ ፡—ከበደ ፡ “እኔን” ጠራኝ ፡ ከበደ ፡ መታ “ኛ” ተጣማሪ ፡ ተገዥ ፡—እርሱን ፡ ራሱን ፡ አይቸዋለሁ ፡ ለ—የመስተዋድድ ፡ ተገዥ ፡—መጽሐፉን ፡ ለእኔ ፡ ሰጠኝ ፡ ተጣማሪ ፡ ተገዥ ፡—መጽሐፉን ፡ ለእኔ ፡ ለራሴ ፡ ሰጠኝ ፡ ሐ—ቤተኛ ፡ ተሳቢ ፡—ልብስን ፡ ለበሰ ፡ (መልበስን ፡ ለበሰ ፡) 3—ዘርፍ ፡ ሀ—የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡—የእርሱ ፡ ቤት ፡ ታንጸ ፡ ተጣማሪ ፡ የባ ፡ ዘ ፡—የእርሱ ፡ የራሱ ፡ ቤት ፡ ታንጸ ፡ ለ—የተሳቢ ፡ ዘርፍ ፡—ከበደ ፡ የእኔን ፡ መጽሐፍ ፡ ወሰደ ፡ ተጣማሪ ፡ የተ ፡ ዘ ፡—ከበደ ፡ የእኔን ፡ የራሴን ፡ መጽሐፍ ፡ ወሰደ ፡

— 319 —

ግሥ ፡

የንግግር ፡ አሳብ ፡ የሚጠቀሙበት ፡ የማድረግ ፡ የመደረግ ፡ ምግባርም ፡ የሚገለጽበት ፡ ቃል ፡ ግሥ ፡ ይባላል ፡ ግሥ ፡ በሚከተሉት ፡ አርአበቶች ፡ እየተዘረዘረ ፡ ይፈታል ፡

የግሥ ፡ አሳብ ፡	1—አድራጊ ፡—(ራሱ ፡ የሚያደርግ ፡) —ገደለ ፡ ፈለገ ፡ ተወ ፡ አዘነመ ፡ 2—አስደራጊ ፡—(ሌላውን ፡ የሚያስደርግ ፡) አስገደለ ፡ አስፈለገ ፡ 3—አደራራጊ ፡ (ምክንያት ፡ ሆኖ ፡ አንዱን ፡ ሌላውን ፡ የሚያደራርግ ፡) አጋደለ ፡ አፈላለገ ፡ አማግለ ፡ 4—አዳራጊ ፡ (ረዳት ፡ ሆኖ ፡ አንዱን ፡ ከሌላው ፡ ጋር ፡ የሚያዳርግ ፡) አጋደለ ፡ አፋለገ ፡ አጋጠመ ፡ 5—ተደራጊ ፡—(ራሱ ፡ የሚደረግ ፡) ተገደለ ፡ ተፈለገ ፡ ግለ ፡ ዘነመ ፡ 6—ተደራራጊ ፡ (እርስ ፡ በርስ ፡ መደራረግ ፡) ተገዳደለ ፡ ተፈላለገ ፡ ተማለለ ፡ 7—ተዳራጊ ፡ (አንዱን ፡ ሌላውን ፡ መደራረግ ፡) ተጋደለ ፡ ተፋለገ ፡
-------------	---

ግድታት ፡	1—ተሻጋሪ ፡ (ድርጊቱ ፡ ወደሌላ ፡ የሚያልፍ ፡) —ገደለ ፡ ፈለገ ፡ አስተማረ ፡ 2—የማይሻገር ፡ (ድርጊቱ ፡ በራሱ ፡ የሚፋር ፡) —ሄደ ፡ ለበሰ ፡ ወረሰ ፡ 3—የግሥ ፡ ረዳት ፡ — አል ፡ ነበር ፡ ጀመር ፡
ጠባይ ፡	1—ገቢር ፡ — ፈለገ ፡ አስፈለገ ፡ አፈላለገ ፡ አፋለገ ፡ 2—ተገብር ፡ — ተፈለገ ፡ ተፈላለገ ፡ ተፋለገ ፡
ታ ፡	1—ተባባት ፡ — (ለወንድ ፡ የሚነገር ፡) ፈለገህ ፡ ፈለገ ፡ 2—እንስት ፡ — (ለሴት ፡ የሚነገር ፡) ፈለግሽ ፡ ፈለግሽ ፡ 3—የወል ፡ — (ለሴትም ፡ ለወንድም ፡ የሚነገር ፡) ፈለግሁ ፡ ፈለግን ፡ ፈለጋችሁ ፡ (ፈለጉ ፡ “ለአክብሮት ፡”) 4—ሰያፍ ፡ (ጸታ ፡ ሳይሆን ፡ የሚነገር ፡) ይፈልጋል ፡ ይመለከታል ፡ ይሏል ፡
መደብ ፡	፩ኛ ፡ መደብ ፡ — ፈለግሁ ፡ — ፈለግን ፡ ፪ኛ ፡ መደብ ፡ — ፈለግህ ፡ ፈለግሽ ፡ ፈለጋችሁ ፡ (እርሶም ፡ ፈለጉ ፡) ፫ኛ ፡ መደብ ፡ — ፈለገ ፡ ፈለግሽ ፡ ፈለጉ ፡
ቁጥር ፡	1—ነጠላ ፡ — ፈለግሁ ፡ ፈለግህ ፡ ፈለግሽ ፡ ፈለገ ፡ ፈለግሽ ፡ 2—የብዙ ፡ — ፈለግን ፡ ፈለጋችሁ ፡ ፈለጉ ፡
ጊዜያት ፡	1—ጎላፈ ፡ ጊዜያት ፡ { የዋህ ፡ ጎላፈ ፡ — ፈለገ ፡ ተፈለገ ፡ የቅርብ ፡ ጎላፈ ፡ — ፈልጎአል ፡ ተፈልጎአል ፡ የሩቅ ፡ ጎላፈ ፡ ፈልጎ ነበር ፡ ተፈልጎ ነበር ፡ 2—የአሁን ፡ ጊዜያት ፡ — ነኝ ፡ ነህ ፡ ነሽ ፡ ነው ፡ አለሁ ፡ አለህ ፡ 3—የአሁን ፡ የትንቢት ፡ { የዋህ ፡ — ይፈልጋል ፡ የቅርብ ፡ — ሊፈልግ ፡ ነው ፡
ስልት ፡	1—ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ — ፈለገ ፡ ፈልጎአል ፡ ፈልጎ ነበር ፡ ይፈልጋል ፡ 2—ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ — ፈለገ ፡ ይፈልግ ፡ እንዲፈልግ ፡ ይሁን ፡ 3—አዋዋይ ፡ { መስተጻምራዊ ፡ — ቢፈልግ ፡ ኖር ፡ ፈልጎቢሆን ኖር ፡ ተምኔታዊ ፡ — ይፈልግ ፡ ነበር ፡ ቢፈልግ ፡ ነበር ፡ ምክንያታዊ ፡ — (ዘንድ ፡ አንቀጽ ፡ ለብቻው ፡ ተሠርቷል ፡ ቁ. 320 እይ ፡) 4—ንዑስ ፡ አንቀጽ ፡ — (ለብቻው ፡ ተሠርቷል ፡ ቁ. 321 እይ ፡)

— 320 —

ዘንድ፡ አንቀጽ፡

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በአዋዋይ፡ ክፍል፡ “ውለተኛ፡ ምክንያተኛ”፡ ተብሎ፡ እንደሚነገር፡ ከሁን፡ በፊት፡ አሳይተናል፡ (ገጽ፡ ፪፻፩፡ እይ)፡ አሁንም፡ ከግሥ፡ የሚለይበትን፡ ሙያ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአሰማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጾታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ ቃላትንም፡ ሲስብ፡ ይገኛል። ነገር፡ ግን፡ በሙያ፡ የሚከተለውን፡ ሥርዓት፡ ይከተላል።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በምሥጢር፡ ከአርአስት፡ ይተባበራል፤ በጠባይም፡ ወደ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ የሚሳብበት፡ ጊዜ፡ ይገኛል።

ሙያ	1—ውለተኛ። “ዘንድ፡”—ገበሬ፡ ምግቡን፡ ያገኘ፡ ዘንድ፡ (=አገኘ፡ ብሎ) ይሠራል። ልብሌን፡ አጥብ፡ ዘንድ፡ (=አጥብ፡ ብሎ) ሳሙና፡ ገዛሁ።
	2—ምክንያተኛ፡— “አንዲ”፡—ገበሬ፡ ምግቡን፡ አንዲያገኝ (=ለማግኘት፡ ሲል) ይሠራል። “አንዳ”፡—ከጓደኞቹ፡ አንዳላንስ፡ (=ላለማንስ፡ ስል) አጠናሁ። “አንድ”፡—አገሬን፡ አንድሄድ፡ (=ልሂድ፡ ብሎ) ተሰናብቻለሁ። “ሊ”፡—እርሱ፡ ታሞ፡ ሊሞት፡ በሚታይ፡ ዳን። “ላ”፡—እርሱ፡ በሚታይ፡ ታሞ፡ ላይሞት፡ ዳን። “ል”፡—ሥራህን፡ ከጨረሰህ፡ ልትሄድ፡ (=መሄድን) ትችላለህ።

— 321 —

ንኡስ፡ አንቀጽ፡

ከንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ ዘር፡ የሚባለው፡ በስም፡ ደንብ፡ በሰሚነገር፡ ከዚህ፡ አናነሣውም። አሁን፡ የምንጽፈው፡ (ሀ) ስለ፡ «አርአስት»፡ (ለ) ስለ፡ ቦዝ፡ (ሐ) ስለ፡ ሳቢ፡ ዘር፡ (መ) ስለ፡ ግግጥ፡ ቅጽል፡ ነው።

(በ) አርአስት፡

አርአስት፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአሰማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ በግሥ፡ ደንብ፡ የሚነገሩት፡ «ጾታ፡ መደብ፡ ቁጥር፡ ጊዜያት»፡ በአርአስት፡ ላይ፡ አይገኝም። እንደ፡ ግሥ፡ ኃይል፡ ቃላትን፡ ይሰባል።

አርአስት፡ የነገር፡ ስም፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ የስም፡ ሙያዎችን፡ ይዞ፡ ይገኛል። ስም፡ እንደሚዘረዝርም፡ ይዘረዝራል። ይኸውም፡ መፈለጊ፡ መፈለግህ፡ መፈለግህ፡ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው። ሙያውን፡ በሚከተለው፡ ተመልከት።

ሙያ	1—የአንቀጽ፡ ባለቤት፡—«ማየት»፡ ከመስማት፡ ይበልጣል። ዝ.ክ. «መሄድ»፡ ሁሉን፡ ያሳያል። ዝ.ክ. ክፉን፡ «መስማት»፡ ያሳዝናል።
	2—የአንቀጽ፡ ተሳቢ፡—እርሱ፡ ማስተማርን፡ ይወድዳል። ዝ.ክ. የአባቱን፡ መሞት፡ ገና፡ አልሰማም።
	3—የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡—ለመስማት፡ የፈጠንህ፡ ለመናገር፡ የዘገየህ፡ ሁን። ዝ.ክ. በመቆም፡ መሞት፡ አለ። ዝ.ክ. መከራን፡ በመታገሥ፡ ክብር፡ ይገኛል።
	4—የአንቀጽ፡ መሙሊያ፡—በቡሩ፡ እንደ፡ መቆም፡ አለና፡ ተጓዝ። ቀኑ፡ እንደ፡ መምሸት፡ ብሏል። ጠንክሮ፡ እንደመሥራት፡ ይማግጣል።

(ለ) ቦዝ፡ አንቀጽ፡

ቦዝ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ «በአሰማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጾታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ በጊዜያት፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም። አሁን፡ የምናሳየው፡ ሙያውን፡ ብቻ፡ ነው።

ሙያ	1—የግሥ፡ ረዳት፡ (አል፡ ነዘር፡ ጀመር፡ . . . ይጨመሩበታል። በዚህም፡ ጊዜ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ይሆናል።) ፈልጎአል፡ ይፈልግአል፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ይፈልግ፡ ነበር።
	2—መሙሊያ፡—(በቺቱም፡ መደቦች፡ እየረባ፡ ይገባል።) ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈተ፡ በኋላ)፡ ገባ። ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈትሁ፡ በኋላ)፡ ገባሁ።
	3—ምክንያትን፡ ሰራ፡ (ይኸውም፡ በቺኛው፡ መደብ፡ እርሱ፡ በሚለው፡ ብቻ፡ ይነገራል። ወርቶ፡ መብላት፡ (=እየወሩ፡ መብላት) ያስመለከጥናል። እውነትን፡ ተናግሮ፡ (=እየተናገሩ)፡ ከመሸበት፡ ያድሯል። ለፍቶ፡ ለፍቶ፡ መና፡ መቅረት፡ ያሳዝናል።

(d) 7492 : 48A n

ግዛቱ፣ ቅጽል፣ በሥረ፣ ነገሩ፣ የግሥ፣ ወገን፣ እንደመሆኑ፣ መጠን፣ በአሰ
ግድ፣ በዓይነት፣ በጠባይ፣ በጽኑ፣ በመደብ፣ በቀጥር፣ በጊዜያት፣ ከዋናው፣ ከእናቱ፣
ግሥ፣ ልዩነት፣ የለውጥ ።

ገዛዊ፡ ቅጽል፡ በግብሩ፡ የቅጽል፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ የቅጽልን፡ ደንብ፡ ይከተላል። የመስተፃምር፡ ቃል፡ «የ»፡ ስለሚጨመርበትም፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ መስተፃምራዊ፡ ቅጽል፡ ተብሎ፡ ይጠራል።

ውስጠ፡ የ፡ የሚባለው፡ ቅጽል፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ ተላቂን፡
 ሲባብ፡ ደገኛል፡ በአፈታት፡ ግን፡ የቅጽልን፡ ደንብ፡ ብቻ፡ ይከተላል፡ በሰዚህም፡
 ውስጠ፡ የ፡ ከዚህ፡ አልተነገረም፡ —አሁን፡ የምንጽፈው፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ የሚገባበ
 ትን፡ አኳኋን፡ ለግሳዮት፡ ብቻ፡ ነው፡

የአገላለጽ ስርዓት	<p>1—ተከታይ፡— የአለፈ፡ ከረዎት፡ አይመለስም ።</p> <p>ዝ.ከ. የተደመረ፡ ነገር፡ መፈጸሙ፡ አይተርም ።</p> <p>ዝ.ከ. የሚሞት፡ ዝግግሌ፡ አይርገምህ፡</p> <p>2—በቂ— ውኃን፡ የተጠማ፡ (ሰው)፡ መጥቶ፡ ይጠጣ ።</p> <p>ዝ.ከ. ብልህ፡ ሰው፡ ያለፈውን፡ (ነገር)፡ አይዘነጋም፡</p> <p>ዝ.ከ. የሚሄድ፡ (ሰው)፡ ይሂድ፡</p> <p>3—አረጋጋጭ፡ (ይኸውም፡ በመሆን፡ ግሥ፡ የሚያሳስር፡ ሲሆን፡ ነው።)</p> <p>ውደ፡ ሰማይ፡ ያረገው፡ ከሰማይ፡ የወረደው፡ ነው።</p>
-------------	---

(20) $\text{H}_2\text{O} + \text{HC} \rightleftharpoons$

ላቢ ፡ ዘር ፡ በሥረ ፡ ነገር ፡ የገሥ ፡ ወገን ፡ እንደ ፡ መሆኑ ፡ መጠን ፡ ተሳቢን ፡
ሲላብ ፡ ይገኛል ፡ ነገር ፡ ግን ፡ «በአፅዋድ ፡ በዓይነት ፡ በጠባይ ፡ በጽታ ፡ በመደብ ፡ በጊዜ
ያት» የግሙን ፡ ደንብ ፡ ፈጽሞ ፡ አይከተልም ፡ በቤላውም ፡ ግብር ፡ የሰም ፡ ወገን ፡ ነው ፡
የአንድኛ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ አለው ፡ በሙያም ፡ እንደሚከተለው ፡ ሆኖ ፡ ይነገራል ፡

- 1—በሰባት፡— የሸማግሌ፡ «አካሄድ፡» በዝግታ፡ ነው፡
- 2—ተሳቢ፡— ብልህ፡ ሰው፡ «አንጋገርን፡» ያውቃል፡
የጎንደር፡ ደብተራ፡ «ዘቅ፡ አወራረድን፡» ያሳምራል ።
- 3—ዘርፍ፡— ለአህፍት፡ «የአቋቋም፡» ተራ፡ አላቸው ።
የአጻጻፍ፡ ሥርዓትን፡ «ሰላሌ፡ ሳይ፡ ተማርሁ፡»
- 4—መሙሊያ፡— ለአካሄዱ፡ ቋጥ፡ አለው ።
ከአንጋገር፡ ይፈረዳል ፤ ከአያያዝ፡ ይቀደዳል ።

— 322 —

中 共 大 会

በስሞች፣ ወይም፣ ስሞችን፣ መስለው፣ በሚነገሩ፣ ቃላት፣ ላይ፣ እየተጨመረ፣ የነገሩን፣ ተግባርና፣ ዓይነት፣ የሚገልጽ፣ ቃል፣ “ቅጽል”፣ ይባላል። ቅጽል፣ በሚከተሉት፣ አርአካቶች፣ እየተዘረዘረ፣ ይፈቃል ።

ግደነት ፡	<p>1—የዓደነት፣ ቅጽ ለ፡ { ግደነት ፡ — “ ቀይ ፣ ጥቁር ፣ ረጅም ፣ አጭር ” ። ግብር ፡ — “ መልካም ፣ ጥር ፣ ክፉ ፣ እውነተኛ ” ። ወገን ፡ — “ እስራኤላዊ ፣ ተጉለቱ ፣ አማርኛ ” ። የተወሰነ ፡ አካሄድ ፡ — “ አንድ ፣ ሁለት ፣ ሺኛ ፣ ሺኛ ” ። 2—የመጠን፣ ቅጽ ለ፡ ያልተወሰነ ፣ አካሄድ ፡ — “ አያሌ ፣ ጥቂት ፣ ሁሉ ” ። የተወሰነ ፡ — “ ይህ ፣ ያ ። ያሃች ፣ ይኸኛው ፣ ያኛው ” ። 3—አመልካች፣ ቅጽ ለ፡ ያልተወሰነ ፡ — “ ምንም ፣ ማንኛውም ፣ አንዳች ፣ ሌላ ” ። ጠቃሽ ፡ “ ን ” ፣ መጽሐፍን ፣ ያዘ ። መስተጥምራዊ ፡ — የወደቀ ፣ ሰው ፣ ይነሣል ።</p>
ግጥምደረ፣ ደረጃ ፡	<p>1—ተነጻጽሯ ፡ — (ቀላል ፣ ቅጽ ለ፡) — “ ብዙ ፣ ጥቂት ፣ ክፉ ” ። 2—አብላጭ ፡ — እጅግ ፣ ብዙ ፣ እጅግ ፣ ጥቂት ፣ እጅግ ፣ ክፉ ” ። ወይም ፡ “ የብዙ ፣ ብዙ ፣ የጥቂት ፣ ጥቂት ፣ የክፉ ፣ ክፉ ” ። 3—አበላላጭ ፡ — “ እጅግ ፣ በጣም ፣ ብዙ ፣ እጅግ ፣ በጣም ፣ ጥቂት ” ። ወይም ፡ “ በጣም ፣ የብዙ ፣ ብዙ ፣ በጣም ፣ የጥቂት ፣ ጥቂት ” ።</p>
የአገባቡ ፣ አካላት ፡	<p>1—ተከታይ ፡ — “ እውነተኛ ፣ ሰው ፣ የተከበረ ፣ ነው ” ። 2—በቂ ፡ — “ እውነተኛ ፣ ይወደዳል ፣ ” 3—አረጋጋጭ ፡ — (በመሆን ፣ ግሥ ፣ የሚያሰበር ፣ ነው ።) “ አባቱ ፣ ርኅሩኅ ፣ ነው ” ። “ መጽሐፌ ፣ አዲስ ፣ ነው ” ።</p>

— 323 —

ታዲያ ፡ ግሥ ።

በግሥ፣ በቅጽል፣ ላይ፣ እየተጨመረ፣ የንግግርን፣ በሚት፣ እያጉላ፣ የሚገልጸው፣ ቃል፣ ተውላክ፣ ግሥ፣ ይበላል፣ ተውላክ፣ ግሥ፣ በሚከተሉት፣ አርእስቶች፣ እየተዘረዘረ፣ ይፈቃል።

ዓይነት	<p>1—የጊዜ፡ ተ. ግ. = (ጊዜን፡ የሚያመለክት)፡ አሁን፡ እንግዲህ፡ ትናንትና፡ 2—የቦታ፡ ተ. ግ. = (ወይትነትን፡ የሚያመለክት)፡ እዚያ፡ እዚያም፡ በላይ፡ በታች፡ 3—የግብር፡ ተ. ግ. = (እንዴትነትን፡ የሚያመለክት)፡ በቀጥታ፡ በዝግታ፡ ክፉኛ፡ 4—የቁጥር፡ ተ. ግ. = አንደኛ፡ ሁለተኛ፡ ሳገመኛ፡ በጥብረት፡ በተለይ፡ 5—የመጠንና፡ የግብረሰብ፡ ተ. ግ. = አጅግ፡ በጣም፡ በጥቂት፡ እንዳች፡ 6—የጥርጥር፡ ተ. ግ. = ምናልባት፡ እንደተቻለ፡ ይህል፡ 7—የአዎንታ፡ ተ. ግ. = አዎን፡ በእርግጥ፡ በእውነት፡ 8—የአሉታ፡ ተ. ግ. = እንኳን፡ እንቢ፡ 9—ተጣማሪ፡ ተ. ግ. = ቀስ፡ በቀስ፡ ጥቂት፡ በጥቂት፡ ፊት፡ ለፊት፡ መሳ፡ ለመሳ፡ ግማሽ፡ በግማሽ፡ ቀን፡ በቀን፡ . . .</p>
ማመዳደሪያ፡ ደረጃ	<p>1—ተነጻጻሪ = (ቀላል፡ ተ. ግ.) ክፉኛ፡ ታሟል፡ በዝግታ፡ ይሄዳል፡ 2—አብላጭ = በጣም፡ ክፉኛ፡ ታሟል፡ በጣም፡ በዝግታ፡ ይሄዳል፡ 3—አበላላጭ = እጅግ፡ በጣም፡ ክፉኛ፡ ታሟል፡ እጅግ፡ በጣም፡ በዝግታ፡ ይሄዳል፡ ማስገንዘቢያ፡ አብዛኞቹ፡ ተውሳክ፡ ግሦች፡ የመመዳደር፡ ደረጃ፡ ሳይፈልጉ፡ እንዲያው፡ በቀላሉ፡ ይነገራሉ፡</p>
ጥራት፡ ስሜት	<p>1—ተከታይ፡ —ክፉኛ፡ ታሟል፡ በእርግጥ፡ አይቸዋለሁ፡ ፈርቶ፡ ሸሸ፡ 2—አረጋጋጭ፡ (በመሆን፡ ግሥ፡ የሚያሳስር፡ ነው፡) የምመስክረው፡ በእውነት፡ ነው፡ የታመመው፡ ክፉኛ፡ ነው፡</p>

— 324 —

መስተዋድድ፡

ስሞችና፡ ተውላጠ፡ ስሞች፡ ከሌላው፡ ቃል፡ ጋር፡ የሚዛመዱበት፡ ወይም፡ የሚዋዋዱበት፡ ቃል፡ መስተዋድድ፡ ይባላል፡

መስተዋድድ፡ በሚከተለው፡ ዓይነት፡ ይዘረዘራል፡

ዓይነት	<p>1—የዋህ፡ መዋ፡ ሀ—መነሻ፡ —ከ፡ ለ—መገስገሻ፡ —ወደ፡ እ፡ ሐ—መድረሻ፡ —እስከ፡ መ—ማድረጊያ—በ፡ ሠ—ማንጸራያ—እንደ፡ ረ—አቀባይ፡ —ለ፡ 2—ተደራራቢ፡ ሀ—በመነሻ፡ የሚገባ፡ —ከወደ፡ ለ—በመነሻና፡ በመድረሻ፡ የሚገቡ፡ ከ—ጋር፡ በ—ላይ፡</p>
------	---

— 325 —

መስተዋድድ፡

ሐረጎች፡ ወይም፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ የሚያያዙበት፡ ቃል፡ መስተዋድድ፡ ይባላል፡ መስተዋድድ፡ በሚከተለው፡ ዓይነት፡ ይዘረዘራል፡

ዓይነት	<p>1—ወደረፍ፡ መፍ. — (ም፡ ፍ፡ ነገር፡ ግን፡ ወይም፡ ይሁን፡ እንጂ፡) አጅ. እርሱ፡ ጎበዝ፡ ነው፡ ይሁን፡ ንንጂ፡ አቅድ፡ አያውቅም፡ 2—ጥገኛ፡ መፍ. (ሰለ፡ እንደ፡ ከ፡ ቢ፡ ሲ፡ እስከ—ድረስ፡) አጅ. ተማሪ፡ ቤት፡ ስለተከፈተ፡ ደስ፡ ብሎኛል፡</p>
------	--

— 326 —

የአፈታት፡ ምሳሌ፡

የአፈታት፡ አኳኝን፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን፡

(ሀ)፡ በድቡሽት፡ ላይ፡ የተሠራ፡ ቤት፡ ከባድ፡ ዝናም፡ ሲዘንም፡ /ወዲያው፡ በቀሉ፡ ይፈርሳል፡

በድቡሽት፡ ላይ፡

(1) በ—ላይ፡ ተደራራቢ፡ መስተዋድድ፡ ነው፡ ድቡሽት፡ የሚለውን፡ ስም፡ ተገዥ፡ አድርጎ፡ በመክከሉ፡ ይዘ፡ ገብቶ፡ «የተሠራ» ከሚለው፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ጋር፡ አዛምኟል፡

(2) ድቡሽት፡ —የወል፡ ስም፡ ነው፡ ግዑዝ፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡ መፍው፡ ተሳቢ፡ ነው፡ መስተዋድዱ፡ በ—ላይ፡ በመነሻውና፡ በመድረሻው፡ ገብቶ፡ ተገዥ፡ አድርጎታል፡ «የተሠራ፡» ለሚለውም፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ «እርቀሶ፡ ተሳቢ፡» ሆኖአል፡

የተሠራ፡

ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ነው፡ በተዘፈነ፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በጎሳፈ፡ ጊዜያት፡ ተነግሮአል፡ «ቤት፡» በሚለው፡ ስም፡ ላይ፡ ተከታይ፡ ውስጠ፡ የ፡ ሆኖ፡ ተቀጽሎአል፡ «በድቡሽት፡ ላይ፡» የሚለውም፡ የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡ አርቀሶ፡ ተሳቢ፡ ሆኖታል፡ — በግሥነት፡ ባሕርዩም፡ —ተደራራቢ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው፡

ቤት፡

የቂሳቀስ፡ ስም፡ ነው፡ በግዑዝ፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡ መፍው፡ ባለቤት፡ ነው፡ ባለቤትነቱም፡ ለማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ለ «ይፈርሳል፡» ነው፡

ከባድ፡

የግብር፡ ቅጽል፡ ነው፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡ ዝናም፡ በሚለው፡ ስም፡ ላይ፡ ተከታይ፡ ውስጠ፡ የ፡ ሆኖ፡ ተቀጽሎአል፡ ቅጽል፡ ተቀባይ፡ «ዝናም፡» በወንድ፡ አንቀጽ፡ ከመነገሩ፡ የተነሣ፡ የቅጽሉ፡ ጾታ፡ ተባዕት፡ ነው፡ ይባላል፡

ገናኖ፡ የወል፡ ስም፡ ነው፡፡ በግዑዝ፡ ጸታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡፡ ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው፡፡ ባለቤትነቱም፡ መስተፃምር፡ ለተሟነው፡ ፡ ይዘንም፡ ፡ ለሚለው፡ ለባዙ፡ አንቀጽ፡ ነው፡፡

ፈዘንም፡ (1) “ሲ”፡ (= ስ) ጊዜን፡ የሚያመለክት፡ ጥገኛ፡ መስተፃምር፡ ነው፡፡ ይዘንም፡ በሚለው፡ ትንቢታዊ፡ ቦዝ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ገብቶአል፡፡ «ዝናም፡ ይዘንም፡» የሚለውንና፡ «ቤት፡ ይፈርሳል፡» የሚለውን፡ ሐረግ፡ አያይዘአል፡፡ «ስ» የነበረው፡ መወረታዊ፡ ቃሉ፡ «ይ» የሚለውን፡ የአርባታ፡ መሪ፡ ውጦ፡ «ሲ» ተብሏል፡፡ ስለዚህም፡ ስይዘንም፡ በመባል፡ ፈንታ፡ «ፈዘንም፡» ተብሏል፡፡

(2) “ይዘንም”፡ ትንቢታዊ፡ ቦዝ፡ ነው፡፡ በተባዕት፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡፡ መስተፃምር፡ «ስ» ወድቆበት፡ «ፈዘንም፡» ተብሎ፡ ተነግሮአል፡፡

(1) ወዲያው፡ የጊዜ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ነው፡፡ ተደራርቦ፡ ተነግሮ፡ የማሰሪያ፡ አንቀጽን፡ የያፈርሳልን፡ ፡ ሁኔታ፡ ገልጿል፡፡

(2) በቶሎ፡ ይፈርሳል፡ ግሥ፡ ነው፡፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው፡፡ በተባዕት፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በአውንና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ የተነገረ፡ ሀቢይ፡ አንቀጽ፡ ነው፡፡ «ቤት፡» ለሚለው፡ ለዐረፍተ፡ ነገሩ፡ ባለቤት፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ሆኖ፡ ተነግሮአል፡፡

(A) ያለ፡ ሀገር፡ /ሕይወታዊ፡ ኑሮን፡ ማግኘትና፡ /ተጠቃሚ፡ መሆን፡ /የማይገኝ፡ መሆኑን፡ /ስንኳን፡ እኛ፡ /ሌላውም፡ ቢሆን፡ ሊያውቀው፡ ይችላልና፡ /ስለ፡ ሕይወት፡ /ሕይወት፡ ዘልተወዋ፡ /ሕይወት፡ አይገኝም፡፡

ያለ፡ ሀገር፡ (1) “ያለ”፡ —የዋህ፡ መስተዋድድ፡ ነው፡፡ የአሉታ፡ ምግባር፡ ይገለጽበታል፡፡ “ሀገር”፡ የሚለውን፡ ስም፡ “የማይገኝ”፡ ከሚለው፡ ግግዊ፡ ቅጽል፡ ጋር፡ አዛምዶታል፡፡

(2) “ሀገር”፡ የወል፡ ስም፡ ነው፡፡ —ግዑዝ፡ ጸታ፡ —ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ የመስተዋድድ፡ ተገኝ፡ ነው፡፡ መስተዋድዱ፡ “ያለ”፡ በመነሻ፡ ወድቆበት፡ ተገኝ፡ አድርጎታል፡፡ “የማይገኝ”፡ ለሚለውም፡ ግግዊ፡ ቅጽል፡ አርቀቶ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል፡፡

ሕይወታዊ፡ ተከታይ፡ የግብር፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ — ተባዕት፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ “ኑሮ”፡ በሚለው፡ የነገር፡ ስም፡ ላይ፡ ተቀጽሎአል፡፡

ኑሮን፡ (1) “ኑሮ”፡ — የነገር፡ ስም፡ ነው፡፡ — ግዑዝ፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው፡፡ “ማግኘት”፡ ለሚለው፡ የግሥ፡ አርእስት፡ ርቀቶ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቷል፡፡ ርቀቶ፡ ተሳቢ፡ በመባልም፡ ፈንታ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ቀጥተኛ፡ ተሳቢ፡ ይባላል፡፡

(2) “ን”፡ በቅጽል፡ ክፍል፡ ጠቃሽ፡ አመልካች፡ ነው፡፡ “ኑሮ” በሚለው፡ የነገር፡ ስም፡ መደረሻ፡ ላይ፡ ተጨምሮ፡ ለግሥ፡ አርእስት፡ ለ“ማግኘት”፡ ርቀቶ፡ ተሳቢነቱን፡ የሚያመለክት፡ ሆኖአል፡፡ አንዳንድ፡ ጊዜም፡ የገቢር፡ ምልክት፡ ይባላል፡፡

ማግኘትና፡ (1) “ማግኘት”፡ የግሥ፡ አገኘ፡ አርእስት፡ ነው፡፡ በግብሩ፡ የነገር፡ ስም፡ ይባላል፡፡ “ና”፡ የሚለው፡ ወደረኛ፡ መስተፃምር፡ “መሆን” ከሚለው፡ ከዩኛው፡ ሐረግ፡ ጋር፡ አያይዘታል፡፡ ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው፡፡ ባለቤትነቱም፡ “የማይገኝ”፡ ለሚለው፡ ለግግዊው፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ በግሥነት፡ ባሕርዩም፡ አድራጊ፡ ዐምድ፡ ተሻጋሪ፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው፡፡ ስለዚህም፡ “ሕይወታዊ፡ ኑሮን” የሚለውን፡ ቃል፡ ቀጥተኛ፡ ወይም፡ ርቀቶ፡ ተሳቢ፡ አድርጎታል፡፡

(2) “ና” ወደረኛ፡ መስተፃምር፡ ነው፡፡ በግብሩ፡ አጫፋሪ፡ ይባላል፡፡ “ማግኘት”፡ የሚለውን፡ የፈተኛውን፡ ሐረግና፡ “መሆን”፡ የሚለውን፡ የዩኛውን፡ ሐረግ፡ አያይዘአቸዋል፡፡ ይህም፡ መስተፃምር፡ በንባብ፡ አጫፋሪ፡ ሲመስል፡ በምሥጢር፡ አዳጋሚ፡ ነው፡፡ ትርጓሜውም፡ “ወይም”፡ ማለት፡ ነው፡፡ ምክንያቱም፡ የቃሎቹ፡ አንቀጽ፡ በነጠላ፡ ስለተነገረ፡ ነው፡፡

ተጠቃሚ፡ የግብር፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ ውስጠ፡ የ፡ የወል፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው፡፡ “መሆን” ለሚለው፡ የግሥ፡ አርእስት፡ ርቀቶ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል፡፡ በቂ፡ ሆኖ፡ ተነግሮአል፡፡ ይኸውም፡ “ተጠቃሚ፡ ስውን፡ መሆን፡ ሌላ፡ በተገባው፡ ነባር፡ ግለት፡ ነው፡፡ የገቢሩ፡ ምልክት፡ “ን”፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቶአል፡፡

(ሰው)፡ ተጠቃሚ፡ በሚለው፡ ውስጠ፡ የ፡ ቅጽል፡ ላይ፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቶአል፡፡

መሆን፡ የግሥ፡ ሆነ፡ አርእስት፡ ነው፡፡ “ና” በሚለው፡ ወደረኛ፡ መስተፃምር፡ “ማግኘት”፡ ከሚለው፡ ከፍተኛው፡ ሐረግ፡ ጋር፡ ተጨምሮ፡ ተያይዞአል፡፡ ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው፡፡ ባለቤትነቱም፡ «የማይገኝ»፡ ለሚለው፡ ለግግዊው፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ — በግሥነት፡ ባሕርዩም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው፡፡ ስለዚህም፡ “ተጠቃሚ” የሚለውን፡ በቂ፡ ቅጽል፡ ርቀቶ፡ ተሳቢ፡ አድርጎታል፡፡

የማይገኝ፡ ግግዊ፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ በአሉታ፡ ተነግሮአል፡፡ — ገልጸ፡ የ፡ ተባዕት፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው፡፡ “መሆኑን”፡ ለሚለው፡ የግሥ፡ አርእስት፡ ርቀቶ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል፡፡ በቂ፡ ሆኖ፡ ተነግሮአል፡፡ ይኸውም፡ «የማይገኝ፡ ነገር፡ ሌላ፡» በተገባው፡ ነባር፡

(ነገር)

መሆኑን

ስንኳን

እኛ

ልናጣው

ሌላውም
ቢሆን

ማለት፡ ነው። የገቢ፡ ምልክት፡ «ን»ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ተርቶ አል። — በግሥነት፡ በሕርድም፡ ተደራጊ፡ ፀምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ተባብሮ፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡ ነው። ስለዚህም፡ «ሕይወታዊ፡ ኑሮን፡ ማግኘትና፡ ተጠቃሚ፡ መሆን፡» የተባሉት፡ በመስተፃምር፡ የተያያዙት፡ ይቱ፡ የተሳቢ፡ ሐረጎች፡ ባለቤቶች፡ ሆነውለታል። «ያለ፡ ሆነ፡» የሚለውም፡ የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡ አርቱቅ፡ ተሳቢው፡ ነው።

የማይገኝ፡ በሚለው፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ላይ፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል።

1 «መሆን፡» የግሥ፡ ሆነ፡ አርአስት፡ ነው። በግብሩም፡ የነገር፡ ስም፡ ነው። በስም፡ ደንብ፡ ስለተዘረዘረ፡ ሳድስ፡ የነበረው፡ የቃሉ፡ መድረሻ፡ ከሶብ፡ ሆኖአል። (ቁ. 180) እይ። ገቢር፡ የሚያደርገው፡ ጠቃሽ፡ አመልካቹ፡ «ን» ተጨምሮበታል። ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው። — «ሊያውቀው፡» ለሚለው፡ አዋዋይ፡ አንቀጽ፡ ርቱቅ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል። መስተፃምር፡ «ና» (= ይችላልና)፡ ለሚያያይዘው፡ ለዋናው፡ ሐረግ፡ ቀጥተኛ፡ ተሳቢው፡ ይኸው፡ ቃል፡ (= መሆኑን) ነው። — የግሥነት፡ ባሕርድም፡ ከላይ፡ እንደተነገረው፡ ነው። የግሥ፡ ወገን፡ ከመሆኑ፡ የተነሣ፡ «የማይገኝ፡» የሚለው፡ በቂ፡ ቅጽል፡ ከነገሩ፡ ተሳቢ፡ ሆኖታል።

የምክንያት፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ነው። ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ የቀረውን፡ የአዋዋይ፡ አንቀጽ፡ ርቱቅ፡ ይገልጻል። ይኸውም፡ «ስንኳን፡ እኛ፡ ልናጣው፡» ያለኛ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው።

ምድብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ነው። — የወል፡ ጸታ፡ — ፩ደኛ፡ መደብ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ነው። — ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ለቀረው፡ አዋዋይ፡ አንቀጽ፡ ነው። ይኸውም፡ «ስንኳን፡ እኛ፡ ልናጣው፡» ያለኛል፡ ማለት፡ ነው።

ምክንያተኛ፡ አዋዋይ፡ ነው። ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል። ይኸውም፡ «ሊያውቀው፡» በሚለው፡ በተከታዩ፡ ቃል፡ ይታወቃል።

በዚህ፡ ንግግር፡ አምስት፡ ቃላት፡ ይገኙበታል። (ሌላ — ው — ም — (ሰው) ብ — ይሆን።)

(ሀ) «ሌላ»፡ — አመልካች፡ ቅጽል፡ ነው። ብቻውን፡ ስለተነገረ፡ በቂ፡ ሆኖአል። ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ መስተፃምር፡ ለተጨነው፡ «ይሆን፡» ለሚለው፡ ለትንቢታዊው፡ ቦዝ፡ ነው።

(ለ) «ው»፡ — ያልተወሰነ፡ አመልካች፡ ነው። ትርጓሜው፡ ማንኛውም፡ ማለት፡ ነው። በቂ፡ ሆኖ፡ በተነገረው፡ «ሌላ» በሚለው፡ ቃል፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ያልተወሰነ፡ አመልካች፡ ሆኖአል።

(ሰው)

ሊቀመ

ይችላልና

(ሐ) «—(ም)» — አዲጋሚ፡ መስተፃምር፡ ነው። በግልጽ፡ ለዋሰው፡ ትምህርት፡ ቤት፡ የተለመደው፡ ስሙ፡ ዋዌ፡ ይባላል። «አኛ» በሚለው፡ በፈተኛው፡ ቃል፡ ላይ፡ ይህ፡ «ሌላ» የሚለው፡ ቃል፡ መደገሙን፡ ያሳያል።

(መ) «ሰው» ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል። ይኸውም፡ ሌላውም፡ ሰው፡ ቢሆን፡ ያለኛ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው። —

(ሙ) «ቢ» (ብ) አጋናኝ፡ መስተፃምር፡ ነው። «ይሆን» በሚለው፡ በትንቢታዊ፡ ቦዝ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ገብቶአል። «ብ» ያለኛ፡ የነበረው፡ መወረታዊ፡ ቃሉ፡ «ይ» የሚለውን፡ የአርባታ፡ መሬት፡ ውጤጥል፡ ሆኖ፡ «ቢ» ተብሏል። ስለዚህም፡ ባይሆን፡ በመባል፡ ፈንታ፡ «ቢሆን»፡ ተብሎ፡ ተነግሮአል። ይህ፡ መስተፃምር፡ አጋናኝ፡ መባሉ፡ በምሥጢር፡ «እንኳ» የሚል፡ ስሜት፡ ስለሚገኝበት፡ ነው። ይኸውም፡ «ሌላውም፡ ቢሆን፡ እንኳ» ያለኛል፡ ማለት፡ ነው። በዚህ፡ መስተፃምር፡ «ስንኳን፡ እኛ» የሚለውና፡ «ሌላውም፡ ቢሆን» የሚለው፡ ሐረግ፡ ተያይዞበታል።

(ረ) «ይሆን»፡ ትንቢታዊ፡ ቦዝ፡ ነው። በተባባሪ፡ ጸታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ ተነግሮአል። የግሥነት፡ ባሕርድም፡ ከላይ፡ «መሆን»፡ ከሚለው፡ ላይ፡ እንደ፡ ተነገረው፡ ነው። «ሌላ» የሚለው፡ በቂ፡ ቅጽል፡ ባለቤት፡ ሆኖታል። መስተፃምር፡ «ብ» ስለተጫነውም፡ የአርባታ፡ መሬት፡ ተውጦ፡ «ቢሆን»፡ ተብሎ፡ ተነግሮአል።

ምክንያተኛ፡ አዋዋይ፡ ነው። በተባባሪ፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡ — ተነግሮአል። በግሥነት፡ ባሕርድም፡ አድራጊ፡ ፀምድ፡ ተሻጋሪ፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው። «ሌላ» የሚለው፡ ቃል፡ ባለቤት፡ ሆኖታል። «የማይገኝ፡ መሆኑን» የሚለውንም፡ ቃል፡ ርቱቅ፡ ተሳቢ፡ አድርጎታል። የአገባቡ፡ ሥርዓት፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ ክፍል፡ ስለሆነ፡ ተሳባቢዎቹን፡ ጨምሮ፡ «ይችላል» የሚለውን፡ የአንቀጽ፡ ተግባር፡ ይገልጻል። «ው» የሚል፡ የተሳቢ፡ ምርጫ፡ ተጨምሮበታል። ምርጫ፡ የሚያሳየው፡ ተሳቢውን፡ «የማይገኝ፡ መሆኑን» የሚለውን፡ ቃል፡ ነው።

በዚህ፡ ንግግር፡ ያሉ፡ ቃላት፡ አሉ። (ይችላል — ና)

(ሀ) ይችላል፡ በተባባሪ፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ የተነገረ፡ የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡ አንቀጽ፡ ነው። በአሰማድ፡ መደቡም፡ አድራጊ፡ ፀምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው። «ሊያውቀው» የሚለው፡ ምክንያተኛው፡ አዋዋይ፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ ገብቶ፡ ተገባሩን፡ ገልጾለታል። «ና» የሚለውም፡ መስተፃምር፡ ስለወደቀበት፡ ከማስረጃነት፡ ታግዶአል።

(ለ) «ና» ምክንያት፡ መስተዋዎር፡ ነው። ትርጓሜው፡ «ስለ»፡ ማለት፡ ነው። (ይችላልና፡ ስለሚችል) ይችላል፡ በሚለው፡ እንቅጽ፡ ላይ፡ ተዋዋ፡ ማሰሪያነቱን፡ አስቀርቷል። ከዚህም፡ በላይ፡ ዐረፍተ፡ ነገሮቹን፡ እንዲያያዙ፡ አድርጎአቸዋል። ይኸውም፡ እንደዚህ፡ ነው። (ሀ) «ያለ»፡ ሀገር፡ ሕይወታዊ፡ ነገርን፡ ማግኘትና፡ ተጠቃሚ፡ መሆን፡ የማይገኝ፡ መሆኑን፡ ስንኳን፡ እኛ፡ ሌላውም፡ ቢሆን፡ ሊያውቀው፡ ይችላል። (ለ) «ስለሕይወት፡ ሕይወት፡ ካልተሠዋ፡ ሕይወት፡ አይገኝም»፡ ተብሎ፡ ቢነገር፡ ኖሮ፡ ቆ፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ መነገራቸው፡ ነበር። አሁን፡ ግን፡ መስተዋዎር፡ «ና» አያይዞ፡ አንድ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ አድርጎታል።

ስለ፡ ሕይወት፡ 1 «ስለ»፡ ቀላል፡ መስተዋድድ፡ ነው። «ሕይወት»፡ የሚለውን፡ ቃል፡ ተገዥ፡ አድርጎታል። «ካልተሠዋ»፡ ከሚለውም፡ መስተዋዎር፡ ከወደቀበት፡ ግሥ፡ ጋር፡ አዛምዶታል።

2 «ሕይወት» የነገር፡ ስም፡ ነው። ከግሡ፡ ጋር፡ በመስማማት፡ በተባበሩት፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ ተነግሮአል። ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው። በመስተዋድድ፡ «ስለ»፡ «ተገዥ»፡ ካልተሠዋ፡ ለሚለው፡ ተሳቢ፡ ሆኖአል።

ሕይወት፡ የነገር፡ ስም፡ ነው። አዘራዘሩ፡ እንደ፡ ላይኛው፡ ነው። ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ «ካልተሠዋ» ለሚለው፡ ነው።

ካልተሠዋ፡ በዚህ፡ ንግግር፡ ቆ፡ ቃሎች፡ አሉ። (ከ - አል - ተሠዋ፡ በቀር)፡

(ሀ) «ከ» ውለታን፡ የሚያመለክት፡ ጥገኛ፡ መስተዋዎር፡ ነው። «አ» የሚል፡ ፊደል፡ በስተፊት፡ ስለገጠመው፡ «አ» ን፡ ውጤት፡ «ከ» ተብሎ፡ ተነግሮአል። አልተሠዋ፡ የሚለውንም፡ የአሉታ፡ አንቀጽ፡ ከማሰሪያነት፡ አግዶታል። «በቀር»፡ የሚለው፡ ዳይኛው፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል። ይኸውም፡ «ካልተሠዋ፡ በቀር»፡ ያሰኘ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው። ይህ፡ መስተዋዎር፡ ለየፈሳቸው፡ ሊነገሩ፡ የነበሩትን፡ ቆ፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ አያይዘዋቸዋል። መስተዋዎር፡ በይፋ፡ ኖሮ፡ «ስለሕይወት፡ ሕይወት፡ ካልተሠዋም»፡ «ሕይወት፡ አይገኝም»፡ በተባለ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው።

(ለ) «አል» በግሥ፡ ላይ፡ የሚጨመር፡ የአሉታ፡ ባዕድ፡ መነሻ፡ ነው። ተሠዋ፡ በሚለው፡ በአምንታው፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ ተጨምሮ፡ አሉታ፡ አድርጎታል።

(ሐ) «ተሠዋ» በተባበሩት፡ ጾታ፡ በ፫ኛው፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ የተነገረ፡ ጎሳ፡ ጊዜያት፡ ነው። በአሰማድ፡ መደቡም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው።

«አል» የሚል፡ ባዕድ፡ መነሻ፡ ተጨምሮበት፡ በአሉታ፡ ተነግሮአል።

በመስተዋዎር፡ ምክንያት፡ ከአሉታው፡ ደንብ፡ የመድረሻው፡ ቃል «ም» ጎድሎታል። ይኸውም፡ «አልተሠዋም»፡ ላይባል፡ ቀረ፡ ማለት፡ ነው። «ከ» የሚል፡ ጥገኛ፡ መስተዋዎር፡ ስላረፈበት፡ ከማሰሪያነት፡ ታግዶአል። «ሕይወት» የሚለው፡ በአጠገቡ፡ የሚገኘው፡ ቃል፡ የዚህ፡ አንቀጽ፡ ባለቤት፡ ነው። በመስተዋድድ፡ የተገዛው፡ «ስለ፡ ሕይወት» የሚለውም፡ ቃል፡ ተሳቢው፡ ነው።

(በቀር)፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል።

ሕይወት፡ የነገር፡ ስም፡ ነው። አዘራዘሩ፡ እንደ፡ ላይኛው፡ ነው። ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ ለማሰሪያው፡ አንቀጽ፡ ለ «አይገኝም»፡ ነው። በዚህ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ ዋናው፡ ባለቤት፡ ይኸው፡ ብቻ፡ ነው።

አይገኝም፡ ግሥ፡ በአሉታ፡ የተነገረ፡ ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ነው። በተባበሩት፡ ጾታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በአሁንና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ ተነግሮአል። በአሰማድ፡ መደቡም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው። በዚህ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ ዋናው፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ይኸው፡ ብቻ፡ ነው። ባለቤቱ፡ በአጠገቡ፡ የሚገኘው፡ «ሕይወት»፡ የሚለው፡ ቃል፡ ነው። — በመስተዋዎር፡ የሚላበት፡ «ይችላልና» «ካልተሠዋ» ከተተሳሳቢዎቻቸው፡ ለዚህ፡ ለማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ «አል» አይገኝም፡ መስተዋዎራውያን፡ መሙሊያዎች፡ ሆነውታል።

የአንቀጽ፡ ተሳቢ፡ የሚገባው፡ ከባለቤት፡ በኋላ፡ ነው። ብለን፡ ጠቅላላውን፡ ውሳኔ፡ ተናግረናል። (ቁ. 302፡ እይ፡ ይኸውም፡ «ዳዊት፡ ጎልያድን፡ በወንጭ፡ ድንጋይ፡ ገደለ»፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው። ተውሳክ፡ ግሥም፡ ከሚገልጸው፡ ቃል፡ ሳይርቅ፡ ይገባል፡ ብለናል። (ቁ. 311፡ እይ፡ ይኸውም፡ «ወንድሜ፡ ነን፡ ይመጣል»፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው።

ነገር፡ ግን፡ ይህ፡ ውሳኔ፡ የሚጣሰበት፡ ጊዜ፡ ይገኛል። የንግግር፡ ኃይለ፡ ቃል፡ በተሳቢው፡ ወይም፡ በተውሳክ፡ ግሡ፡ ላይ፡ እንዲገለጽ፡ በተፈለገ፡ ጊዜ፡ ተሳቢው፡ ወይም፡ ተውሳክ፡ ግሡ፡ ከባለቤት፡ አስቀድሞ፡ እየገባ፡ ይነገራል። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው።

(ሀ) ቀጥተኛ፡ ተሳቢ፡ የኃይለ፡ ቃል፡ መግለጫ፡ ሊሆን፡

«ጎልያድን፡ ዳዊት፡ በወንጭ፡ ድንጋይ፡ ገደለ»።

እነሆ፡ (በዚህ፡ ንግግር፡ ሊገለጽ፡ የተፈለገው፡ ኃይለ፡ ቃል፡ የጎልያድ፡ መገደል፡ ነገር፡ ነው።

(ለ) የመስተዋድሮች ተሳቢ፣ የኃይለ፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን።

«በወንጭ፣ ድንጋይ፣ ጻዊት፣ ጎልዖድን፣ ገደለ፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ሊገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይለ፣ ቃል፣ «በወንጭ፣ ድንጋይ፣ የመግደል፣ ነገር፤» ነው።

(ሐ) ተውሳክ፣ ግሥ፣ የኃይለ፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን።

ነገ፣ ወንድሜ፣ ይመጣል፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ሊገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይለ፣ ቃል፣ «ድርጊቱ፣ ነገ፣ የመሆኑ፣ ነገር፤» ነው።

ስለዚህም፣ ተሳቢና፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣ ከበለጩት፣ የሚቀድሙት፣ የንግግሩ፣ ኃይለ፣ ቃል፣ በነሱ፣ እንዲገለጽ፣ አስፈላጊ፣ በሆነ፣ ጊዜ፣ ብቻ፣ ነው፣ ብለን፣ እንወስናለን።

አካል፣ መልመጃ።

የቃላት፣ ገጠገጠ፣ አፈታት፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ ከሚከተሉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ እንዳንዶቹን፣ እየዘረዘርህ፣ አስረጃ።

ሀ—ቀላል፣ ዐረፍተ፣ ነገር።

- 1—አባት፣ ልጁን፣ ያስተምራል።
- 2—ትጉህ፣ ልጅ፣ ወደ፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ዘወትር፣ ይሄዳል።
- 3—ጻዊት፣ ጎልዖድን፣ ገደለ።
- 4—ትናንት፣ ያየሁት፣ ሰው፣ ይህ፣ ነው።
- 5—እርሱ፣ በወንበር፣ ላይ፣ ተቀምጧል።
- 6—ከብር፣ ያለ፣ ነፃነት፣ አይገኝም።
- 7—በጥቂቱ፣ የታመነ፣ በብዙም፣ ይታመናል።
- 8—በትሰግሥት፣ ሁሉ፣ ይገኛል።

ለ—ድርብና፣ ድርብርብ፣ ዐረፍተ፣ ነገር።

- 1—ክፉ፣ ነገርን፣ ወርቆ፣ ክፉ፣ ነገር፣ አያገኘኝም፣ ማለት፣ ትልቅ፣ ስሕተት፣ ነው፣ በክፉ፣ ሥራቸው፣ የጠፉ፣ ብዙ፣ ፍቸውና።
- 2—መክራና፣ ደስታ፣ ለአንድ፣ ሰው፣ የተሰጠ፣ ወይም፣ በአንድ፣ ሰው፣ ብቻ፣ የመጡ፣ አይደሉም።

3—ደስ፣ መሰኘትና፣ መከፋት፣ ሲዘዋወሩ፣ ስለሚኖሩ፣ ደስ፣ ያለው፣ እንደሚከፋው፣ የከፋው፣ ደስ፣ እንደሚለው፣ አያጠረጠርም።

4—በዕድሜ፣ መሰንበትና፣ ፈተናን፣ ሁሉ፣ አልፎ፣ ወደ፣ ደኅና፣ ቀን፣ መድረስ፣ ብዙ፣ ጊዜ፣ መታደልና፣ መክበር፣ ነው።

5—በእናት፣ ማኅበን፣ የተሰነሰ፣ ሰንሰ፣ ቀኑ፣ ሊደርስ፣ በማኅበን፣ ታግዶ፣ እንደማይቀር፣ ሥራም፣ በትጋት፣ ከተጀመረ፣ የሠራተኛው፣ አሳብ፣ ከወሰነው፣ ጊዜ፣ አያልፍም።

6—ፍልስፍና፣ አድራሻ፣ የለውም፣ ያለ፣ ዕረፍት፣ ሲሄድ፣ የሚኖር፣ የምርመራ፣ አሞራ፣ ከመሆኑም፣ የተነሣ፣ ከሁሉ፣ ይደርሳል።

7—ማወቅ፣ ጠጣም፣ ጠረጴጽ፣ ለመደንቅ፣ ብቻ፣ አይደለም፣ ስሕተት፣ የሌለበት፣ ሙሉ፣ ሰውን፣ ለመሆንም፣ ነው፣ እንጂ።

8—ሥጋ፣ በመንፈስ፣ እየተንቀሳቀሰ፣ መንፈስ፣ በሥጋ፣ እየተዳበሰ፣ ግዙፍነትንና፣ ረቂቅነትን፣ ለመግለጽ፣ መንፈስ፣ ወደ፣ መንፈሳዊነት፣ ሥጋም፣ ወደ፣ ሥጋዊነት፣ እያዘነበለ፣ በአንድ፣ ሰው፣ አካል፣ ሁለት፣ ኃይል፣ ሲሠራ፣ ይኖራል።

በወልደ፣ ጊዮርጊስ፣ ወልደ፣ ጥላክስ፣ (1—8)

9—ፈተናን፣ ያላለፈና፣ ወድቆ፣ ያልተነሣ፣ አንድ፣ አገር፣ ትግሉ፣ ተፈጽሞ፣ ወደ፣ ትክክለኛ፣ አኗኗር፣ ሊደርስ፣ ለኑሮው፣ የበለጠ፣ ጣዕምን፣ ያገኛለታል።

10—ሰው፣ ሁሉ፣ ምኞቱ፣ በፈጽሞለት፣ ምኞትን፣ ይተክል፣ እንጂ፣ ቀደም፣ ብሎ፣ የነበረበትን፣ አያስተውልም።

11—ሰው፣ ከሰው፣ ይበልጣል፣ ማለት፣ ሰው፣ ከሰው፣ ያንሳል፣ ማለት፣ አይደለም።

12—ችግር፣ በሥራ፣ እንጂ፣ በምኞት፣ አይከሰትም።

13—አይወድህም፣ የሚሉህ፣ እትውደደው፣ ሲሉ፣ ነው።

በሆሮ፣ ሚካኤል፣ ደስ፣ አለኝ፣ (9—13)

14—ሁሉ፣ የሆነና፣ የተመሳሰለ፣ ነው፣ እንጂ፣ አዲስ፣ ነገር፣ የለም፣ ተብሎ፣ እንደተነገረ፣ አውንም፣ ሁሉ፣ ተመሳሳሪና፣ የሆነ፣ ነገር፣ ነው፣ እንጂ፣ ያልሆነ፣ ነገርን፣ የሚያሳይ፣ ጊዜ፣ እንዲልታየ፣ ለአዲሱም፣ ሊታየደታ፣ ለከብርሃ፣ ማደሻ፣ ሊሆን፣ የተጀመረው፣ ይህ፣ አዲስ፣ ዘመን፣ ከመጀመሩ፣ አስቀድሞ፣ ለከብርሃ፣ መቀነሻ፣ እንዲሆን፣ ታስቦ፣ የነበረው፣ በግዚአብላጁ፣ ዓ፡ም፣ በሚያዝያ፣ ሸኔ፣ የዋለው፣ ቀን፣ ሊሆን፣ ለከብርሃ፣ ማደሻ፣ ሆኖ፣ የዋለው፣ በግዚአብላጁ፣ ዓ፡ም፣ ሚያዝያ፣ ሸኔን፣ ቀን፣ መሆኑን፣ ሁሉም፣ ያውቀዋልና፣ ጊዜና፣ ቀን፣ ማንኛውም፣ ዓይነት፣ ቀለም፣ እንደሚሰማማው፣ እንደ፣ አዲስ፣ ልብስ፣ መሆናቸውን፣ ሁሉም፣ በየራሱ፣ አሳብ፣ ይመለከታል።

በሆሮ፣ ሚካኤል፣ ንጉሤ

ጥቅምት ፡ ፲፫ ፡

ሰላ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ነገሮች ፡

ክፍል ፡ ፩ ፡

በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡

— 328 —

መግለጫ ፡

በዕድ ፡ መነሻ ፡ የሚባለው ፡ በስተ ፡ መጀመሪያ ፡ እየተጨመረ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ነው ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ የሚባለውም ፡ በስተ ፡ መጨረሻ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ነው ፡ በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ በነጥብ ፡ ሳይለይ ፡ ከዋናው ፡ ቃል ፡ ጋር ፡ በአንድነት ፡ ይጻፋል ፡

በዚህ ፡ ክፍል ፡ “በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡” የተባለውን ፡ ቃል ፡ ከሊቃውንት ፡ ወገን ፡ “ሥረ ፡ ገባ ፡ ጫፊ—ገባ ፡” ባለው ፡ የሚሰይሙ ፡ አሉ ፡ አንዳንዶች ፡ ደግሞ ፡ “ቀድሞ ፡ ገባ ፡ ጫፊ—ገባ ፡” ባለው ፡ ይሰይሙታል ፡ የሁሉም ፡ አባብ ፡ በምሥጢር ፡ የተባበረ ፡ ስለሆነ ፡ የተመሰገነ ፡ ነው ፡

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ጥቂቶችን ፡ እንጽፋለን ፡

— 329 —

(ሀ) በዕድ ፡ መነሻ ፡

በዕድ ፡ መነሻ ፡	ተግባሩ ፡	ማስረጃ ፡
ል—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ልፈልግ ፡ ልሂድ ፡ ልግባ ፡
መ—	የግሥ ፡ አርእስት ፡	መፈለግ ፡ መሄድ ፡ መግባት ፡
ተ—	የአሰማድ ፡ መነሻ ፡	ተገደለ ፡ ተፈለገ ፡ ተገደለ ፡ ተጋደለ ፡
ት—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ትሄድ ፡ ትሄዷል ፡ ትሄዱ ፡ (፡ ትሄዳለህ ፡ ትሄዷለህ ፡)
አ—ም	አሉታ ፡	አይሄድም ፡ አትሄድም ፡ አልሄድም ፡ አንሄድም ፡
አ—	የአሰማድ ፡ መነሻ ፡	አይሄድ ፡ አትሄድ ፡ አትሄዷል ፡ አልሄድ ፡ አንሄድ ፡
አ—	»	አረዘመ ፡ አፈሰሰ ፡ አረዘዘም ፡ አገዳደል ፡
አስ	»	አስገደለ ፡ አስገባ ፡ አስቀመጠ ፡
አስተ	»	አስተዋወቀ ፡ አስታወቀ ፡ (፡ አስተዋወቀ ፡)
እ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	እሄድ ፡ እገባ ፡ እፈልግ ፡ (፡ እሄዳለሁ ፡ እገባለሁ ፡)
እን—	»	እንሄድ ፡ እንገባ ፡ እንሄድ ፡ እንገባ ፡
የም—	ቅጽል ፡	(የምፈልግ ፡ የምሄድ ፡ (፡ የምአፈልግ ፡ የምአሄድ ፡)
		(የሚፈልግ ፡ የሚሄድ ፡ (፡ የምይፈልግ ፡ የምይሄድ ፡)
		(የግደልግ ፡ የግደሂድ ፡ (፡ የምአደልግ ፡ የምአደሂድ ፡)
ይ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ይፈልግ ፡ ይፈልጉ ፡

— 330 —

(ለ) በዕድ ፡ መድረሻ ፡

በዕድ ፡ መድረሻ ፡	ተግባሩ ፡	ማስረጃ ፡
—ሁ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	መጣሁ ፡ ፈለግሁ ፡ ገባሁ ፡ (፡ እኔ ፡)
—ሀ ፡	»	ፈለግህ ፡ ገደለህ ፡ ወደደህ ፡ መጣህ ፡ (፡ እንተ ፡)
—ሀ ፡	አገናዛቢ ፡	ፈለግህ ፡ ገደለህ ፡ ወደደህ ፡ (፡ እንተ ፡)
—ሀ ፡	ተ ፡ ግ ፡	ቤትህ ፡ አባትህ ፡ ወንድምህ ፡ (፡ ያንተ ፡)
—ሀ ፡	ቅጽል ፡	ንገረውግ ፡ በለውግ ፡ ቂድማ ፡ (፡ እስቲ ፡)
—ሀ ፡	»	ድንጋያማ ፡ ተራራማ ፡ ገብስማ ፡ ዛጉልማ ፡
—ሀ ፡	»	ድንጋያም ፡ ክፋታም ፡ እስከም ፡ ሀብታም ፡
—ሀ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	(መጣሽ ፡ ሄድሽ ፡ ፈለግሽ ፡ (፡ እንሂ ፡)
—ሀ ፡	አገናዛቢ ፡	አገንሽ ፡ ፈለግሽ ፡ ተከቶለሽ ፡ (፡ እንሂ ፡)
—ሀ ፡	ስም ፡	ቤትሽ ፡ ልብስሽ ፡ አባትሽ ፡ (፡ ያንሂ ፡)
—ሀ ፡	ቅጽል ፡	ዝግታ ፡ ቀጥታ ፡ ጸጥታ ፡ (፡ ጸጥ ፡ ማለት ፡)
—ሀ ፡	ስም ፡	ቀያቲ ፡ ነጫቲ ፡
—ሀ ፡	ስም ፡	ክፋት ፡ ጠላት ፡ ወጣት ፡ መግባት ፡ መብላት ፡ ማየት ፡
—ሀ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለጉት ፡ ፀወቁት ፡ ተከቶሉት ፡ (፡ እርሱን ፡)
—ሀ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለግች ፡ መጣች ፡ ገባች ፡ (፡ እርስዋ ፡)
—ሀ ፡	ስም ፡	ሰውነት ፡ ደግነት ፡ ክፋነት ፡ ትልቅነት ፡ (፡ መሆን ፡)
—ሀ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለግን ፡ ገደለን ፡ መጣን ፡ (፡ እኛ ፡)
—ሀ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለግን ፡ ገደለን ፡ ፀወቀን ፡ (፡ እኛን ፡)
—ሀ ፡	ቅጽል ፡	እውነተኛ ፡ ኃጢአተኛ ፡ ወንጀለኛ ፡ ደመኛ ፡
—ሀ ፡	ተ ፡ ግ ፡	ክፋኛ ፡ ሰው ፡ — ሰውኛ ፡
—ሀ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለገኝ ፡ ፈለጉኝ ፡ ፈለግኝኝ ፡ (፡ እኔን ፡)
—(አ)ት ፡	»	ፈለጋት ፡ ፈለጓት ፡ (፡ እርስዋን ፡)
—(አ)ቸው ፡	»	ፈለጋቸው ፡ ፈለግታቸው ፡ (፡ እነርሱን ፡)
—(አ)ችሁ ፡	»	ፈለግኩት ፡ መጣችሁ ፡ (፡ እናንተ ፡)
—(አ)ቸው ፡	አገናዛቢ ፡	ቤታቸው ፡ በቅሉአቸው ፡ (፡ የእነርሱ ፡)
—(አ)ችሁ ፡	»	ቤታችሁ ፡ በቅሉአችሁ ፡ (፡ የእናንተ ፡)
—(አ)ችን ፡	»	ቤታችን ፡ በቅሉአችን ፡ (፡ የእኛ ፡)
—ሀ ፡	»	ቤትዋ ፡ ጌታዋ ፡ በቅሉዋ ፡ (፡ የእርስዋ ፡)
—ሀ ፡	ቅጽል ፡	ኢትዮጵያዊ ፡ ወንጌላዊ ፡ (ተባ.ጸታ ፡ ነጠላ ፡)
—ሀ ፡	»	ኢትዮጵያዊት ፡ ወንጌላዊት ፡ (አን.ጸታ ፡ ነጠላ ፡)
—ሀ ፡	»	ኢትዮጵያውያን ፡ ወንጌላውያን (ተባ.ጸታ ፡ የብዙ ፡)

—ውያት፡	፡	አገራዊነት፡ ወንጌላውያት፡ (አንድነት፡ የብዙ)
—ው፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	ፈለገው፡ ሀወቀው፡ ተከተለው፡ (=አርባት፡)
—ው፡	አገራዊነት፡	ጌታው፡ በቅሎው፡ (=የአርባት፡)
—ዎች፡	ስም፡	ገበሬዎች፡ በሬዎች፡ (ለማንኛውም፡ ጾታ፡ የብዛት፡) ምልክት፡)
—ያ፡	ተ. ግ.	አንድያ፡ ሁለትያ፡ አምስትያ፡ ነፍስያ፡
—ዩ፡	አገራዊነት፡	ጌታዩ፡ በቅሎዩ፡ አማማዩ፡ አባትዩ፡ ወንድምዩ፡ (=የአጎ፡)
—ዩ፡	ተ. ግ.	አንድዩ፡ ሁለተዩ፡ ሁለዩ፡ (=፩፡ ጊዜ፡ ፪፡ ጊዜ፡)

ክፍል ፡ ፪ ፡

ከግዕዝ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ፡

— 331 —

መግለጫ፡

አማርኛ፡ ከግዕዝ፡ የተወለደ፡ ስለ፡ ሆነ፡ በዙሪያው፡ የግዕዝ፡ ቃላት፡ ወርሶአቸው፡ ይገኛል፡ የአወራረሱም፡ ዓይነት፡ በ፪፡ አካሄድ፡ ይመደባል፡

እኛ፡ የፊደላቸውን፡ ዘር፡ ሳይለውጥ፡ አማርኛ፡ በቀጥታ፡ የወረሰባቸው፡ የግዕዝ፡ ቃላት፡ ይገኛሉ፡ ይኸውም፡ «ዓይን፡ እግር፡ ምድር፡ ቀደስ፡ ተቀበለ፡ ተቀየመ፡» እንደማለት፡ ያለው፡ ነው፡ ጸረ፡ ግን፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ንባባቸው፡ በማጥበቅና፡ በማላላት፡ ድምፅ፡ ልዩነትን፡ ሊያደርግ፡ ይገኛል፡ እነሆ፡ ለምሳሌ፡ «ለጎመ» በረከ፡ ፈጠረ፡ እኒህን፡ የመሰሉት፡ ሁሉ፡ በግዕዝም፡ በአማርኛም፡ የሚነገሩ፡ ቃላት፡ ናቸው፡ በማላላት፡ ድምፅ፡ ሲነገሩ፡ ግዕዝ፡ ይሆናሉ፡ የመክከል፡ ቀለማቸው፡ በማጥበቅ፡ ድምፅ፡ ሲነገር፡ ግን፡ አማርኛ፡ ይሆናሉ፡

እኛ፡ ፈጠረ፡ ዓለመ፡ (ግዕዝ፡)

ዓለምን፡ ፈጠረ፡ (አማርኛ፡)

ይኛ፡ የፊደላቸውን፡ ዘር፡ ጥቂት፡ ጥቂት፡ እየለወጠ፡ አማርኛ፡ የወረሰባቸው፡ የግዕዝ፡ ቃላት፡ ይገኛሉ፡ ይኸውም፡ መሐለ፡ ያለውን፡ ማለ፡ — ጎደረ፡ ያለውን፡ አደረ፡ — እድ፡ ያለውን፡ እኛ፡ እያለ፡ ወርሶታል፡ ማለት፡ ነው፡

ይህንንም፡ ሁሉ፡ በምሳሌ፡ ለማሳየት፡ ከያይነቱ፡ ጥቂት፡ ጥቂት፡ ቃል፡ በፊደል፡ ተፈ፡ እንጽፋለን፡

— 332 —

ንግግራቸው፡ ሳይለወጥ፡ አማርኛ፡ በቀጥታ፡ የወረሰባቸው፡ ቃላት፡ ለምሳሌ፡ ያህል፡ ከዚህ፡ በታች፡ ተጽፏል፡ (፡) ይህ፡ ምልክት፡ የሚገኝባቸው፡ ቃላት፡ «በፎታኛው፡ መደብ፡ በተባዕት፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቀጥሮ»፡ የሚነገሩት፡ ግሦች፡ ናቸው፡

(ሀ)	ሐይወት፡	መንግሥት፡	ምዕራፍ፡
ሀገር፡	ሐግ፡	መንፈስ፡	ምድር፡
ሀብት፡	ሐሳን፡	መካን፡	ምግብ፡
ሀኩት፡	(መ)	መከገን፡	ምጽዋት፡
ሃይማኖት፡	*መለስ፡	መኳንንት፡	*ሞት፡
(ለ)	መልሐት፡	መፀልት፡	ሞት፡
*ለመደ፡	መልእክ፡	መሳርግ፡	ሞገስ፡
*ለቀመ፡	መምህር፡	መዝሙር፡	(ሠ)
*ለበጠ፡	መሠረት፡	መዝገብ፡	ሠረጽት፡
*ለከፈ፡	መሥዋዕት፡	መድረክ፡	ሥልጣን፡
*ለጉመ፡	*መረገ፡	መድኃኒት፡	ሥረጽ፡
ሊቅ፡	መሪር፡	*መገባ፡	ሥርዓት፡
ላህይ፡	መሪት፡	መጋቢት፡	ሥቃይ፡
ሌሊት፡	*መሰለ፡	መጠን፡	ሥዕል፡
ልማድ፡	መሰንፋት፡	መጥበቅ፡	ሥጋ፡
ልብ፡	መስመር፡	መጽሐፍ፡	(ረ)
ልብስ፡	መስቀል፡	መፀው፡	ረቂቅ፡
ልቦል፡	መስከረም፡	መጽዳት፡	ረብብ፡ (ርብ)
ልደት፡	መስከት፡	ሚያዝያ፡	ረታብ፡
ልጓም፡	መስፍን፡	ሚኅሉት፡	*ረገመ፡
(ሐ)	መሰብሰብ፡	ሚኅተም፡	*ረፈደ፡
ሐሜት፡	መሰብሰብ፡	ሚኅበር፡	ረት፡
ሐምሌ፡	መሰብሰብ፡	ሚኅበር፡	ረክቶ፡
ሐረግ፡	መሰብሰብ፡	ምሕረት፡	ርጉም፡
ሐተታ፡	መሰብሰብ፡	ምሥረታ፡	ርግብ፡
ሐዋርያ፡	መሰብሰብ፡	ምረቅ፡	ርሜን፡
ሐውልት፡	መሰብሰብ፡	ምሳሌ፡	(ሰ)
ሐልም፡	መሰብሰብ፡	ምስል፡	*ሰለጠ፡
ሐንሳ፡	መሰብሰብ፡	ምትሐት፡	ሰላም፡
ሐብ፡	መሰብሰብ፡	ምክንያት፡	ሰሜን፡
	መሰብሰብ፡	ምዕራብ፡	*ሰረቀ፡
	መሰብሰብ፡		ሰረገላ፡

ከውጭ ጽንፍ የተወረሱ ሥላሳት

መግለጫ

በአሁኑ ዘመን ከልዩ ልዩ ጽንፍ የተወረሱ ሥላሳት በአግርኛ ውስጥ እየገቡ ሲገኙ ይሰማሉ። ወደፊትም አዲሱ የሥልጣኔ ትምህርት በአገራችን ላይ እየሰፋ በሄደ ቁጥር ከውጭ ጽንፍ የሚወረሰው ሥላሳ እየበዛ መሄዱ የማይቀር ነው። ምክንያቱም ትምህርቱ የሚያስገኘው አዲስ አዲሱ ነገር ሁሉ ከሁን በፊት በሀገራችን ያልነበረና ስም ያልተሰየመለት ስለሆነ ነው። አንዳንድ ሰዎች የውጭ ጽንፍ ከመበደር ይልቅ በጽንፍችን አዲስ ስያሜን ብንፈጥርለት ብለው የሚመኙ አሉ። ይህ አላብ ስህተት ረገድ ምንም እንኳ ያለ የሚያለኝ ቢሆን አሁን ለጊዜው በትምህርት እንዳንገፋ ዳ ያደርገናል። ስለዚህም አዲሱ ዘመን የወለዳቸውን የጥበብ ትምህርት ያለባቸውን ሥላሳት ከውጭም ብንወርስ የሚጎዳ አለመሆኑን እንመለከታለን።

ዳፍ ግን አንጋፋን በአንድ ዓይነት መወሰን የተገባ ነው። ማለት ሁሉም በየፊናው በልዩ ልዩ ጽንፍ የሚኖር የሆነ እንደሆነ ቅጥ አያላኩ የጠፋ እንዳይሆን ነው። እነሆ ለምሳሌ «ዲሬክተር» የተባለው ሥላሳ በሀገራችን ከዛሬ ጀምሮ ጀምሮ ተለምዶአል። በመጀመሪያው ጊዜ በሕዝብ አፍ «ድልክቴር» ድርክቴርም ይባል ነበር። አሁን ግን ዲሬክተር በጣ ባል የታወቀ ሆኖአል። እንግዲህ እንግሊዝኛ የተማረው «ዲሬክተር» እፅ ለሁ ቢል ወይም ኢጣሊያንና በዋቂው «ዲሬቶሪ» እላለሁ ቢል ተዘበራረቀ ማለት ነውና። በ፩ ውሳኔ መጽናት አለብን።

ከውጭ ጽንፍ ልንበደራቸው የሚያስፈልጉትን ሥላሳ ሁሉ «የመዝገብ ሥላሳ» ይሰራል። በየጊዜው እየወሰነ በፊደል ተራ ይጽፋቸዋል። ከየት መጣውንና ትርጓሜውንም በየፊቱ እየገለጸ ይጽፈዋል። እንዲህ ከሆነ በኋላ ውሳኔውን ጠብቆ አስመናገር ተናጋሪውን ስለተታወቀ ያደርገዋል።

በአግርኛችን ተለምደው ከቆዩት ከውጭ ሀገር ሥላሳ እነሆ ጥቂቶችን ለምሳሌ ያህል ከዚህ በታች በፊደል ተራ ጽፈን እናሳያለን።

ፀሐፊ	ባንክ	ኢንዱስትሪ	ዩኒቨርሲቲ
ሀቴል	ቤንዚን	ኤሊስ	ዲሬክተር
ሊትር	የርጌስ	ኤሌክትሪክ	ዲፕሎማቲክ
ሳጋር	ቴሌፎን	ኢሎማትር	ደክተር
ሌጋሲየን	ቴሌግራም	ኪሎግራም	ጀምላትሪ
ሎተሪ	ትራንስፖርት	ካሚየን	ጀግራሬ
ሚኒስትር (ቤተ)	ትራንስፖርት	ካርታ	ሬዚክ
ሚኒስትር (ሰው)	ቆርፒዶ	ካፒቲን	ፋርማሲ
ማጀር	አልጄብሪ	ኬሚስትሪ	ፋብሪካ
ሚትር	አምባሳደር	ኮሌጅ	ፍራንክ
ሞትር	አናቶሚ	ኮሎኔል	ፓውንድ
ቪሊንግ	አውቶሞቢል	ኮሙኒካሲየን	ፖሊስ
ቢስክሌት	አይርፕላን	ኮርዲፕሎማቲክ	ፕሪዚዳንት
	አድሚኒስትራሲየን		

ከፍለገ፣ ስንጥቅና ምልክቶች

ነጥቦች (: : :) የሥላሳን ወሰን ድንበር በመለየት የሚያገለግሉ ናቸው። ምልክቶችም የሥላሳን ተግባር በመገለጽ ያገለግላሉ። እነሆ ሁሉንም በሚከተለው እናሳያለን፡

ትርጓሜው	ስማሚው	ውጭው
:	ነጥብ	የሥላሳ መለያ ነው።
:	ነጠላ ወረዝ	በወረዘቱ ነገር ውስጥ እንስተኛ የሥላሳ መክፈያ ነው።
:	ድርብ ወረዝ	በወረዘቱ ነገር ውስጥ ከፍተኛ የሥላሳ መክፈያ ነው።
:	ውሉ ነጥብ	በውሉ ሥላሳ የሚነገር የወረዘቱ ነገር መግታት ነው።
:	ይዘት	የክፍሉ ሥላሳ ነጥብ ነው። አጅጉ ተስተውላለ። ስም በዚህ መጽሐፍ በስተራስጌ እየዋለ ልዩ መያይዘት ይገኛል። (በፊደላት ራስጌም እየዋለ የማይታይ ምልክት እንዲሆን ሊቆይ አለታ ኪዳን ወልድ ክፍሉ ወስነዋል።)
:	ነጠብጣብ	የተጀመረው ነገር መቀነሱን ወይም በውጥን መቅረቱን ያመለክታል።
:	ትእምርት ጥያቄ	የጥያቄ ምልክት ነው።
:	ትእምርት አገዳሽ	የአንክር ምልክት ነው።
:	ትእምርት ሥላሳ	የነቀፋ ምልክት ነው።
:	ትእምርት ጥቅስ	ትኩረት ወይም ተቃራኒነትን ያመለክታል።
:	ቅንፍ	የነገርን ፍቅር ያመለክታል።
:	ጭረት	በሥላሳና በሥላሳ መክከል ሲገባ «አስክ» ማለት ይሆናል። በወረዝ ላይ ተጨምሮ ሲገባ ግን ተከታይ ሥላሳ መኖሩን ያመለክታል። በድንገት ጭረት የሚባለው አፖስቶሎችን የመሰለ () በስተራስጌ የሚውል ምልክት ነው።
:	ንኡስ ጭረት	ሥላሳና ሥላሳ አጋጥሞ በአንድነት የሚኖር ነው። አጅጉ ልብ ወለድ ሥራ ረት እ. ማ. በዚህ ጊዜ ነጥቡ ከተጋጣሚው ሥላሳ ላይ ይቀራል።

የአገባባቸውን አኳኋን በሚከተሉት ወረዘቶች ላይ ይመለከታሉ።

የሆነ፣ ሆኖ፣ ለዘመኑ፣ አካሄድ፣ የሚሰማውንና፣ በአጭር፣ መንገድ፣ የሚታወቀውን፣ ምልክት፣ (ኖታ) ተቀብሎ፣ ጣራው፣ ዜማን፣ ከድን፣ መጥቀስና፣ ማስማማት፣ እንደሚቻል፣ የተገለጠ፣ ነገር፣ ነው። ይኸውም፣ አሳብ፣ በገበር፣ ሊገለጥ፣ ተጀምሮአል።

— 342 —

የግጥም ግዴታዎች

ግጥሞች፣ ቤት፣ እየሞቱ፣ እንደሚነገሩ፣ ከሁኑ፣ በፊት፣ ተናግረናል።

(ቁ. 337፣ እያ) አሁንም፣ ግዴታቸውን፣ እንገልጻለን። የግጥሞች፣ ስንኝ፣ እንደተመደበ ስት፣ ቤማ፣ መጠን፣ አንዳንዱ፣ ረጅም፣ አንዳንዱም፣ አጭር፣ ሆኖ፣ ይገኛል። በዘር፣ በነባ በብ፣ የሚመሳሰሉትን፣ ሁሉ፣ ወዳንድ፣ ወገን፣ እየጠቀሰልን፣ በሚከተሉት፣ በስምንት፣ መደቦች፣ መድበኛቸዋል።

(ሀ)፣ የወል፣ ግጥም፣ (ተራ፣ ወይም፣ ደንበኛ፣ ግጥም፣)

(ለ)፣ ሰንገ፣ መገን፣ ቤት፤

(ሐ)፣ ወዳጅ፣ ዘመዴ፣ ምንው፣ ቤት፤

(መ)፣ ኢዮሃ፣ አበባዬ፣ ቤት፤

(ሠ)፣ ሆያሆዬ፣ ቤት፤

(ረ)፣ በሄ፣ በሉ፣ ቤት፤

(ሰ)፣ የበገና፣ ሰላምታ፤

(ቀ)፣ ሕገ፣ ወጥ፣ ቤት፤

እነርሱንም፣ ለማስረዳት፣ ከያይነታቸው፣ ጥቂት፣ ጥቂት፣ ምሳሌ፣ እናመጣለን።

(ሀ)፣ የወል፣ ግጥም፣ ቤት፤ የወል፣ በማለት፣ ፈንታም፣ ተራ፣ ወይም፣ ደንበኛ፣ ግጥም፣ ሊበል፣ ይቻላል። ይኸውም፣ በሁሉ፣ ዘንድ፣ የተለመደውና፣ ስንኝ፣ ለብዙዎች፣ ዘፈኖች፣ ተስማሚ፣ የሆነው፣ ግጥም፣ ነው።

አጅ፣ 1—አርበኞች፣ መሞትን፣ / ማን፣ አስተማራቸው።

ታላቁ፣ ጴጥሮስ፣ ነው፣ / ባርክ፣ የሰጣቸው።

ሚካኤል፣ መንገዱን፣ / ቀድሞ፣ ቢመራቸው።

በጴጥሮስ፣ ጉዳና፣ / ብርሃን፣ ወጣላቸው።

2—አይዘህ፣ የኔ፣ ጌታ፣ / ነገርህን፣ አትርላ።

አለስልሰህ፣ ዝራ፣ / የስንደውን፣ ማሳ።

የተዘራችው፣ ዘር፣ / ፈርሳና፣ በስብሳ።

ታፈራለች፣ ፍሬ፣ / ሙታ፣ ስትነሣ።

በጊዜው፣ የዘራ፣ / መልካም፣ ዘር፣ አትርፎ።

ከገባሮች፣ ጋራ፣ / ማታ፣ ከጥላ፣ አርፎ።

በቸርነት፣ ታጥቆ፣ / በቀን፣ ተሰልፎ።

ዳግም፣ ዘሩን፣ ዘራ፣ / መከር፣ አሳልፎ።

(ለ)፣ ሰንገ፣ መገን፣ ቤት። ስንኝ፣ ከወል፣ ግጥም፣ ያንሳል። በዚህ፣ መደብ፣ የሚነገረው፣ ግጥም፣ ተስማሚ፣ በሚሆንበት፣ በሌላም፣ ከፍል፣ ሲገባ፣ ይገኛል።

አጅ፣ ገለል፣ በሉሰት፣ / አንደዜ፣ ለሉ።

ግልግል፣ ያውቃል፣ / ከነፈረሱ።

በሻህ፣ አቦዬ፣ / አባ፣ ደፋር።

እያየህ፣ ውጋ፣ / እያየህ፣ ማር።

ከ ፈ ረ ሰ ኞ ች / አሉ፣ በልዩ።

ማካል፣ አገዳ፣ / የሚለያዩ።

ከ ፈ ረ ሰ ኞ ች / የምናውቃቸው።

በ ሻ ህ፣ አ በ ዬ፣ / ኃይሌ፣ አንዳርጋቸው።

(ሐ)፣ ወዳጅ፣ ዘመዴ፣ ምንው፣ ቤት፣—የመሰንቆ፣ ቤማ፣ ነው። ቤቱ፣ አሜጭር፣ ነው፤ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ከበገና፣ ግጥም፣ ይተባበራል።

አጅ፣—ወሪ፣ ፍጥረቱን፣ አታሰለ።

በኖራ፣ ወራሁ፣ እያለ።

አይፈርስም፣ ነበር፣ ቤታችን፣

እውነት፣ ኖራ፣ ቢሆን።

(መ)፣ ኢዮሐ፣ አበባዬ፣ ቤት።—ለመስቀል፣ ድምር፣ የሚዘፈን፣ የጨዎች፣ ዘፈን፣ ነው። ሐረጉና፣ ቤቱ፣ አሜጭር፣ ነው። ሐረጉ፣ ቤት፣ እየመታ፣ ይሄዳል። ስለዚህም፣ ሐረጉን፣ ያልቆጠሩት፣ እንደሆነ፣ በሐ፣ ቤት፣ የሚነገር፣ ግጥም፣ ይበላል። ሐረጉ፣ ሲቆጠር፣ ግን፣ ዩ፣ ቤት፣ ይሆናል።

አጅ፣—አትክፈ፣ ገብሰ፣ / ንመን፣ በወጣው፣ ነፍስ።

አይዞሽ፣ ነፍሴ፣ / ደረሰልሽ፣ ጥብሴ።

(ሠ)፣ ሆያሆዬ፣ ቤት።—ይኸውም፣ ጉልማሶች፣ በዘመን፣ መለወጫ፣ ላይ፣ የሚጫወቱት፣ ነው። ግጥሙ፣ ከሰንገ፣ መገን፣ ጋር፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ይገጣጠማል።

አጅ፣—ለዝና፣ ብሉ፣ / የሰጠኝ፣ ሙክት።

በለጭማ፣ ነው፣ / በለምልክት፣

መስከረም፣ ጠባ፣ / ያንን፣ ሳነክት፣

አበባዬ፣ ሆይ፣ የተበለው፣ የልቶች፣ ልጆች፣ ዘፈን፣ ከዚህ፣ መደብ፣ ነው።

አጅ፣—ከአበባ፣ ጋር፣ / ስጧወት፣ ውዩ፣

የማታ፣ ማታ፣ / ንፍሮ፣ ቀቅዬ፣

ላቶ፣ ባለቤት፣ / ብላ፣ ብለው፣

ጉልታ፣ አንስቶ፣ / ጉኔን፣ አለው፣

ባልንጀሮቼ፣ / ቁሙ፣ በተራ፣

እንጨት፣ ሰብረ፣ / ቤት፣ እስትሠራ፣

እንኳን፣ ቤትና፣ / የለኝም፣ አጥር፣

እንዲያው፣ እድራለሁ፣ / ኮከብ፣ ስቆጥር።

(ረ) ሱሪ፡ በሱ፡ ቤት፡ ይኸው፡ ወንዶች፡ ልጆች፡ ለሱሪ፡ የሚሠሩት፡ ነው። የግጥሙ፡ ስንኝ፡ አሜሪካ፡ ነው። አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ሐረጉም፡ ቤት፡ እየመታ፡ ይነገራል፡

አጅ ። ሱሪ፡ በሱ፡ / ልጆች፡ ሁሉ፡
አንዱን፡ አምጧል፡ / አትለውጧል፡
እዚያ፡ ማዶ፡ / ጭስ፡ ይጨሳል፡
አጋፋሪ፡ / ይደግጣል፡
ያንን፡ ደግሰ፡ / ሙጪ፡ ሙጪ፡
በደንክ፡ አልጋ፡ / ተገልብጧል፡
ያች፡ ደንክ፡ / አመለኛ፡
አላንድ፡ ሰው፡ / አታስተኛ፡

(ሰ) የበገና፡ ግጥም፡

አጅ ። በስሙ፡ አብ፡ / ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቀዳስ፡
አሐዱ፡ አምላክ፡ / ብዬ፡ ሰላምታ፡ ላድርስ፡
ለጊታዬ፡ / ላንተ፡ ሰላይኛው፡ ንጉሥ፡
እስክትጠራኝ፡ / መጥቼ፡ እስክደህ፡ ድረስ፡

(ቀ) ሕገ፡ ወጥ፡ ቤት፡ — ይኸውም፡ አካሄዱ፡ ግጥም፡ ሲመስል፡ ቤት፡ የሚያፈርስና፡ የግጥሞችን፡ ሕግ፡ የማይጠብቅ፡ ነው። አንደዚህ፡ ያለው፡ ግጥም፡ በዳር፡ ዘመን፡ በበላገሮች፡ ዘንድ፡ ይነገር፡ ነበር። በሁኑ፡ ዘመን፡ ግን፡ እንደ፡ መሳቂያ፡ ነው፡ እንጂ፡ ለሥራ፡ አያገለግልም። ቢሆንም፡ ለዝክረ፡ ነገር፡ ጥቂቶችን፡ እንጽፋለን።

አጅ ። አትለውጥዬ፡ / ማጀር፡ ማጀሩን፡
አንተ፡ ምንቸንጊህ፡ / እሱን፡ ታላመመው፡
የማነው፡ በሬ፡ / አግዚር፡ የማረው፡
አቀብቅብ፡ ገብቶ፡ / ይጎፈንፋል፡
ከኔውም፡ እንደሆን፡ / ተውቃቤዬ፡
ሎሚ፡ ስደዘው፡ / ይኸትብኛል፡
ያውኖ፡ እዚያ፡ ማዶ፡ / ቃሪያ፡ በርበሬ፡
በደረ፡ እንጀራ፡ / በከሸነሹት፡
ዝናብ፡ ዘንቦ፡ ዘንቦ፡ / ደጁ፡ ጭቃ፡ ነው፡
ያን፡ እያነሱ፡ / አግደግዳ፡ ልጥፍ፡
እንዲህ፡ ብታየኝ፡ / መስደህ፡ ድኃ፡
ያማቶቼ፡ ቤት፡ / በለጉልላት፡
የጠጣ፡ ጀራት፡ / ከወደኋላዋ፡
ሐሰቱም፡ እንደሁ፡ / ዞረህ፡ እይብኝ፡
አፋፋ፡ ላፋፋ፡ ጨድ፡ / አጥንቶ፡ ሚዳቋ፡
ጀራታን፡ ብይዛት፡ / ዓይኗ፡ ፍጥጥ፡ አለ፡

ሰምና፡ ወርቅ፡

የአማርኛ፡ መዝሙር፡ እንደ፡ ግዕዝ፡ ቅኔ፡ በሰምና፡ በወርቅ፡ በፋብርና፡ በአንጻር፡ ይነገራል። ከዚህም፡ የተነሣ፡ የአማርኛ፡ ቅኔ፡ ተብሎ፡ ይጠራል። የዩስጥፔን፡ ትርጓሜ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

ሰም፡ ማለት፡ ለወርቅ፡ አምሳል፡ መርገፍ፡ ሆኖ፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው።

ወርቅ፡ ማለታ፡ ቅኔው፡ የሚደርስለት፡ ዋናው፡ አሳብ፡ ነው።

ሰም፡ ለበስ፡ ማለት፡ የቅኔው፡ ዋና፡ አሳብ፡ (ወርቅ) ሳይገለጽ፡ ምሥጢሩ፡ በሰሙ፡ ብቻ፡ የሚታወቀው፡ ነው።

ወርቃ-ወርቅ፡ ማለት፡ ቅኔው፡ ያለምንም፡ ምሳሌ፡ በግልጽ፡ የሚነገር፡ ነው።

ኅብር፡ የሚባለው፡ አንዱ፡ ቃል፡ ሰሙንም፡ ወርቁንም፡ የሚያስተባብር፡ ሲሆን፡ ነው።

አንጻር፡ የሚባለው፡ ለምሥጢሩ፡ ተነጻጻሪ፡ የሚሆን፡ ሌላ፡ ቃል፡ የሚጠቀስለትና፡ ምሳሌ፡ ሆኖ፡ የሚነገርለት፡ ነው።

አፍራሽ፡ የሚባለው፡ አስቀድሞ፡ የተነገረውን፡ አሳብ፡ ተከታዩ፡ የሚለው፡ ጠው፡ ሲሆን፡ ነው።

ውስጡ-ወይራ፡ የሚባለው፡ ኃይለ፡ ቃሉ፡ በሰሙ፡ ተሰውሮ፡ ለሕሊና፡ የሚሰማ፡ ሲሆን፡ ነው።

የቅኔ፡ መንገድ፡ ከነዚህም፡ ሌላ፡ ላይ ላይ፡ ስልቶች፡ አሉት። ዳሩ፡ ግን፡ ውሳኔን፡ ማብዛት፡ ተግሪን፡ ማታከት፡ ይሆናልና፡ እነዚሁ፡ ይበቃሉ፡ በለን፡ እናቆማለን። እነርሱም፡ እርስ፡ በራሳቸው፡ እየተዛመዱ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። ይልቁንም፡ ፋብርና፡ ውስጡ-ወይራ፡ ከሁሉ፡ ይገኛሉ።

እነሆ፡ ሁሉንም፡ በሚከተሉት፡ ማስረጃዎች፡ እናሳያለን።
1- ሰምና፡ ወርቅ፡ የአማርኛ፡ ቅኔ።

(ሀ) ወላድ፡ ኢትዮጵያ፡ / ለልጆቿ፡ ብላ፡
አጅግ፡ ሳይጥሩበት፡ / ሳይዘሩዋት፡ አብቅላ፡
ስንደውን፡ ጠብቃ፡ / እንክርዳዱን፡ ነቅላ፡
ስትመግበን፡ እየን፡ / በፀሐይ፡ አብስላ፡
ምሳሌ፡ ዘር፡ ሀገራችን፡
ንደሕ፡ ዝናም፡ መንግሥታችን፡ / አዝማች፡)

(ለ) ልጅነት፡ የያዘው፡ / ምላሳችን፡ መንክ፡
ከቋንቋችን፡ በፊት፡ / ሌላ፡ ቋንቋ፡ አይንክ፡
ገእዝ፡ ከማርኛ፡ / አስተባብሮ፡ ሲያውቅ፡
ከውጭ፡ አገር፡ ቋንቋ፡ / ያንጊዜ፡ ይንጠቅ።

የፍቃዱ፡ ንጉሤ ።

እ፡ ኢሳት፡ ወልድ፡ ከፍል።

2—ሰም ፡ ለበስ ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ፡

(ሀ) ሰፊ ድኅ ፡ ወንፊት ፡ / አያለ ፡ በጃችን ፡
ያልተነፋ ፡ ዳቂት ፡ / ምንው ፡ ማቡካታችን ።

አ ፡ ዚፋን ፡ ወልድ ፡ ዘፍሌ ።

(ለ) ያ ፡ ማዶ ፡ ተራራ ፡ / ረጅም ፡ ነው ፡ በጣም ፡
በኩብት ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ / በአግር ፡ አያስወጣም ፡
ያ ፡ ልጅ ፡ ተራራውን ፡ / ሊወጣ ፡ ያስባል ፡
ሀቀቁ ፡ ሲያቅተው ፡ / ድክ ፡ እንዴት ፡ ይዘልቃል ።

ግንተው ፡ ወርቅ ፡ እጅቴ ።

3—ሰም ፡ ለበስ ፡ ውስጠ — ወይራ ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ።

(ሀ) ተሰቦ ፡ ገብቷል ፡ ከቤታችን ፡
መቼ ፡ ይወጣል ፡ / በሽታችን ።

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

(ለ) እምቢልታ ፡ መለከት ፡ / የሚሰማው ፡ የት ፡ ነው ፡
አንዱም ፡ በስርቆሽ ፡ በር ፡ / አንዱም ፡ በግቢ ፡ ነው ።

ግንተው ፡ ወርቅ ፡ እጅቴ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

(ሐ) ሰንበቴያችን ፡ ደርሶ ፡ / ደግሰ ፡ አለብን ፡
እንደትረጃን ፡ ይሁን ፡ / እህል ፡ ቅመሙን ፡
እሺ ፡ ምን ፡ ቸገረኝ ፡ / ያለኝ ፡ ጉልበቴን ፡
ለምለም ፡ ወጥቤታችን ፡ / ታውቃለች ፡ ምጥን ፡
እኛ ፡ ነጭ ፡ አዝመዳን ፡ / እንችላለን ፡
አንተ ፡ ጥቁር ፡ ቅመም ፡ / አበሱዳን ፡ ሁን ።

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

4—ወርቃ—ወርቅ ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ።

(ሀ) አጥንቱን ፡ ልልቀመው ፡ / መቃብር ፡ ቆፍሬ ፡
ጎበናን ፡ ከሸዋ ፡ / አሉላን ፡ ተትግሬ ፡
ስመኝ ፡ አድራአለሁ ፡ / ትናንትና ፡ ዛሬ ፡
አሉላን ፡ ስጥይት ፡ / ጎበናን ፡ ለጭሬ ፡
ተሰበሰቡና ፡ / ተማማሉ ፡ ማላ ፡
አሉላ ፡ ተትግሬ ፡ / ጎበና ፡ ተጋላ ።
ጎበና ፡ ሴት ፡ ልጄን ፡ / ሊያስተምር ፡ ፈረሰ ፡
አሉላ ፡ ሴት ፡ ልጄን ፡ / ጥይት ፡ ሊያስተኩስ ።
አገሬ ፡ ተባብራ ፡ / ካልረገጠች ፡ እርኩብ ፡
ነገራችን ፡ ሁሉ ፡ / የእንቧይ ፡ ካብ ፡ የእንቧይ ፡ ካብ ።

ትምህርት ፡ እንዲሰፋ ፡ / ጉልበት ፡ እንዲጠና ፡
አራቱ ፡ ጉበኤ ፡ / ይነሙልንና ፡
መኩንን ፡ ደረሰ ፡ / አሉላ ፡ ጎበና ፡
አገራችን ፡ ትማር ፡ / አሁን ፡ እንደገና ፡
ጎበና ፡ ከፈረሰህ ፡ ጋራ ፡ ተነሥ ፡ እንደገና ፡ (አዝማች ፡) ።

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

የወገኑ ፡ ጉበኤ ፡ በመር ፡ ተማራ ፡ በቱ ፡ በእደባይ ፡ ሽረት ፡ የሚገጥመው ፡ ወርቃ ፡ ወርቅ ፡ ግጥም ።

(ለ) ውረድ ፡ እንውረድ ፡ / ተባበሉና ፡
አስደበደቡት ፡ / አፋፋ ፡ ቆሙና ፡
የጥጃ ፡ ማራ ፡ / መምሬ ፡ ማምሻ ፡
ወዲህ ፡ በዳዊት ፡ ወዲህ ፡ በጋሻ ፡
ፈሪ ፡ ፈራና ፡ / እጉድባ ፡ ቢኖ ፡
ጆሮውን ፡ በላው ፡ / ያይዋ ፡ ቀበኛ ፡
ቂጡን ፡ ደግመው ፡ / የአባብ ፡ ሸረኛ ፡

(ሐ) በስም ፡ ብቻ ፡ መክበር ፡ / ሥራውን ፡ ሳይሠሩ ፡
የግብጦች ፡ ዱለት ፡ ነው ፡ / መቼ ፡ የማገበሩ ።
በሀገራችንም ፡ / ኑበሬድና ፡ አጨፈ ፡
የላላት ፡ ስም ፡ ነው ፡ / መቼ ፡ የበለጸፈ ፡
ነፃነት ፡ ከሌላት ፡ ከሀገት ፡ በሀገሯ ፡
ፍደም ፡ አይበልም ፡ የነፃነት ፡ ክብሯ ።
ንጉሥ ፡ ሳይኖራቸው ፡ / ስርያና ፡ አርመን ፡
መርጠው ፡ ይሾማሉ ፡ / በትረክና ፡ አቡን ፡
ከወገኑ ፡ መርጦ ፡ / ጳጳስ ፡ የማይሾም ፡
ከመቢያችን ፡ በቀር ፡ / ሌላ ፡ ሕዝብ ፡ የለም ፡

አ ፡ ዚፋን ፡ ወልድ ፡ ዘፍሌ ።

5—ኅብር ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ፡

(ሀ) አሁን ፡ ምን ፡ ይጠቅማል ፡ / ሱስኛ ፡ መሆን ፡
ብዙ ፡ ሴት ፡ ፈረሰ ፡ / ትናንት ፡ በዚያ ፡ ቡን ፡

ግንተው ፡ ወርቅ ፡ እጅቴ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

(ለ) ቊርሳችን ፡ እንጠጣ ፡ / ምሳችን ፡ ዐባይ ፡
ሻይ ፡ ግብዣችን ፡ ዳምት ፡ / ቡሬ ፡ አደባባይ ፡
ራታችን ፡ ጎንደር ፡ / አጣጣሚ ፡ ላይ ፡
አቶሞቢላችን ፡ / ላንቻይይደለሞይ ፡

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

- (ሐ) አግረኛ፣ እንዳይሆን፣ / ይኸ፣ ሙጋዲን፣
ጌደው፣ ሳያልፍበት፣ / በደገ፣ ዘመን፣
ዘሐግ፣ ቤት፣ ገብቶ፣ / ምንው፣ ቢወሰን፣

ደረሰው፣ ሙገ፣ ወ፣ ቴ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

6—አንዳር፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣

- (ሀ) ወዳጅ፣ ማለት፣ አብሮ፣ / ሲበክን፣ ነው፣ እንጂ።
እንደ፣ ዓይን፣ እንደ፣ ጆሮ፣ / እንደ፣ እግር፣ እንደ፣ አጅ።

- (ለ) የኔንም፣ ጎጆ፣ ቆጠሩኸ።
እንደ፣ ሰው፣ አፃራኸ።

7—አፍራሽ፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣

- (ሀ) ማለል፣ ታውቃለህ።
አትሰጥም፣ እንጂ፣ ከጠላህ።

ግንተው፣ ወርት፣ እየታ።

- (ለ) እምዬ፣ ምኒልክ፣ / በቅሎ፣ ስጠኝ፣ ብዬ፣ / አኔ፣ አልለምንህም።
ከባ፣ ስጠኝ፣ ብዬ፣ / አኔ፣ አልለምንህም።
ብርም፣ ስጠኝ፣ ብዬ፣ / አኔ፣ አልለምንህም።
አምና፣ ነበር፣ እንጂ፣ / ዘንድሮ፣ የለህም።

ይህ፣ ግጥም፣ የተገጠመው፣ የአኔ፣ ምኒልክ፣ መሆኑ፣ ተደባቂ፣ ላለ፣ በጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡ ነው።

8—ውስጠ-ወይራ፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣

- (ሀ) ማሽላና፣ ስንዴ፣ / ባንድ፣ አብረን፣ ስንቆላ፣
እያረረ፣ ሰቀ፣ / የባሕር፣ ማሽላ።
ከሰል፣ የሚሆኑ፣ ብዙ፣ እንጨቶች፣ ሰሉ።
ዝግባ፣ ለምን፣ ይሆን፣ ይቁረጥ፣ የሚሉ።

የፍታሌ፣ ንጉሤ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

- (ለ) አብርሃም፣ በጣላ፣ / ከሣራ፣ ከሚስቱ።
ባሪያውን፣ አጋርን፣ / አስወጣት፣ ከቤቱ።
በዚህም፣ ተጣልተው፣ / ወጡ፣ አደባባይ።
ዳኛውም፣ ፈረደ፣ / በሁለቱም፣ ላይ።
አንተም፣ ወርተህ፣ ብላ፣ / አንቺም፣ ወርተኸ፣ ብዬ።
አላጋር፣ እንጂ፣ / አይበላም፣ ወይ።

ወልደ፣ ድት፣ ጋሼ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

— 344 —

የአማርኛ፣ ቅኔ።

የአማርኛ፣ ግጥም፣ ወይም፣ መዝሙር፣ «የአማርኛ፣ ቅኔ፣» እንደሚባል፣ ባለ ፈው፣ አስታውቀናል። ከዚህም፣ በቀር፣ ከጉባዔ፣ ቃና፣ እስከ፣ መወደስ፣ ወይም፣ እስከ፣ ዕጣን፣ ምገር፣ በሉት፣ ክፍሎች፣ ሁሉ፣ እየገባ፣ ሲነገር፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣ ይባላል። እንዳንድ፣ ጊዜ፣ ግዕዙን፣ ጣልቃ፣ እያስገባ፣ በመተባበርና፣ በመተሳሰር፣ ሲነገር፣ ይገኛል። እንዳንድ፣ ጊዜም፣ ከጋልኛና፣ ከሌላም፣ ቋንቋ፣ ጋር፣ እየተሰበሰበ፣ ይነገራል። እነሆ፣ ለምሳሌ፣ ጥቂቶቹን፣ እናሳያለን።

የአማርኛ፣ ጉባኤ፣ ቃና። (ምሥጢሩ፣ አጥፈ፣ ላለ፣ ያላወፈ፣ እይት፣ ግብት፣ ነው።)

ልጆች፣ ተማሩ፣ / የፍርድን፣ ሥራ፣ ቀጥታ፣
እይጥ፣ በበላ፣ ስንዴን፣ / አምጣን፣ ዳዋ፣ ተመታ።

የአማርኛ፣ ዋዜማ። (ምሥጢሩ፣ መጥ፣ ግብዛትን፣ ዘለ፣ መንቀፍ፣ ነው።)

- (ሀ) ቆመ፣ የሰኳር፣ ጠጅ፣ /
ውስተ፣ ደብረ፣ ማሕው፣ ልብን፣ / ሀገረ፣ ሥቃይ፣ ወተድላ፣
መወደደን፣ በበተራሆሙ፣ አረቂ፣ ወጠላ፣
ወበውስተ፣ ቤርሚል፣ ልብን፣ / ምስትንቡክ፣ በቀል፣ አተላ፣
እሳተ፣ አራዳ፣ ከሻክ፣ / እሷው፣ ተቃጥላ፣
አውወየታ፣ ለባቢሎን፣ ገላ።

የፍታሌ፣ ንጉሤ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

- (ለ) ጥንጥር፣ ደብተራ፣ ስንጥ፣ ግህለ፣ ሥላሴ፣ የተቀሃው፣ (በጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡ ያህል።)
ግሩም፣ እምግሩማን፣ /
ግህለ፣ ሥላሴ፣ ያዕቆብ፣ / አንተ፣ ጸጎክ፣ ልዕልና፣
ወዘኅረየክ፣ መለኮት፣ ፍና፣
እስመ፣ አባ፣ ዲና፣ ለሊክ፣ / ወፈረሰ፣ ዘኢክ፣ ዲና፣
በዲና፣ ተሻጉሉ፣ / ዘይቤሉ፣ ጲና፣
ወኢተርፈ፣ አሐዱ፣ ለዜና።

የአማርኛ፣ ሥላሴ፣ ቅኔ።

- (ሀ) የሐንሊሉ፣ ደብተራ፣ ብርሌ፣ ለላሐፈ፣ ኅእዛ፣ ገብረ፣ ሥላሴ፣ የሰውት፣ ቅኔ።
ዐምደ፣ ቤት፣ ገብረ፣ ሥላሴ፣ / ቅንቅን፣ ሲበላህ፣ የምትኖረው፣
አሰናብተኝና፣ ልውረድ፣ ጌታዬ፣ / አድናለሁና፣ ብሔር፣
ደግሞ፣ ቆት፣ (ቆቃ) አለ፣ አሉ፣ / የሚያዝ፣ ሲበር፤

- ፲፩ — የሰው፡ በልቶ፡ አያድፍም፡ ተኝቶ፡
- ፲፪ — አንድ፡ ልጅ፡ በቀለበት፡ አንድ፡ ድመት፡ በውተት፡
- ፲፫ — አካሉ፡ ያለ፡ ታግሦ፡ እጽድቅ፡ ያለ፡ መንኮራ፡
- ፲፬ — ጻፍ፡ ይመረምራል፡ ጣዝማ፡ ያወረሰራል፡
- ፲፭ — ተመመርመር፡ ይገኛል፡ ነገር፡
- ፲፮ — ተአፍ፡ ከወጣ፡ አፋፍ፡
- ፲፯ — ውሻ፡ በበላበት፡ ይሞኝል፡
- ፳፩ — ዋቢ፡ ያለው፡ ያመልጣል፡ ዋቢ፡ የሌለው፡ ይሰምጣል፡
- ፳፪ — የግፍ፡ ግፍ፡ በሰንቀርት፡ ላይ፡ ጀር፡ ደግፍ፡
- ፳፫ — ሥራ፡ ለመረው፡ አጽህ፡ ላጣረው፡
- ፳፬ — ከተዘጋ፡ ቤቱ፡ ከተጻፈን፡ እሳቱ፡
- ፳፭ — ለንጉሥ፡ ያልረዳ፡ ከበሕር፡ ያልቀዳ፡
- ፳፮ — አያገባው፡ ገብቶ፡ አያውቃው፡ ተቀብቶ፡
- ፳፯ — አልሞት፡ በይ፡ ተጋዳይ፡
- ፴ — የሞተ፡ አይከሰስ፡ የፈሰሰ፡ አይታፈስ፡
- ፴፩ — የበላ፡ ጻፍ፡ የወጋ፡ መጋኛ፡
- ፴፪ — ያልጠረጠረ፡ ተመነጠረ፡
- ፴፫ — አለውድ፡ በግድ፡
- ፴፬ — ንጉሥ፡ አይከሰስ፡ ሰማይ፡ አይታረስ፡

ስለ ጽሕፈት፡

ቃል፡ በብራና፡ ወይም፡ በወረቀት፡ ላይ፡ በተለም፡ ተቀርጾ፡ ትምህርት፡ የሚተላለፍበት፡ እንደዚሁ፡ ደግሞ፡ ከሩቅ፡ ላል፡ ሰው፡ በሩቅ፡ ሆኖ፡ አላብን፡ ለማስረጃት፡ የሚቻልበት፡ ብልሃት፡ “ጽሕፈት” ይባላል። ስለዚህም፡ “በቃል፡ ያለ፡ ይረሳል፡ በመጽሐፍ፡ ያለ፡ ይወረሳል፡” ተብሎ፡ ይተረታል።

ለጽሕፈት፡ መልካሚና፡ ሥርዓቶች፡ አሉት። አንድ፡ ዓይነት፡ ትምህርት፡ ወይም፡ ሕሳብ፡ በጽሕፈት፡ ተሰናድቶ፡ ሲወጣ፡ “መጽሐፍ” ይባላል። ለሰላምታ፡ ወይም፡ ለሌላ፡ ጉዳይ፡ የሚጻፈው፡ የመልእክት፡ ቃል፡ “ደብዳቤ” ይባላል። መጽሐፍ፡ በጥራዝ፡ ይከፈላል። ጥራዝ፡ በቀጠሎች፡ ይመደባል። የቅጠሎች፡ ብዛት፡ በጽሕፈው፡ ፈቃድ፡ ይወሰናል። አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ በጽሕፈት፡ አምስት፡ ቅጠሎች፡ ይገኛቸዋል። አንድ፡ ብራና፡ ወይም፡ ወረቀት፡ ለተረፈለገው፡ ጉዳይ፡ በልክ፡ በመጠን፡ ሆኖ፡ ሲቀዳ፡ “ቅጽ” ወይም፡ “ቅጠል” ይባላል። ወረቀት፡ ሲሆን፡ ግን፡ “ሉህ” የሚባል፡ የትውስት፡ ስም፡ ተገኝቶለታል። አንዱ፡ ቅጠል፡ ወይም፡ ቅጽ፡ ታዋቂ፡ ሲጠረዝ፡ በጥራዝ፡ የተከፈለውን፡ አኩሪታ

ውን፡ “ነጠላ፡ ቅጠል” ማለት፡ በተገባ፡ ነበር፡ ጻፈ፡ ግን፡ መታጠቅ፡ ከቅጽ፡ ተቀጥሮ በት፡ እርሱም፡ እንደዚህም፡ “ቅጠል” ይባላል።

የቅጠል፡ አንደኛው፡ ፊቱ፡ “ገጽ” ይባላል። ስለዚህም፡ አንድ፡ ቅጠል፡ በጥራዝ፡ ደንብ፡ ሆኖ፡ ሲታይ፡ ሁለት፡ ገጾች፡ አሉት። በቅጽ፡ ደንብ፡ ሲታሰብም፡ አራት፡ ገጾች፡ ይኖራለታል።

ቀለም፡ የሚወድቅበት፡ ሚዳው፡ (ወለሉ)፡ ከጽሕፈት፡ በፊት፡ ተጻምዶ፡ ተሰጥሮ፡ ሲሰናዳ፡ ሰሌዳ፡ ይባላል።

ቀለም፡ ከሚያርፍበት፡ ከሰሌዳው፡ በስተረብረብና፡ በስተገርጌ፡ በጉንፍ፡ በጉን፡ የሚገኘው፡ በዶው፡ ስፍራ፡ በጠቅላላ፡ “ጎዳግ” ይባላል። ትርጓሜው፡ የተተካ፡ ማለት፡ ነው። በዝርዝር፡ ሲነገርም፡ የላይኛው፡ “እርሕስት፡ ጎዳግ” የታችኛው፡ “ግልየት፡ ጎዳግ” ወይም፡ “ጎዳግ” ብቻ፡ በመገልጫው፡ በኩል፡ የሚገኘው፡ “ገጽ፡ ጎዳግ”፡ በመጠረገው፡ በኩል፡ የሚገኘው፡ “ምስግክ፡ ጎዳግ” ይባላል።

በመታደሱ፡ ወንጌል፡ የሚገኘው፡ ጠቅላይ፡ ምዕራፍ፡ ጥላት፡ የተዘጋ፡ ነው። (ግልየት፡ ጎዳግ)፡ ለወለድ፡ እየተሰጠ፡ እንዲህ፡ ተብሎ፡ ይገልጻል፡ ታችኛው፡ (ግልየት፡ ጎዳግ) ላይኛው፡ ገጽ፡ እርሕስት፡ ግልየት፡ ጎዳግ፡ ጻፈ፡ ምስግክ፡ ግልየት፡ ጎዳግ፡ የባለል።

ቀለም፡ የሚውለበት፡ ስፍራ፡ ዐምድ፡ ይባላል። መጽሐፍ፡ ወይም፡ ጋዜጣ፡ በጽ፡ ዐምድ፡ ወይም፡ በብዙ፡ ዐምዶች፡ እየተጻፈ፡ ይወጣል። በዐምድና፡ በዐምድ፡ መካከል፡ እንደ፡ ድምበር፡ ሆኖ፡ የሚታየው፡ ስፍራ፡ “ሐውልት” ይባላል።

ለጽሕፈት፡ መግቢያ፡ ወይም፡ መወሰኛ፡ የሚደረገው፡ የመስመር፡ ምልክት፡ “ሊራክ” ይባላል። ቃሉ፡ በቀለም፡ ተቀርጾ፡ የሚያርፍበት፡ “መስመር” ይባላል። በፈጽላና፡ በፈጽላ፡ መካከል፡ የሚገኘው፡ ስፍራ፡ “ኖጎት” ይባላል። ይኸውም፡ “ኖጎት”፡ በአሁኑ፡ ዘመን፡ እስኪገኝ፡ እየተባለ፡ በግተሚያ፡ ቤት፡ ወራተኞች፡ ዘንድ፡ በተውሰ፡ ስም፡ የሚጠራው፡ ነው። በያንዳንዱ፡ ፈጽላ፡ መካከል፡ የሚገኘው፡ ስፍራ፡ “ሕፅን” ይባላል። ለምሳሌ፡ “ሐጠበ”፡ በተባሉት፡ ፈጽሎች፡ መካከል፡ የሚታዩት፡ ክፍቶች፡ ስፍራዎች፡ ሕፅኖች፡ ናቸው። በያንዳንዱ፡ ፈጽላ፡ ውስጥ፡ የሚገኘው፡ ስፍራ፡ (በቅርጽ፡ የተከበበ፡ ሲሆን፡) “ማሕፅን” ይባላል። ለምሳሌ፡ “መቀፅ” በተባሉት፡ ፈጽሎች፡ ውስጥ፡ የሚታዩት፡ እንደ፡ ዓይን፡ የመሳሰሉት፡ ትግሎች፡ ስፍራዎች፡ ማሕፅኖች፡ ናቸው።

መጽሐፍ፡ “በአንቀጽ፡ በምዕራፍ፡ በክፍል፡ በቀጥር” ይከፈላል። አንቀጽ፡ ከፍተኛ፡ ምዕራፍ፡ መካከለኛ፡ ክፍል፡ እነበተኛ፡ መክፈያ፡ ነው።

እነዚህ፡ መክፈያዎች፡ ንኡስ፡ ምዕራፍ፡ ንኡስ፡ ክፍል፡ እየተባሉ፡ እንደገና፡ በልዩ፡ ልዩ፡ አካሄድ፡ ይደነገጋሉ። ቀጥሮ፡ ከአንቀጽ፡ ወይም፡ ከምዕራፍ፡ ወይም፡ ከክፍል፡ እየተነሣ፡ ዝርዝር፡ ከፋይ፡ ይሆናል። በአንዳንድ፡ መጽሐፍ፡ ይልቅንም፡ በፍርድ፡ መጽሐፍ፡ ላይ፡ ከሥር፡ እስከ፡ ጫፍ፡ የሚዘራው፡ ተራ፡ ቀጥሮ፡ “አንቀጽ” ይባላል። በመቅደሙ፡ ወንጌል፡ ግን፡ ይህን፡ የመሰለውን፡ ተራ፡ ቀጥሮ፡ ንኡስ፡ ምዕራፍ፡ እርሕስት፡ ነገር፡ ተባሏል።